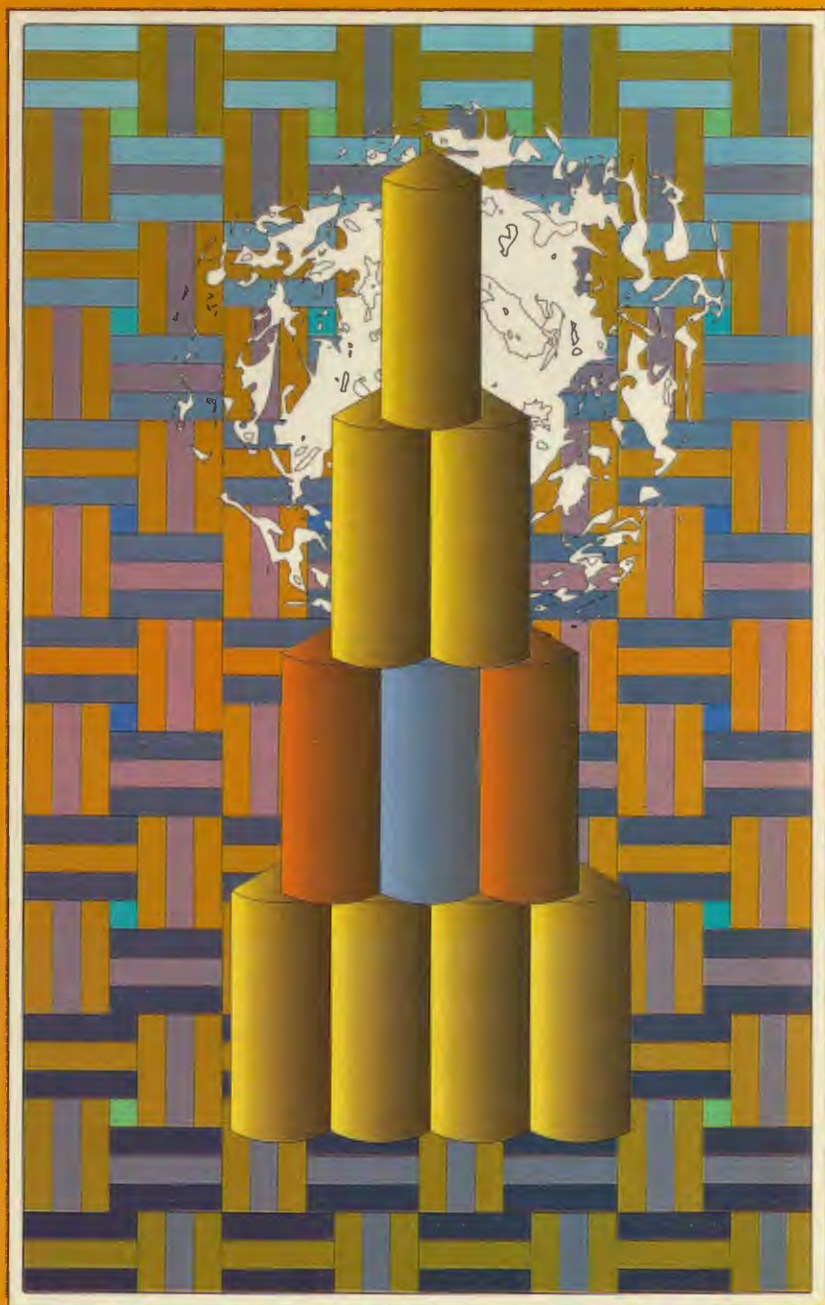

VALLAGEN

Slutbetänkande av 1993 års
vallagskommitté
SOU1994:30

Statens offentliga utredningar
1994:30
Justitiedepartementet

Vallagen

Slutbetänkande av 1993 års vallagskommitté
Stockholm 1994

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Omslag: Beck & Jung

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1994

ISBN 91-38-13587-6
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Reidunn Laurén

Efter att Vallagsutredningen (Ju 1991:02) i oktober 1992 överlämnat delbetänkandet VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) förordnades regeringsrådet Elisabeth Palm den 22 december 1992 att leda det fortsatta utredningsarbetet. Den i direktiven förutsedda parlamentariska medverkan i arbetet kom till stånd genom ett beslut den 24 juni 1993 då regeringen beslutade att Vallagsutredningen skulle ombildas till en parlamentariskt sammansatt kommitté.

Den 11 augusti 1993 förordnades Elisabeth Palm till ordförande i kommittén. Till övriga ledamöter utsågs samma dag riksdagsledamöterna Lars Andersson (nyd) och Christina Linderholm (c), biträdande partisekreteraren Sten Olsson (s) samt riksdagsledamöterna Olle Schmidt (fp), Harry Staaf (kds), Elvy Söderström (s), Lars Werner (v) och Göran Åstrand (m).

Experter i kommittén har varit de i Vallagsutredningen år 1991 förordnade experterna avdelningsdirektören Lennart Berg, språkexperten Kenneth Larsson, hovrättsassessorn Gunnar Lavett, professorn Sören Holmberg och byrådirektören Nils Johnson. Expert i kommittén har också varit valdirektören Vivan Nilsson som förordnades den 22 december 1992. Språkexperten Gertrud Berglund förordnades till expert i kommittén den 4 oktober 1993. Samtidigt entledigades Kenneth Larsson från sitt uppdrag.

Sekreterare har varit rådmännen Ulla Nilsson (fr.o.m den 6 juni 1991) och Jan Carlström (fr.o.m. den 1 april 1993).

Kommittén har antagit namnet 1993 års vallagskommitté.

Kommittén får härmed överlämna slutbetänkandet Vallagen (SOU 1994:30).

Kommitténs uppdrag är härmed slutfört.

Stockholm i mars 1994

Elisabeth Palm

Lars Andersson

Christina Linderholm

Sten Olsson

Olle Schmidt

Harry Staaf

Elvy Söderström

Lars Werner

Göran Åstrand

/Ulla Nilsson

Jan Carlström

Innehåll

<i>Förkortningar</i>	11
<i>Sammanfattning</i>	13
<i>Författningsförslag</i>	19
1 Förslag till vallag	19
2 Förslag till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)	85
3 Förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900)	93
4 Förslag till lag om brevröstning i vissa fall	97
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.	103
6 Förslag till lag om ändring i lagen (1979:411) om Sveriges indelning i kommuner och landsting	115
7 Förslag till lag om röstlängdsregister	117
8 Förslag till ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor	119
1 <i>Inledning</i>	121
1.1 Direktiven, m.m.	121
1.2 Arbetets bedrivande, m.m.	121
2 <i>Kortare tidsfrister för framställning av röstlängder och röstkort</i>	125
2.1 Kommitténs förslag i sammanfattning	125
2.2 Gällande rätt	126
2.2.1 Rösträtt och röstlängder	126
2.2.2 Röstkort	127
2.3 Bakgrund	128
2.3.1 Tidigare regler om röstlängder och röstkort	128
2.3.2 Tidigare utredningar om röstlängder och röstkort	129
2.3.3 Folkbokföringssystemet	134

2.4	Röstlängder i vissa andra nordiska länder	136
2.4.1	Danmark	136
2.4.2	Norge	138
2.4.3	Finland	140
2.5	Val inom den Europeiska Unionen	141
2.5.1	Bakgrund	141
2.5.2	Rösträtt och valbarhet	142
2.6	Lokala folkomröstningar	143
2.6.1	Folkomröstningar i kommuner och landsting	143
2.6.2	Omröstningar inför indelningsändringar	144
2.7	Vilka uppgifter behövs för att framställa röstlängder och röstkort	145
2.7.1	Den allmänna röstlängden	145
2.7.2	Den särskilda röstlängden	146
2.7.3	Röstlängd vid val till Europaparlamentet	147
2.7.4	Röstlängder vid kyrkliga val	147
2.7.5	Röstkort	147
2.8	Vilka regler påverkar framställningen av röstlängder och röstkort	148
2.8.1	Regeringsformen	148
2.8.2	Tryckfrihetsförordningen	149
2.8.3	Sekretesslagen	149
2.8.4	Europarådets konvention	150
2.8.5	Förslaget till EG-direktiv	150
2.8.6	Datalagen	151
2.9	Pågående utredningar	155
2.9.1	Aviseringsutredningen	155
2.9.2	Personnummerutredningen	156
2.9.3	Kyrkoberedningen	156
2.9.4	Lokaldemokratikommittén	157
2.10	Överväganden och förslag	158
2.10.1	Lämplig kvalifikationsdag i förhållande till valdagen	159
2.10.2	Skall det alltid finnas en gällande röstlängd	162
2.10.3	Hur skall utlandssvenskarna tas upp i röstlängd i ett system utan gällande röstlängd och med flytande kvalifikationsdag	163
2.11	Registerfrågor	171
2.11.1	Allmänt om röstlängdsregistret	171
2.11.2	Registerändamål	174
2.11.3	Registeransvar	174
2.11.4	Registerinnehåll	175
2.11.5	Utlämnande av registeruppgifter på ADB- medium m.m.	177

2.11.6	Sökbegrepp	178
2.11.7	Gallring	178
2.11.8	Säkerhet och sårbarhet	179
2.12	Andra sätt att göra röstlängdsframställningen effektivare	179
3	<i>Utjämningsmandat och småpartispärr vid val till kommunfullmäktige</i>	183
3.1	Sammanfattning	183
3.2	Bakgrund	183
3.2.1	Aktuella riksdagsmotioner	188
3.3	Gällande ordning	189
3.3.1	Val till landstingsfullmäktige	190
3.3.2	Val till kommunfullmäktige	190
3.4	Överväganden	191
3.5	Diskussion och underlag	193
3.5.1	Proportionaliteten i det nuvarande systemet	193
3.5.2	Tänkbara metoder för att öka proportionaliteten	195
3.5.3	Relationen mellan andelen fasta valkretsmandat och utjämningsmandat	196
3.5.4	Särskilt om nivån på en småpartispärr	197
3.5.5	Jämförande beräkningar	199
3.6	Slutsats av analysen	200
3.7	Sammanfattande bedömning	201
4	<i>Det kommunala ersättarsystemet</i>	203
4.1	Sammanfattning	203
4.2	Bakgrund	203
4.2.1	Särskilt om antalet ersättare	205
4.2.2	Det nuvarande ersättarsystemet	205
4.2.3	Exempel	206
4.3	Överväganden och förslag	209
4.4	Att utse ersättare när ledamöter eller ersättare avgår	213
4.4.1	Bakgrund och gällande regler	213
4.5	Överväganden och förslag	216
4.5.1	Ett fast antal ersättare	216
4.5.2	Ledamot utan ersättare från den egna listan	218
4.6	Övriga frågor	219
5	<i>Symboler på valsedlar</i>	221
5.1	Sammanfattning	221
5.2	Bakgrund och nuvarande regler	221
5.3	Överväganden	223

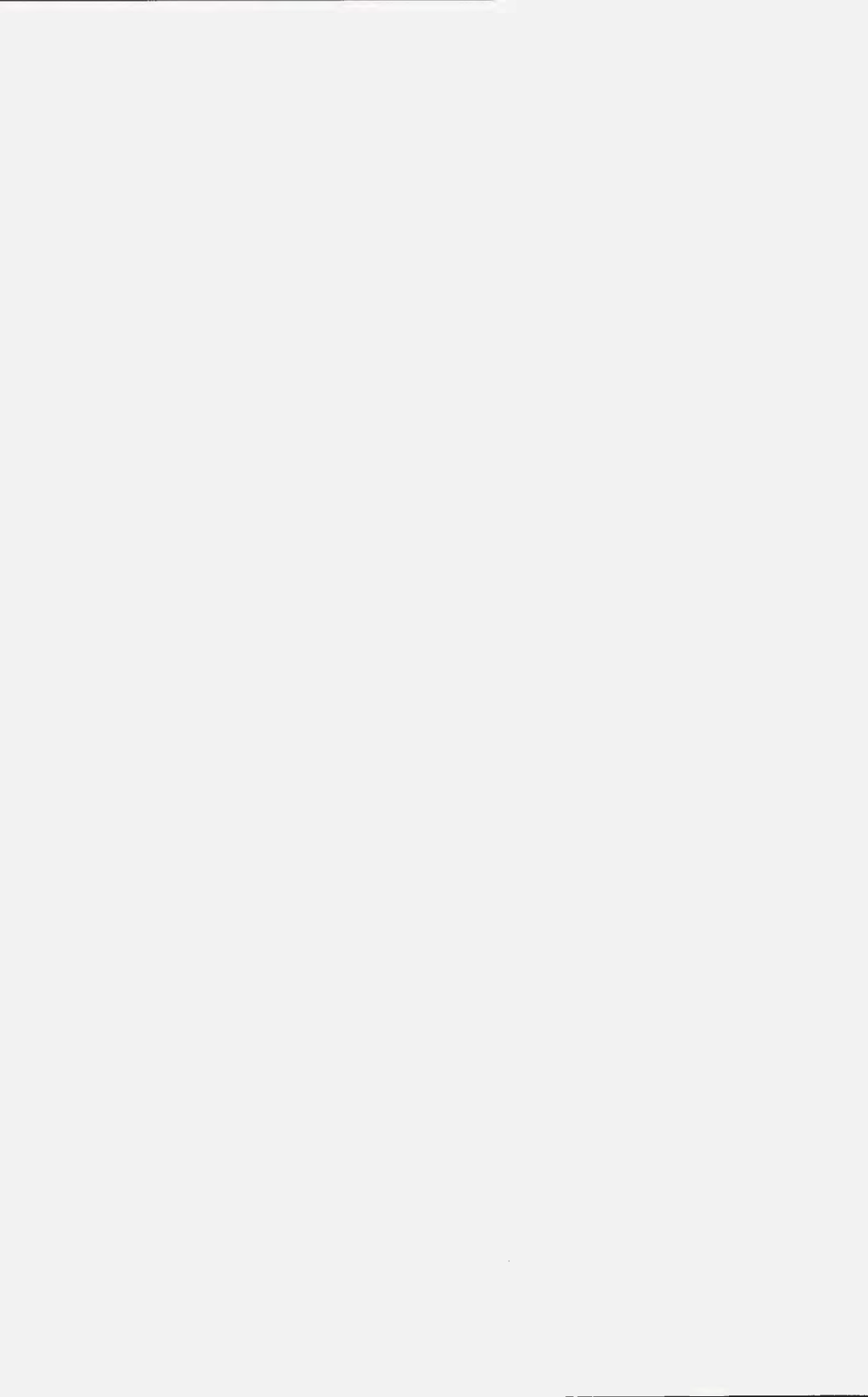
5.3.1	Kommitténs syn på frågans fortsatta behandling	225
6	<i>Röstning i utlandet</i>	227
6.1	Sammanfattning	227
6.2	Gällande rätt	228
6.2.1	Röstmottagning genom utlandsmyndigheterna	228
6.2.2	Röstning på fartyg	229
6.2.3	Brevröstning	233
6.3	Överväganden och förslag	237
6.3.1	Utgångspunkter	237
6.3.2	Bör brevröstningen göras generell	237
6.3.3	Bör reglerna för brevröstning förenklas	243
7	<i>Identitetskontroll vid röstning i vallokal</i>	247
7.1	Sammanfattning	247
7.2	Gällande rätt	247
7.2.1	Röstning i vallokal	247
7.2.2	Röstning på postkontor	248
7.2.3	Röstning hos utlandsmyndighet	248
7.2.4	Röstning på fartyg	248
7.3	Reglerna för identitetskontroll vid röstning i vallokal i vissa andra länder	249
7.4	Skall reglerna om identitetskontroll vid röstning i vallokal ändras	250
7.4.1	Konstitutionsutskottets behandling av frågan	250
7.4.2	RSV:s synpunkter	250
7.4.3	Vad talar för en förändring	251
7.4.4	Vad talar emot en förändring	252
7.4.5	Kommitténs slutsatser	252
8	<i>Ångerröstning</i>	257
8.1	Sammanfattning	257
8.2	Gällande rätt	257
8.3	Tidigare reformförslag	259
8.4	Valmyndigheternas synpunkter	263
8.5	Ångerröstning i övriga nordiska länder	264
8.6	Överväganden och förslag	265
8.6.1	Vad talar för en förändring	266
8.6.2	Vad talar emot en förändring	268
8.6.3	Kommitténs slutsatser och förslag	269
9	<i>Särskilda röstmottagningsställen</i>	271
9.1	Sammanfattning	271

9.2	Bakgrund	271
9.2.1	Poströstningens omfattning	273
9.2.2	Kostnaderna för röstning på posten	275
9.2.3	Bolagiseringen av Posten	275
9.3	Överväganden och förslag	277
10	<i>Överklagande av val</i>	279
10.1	Sammanfattning	279
10.2	Gällande regler	279
10.2.1	Närmare om för tidiga överklaganden	281
10.3	Överväganden och förslag	284
10.3.1	Den närmare utformningen av reglerna om överklagandetid	285
10.3.2	Partier skall underrättas om beslut om utseende av efterträdare och ersättare	287
11	<i>Genomförande och kostnader</i>	289
11.1	Sammanfattning	289
11.2	Genomförande	289
11.3	Kostnader	290
11.3.1	Kostnader för framställning av röstlängder	291
11.3.2	Kostnader för röstkort	292
11.3.3	Övriga kostnader	292
12	<i>Specialmotivering</i>	293
12.1	Förslaget till vallag	293
12.2	Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen	344
12.3	Förslaget till lag om ändring i kommunallagen	345
12.4	Förslaget till lag om brevröstning i vissa fall	346
12.5	Förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkofullmäktigval, m.m.	350
12.6	Förslaget till lag om ändring i lagen om Sveriges indelning i kommuner och landsting	352
12.7	Förslaget till lag om röstlängdsregister	353
12.8	Förslaget till lag om ändring i lagen om homosexuella sambor	354

Bilaga 1	Direktiven (Dir.1991:13 och Dir.1992:49)	355
Bilaga 2	RSV:s beräkning av valresultat i valkretsindelade kommuner, m.m.	367
Bilaga 3	Framställning från JO	409
Bilaga 4	Vallagen (1972:720)	413
Bilaga 5	Lag (1993:1404) om brevröstning i Förbunds- republiken Tyskland och i Schweiz	457

Förkortningar

ADB	Automatisk Data Behandling
bet.	Betänkande
DOK	Data och Offentlighetskommittén
EES	Europeiskt ekonomiskt samarbetsområde
EG	Europeiska gemenskaperna
EU	Europeiska Unionen
JO	Justitieombudsmannen
KU	Konstitutionsutskottet
mot.	Riksdagsmotion
prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
rskr.	Riksdagsskrivelse
RSV	Riksskatteverket
SFS	Svensk Författningssamling
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SCB	Statistiska Centralbyrån
SPAR	Statens Person- och Adressregister
VPN	Valprövningsnämnden

Sammanfattning

Inledning

Första etappen av uppdraget som huvudsakligen bestod i en översyn av valförfarandet från teknisk och administrativ synpunkt, utfördes av en särskild utredare och slutfördes genom överlämnandet av delbetänkandet VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108). Sedan utredningen ombildats till en parlamentariskt sammansatt kommitté har det fortsatta arbetet avsett valtekniska frågor i mera egentlig mening. I uppdraget har också ingått att göra en redaktionell och språklig översyn av vallagen.

Arbetet har i viss utsträckning påverkats av under utredningsarbetets gång beslutade och planerade förändringar på valområdet. Kommittén har i möjligaste mån försökt att beakta dessa förändringar. I fråga om sådana reformer som skall föregås av försöksverksamhet, t.ex. personröstning och ambulerande röstmottagning, har det dock inte bedömts som meningsfullt att nu utarbeta några lagförslag.

Språklig och redaktionell översyn av vallagen

En utgångspunkt för den redaktionella omarbetningen av lagen har varit att bygga upp lagen så att den i stort följer de olika momenten i valförfarandet. Detta har lett till att reglerna i den nuvarande lagen har kastats om. Vidare har en strävan varit att lagen skall vara enkel att hitta i. Detta har bl. a. medfört att underrubriker satts in i de olika kapitlen i lagtexten.

Enligt kommitténs mening bör vallagen innehålla en så gott som fullständig reglering av valförfarandet. Kommittén har därför i stort sett behållit de detaljregler som den nuvarande vallagen innehåller men också lagt till sådana grundläggande regler för valförfarandet som i dag ges i bl. a. regeringsformen och kommunallagen (1991:900). Den föreslagna lagen innehåller därför ett antal bestämmelser som till sin karaktär är hänvisningar till andra författningar. Detta har bedömts vara praktiskt och bör underlätta för läsaren. Ett syfte med att använda denna teknik är också att vallagen skall bidra till förståelse för hur valsystemet författningsmässigt är uppbyggt.

Vad gäller den språkliga översynen har ambitionen varit att anpassa lagtexten till ett modernt lagspråk. Samtliga lagrum i den nuvarande lagen är omarbetade på ett eller annat sätt.

Kommitténs förhoppning är att den föreslagna vallagen skall göra det lättare för dem som arbetar med val att tillämpa lagen. Dessutom bör den på ett helt annat sätt än den nuvarande lagen kunna vara till hjälp för var och en som vill sätta sig in i och förstå hur valsystemet är uppbyggt och fungerar.

Röstlängder

Kommittén föreslår att

- kvalifikationsdagen för rösträtt bestäms till 30 dagar före valdagen,
- systemet med att alltid ha en gällande röstlängd ersätts med ett system där röstlängden bara tas fram då det skall hållas ett val eller en omröstning,
- tiden för förtidsröstning på posten kortas från 24 dagar till 20 dagar före valdagen,
- den särskilda röstlängden, dvs. den röstlängd som utlandssvenskar tas upp i efter särskild ansökan, tas bort. Utlandssvenskarna skall med stöd av de uppgifter om utvandrade svenska medborgare som finns i folkbokföringssystemet tas upp i samma röstlängd som övriga väljare och då i det valdistrikt som de tillhörde när de utvandrade,
- ansvaret för att utlandssvensken finns med i röstlängden skall också i fortsättningen vila på den som flyttar ut ur landet; utlandssvensken skall få ett röstkort genom att anmäla sin adress i utlandet, och
- den som flyttar utomlands skall stå kvar i röstlängd i minst tio år och skall kunna förlänga den tiden genom att anmäla sin adress i utlandet.

Kommittén föreslår dessutom en registerlag för röstlängds- och röstkortsframställningen mot bakgrund av de krav på skydd av den personliga integriteten som finns för ADB-register med personuppgifter.

Utjämningsmandat och småpartispärr vid val till kommunfullmäktige

Tanken på att vid de kommunala valen ha en ordning med småpartispärr och utjämningsmandat fanns redan då det riksproportionella systemet för val till riksdagen infördes i samband med författningsreformen. Sedan ett system av det slaget börjat tillämpas för val till landstingsfullmäktige fr.o.m. valet år 1976 har det från tid till annan förts fram krav på att införa ett mer proportionellt system också för

val till kommunfullmäktige. Frågan har utretts flera gånger utan att det lett till lagstiftning.

Det har nu gått omkring tio år sedan den senaste mer ingående analysen av frågan gjordes. Kommittén anser det därför vara befogat att presentera en sådan analys utifrån de förutsättningar som gäller i dag. Sammanfattningsvis kan sägas att det nuvarande systemet ger en relativt god proportionalitet men att det är möjligt att uppnå begränsade förbättringar vad gäller proportionaliteten för val till kommunfullmäktige. Kommittén avstår dock från att föreslå en nyordning eftersom det i kommittén inte har varit möjligt att uppnå enighet i frågan om huruvida ett kommunproportionellt valsystem bör förenas med en småpartispärr eller inte.

Det kommunala ersättersystemet

Kommittén anser att det nuvarande kommunala ersättersystemet kan skapa praktiska svårigheter för partier som är representerade i fullmäktige med endast ett eller två mandat. Därför föreslås en ändring som innebär att det lägsta antalet ersättare för en ledamot i fullmäktige ökas från en till två på det sättet att det för partier som har fått ett eller två mandat i kommunfullmäktige alltid skall utses två ersättare. Vad i övrigt gäller antalet ersättare anser kommittén att en ordning där ersättarantalet är fast fordrar mycket stora ingrepp i grundläggande delar av valsystemet utan att några större fördelar är att vinna. En sådan ordning avstyrks därför. Däremot föreslås vissa justeringar i sammanräkningsreglerna för att undvika att en ledamot blir utan ersättare i vissa situationer.

Symboler på valsedlar

Kommittén behandlar också ett förslag om att valsedlar skall försees med en symbol som visar för vilket parti valsedeln gäller. Kommitténs slutsats är att fördelarna med en sådan ordning inte uppväger de olägenheter och kostnader som kan uppstå. Kommittén ställer sig därför negativ till förslaget. Kommittén anser dock att det kan finnas anledning att ta upp frågan på nytt i samband med den översyn av den fria nomineringsrätten m.m. som för närvarande planeras.

Röstning i utlandet

Röstmottagning genom svenska utlandsmyndigheter sker idag i stor omfattning. Enligt gällande praxis anordnas röstmottagning utomlands på platser där det finns fler än ett tiotal svenska medborgare.

En särskild form av röstning är brevröstningen. Brevröstningen har enligt särskilda bestämmelser kunnat göras från två länder vid valen år 1991, nämligen Tyskland och Schweiz. Bakgrunden till detta är att dessa länder inte tillåtit att det där anordnas ordinär röstmottagning för val i andra länder. Vid brevröstning ställer väljaren i ordning sin röst och sänder den med vanlig post direkt till resp. valnämnd.

Kommittén föreslår en viss utvidgning av brevröstningen. De väljare som befinner sig på ett fartyg i utrikes fart skall enligt förslaget kunna brevrösta.

När det gäller formföreskrifterna vid brevröstningen föreslår kommittén att kravet på att väljaren skall bifoga sitt röstkort till brevrösten tas bort. Kravet på att brevrösten skall vara försedd med poststämpel som klart visar att rösten sänts från ett land där brevröstning är tillåten skall dock finnas kvar.

Identitetskontroll i vallokal

Kommittén tar upp frågan om det skall införas ett obligatoriskt krav på att väljarna skall legitimera sig när de röstar i sin vallokal. Något sådant krav finns det f.n. inte. Vid röstning på posten eller vid utlandsmyndighet är det däremot obligatoriskt att en väljare legitimerar sig om de inte är kända för röstmottagaren. Kommittén anser inte att motsvarande regel nu bör införas vid röstning i vallokal. Med en sådan regel skulle man kunna riskera att vissa av de väljare som saknar legitimation inte kan delta i val.

Ångerröstning

Enligt gällande bestämmelser har den som röstat på posten, eller förtidsröstat på annat sätt, alltid möjlighet att ångra sig och ändå rösta i sin vallokal. I så fall gäller den röst som lämnats i vallokalen. Denna möjlighet, som finns hela valdagen ända fram till dess vallokalen stängs, leder till valadministrativa problem och försenar det preliminära valresultatet. Kommittén föreslår därför att möjligheten att ångerrösta begränsas något. Den som förtidsröstat skall kunna ångerrösta i sin vallokal fram till klockan 17.00. Härigenom vidgas förutsättningarna för en mer flexibel och kostnadseffektiv valadmini-

stration. Dessutom kan valförfarandet bli säkrare och det preliminära valresultatet tas fram tidigare på valkvällen utan att kostnaderna för valet ökar.

Särskilda röstmottagningsställen

Det centrala myndighetsansvaret för poströstningen, inklusive ansvaret för institutionsröstningen och röstning på tillfälliga postkontor på valdagen, har i samband med Postens bolagisering förts över till Riksskatteverket (RSV). Kommittén föreslår att RSV skall kunna bestämma att den röstmottagning som sker på vårdinrättningar eller andra institutioner, söndagen före valdagen skall kunna anordnas inte bara av Posten AB utan också av någon annan t.ex kommunens valnämnd. Motsvarande föreslås när det gäller den röstmottagning som kan anordnas på valdagen. Den lokal som inrättas för röstningen skall kallas särskilt röstmottagningsställe.

Överklagande av val

Kommittén föreslår att det, till skillnad från i dag, skall vara möjligt att pröva en skrivelse med ett överklagande som ges in innan valutgången är formellt fastställd. Vidare föreslås att partier skall underrättas om vissa beslut som gäller utseende av efterträdare och ersättare under valperioden.

Genomförande och kostnader

Flertalet av de förslag som läggs fram fordrar förberedelser bl.a. i form av utvecklande av nya ADB-rutiner, utbildning för dem som arbetar med val eller information till allmänheten. Detta gäller särskilt det nya röstlängdssystemet. Kommittén anser därför och med hänsyn till att försöksverksamhet av olika slag planeras inför 1994 års val att de framlagda förslagen bör genomföras först efter detta val.

Från kostnadssynpunkt är det framför allt förslaget om nya regler för framställning av röstkort och röstlängder som är av intresse. Vissa initialkostnader kan komma att uppstå för maskinell utrustning liksom för att utveckla ADB-system. Dessa kostnader bedöms dock kompenseras av de långsiktiga besparingar som det nya systemet leder till. Övriga förslag som läggs fram påverkar inte nämnvärt kostnaderna för valet.

1 Förslag till Vallag

1 kap. Allmänna bestämmelser

Tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller för val till riksdagen och för val till landstings- och kommunfullmäktige.

Vem har rösträtt

2 § Rösträtt vid val till riksdagen har svenska medborgare som har fyllt 18 år senast på valdagen och som är bosatta i landet. Detta regleras i 3 kap. 2 § regeringsformen.

Svenska medborgare som har fyllt 18 år senast på valdagen men inte är bosatta i landet har rösträtt om de någon gång har varit folkbokförda här.

3 § Rösträtt vid val till landstingsfullmäktige har den som har fyllt 18 år senast på valdagen och är folkbokförd i en kommun inom landstinget. Rösträtt vid val till kommunfullmäktige har den som har fyllt 18 år senast på valdagen och är folkbokförd i kommunen.

Personer som inte är svenska medborgare har rösträtt vid val till landstings- och kommunfullmäktige bara om de har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre åren närmast före valåret.

Dessa bestämmelser om rösträtt för val till landstings- och kommunfullmäktige finns i 4 kap. 2-4 §§ kommunallagen (1991:900).

Vem är röstberättigad

4 § För att vara röstberättigad i ett val måste man finnas i den röstlängd som upprättats för valet. Närmare bestämmelser om röstlängd finns i 7 kap.

Vem är valbar

5 § Bara den som har rösträtt vid val till riksdagen är valbar till riksdagen. Detta regleras i 3 kap. 10 § regeringsformen.

6 § Bara den som har rösträtt vid val till landstings- eller kommunfullmäktige är valbar i ett sådant val. Dessa bestämmelser om valbarhet till landstings- och kommunfullmäktige finns i 4 kap. 5 och 6 §§ kommunallagen (1991:900).

När skall val hållas

7 § Val skall alltid hållas på en söndag.

Ordinarie val

8 § Ordinarie val till riksdagen och ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige skall hållas samma dag. Valdag skall vara tredje söndagen i september.

Ordinarie val till riksdagen skall hållas vart tredje år. Detta regleras i 3 kap. 3 § regeringsformen.

Extra val

9 § Vid extra val till riksdagen som beslutas av regeringen enligt 3 kap. 4 § regeringsformen skall regeringen bestämma vilken dag som skall vara valdag. Ett sådant extra val skall hållas inom tre månader från regeringens beslut. Efter val till riksdagen får regeringen inte besluta om extra val förrän tre månader har gått från den nyvalda riksdagens första sammanträde. Inte heller får regeringen besluta om extra val under tid då dess ledamöter, efter det att samtliga ledamöter har entledigats, uppehåller sina befattningar till dess att en ny regering skall tillträda. Detta regleras i 3 kap. 4 § regeringsformen.

Har riksdagen fyra gånger förkastat riksdagens talmans förslag till statsminister skall extra val till riksdagen hållas. Vid ett sådant extra val till riksdagen skall riksdagens talman efter samråd med den centrala valmyndigheten bestämma vilken dag som skall vara valdag. Om inte ordinarie val till riksdagen ändå skall hållas skall extra val hållas inom tre månader. Detta regleras i 6 kap. 3 § regeringsformen.

Omval

10 § Vid omval till riksdagen skall regeringen bestämma vilken dag som skall vara valdag.

Vid omval till landstings- eller kommunfullmäktige skall den centrala valmyndigheten efter samråd med länsstyrelsen bestämma vilken dag som skall vara valdag.

När indelningen i landsting eller kommuner ändras

11 § Om en ändrad indelning i landsting eller kommun skall träda i kraft den 1 januari året efter det år då ordinarie val hålls till landstings- och kommunfullmäktige, skall redan det valet avse landstinget och kommunen enligt den nya indelningen.

Valmyndigheter

12 § Det skall finnas en central valmyndighet. Regeringen skall bestämma vilken myndighet som skall vara central valmyndighet.

13 § Länsstyrelsen skall vara regional valmyndighet.

14 § I varje kommun skall det finnas en valnämnd. Valnämnden skall vara lokal valmyndighet.

Valnämnden skall ha tillgång till personal i den omfattning som behövs för att nämnden skall kunna utföra sina uppgifter. Det som en kommun, en valnämnd och valförrättarna är skyldiga att göra enligt denna lag skall bekostas av kommunen.

För valnämnden gäller det som sägs om nämnder i kommunallagen (1991:900).

15 § Om en ändrad kommunal indelning innebär att en ny kommun bildas, skall de indelningsdelegerade välja ledamöter till valnämnden och ersättare för dessa innan ändringen träder i kraft. Detta skall de göra snarast möjligt under året före ikraftträdandet.

Valprövningsnämnden

16 § Det skall finnas en valprövningsnämnd som utses av riksdagen. Detta regleras i 3 kap. 11 § regeringsformen. Valprövningsnämnden är sista instans för överklagande av val och av sådana beslut där det särskilt anges att beslutet får överklagas till nämnden.

2 kap. Valkretsar

Valkrets

1 § För val skall finnas valkretsar. En valkrets är ett geografiskt avgränsat område för vilket det skall väljas ledamöter till den beslutande församling som valet gäller.

Val till riksdagen

2 § Vid val till riksdagen är landet indelat i 29 valkretsar. Dessa är

- 1 Stockholms kommun,
- 2 Stockholms läns valkrets (Stockholms län med undantag av Stockholms kommun),
- 3 Uppsala län,
- 4 Södermanlands län,
- 5 Östergötlands län,
- 6 Jönköpings län,
- 7 Kronobergs län,
- 8 Kalmar län,
- 9 Gotlands län,
- 10 Blekinge län,
- 11 Kristianstads län,
- 12 Malmö kommun,
- 13 Malmöhus läns norra valkrets (Bjuvs, Eslövs, Helsingborgs, Höganäs, Hörby, Höörs, Landskrona och Svalövs kommuner),
- 14 Malmöhus läns södra valkrets (Burlövs, Kävlinge, Lomma, Lunds, Skurups, Sjöbo, Staffanstorps, Svedala, Trelleborgs, Vellinge och Ystads kommuner),
- 15 Hallands län,
- 16 Göteborgs kommun,
- 17 Bohusläns valkrets (Göteborgs och Bohus län med undantag av Göteborgs kommun),
- 18 Älvsborgs läns norra valkrets (Ale, Alingsås, Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Herrljunga, Lerums, Lilla Edets, Melleruds, Trollhättans, Vårgårda, Vänersborgs och Åmåls kommuner),
- 19 Älvsborgs läns södra valkrets (Borås, Marks, Svenljunga, Tranemo och Ulricehamns kommuner),
- 20 Skaraborgs län,
- 21 Värmlands län,
- 22 Örebro län,
- 23 Västmanlands län,
- 24 Kopparbergs län,
- 25 Gävleborgs län,

- 26 Västernorrlands län,
- 27 Jämtlands län,
- 28 Västerbottens län, och
- 29 Norrbottens län.

Val till landstingsfullmäktige

3 § För val till landstingsfullmäktige skall landsting delas in i valkretsar.

En valkrets skall omfatta en eller flera kommuner om inte annat följer av 4 § andra stycket.

4 § En valkrets bör utformas så att den kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat enligt bestämmelserna i 3 kap. 5 och 6 §§. Den bör ha en sammanhängande gränslinje.

En del av en kommun får bilda en valkrets tillsammans med en annan kommun, en del av en annan kommun eller delar av andra kommuner, om valkretsen annars inte kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. En kommun får också delas in i två eller flera valkretsar, om man på så sätt kan uppnå en lämpligare valkretsindelning.

5 § Om en kommun delas in i två eller flera valkretsar för val till landstingsfullmäktige och om kommunen är indelad i valkretsar för val till kommunfullmäktige, skall gränsen för en valkrets för val till landstingsfullmäktige sammanfalla med gränsen för en valkrets för val till kommunfullmäktige.

Val till kommunfullmäktige

6 § För val till kommunfullmäktige är kommunen valkrets om inte annat följer av andra stycket.

Om en kommun har fler än 6 000 röstberättigade, får kommunen delas in i flera valkretsar. Om det finns fler än 24 000 röstberättigade i en kommun eller om det för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige, skall kommunen delas in i flera valkretsar. En kommun som har färre röstberättigade än 6 000 får delas in i flera valkretsar bara om det finns synnerliga skäl därför att kommunen sträcker sig över ett betydande geografiskt område eller har andra geografiska förhållanden som motiverar en sådan indelning.

Antalet röstberättigade i en kommun skall beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringens aviseringsregister den 1 juli det år beslutet om valkretsindelning fattas.

7 § En valkrets skall utformas så att den kan få minst femton kommunfullmäktige. Den bör ha en sammanhängande gränslinje. En församling skall lämnas odelad eller i vart fall inte delas in i fler än två kretsar. Antalet fullmäktige för hela kommunen skall fördelas lika mellan valkretsarna om det kan ske utan svårighet.

Beslut om valkretsindelning

8 § Indelningen i valkretsar för val till landstingsfullmäktige skall beslutas av fullmäktige, sedan kommunerna har fått tillfälle att yttra sig. För att gälla skall beslutet vara fastställt av länsstyrelsen.

9 § Indelningen i valkretsar för val till kommunfullmäktige skall beslutas av fullmäktige. För att gälla skall beslutet vara fastställt av länsstyrelsen.

Tid för beslut om indelning i valkretsar

10 § Landstings- och kommunfullmäktiges beslut om ändrad indelning i valkretsar skall meddelas senast den 31 oktober året före det valår då den nya indelningen skall gälla för första gången.

11 § Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner kan, om det behövs, bestämma att beslut om indelning i valkretsar får meddelas senare än som sägs i 10 §.

Överklagande

12 § Landstings- och kommunfullmäktiges beslut om indelning i valkretsar får inte överklagas.

Länsstyrelsens beslut om valkretsindelning enligt 8 och 9 §§ får överklagas hos Valprövningsnämnden.

3 kap. Valkretsmandat

Mandaten i riksdagen

1 § Riksdagen består av 349 ledamöter. De 349 mandaten består av 310 fasta valkretsmandat och 39 utjämningsmandat. Detta regleras i 3 kap. 6 § regeringsformen.

Närmare bestämmelser om hur fasta valkretsmandat och utjämningsmandat fördelas finns i 18 och 20 kap.

2 § Den centrala valmyndigheten skall för val till riksdagen besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Varje valkrets skall få ett fast valkretsmandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med en trehundrationdel av antalet röstberättigade i hela landet.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Antalet röstberättigade skall beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringens aviseringsregister den 1 november året före beslutet om fasta valkretsmandat fattas.

3 § Ändrad länsindelning eller ändrad kommunal indelning skall beaktas vid val till riksdagen redan från och med den dagen ändringen har beslutats, om beslutet kommer att påverka antalet fasta valkretsmandat och det träder i kraft den 1 januari året efter det år då ordinarie val till riksdagen har hållits.

Mandaten i landstingsfullmäktige

4 § Landstingsfullmäktige beslutar hur många mandat som fullmäktige skall ha. Detta framgår av 5 kap. 1 § kommunallagen (1991:900).

5 § Mandaten i landstingsfullmäktige består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, skall det rundas av till närmast lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

Närmare bestämmelser om hur fasta valkretsmandat och utjämningsmandat fördelas finns i 18 och 20 kap.

6 § Länsstyrelsen skall besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Antalet röstberättigade i landstinget delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet röstberättigade i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet röstberättigade i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Antalet röstberättigade i landstinget skall beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringens aviseringsregister den 1 november året före valåret.

Mandaten i kommunfullmäktige

7 § Kommunfullmäktige skall besluta hur många mandat som fullmäktige skall ha. Detta framgår av 5 kap. 1 § kommunallagen (1991:900). Samtliga mandat i fullmäktige är fasta mandat.

8 § När en kommun är indelad i flera valkretsar skall länsstyrelsen besluta hur många mandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Antalet röstberättigade i kommunen delas med antalet mandat och därefter delas antalet röstberättigade i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet röstberättigade i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla mandat kan fördelas på detta sätt får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Antalet röstberättigade i kommunen skall beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringens aviseringsregister den 1 november året före valåret.

9 § Om antalet mandat som en valkrets får enligt 8 § inte blir minst femton, skall antalet ändå bestämmas till femton. Antalet mandat i övriga kretsar skall då jämkas i motsvarande utsträckning. I ett sådant fall skall valkretsindelningen omprövas före nästa val.

När skall fördelningen mellan valkretsarna av de fasta mandaten beslutas

10 § Den centrala valmyndighetens beslut enligt 2 § och länsstyrelsens beslut enligt 6, 8 och 9 §§ om antalet fasta valkretsmandat skall meddelas senast den 30 april det år då ordinarie val skall hållas.

11 § Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner kan, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än som sägs i 10 §.

Överklagande

12 § Hos Valprövningsnämnden får överklagas

- den centrala valmyndighetens beslut enligt 2 § om antalet valkretsmandat vid val till riksdagen, och
- länsstyrelsens beslut enligt 6, 8 och 9 §§ om antalet valkretsmandat för val till landstings- och kommunfullmäktige.

4 kap. Valdistrikt och valförrättare

Valdistrikt

1 § Varje kommun skall delas in i geografiskt avgränsade röstningsområden. Ett sådant område kallas valdistrikt.

2 § Om kommunen har fler än en valkrets för val till kommunfullmäktige, skall varje sådan krets bilda ett eller flera valdistrikt.

3 § Ett valdistrikt bör omfatta 1 200 - 1 500 röstberättigade. Om det finns särskilda skäl får ett valdistrikt omfatta fler än 1 800 eller färre än 300 röstberättigade.

På förslag av fullmäktige i kommunen skall länsstyrelsen besluta om kommunens indelning i valdistrikt. Kommunen skall se över indelningen året närmast före det år då ordinarie val till riksdagen skall hållas.

Om det behövs får länsstyrelsen självant besluta om indelningen i valdistrikt. Innan länsstyrelsen fattar ett sådant beslut skall fullmäktige i kommunen få tillfälle att yttra sig.

Tid för beslut om indelning i valdistrikt

4 § Länsstyrelsens beslut om indelning i valdistrikt skall meddelas senast den 30 november året före det år då beslutet skall tillämpas för första gången.

5 § Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner kan, om det behövs, bestämma

att beslut om indelning i valdistrikt får meddelas senare än som sägs i 4 §. Länsstyrelsen skall omedelbart kungöra beslutet i ortstidning inom valdistrikten.

Valförrättare

6 § När val skall hållas enligt denna lag skall valnämnden utse minst fyra personer att vara valförrättare i varje valdistrikt. Nämnden skall förordna en av dessa att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna vara närvarande. En av dessa skall vara ordföranden eller ordförandens ersättare.

7 § Alla som är valbara till ledamöter i valnämnden är skyldiga att ta emot ett uppdrag som valförrättare, om de inte har ett giltigt hinder.

Överklagande

8 § Länsstyrelsens beslut enligt 3 § i ärenden om indelning i valdistrikt får överklagas hos Valprövningsnämnden.

Om en valnämnd har beslutat att inte godta ett hinder mot att ta emot ett uppdrag som valförrättare, får detta beslut överklagas hos länsstyrelsen. Tiden för överklagande räknas från den dag beslutet meddelades. Länsstyrelsens beslut får inte överklagas.

5 kap. Skydd för partibeteckningar

Partibeteckning skyddas genom registrering och anmälan av kandidater

1 § En partibeteckning kan skyddas vid val. För att få ett sådant skydd skall partiet registrera partibeteckningen och anmäla kandidater till valet.

2 § Skyddet för en registrerad partibeteckning består i att namn på valsedel för partiet anses obefintliga om valsedeln inte som första namn tar upp namnet på någon av de kandidater som partiet anmält till valet enligt 13 §.

Särskilda bestämmelser om valsedlar med registrerad partibeteckning finns i 6 kap. 5 § och 18 kap. 11 §.

Ansökan om registrering

3 § Ansökan om registrering av en partibeteckning görs hos den centrala valmyndigheten. För att partiets beteckning skall registreras skall kraven i 4-7 §§ vara uppfyllda.

4 § Ansökan om registrering av en partibeteckning skall vara skriftlig. I ansökan skall det stå för vilket slag av val som partiet söker registrering. Om ansökan gäller registrering för val till landstings- eller kommunfullmäktige skall partiet också ange för vilket landsting eller vilken kommun det begär registrering. Med ansökan skall följa förklaringar enligt 7 § eller ett intyg av notarius publicus att sådana förklaringar har visats upp för henne eller honom.

5 § Ansökan om registrering av en partibeteckning skall ha kommit in till den centrala valmyndigheten senast den sista februari det år då val skall hållas för att partibeteckningen skall kunna få skydd vid valet. Om ansökan gäller ett annat val än ordinarie val till riksdagen eller ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige, skall ansökan ha kommit in inom en vecka efter det att beslutet om valdag har meddelats.

Villkor för registrering

6 § Den centrala valmyndigheten skall registrera en partibeteckning om följande villkor är uppfyllda.

1. Partibeteckningen består av eller innehåller ord.
2. Partiet är inte en underavdelning av en politisk sammanslutning.
3. En ansökan om registrering för val till riksdagen har dokumenterat stöd av minst 1 500 röstberättigade i hela landet, om inte partiet är representerat i riksdagen.
4. En ansökan om registrering för val till landstings- eller kommunfullmäktige har dokumenterat stöd av minst 100 respektive minst 50 röstberättigade i det landsting eller den kommun som ansökan gäller.
5. Partibeteckningen kan inte förväxlas med en beteckning
 - som redan är registrerad, eller
 - som ett parti redan ansökt om att få registrerad, om beteckningarna skulle komma att bli registrerade för samma val.
6. Partibeteckningen kan inte förväxlas med en beteckning som tidigare gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

I 9 § finns bestämmelser om undantag från kravet i 4.

7 § De som enligt 6 § 3 stöder en ansökan om registrering skall själva skriva under en förklaring om stödet. Förklaringen skall också innehålla personnummer och folkbokföringsort.

För vilka val gäller registreringen

8 § Om en partibeteckning registreras för val till riksdagen, gäller registreringen också för val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet. Registreras en partibeteckning för val till landstingsfullmäktige i ett landsting, gäller registreringen val i det landstinget och val till kommunfullmäktige i de kommuner som ligger inom landstinget. Registreras en partibeteckning för val till kommunfullmäktige i en kommun, gäller registreringen val i den kommunen.

9 § Om ett parti som har registrerat en partibeteckning går med på det, kan ett annat parti få samma beteckning registrerad

- för val till riksdagen även om beteckningen redan är registrerad för val till landstings- eller kommunfullmäktige, eller
- för val till landstingsfullmäktige, även om partibeteckningen redan är registrerad för val till kommunfullmäktige inom landstinget.

Detta gäller också om det första partiets ansökan ännu inte lett till registrering, när det andra partiet lämnar in sin ansökan.

Ombud skall anmälas

10 § Ett parti som fått sin partibeteckning registrerad skall anmäla ett ombud till den centrala valmyndigheten inom en månad efter det att registreringen av partibeteckningen har kungjorts enligt 12 §.

De ombud som partierna har anmält är behöriga att lämna medgivande enligt 9 §.

När avregistreras partibeteckningar

11 § En registrerad partibeteckning skall tas bort ur registret om

- partiet begär det,
- partiet inte har anmält kandidater för två ordinarie val i följd till riksdagen eller till landstings- eller kommunfullmäktige, eller
- partiet inte har anmält ett ombud enligt 10 §.

Kungörelse av registrering och avregistrering

12 § När en partibeteckning har registrerats eller tagits bort ur registret, skall den centrala valmyndigheten kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

Anmälan av kandidater

13 § Anmälan av kandidater skall göras hos den centrala valmyndigheten eller, om regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriver det, länsstyrelsen.

14 § Anmälan av kandidater skall göras skriftligen av partiets ombud eller av en person som ombudet utsett. Kandidaterna skall skriftligen förklara att de gett partiet tillstånd att anmäla dem. Förklaringen skall skickas med anmälan.

15 § För val till riksdagen skall partiet anmäla minst fyra och högst femton kandidater i en viss valkrets. För val till landstingsfullmäktige skall partiet som kandidater anmäla minst fyra och högst trettio personer folkbokförda i landstinget och som kandidater för val till kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer folkbokförda i kommunen.

Bristfällig anmälan av kandidater

16 § Om en anmälan eller en förklaring som fogats till den inte är fullständig skall den myndighet som tagit emot handlingen genast underrätta den som anmält kandidaterna. I underrättelsen skall det anges när anmälan senast skall ha ändrats eller kompletterats. Ärendet skall slutligt prövas av den centrala valmyndigheten så snart som möjligt efter denna tidpunkt.

17 § Kandidaters namn skall anses som obefintliga, om partiet inte kan visa att det har fått kandidaternas tillstånd att anmäla dem.

Tidpunkten för anmälan av kandidater

18 § Den centrala valmyndigheten skall inför varje val

- bestämma när kandidaterna senast skall anmälas,
- kungöra denna tidpunkt i Post- och Inrikes Tidningar, och
- underrätta varje parti som registrerat sin partibeteckning om tidpunkten.

Listor över anmälda kandidater

19 § Den centrala valmyndigheten skall för varje slag av val och för varje riksdagsvalkrets, varje landsting och varje kommun upprätta listor över de kandidater som partierna anmält. Listorna skall skickas till den som ansvarar för den särskilda röstmottagningen i varje kommun och till Posten Aktiebolag.

Om röstning skall anordnas hos en utlandsmyndighet skall den centrala valmyndigheten om möjligt skicka listorna också till myndigheten.

Listorna för varje riksdagsvalkrets, landsting och kommun skall den centrala valmyndigheten så snart som möjligt skicka till länsstyrelsen.

Överklagande

20 § Den centrala valmyndighetens beslut i ärenden enligt detta kapitel får överklagas hos Valprövningsnämnden.

6 kap. Valsedlar*Valsedlars utformning och innehåll*

1 § Till valsedlar skall användas de särskilda valsedlar som hålls till handa av den centrala valmyndigheten.

2 § Valsedlarna skall vara lika till storlek och material. För val till riksdagen skall användas gula, för val till landstingsfullmäktige blå och för val till kommunfullmäktige vita valsedlar.

Den centrala valmyndigheten får förse valsedlar med en särskild beteckning för att underlätta räkningen av dem.

3 § På en valsedel skall det finnas en partibeteckning. En valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. en valkrets-beteckning som visar för vilken valkrets valsedeln är avsedd, och
3. en valbeteckning som visar för vilket val valsedeln gäller.

Varje kandidat bör identifieras på ett sådant sätt att det klart framgår vem som avses, till exempel genom att kandidatens yrke eller sysselsättning anges.

4 § Om en valsedel innehåller fler än ett kandidatnamn, skall namnen förses med nummer och tas upp i nummerordning under varandra.

5 § En valsedel med en registrerad partibeteckning som innehåller namn på kandidater skall som första namn ta upp namnet på en kandidat som den centrala valmyndigheten enligt 5 kap. 19 § antecknat på listan över partiets anmälda kandidater.

I 18 kap. 11 § 3 finns bestämmelser om valsedlar som inte uppfyller detta krav.

När någon inte samtyckt till att vara kandidat

6 § Den som har angetts som kandidat på en valsedel som hålls till handa vid ett val utan att ha samtyckt till det kan anmäla detta till länsstyrelsen. Anmälan skall göras skriftligen. Ett exemplar av valsedeln skall skickas med anmälan.

Länsstyrelsen skall föra en förteckning över de anmälningar som kommer in före valet.

Hur valsedlar kan beställas och hur de hålls till handa

7 § Den centrala valmyndigheten förser på beställning varje parti med valsedlar till det antal partiet önskar.

8 § Staten svarar för kostnaden för valsedlar till ett antal som motsvarar tre gånger antalet röstberättigade i valkretsen för ett parti som deltar i riksdagsvalet, om partiet vid detta val får eller vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet. Detta gäller också ett parti som, utan att ha uppnått den angivna röstandelen, är eller genom valet blir representerat i riksdagen.

9 § Staten svarar för kostnaden för valsedlar till ett antal som motsvarar tre gånger antalet röstberättigade i valet för ett parti som deltar i val till landstings- eller kommunfullmäktige, om partiet är eller genom valet blir representerat i fullmäktige.

10 § Vid tillämpning av 8 och 9 §§ beräknas antalet röstberättigade på grundval av uppgifterna i folkbokföringens aviseringsregister den 1 november året före valet.

11 § Den centrala valmyndigheten levererar bara valsedlar som beställaren betalar i förskott, om valsedlarna beställs av ett annat parti

än som sägs i 8 och 9 §§ eller av någon annan än den som är behörig företrädare för partiet.

12 § Om ett parti har betalat valsedlarna i förskott och om partiet enligt 8 och 9 §§ har rätt att vid valet få kostnadsfria valsedlar, skall förskottet betalas tillbaka. Återbetalningen får motsvara högst vad staten skall svara för enligt 8 och 9 §§.

Belopp som betalas tillbaka betalas till partiet oavsett vem som har betalat förskottet.

13 § Den centrala valmyndigheten förser på beställning valsedlarna utan särskild ersättning med partibeteckning, kandidatnamn samt valkrets- och valbeteckningar.

När skall valsedlar beställas

14 § Före ett val skall den centrala valmyndigheten bestämma den sista dag då valsedlar skall ha beställts för att de skall kunna levereras 45 dagar före valdagen. I särskilda fall får myndigheten bestämma en senare dag för beställning och leverans.

Om en beställning kommer in senare än vad den centrala valmyndigheten har bestämt, hålls valsedlar till handa bara om de kan levereras före valdagen och utan att leveransen av tidigare gjorda beställningar försenas.

15 § Den centrala valmyndigheten har rätt att få hjälp av länsstyrelsen i ärenden enligt detta kapitel.

Överklagande

16 § Den centrala valmyndighetens beslut i ärenden enligt detta kapitel får överklagas hos Valprövningsnämnden.

7 kap. Röstlängder och röstkort

Vem skall finnas i röstlängd

1 § Röstlängderna för val till riksdagen skall innehålla alla svenska medborgare som fyller 18 år senast på valdagen och som är eller har varit folkbokförda i landet.

Svenska medborgare som inte har varit folkbokförda i landet någon gång under de senaste tio åren skall tas upp i en röstlängd bara om de

anmäler att de vill finnas i den. Den som gjort en sådan anmälan skall finnas i längden i tio år från dagen för anmälan. I fråga om anmälan se också 9 §.

2 § Röstlängderna för val till landstings- och kommunfullmäktige skall innehålla

1. alla svenska medborgare som fyller 18 år senast på valdagen och som är folkbokförda i landstinget respektive kommunen, och
2. alla utlänningar som fyller 18 år senast på valdagen, som är folkbokförda i landstinget respektive kommunen och som har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre åren närmast före valåret.

Vilka uppgifter skall en röstlängd grunda sig på

3 § När det skall hållas val enligt denna lag skall skattemyndigheten upprätta en röstlängd för varje valdistrikt. Det är uppgifterna i folkbokföringens aviseringsregister trettio dagar före valdagen som skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängderna.

I vilken röstlängd skall de röstberättigade finnas

4 § De röstberättigade skall tas upp i röstlängden i det valdistrikt där de enligt folkbokföringens aviseringsregister är folkbokförda trettio dagar före valdagen. De som då inte är folkbokförda i landet skall tas upp i röstlängden i det valdistrikt där de senast var folkbokförda. Finns det inte någon uppgift om valdistrikt men finns det en uppgift om i vilken kommun som de röstberättigade senast varit folkbokförda, skall de tas upp i den röstlängd i kommunen som skattemyndigheten bestämmer.

Röstkort

5 § För var och en som finns i en röstlängd skall skattemyndigheten upprätta ett röstkort. För val som hålls samtidigt skall det upprättas ett gemensamt röstkort. För väljare som inte har någon känd adress skall det upprättas röstkort bara om de begär det.

Ett röstkort skall innehålla uppgift om

1. väljarens namn och nummer i röstlängden, och
2. vilka val som väljaren får delta i.

Röstkortet bör också innehålla annan information om valet.

6 § Röstkortet skall skickas ut så snart som möjligt dock senast i så god tid att de kan beräknas vara väljare som är folkbokförda i landet till handa senast tjugo dagar före valdagen.

7 § Den centrala valmyndigheten bör informera allmänheten om när röstkort kommer att skickas ut.

8 § Väljare som har förlorat sitt röstkort eller inte har fått något röstkort skall få ett duplettröstkort om de begär det.

Duplettröstkort skall beställas hos skattemyndigheten. De som vill ha ett duplettröstkort skall lämna uppgift om sitt fullständiga namn och personnummer.

Anmälan om adress

9 § En anmälan om adress från svenska medborgare som inte är folkbokförda i landet skall anses också som en anmälan om att vilja finnas i röstlängden, om dessa anmälan gör det skriftligen till en skattemyndighet eller till den centrala valmyndigheten.

Blanketter för anmälan skall finnas hos

1. skattemyndigheterna,
2. den centrala valmyndigheten, och
3. de svenska utlandsmyndigheter som den centrala valmyndigheten bestämmer.

Rättelse av uppgifter i en röstlängd

10 § De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skall senast måndagen före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt senare än trettio dagar före valdagen får inte ligga till grund för rättelse.

Frågor om rättelse skall prövas av skattemyndigheten.

11 § Den centrala valmyndigheten bör informera allmänheten om hur man kan begära rättelse av röstlängden.

12 § När samtliga beslut om rättelser förts in i en röstlängd skall den så snart som möjligt sändas till den kommun där valdistriktet ligger.

Överklagande

13 § Skattemyndighetens beslut i ett ärende om rättelse får överklagas bara i samband med att det val överklagas för vilket röstlängden har upprättats. I ett sådant ärende får bara de bevis åberopas som har visats upp för skattemyndigheten.

8 kap. Kuvert

1 § För val skall det finnas

- valkuvert,
- ytterkuvert för budröst, och
- fönsterkuvert.

Kuverten hålls till handa bara genom den centrala valmyndigheten.

2 § Valkuvert skall vara utformade på ett sådant sätt att färgen på den valsedel som väljaren lagt i kuvertet kan ses utan att valhemligheten avslöjas.

3 § Valkuvert och ytterkuvert för budröst skall i god tid före valet finnas

1. hos valnämnder,
2. på de postkontor där röstning skall anordnas,
3. hos den som ansvarar för den särskilda röstmottagningen i varje kommun, och
4. hos de utlandsmyndigheter som skall anordna röstmottagning.

Sådana kuvert skall också finnas hos Posten Aktiebolags lantbrevbärare som skall ta hand om ytterkuvert för budröst och hos de personer som av valnämnden fått i uppdrag att hålla till handa valkuvert och ytterkuvert.

Fönsterkuvert för röstning på postkontor, på särskilda röstmottagningsställen inom landet och på sådana röstmottagningsställen som inrättas av en utlandsmyndighet skall i god tid före valet finnas hos respektive röstmottagare.

4 § Ett parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet skall på begäran få valkuvert och ytterkuvert för budröst utan kostnad.

9 kap. Allmänt om röstning

Röstmottagning och röstning

1 § All röstmottagning skall vara offentlig.

2 § Vid röstningen skall väljaren själv lägga in en valsedel i ett valkuvert för varje val.

Väljare som på grund av ett kroppsligt fel inte kan göra i ordning eller lämna sin röst på föreskrivet sätt får anlita någon som hjälper dem vid röstningen.

Röstningslokaler

3 § Röstning kan anordnas i följande röstningslokaler:

1. vallokaler,
2. Posten Aktiebolags postkontor inom landet,
3. särskilda röstmottagningsställen inom landet, och
4. röstmottagningsställen som utlandsmyndigheter har inrättat.

4 § Kommunen skall se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler.

5 § På valdagen skall väljarna rösta i vallokalen i det valdistrikt där de finns i röstlängden. Väljare som vistas utomlands eller av någon annan anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal kan rösta i en annan röstningslokal.

Väljare får rösta genom bud eller lantbrevbärare enligt 14 kap.

Brevrösta får väljare bara enligt lagen (1994:00) om brevröstning i vissa fall.

Röstkort vid röstningen

6 § Väljare som röstar i sin vallokal bör ha med sitt röstkort.

För att få rösta på ett postkontor eller ett särskilt röstmottagningsställe inom landet måste väljaren ha med sig sitt röstkort och lämna det till röstmottagaren.

Om de som vill rösta hos en utlandsmyndighet inte har något röstkort skall röstmottagaren fylla i ett adresskort för dem.

Valhemlighet

7 § Väljarnas valhemlighet skall skyddas. I varje röstningslokal skall det finnas ett lämpligt antal platser (valskärmar) där väljarna i avskildhet och utan insyn kan lägga in sina valsedlar i valkuvert.

Utrustning i röstningslokalen

8 § För varje slag av val som hålls i en vallokal skall det finnas en valurna.

9 § I varje vallokal skall det finnas den röstlängd som upprättats för valdistriktet.

10 § I varje röstningslokal skall det finnas ett exemplar av denna lag.

11 § I en vallokal skall de listor över kandidater som den centrala valmyndigheten upprättat enligt 5 kap. 19 § finnas för valen i den valkrets som valdistriktet hör till. På de postkontor där röstning anordnas och på särskilda röstmottagningsställen inom landet skall sådana listor för valen i samtliga valkretsar finnas. Dessa listor bör också finnas hos de röstmottagningsställen som en utlandsmyndighet inrättat.

12 § I anslutning till varje röstningslokal skall det ordnas en lämplig plats där valsedlar kan läggas ut. Om detta inte är möjligt får en sådan plats i stället ordnas inne i lokalen. På denna plats skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar med parti- och valbeteckning (partimarkerade valsedlar) för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, och
2. blanka valsedlar.

Valförrättarna och röstmottagarna skall se till att valsedlar enligt första stycket finns utlagda.

De partier som deltar i valen skall också kunna lägga ut sina valsedlar på denna plats. På postkontor, särskilda röstmottagningsställen inom landet och röstmottagningsställen som inrättas av utlandsmyndigheter får partierna bara lägga ut partimarkerade valsedlar.

13 § I varje röstningslokal skall det finnas de kuvert för val som sägs i 8 kap.

Ordning i röstningslokalen

14 § I en röstningslokal eller i ett utrymme intill lokalen får det inte hållas tal. Där får inte heller delas ut tryckta eller skrivna upprop till väljarna eller sättas upp sådana upprop.

I 17 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken finns bestämmelser om vad som är straffbart i samband med röstning.

15 § Valförrättarna eller röstmottagarna skall ansvara för ordningen i röstningslokalen. Den som finns i röstningslokalen eller i ett utrymme intill lokalen skall rätta sig efter de regler som valförrättaren eller röstmottagaren meddelar för att röstningen skall kunna genomföras. Blir det sådan oordning där att den inte kan avstyras har valförrättaren eller röstmottagaren rätt att avbryta röstningen.

16 § Om röstningen i en vallokal avbryts skall varje valurna och röstlängden förseglas och förvaras på ett säkert sätt. När röstningen skall fortsätta skall valförrättaren visa dem som är närvarande att förseglingarna inte har öppnats.

Avbryts röstningen på ett postkontor, på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos en utlandsmyndighet skall de kuvert som tagits emot förvaras på ett säkert sätt under avbrottet.

Valförrättning och röstmottagning skall dokumenteras

17 § Valförrättarna skall föra protokoll över valförrättningen i vallokalen. Röstmottagare på postkontor, vid särskilda röstmottagningsställen inom landet eller hos en utlandsmyndighet skall fortlöpande föra anteckningar över röstningen.

Blanketter för protokoll och anteckningar skall fastställas av den centrala valmyndigheten.

Information om röstning

18 § Den centrala valmyndigheten bör informera allmänheten om tiden och sättet för röstningen och om de bestämmelser i övrigt som gäller för valet.

10 kap. Röstning i vallokal

När får röstning pågå i en vallokal

1 § En vallokal skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8.00 och 20.00. Om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt bra möjligheter att rösta, får den centrala valmyndigheten bestämma att vallokalen i ett visst valdistrikt skall vara öppen för röstning under kortare tid.

2 § När vallokalen har öppnats för röstning, skall den av valförrättarna som är ordförande visa dem som är närvarande att varje valurna är tom. Sedan får röstningen börja.

3 § Väljare som finns i vallokalen eller på en plats intill lokalen som de har anvisats när tiden för röstning går ut, skall få tillfälle att rösta.

Röstningen skall förklaras avslutad, när tiden för röstning i vallokalen har gått ut och de som är närvarande har fått tillfälle att rösta.

Hur röstning i vallokal går till

4 § I vallokalen skall valförrättarna ge väljarna ett valkuvert för varje slag av val som de vill delta i och hänvisa dem till en ledig valskärm. Där skall väljaren lägga en valsedel för varje slag av val i ett valkuvert utan att vika valsedeln.

När väljarna gjort i ordning sina valkuvert skall de lämna kuverten till valförrättaren.

5 § Valförrättarna får begära att väljaren uppger sitt fullständiga namn och sin födelsetid.

6 § Innan något valkuvert tas emot skall valförrättaren kontrollera att väljarna

- finns med som röstberättigade i röstlängden i det val som de vill delta i, och
- inte redan har röstat i valet.

Valförrättaren skall också kontrollera att

- väljarna bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val som de är röstberättigade i,
- det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
- valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

7 § En valförrättare får inte ta emot ett valkuvert från den som

- inte finns med som röstberättigad i röstlängden i det val som valsedeln gäller, eller
- redan röstat i valet om inte annat sägs i tredje stycket.

Valförrättaren får inte heller ta emot ett valkuvert som

- har någon obehörig märkning, eller
- inte uppenbart innehåller en valsedel.

Finns det, enligt 15 kap. 12 §, en preliminär markering i röstlängden att väljaren röstat i ett val får valförrättaren ta emot ett valkuvert för det valet bara om kuvertet lämnas före klockan 17.00.

Om en väljare vill lämna fler än ett valkuvert för ett och samma val, får valförrättaren ta emot bara ett av dessa. På begäran skall väljarens samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka.

8 § Uppfylls de krav som ställs i 6 och 7 §§ skall valförrättaren ta emot väljarens valkuvert, i väljarens närvaro lägga det i valurnan för det val valsedeln gäller och markera i röstlängden att väljaren röstat.

Röstning genom bud

9 § Bestämmelser om röstning genom bud finns i 14 kap.

10 § Innan ett ytterkuvert för budröst från ett bud enligt 14 kap. 2-5 §§ tas emot i vallokalen skall valförrättaren kontrollera att väljaren

- finns med som röstberättigad i röstlängden,
- inte redan har röstat i valet,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av rörelsehinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller annan röstningslokal, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Valförrättaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklustrat,
- budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,
- budet antingen är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader, moder, eller syskon, eller är en person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,

- vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,
- budet inte är vittne,
- budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet, och
- budet och vittnet har fyllt 18 år.

11 § Uppfyller ytterkuvertet de krav som ställs i 10 § skall valförrättaren öppna kuvertet och kontrollera att

- ytterkuvertet innehåller valkuvert,
- väljarna bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val som de är röstberättigade i,
- det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
- valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

12 § En valförrättare får inte ta emot ett ytterkuvert för budröst från väljare som

- inte finns med som röstberättigad i röstlängden, eller
- redan röstat i valet om inte annat sägs i fjärde stycket.

Valförrättaren får inte heller ta emot ett ytterkuvert som

- inte uppfyller kraven i som ställs i 10 och 11 §§ .

Valförrättaren får inte ta emot ett valkuvert i ett ytterkuvert för budröst som

- har någon obehörig märkning, eller
- inte uppenbart innehåller en valsedel.

Finns det, enligt 15 kap. 12 §, en preliminär markering i röstlängden att väljaren röstat i ett val får valförrättaren ta emot ett valkuvert för det valet bara om kuvertet lämnas före klockan 17.00.

Har väljaren gjort i ordning mer än ett valkuvert för något val får valförrättaren inte ta emot något av dem.

13 § Uppfylls de krav som ställs i 10-12 §§ skall valförrättaren ta emot väljarens valkuvert, i budets närvaro lägga det i valurnan för det val valsedeln gäller och markera i röstlängden att väljaren röstat.

14 § Ett valkuvert som lämnats i ett ytterkuvert för budröst men som inte tas emot skall innan det lämnas tillbaka till budet läggas in i ett särskilt kuvert. Detta kuvert skall klistras igen.

15 § Ytterkuvert för budröst som har öppnats av valförrättare enligt 10 § skall tas om hand av valförrättarna och överlämnas till valnämnden. Nämnden skall förvara det under valperioden.

Valskjutsar

16 § Kommunen bör ordna valskjutsar på valdagen för väljare som bor avlägset eller isolerat och för vilka det blir dyrt eller tar lång tid att ta sig till vallokalen.

11 kap. Röstning på postkontor*På vilka postkontor skall röstning anordnas*

1 § När val skall hållas skall den centrala valmyndigheten efter samråd med Posten Aktiebolag bestämma på vilka postkontor röstmottagning skall anordnas. Vid val till riksdagen och vid ordinarie val till landstings- eller kommunfullmäktige skall röstmottagning alltid anordnas på minst ett postkontor i varje kommun.

Under vilken period får man poströsta

2 § På de postkontor där röstmottagning anordnas skall det vid ordinarie val till riksdagen och vid ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige vara möjligt att rösta från och med den tjugonde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid andra val skall det vara möjligt att rösta på dessa postkontor från och med den tionde dagen före valdagen till och med valdagen.

När skall postkontor hålla öppet för röstning

3 § På ett postkontor där röstmottagning anordnas före valdagen skall det vara möjligt att rösta under hela den tid då postkontoret är öppet för allmänheten.

På förslag av Posten Aktiebolag får den centrala valmyndigheten för ett visst postkontor begränsa denna tid. Det skall dock alltid vara möjligt att rösta under minst en timme varje dag då ett sådant postkontor är öppet för allmänheten.

4 § På valdagen skall de postkontor där röstmottagning anordnas vara öppna för röstning under minst en timme före klockan 11.00 och minst en timme efter klockan 15.00.

Vid omval till landstings- och kommunfullmäktige får den centrala valmyndigheten bestämma att det inte skall anordnas någon röstmottagning på postkontor på valdagen.

Vem utser röstmottagare på postkontor

5 § Posten Aktiebolag skall utse röstmottagarna på postkontor.

Möjlighet att rösta sedan tiden för röstning på postkontoret gått ut

6 § Väljare som finns på postkontoret eller på en plats intill postkontoret som de har anvisats när tiden för röstning går ut, skall få tillfälle att rösta.

Hur röstning på postkontor går till

7 § Väljarna skall visa sina röstkort för röstmottagaren som skall ge dem ett valkuvert för varje slag av val de vill delta i och hänvisa dem till en ledig valskärm. Där skall de lägga en valsedel för varje slag av val i ett valkuvert utan att vika valsedeln.

När väljarna gjort i ordning sina valkuvert skall de lämna kuverten och sitt röstkort till röstmottagaren.

8 § Väljare som inte är kända för röstmottagaren skall legitimera sig. Om de inte gör det får de inte rösta.

9 § Om det hålls flera slag av val samtidigt, skall väljare som röstar på ett postkontor rösta samtidigt i alla de val som de vill delta i.

10 § Innan något valkuvert tas emot skall röstmottagaren kontrollera att väljarna

- enligt anteckning på röstkortet är röstberättigade i det val som de vill delta i, och
- bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje val.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

- det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
- valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

11 § En röstmottagare får inte ta emot ett valkuvert

- som har någon obehörig märkning, eller
- som inte uppenbart innehåller en valsedel.

Om en väljare vill lämna fler än ett valkuvert för ett och samma val, får röstmottagaren ta emot bara ett av dessa. På begäran skall väljarens samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka.

12 § Uppfylls de krav som ställs i 11 § skall röstmottagaren ta emot väljarens valkuvert, i väljarens närvaro lägga in valkuverten och väljarens röstkort i ett fönsterkuvert och klistra igen det.

Röstning genom bud eller lantbrevbärare

13 § Bestämmelser om röstning genom bud eller lantbrevbärare finns i 14 kap.

14 § Innan ett ytterkuvert för budröst från ett bud enligt 14 kap. 2-5 §§ tas emot på ett postkontor skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

- enligt uppgift på röstkortet är röstberättigad i ett val,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av rörelsehinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller annan röstningslokal.
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklistrat,
- budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,
- budet antingen är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader, moder, eller syskon, eller är en person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,
- vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,
- budet inte är vittne,
- budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet, och
- budet och vittnet har fyllt 18 år.

15 § Innan ett ytterkuvert för budröst från en lantbrevbärare enligt 14 kap. 7-9 §§ tas emot på ett postkontor skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

- enligt uppgift på röstkortet är röstberättigad i ett val,

- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i vittnets närvaro, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklustrat,
- vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran,
- lantbrevbäraren intygat på ytterkuvertet att väljaren själv lämnat ytterkuvertet,
- vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,
- lantbrevbäraren inte är vittne, och
- vittnet har fyllt 18 år.

16 § Ett bud eller en lantbrevbärare som inte är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Om de inte gör det skall röstmottagaren inte ta emot ytterkuvertet för budröst.

17 § En röstmottagare på ett postkontor får inte ta emot ett ytterkuvert för budröst om inte de krav som ställs i 14-16 §§ är uppfyllda.

18 § Uppfylls de krav som ställs i 14-16 §§ skall röstmottagaren ta emot ytterkuvertet, i budets eller lantbrevbärarens närvaro lägga in det i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort och klistra igen kuvertet.

19 § Ett ytterkuvert för budröst som inte tas emot av röstmottagaren skall lämnas tillbaka till budet eller lantbrevbäraren. Ett ytterkuvert som lämnats genom en lantbrevbärare skall lämnas tillbaka till väljaren av lantbrevbäraren.

Vad röstmottagaren skall göra med fönsterkuverten

20 § Röstmottagaren skall ta hand om de fönsterkuvert som gjorts i ordning och på en särskild förteckning anteckna varje väljares namn och den valnämnd som varje fönsterkuvert skall skickas till. På fönsterkuvertet skall röstmottagaren anteckna det värdepostnummer som finns i förteckningen.

21 § Röstmottagaren skall skicka fönsterkuverten till valnämnden i den kommun där väljaren finns i röstlängden. Skickas kuverten med post skall de ordnas som värdepост.

12 kap. Röstning vid särskilt röstmottagningsställe

Var kan särskild röstmottagning anordnas

1 § Den centrala valmyndigheten får bestämma att särskild röstmottagning skall anordnas vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter.

2 § Den centrala valmyndigheten får bestämma att särskild röstmottagning skall anordnas på annan plats än som sägs i 1 §.

3 § Den centrala valmyndigheten får uppdra åt någon annan att bestämma om särskild röstmottagning.

4 § Den centrala valmyndigheten skall samråda med valnämnden innan myndigheten bestämmer var särskild röstmottagning skall anordnas. Inför beslut enligt 1 § skall den centrala valmyndigheten samråda också med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om var och när särskild röstmottagning skall anordnas. Inför beslut enligt 2 § skall den centrala valmyndigheten samråda också med länsstyrelsen om var särskild röstmottagning skall anordnas. Detsamma skall gälla för den som enligt 3 § skall bestämma om särskild röstmottagning.

När får särskild röstmottagning anordnas

5 § Särskild röstmottagning vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter får anordnas från och med den sjunde dagen före valdagen till och med valdagen.

Särskild röstmottagning enligt 2 § får anordnas bara på valdagen. Ett sådant röstmottagningsställe skall vara öppet under minst en timme före klockan 11.00 och minst en timme efter klockan 15.00.

Vem utser röstmottagare på ett särskilt röstmottagningsställe

6 § Den centrala valmyndigheten skall utse röstmottagarna på de särskilda röstmottagningsställena. Myndigheten får uppdra åt valnämnden eller någon annan att utse röstmottagare.

Möjlighet att rösta på ett särskilt röstmottagningsställe sedan tiden för röstning där har gått ut

7 § Väljare som finns i röstningslokalen eller på en plats intill lokalen som de har anvisats när tiden för röstning går ut, skall få tillfälle att rösta.

Hur särskild röstmottagning går till

8 § Väljarna skall visa sitt röstkort för röstmottagaren som skall ge dem ett valkuvert för varje slag av val de vill delta och hänvisa dem till en ledig valskärm. Där skall de lägga en valsedel för varje val i ett valkuvert utan att vika valsedeln.

När väljarna gjort i ordning sina valkuvert skall de lämna kuverten och sitt röstkort till röstmottagaren.

9 § Väljare som inte är kända för röstmottagaren skall legitimera sig. Om de inte gör det får de inte rösta.

10 § Om det hålls flera slag av val samtidigt, skall väljare som röstar på ett särskilt röstmottagningsställe rösta samtidigt i alla de val som de vill delta i.

11 § Innan något valkuvert tas emot skall röstmottagaren kontrollera att väljarna

- enligt anteckning på röstkortet är röstberättigade i det val som de vill delta i,
- bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje val.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

- det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
- valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

12 § En röstmottagare får inte ta emot ett valkuvert

- som har någon obehörig märkning, eller
- som inte uppenbart innehåller en valsedel.

Om en väljare vill lämna fler än ett valkuvert för ett och samma val, får röstmottagaren ta emot bara ett av dessa. På begäran skall väljarens samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka.

13 § Uppfylls de krav som ställs i 12 § skall röstmottagaren ta emot väljarens valkuvert, i väljarens närvaro lägga in valkuverten och väljarens röstkort i ett fönsterkuvert och klistra igen det.

Röstning genom bud

14 § Bestämmelser om röstning genom bud finns i 14 kap.

15 § Innan ett ytterkuvert för budröst enligt 14 kap. 2-5 §§ tas emot på ett särskilt röstmottagningsställe skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

- enligt uppgift på röstkortet är röstberättigad i ett val,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av rörelsehinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller annan röstningslokal, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklistrat,
- budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,
- budet antingen är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader, moder, eller syskon, eller är en person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,
- vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,
- budet inte är vittne,
- budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet, och
- budet och vittnet har fyllt 18 år.

16 § Bud som inte är kända för röstmottagaren skall legitimera sig. Om de inte gör det skall röstmottagaren inte ta emot ytterkuvertet för budröst.

17 § En röstmottagare på ett särskilt röstmottagningsställe får inte ta emot ett ytterkuvert för budröst om inte de krav som ställs i 15 och 16 §§ är uppfyllda.

18 § Uppfylls de krav som ställs i 15 och 16 §§ skall röstmottagaren ta emot ytterkuvertet, i budets närvaro lägga in det i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort och klistra igen kuvertet.

19 § Ett ytterkuvert för budröst som inte tas emot av röstmottagaren skall lämnas tillbaka till budet.

Vad röstmottagaren skall göra med fönsterkuverten

20 § Röstmottagaren skall ta hand om de fönsterkuvert som gjorts i ordning och på en särskild förteckning anteckna varje väljares namn och den valnämnd som varje fönsterkuvert skall skickas till. På fönsterkuvertet skall röstmottagaren anteckna det nummer som finns i förteckningen.

21 § Röstmottagaren skall skicka fönsterkuverten till valnämnden i den kommun där väljaren finns i röstlängden. Skickas kuverten med post skall de ordnas som värdepost.

13 kap. Röstning hos utlandsmyndighet

Röstning kan anordnas hos utlandsmyndigheter

1 § När val skall hållas skall den centrala valmyndigheten, efter samråd med Utrikesdepartementet, bestämma hos vilka svenska utlandsmyndigheter som röstmottagning skall anordnas. Vid omval till riksdagen och till landstings- eller kommunfullmäktige får den centrala valmyndigheten bestämma att röstning inte skall anordnas hos utlandsmyndigheter.

Under vilken period får man rösta hos utlandsmyndigheter

2 § Vid ordinarie val till riksdagen och ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige får röstmottagningen hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid andra val får röstmottagningen börja tidigast den tjugonde dagen före valdagen.

Röstmottagningen får pågå så länge att de valkuvert som myndigheten har tagit emot kan vara hos den centrala valmyndigheten senast klockan 12.00 dagen före valdagen.

3 § Utlandsmyndighetens chef skall bestämma när och var röstmottagningen skall anordnas. Beslutet skall kungöras.

Vem är röstmottagare hos en utlandsmyndighet

4 § Utlandsmyndighetens chef, eller den person som myndighetens chef utser, skall vara röstmottagare.

Möjlighet att rösta hos utlandsmyndigheten sedan tiden för röstning gått ut

5 § Om väljare finns på röstmottagningsstället som anordnats av utlandsmyndighet eller på en plats intill röstmottagningsstället som de har anvisats när tiden för röstning går ut, skall de få tillfälle att rösta.

Hur röstningen hos en utlandsmyndighet går till

6 § Röstmottagaren skall ge väljarna ett valkuvert för varje slag av val som de vill delta i och hänvisa dem till en ledig valskärm. Där skall de lägga en valsedel för varje slag av val i ett valkuvert utan att vika valsedeln.

När väljarna gjort i ordning sina valkuvert skall de lämna kuverten och sitt röstkort till röstmottagaren. Röstmottagaren skall för de väljare som inte har något röstkort med ledning av de uppgifter väljarna lämnar fylla i ett särskilt adresskort.

7 § Väljare som inte är kända för röstmottagaren skall legitimera sig. Om de inte gör det får de inte rösta.

8 § Om det hålls flera slag av val samtidigt, skall väljare som röstar på ett röstmottagningsställe som anordnas av en utlandsmyndighet rösta samtidigt i alla de val som de vill delta i.

9 § Innan något valkuvert tas emot skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

- bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje val.
- Röstmottagaren skall också kontrollera att
- det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
 - valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

10 § En röstmottagare får inte ta emot ett valkuvert

- som har någon obehörig märkning, eller
- som inte uppenbart innehåller en valsedel.

Om en väljare vill lämna fler än ett valkuvert för ett och samma val, får röstmottagaren ta emot bara ett av dessa. På begäran skall väljarens samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka.

11 § Uppfylls de krav som ställs i 9 och 10 §§ skall röstmottagaren ta emot väljarens valkuvert, i väljarens närvaro lägga in valkuverten och väljarens röstkort eller adresskort i ett fönsterkuvert och klistra igen det.

Röstning genom bud

12 § Bestämmelser om röstning genom bud finns i 14 kap.

13 § Innan ett ytterkuvert för budröst enligt 14 kap. 2-5 §§ tas emot på ett röstmottagningsställe som anordnats av en utlandsmyndighet skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av rörelsehinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller i annan röstningslokal, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklistrat,
- budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,
- budet antingen är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader, moder, eller syskon, eller är en person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,
- vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,
- budet inte är vittne,
- budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet, och
- budet och vittnet fyllt 18 år.

14 § Ett bud som inte är känt för röstmottagaren skall legitimera sig. Om legitimation inte visas skall röstmottagaren inte ta emot budrösten.

15 § Om budet inte kan visa upp väljarens röstkort, skall röstmottagaren med ledning av giltig legitimation för väljaren och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna fylla i ett adresskort för väljaren.

16 § Uppfylls de krav som ställs i 13-15 §§ skall röstmottagaren ta emot ytterkuvertet, i budets närvaro lägga det i ett fönsterkuvert tillsammans med väljaren röstkort eller adresskort och klistra igen kuvertet.

17 § Ett ytterkuvert för budröst som inte tas emot av röstmottagaren skall lämnas tillbaka till budet.

Vad röstmottagaren skall göra med fönsterkuverten

18 § Röstmottagaren skall ta hand om de fönsterkuvert som gjorts i ordning och på en särskild förteckning anteckna varje väljares namn. På fönsterkuvertet skall röstmottagaren anteckna det nummer som finns i förteckningen.

19 § Röstmottagaren skall skicka fönsterkuverten och den förteckning som sägs i 18 § till den centrala valmyndigheten. Skickas kuverten och förteckningen med post skall de ordnas som värdepост.

När utlandsrösterna kommer till den centrala valmyndigheten.

20 § Den centrala valmyndigheten skall allt eftersom fönsterkuverten kommer in från utlandsmyndigheterna fortlöpande anteckna hur många fönsterkuvert som kommer in till myndigheten och därefter skicka fönsterkuverten till valnämnden i den kommun där väljaren finns i röstlängden. Skickas kuverten med post skall de ordnas som värdepост.

Om en väljare inte finns i röstlängden eller om det inte är möjligt att utreda var väljaren finns i röstlängd därför att personnummer saknas eller är ofullständigt skall den centrala valmyndigheten behålla fönsterkuvertet. Fönsterkuvert som behålls av myndigheten skall förvaras på ett säkert sätt under valperioden.

14 kap. Röstning genom bud eller lantbrevbärare

Förutsättningar för röstning genom bud eller lantbrevbärare

1 § Väljare får lämna sin valsedel genom bud enligt 2-5 §§ eller genom Posten Aktiebolags lantbrevbärare enligt 7-9 §§. Oavsett om en sådan röst lämnas genom ett bud eller genom en lantbrevbärare skall den lämnas i ett ytterkuvert för budröst.

Budröstning

2 § Väljare som är sjuka, rörelsehindrade eller gamla och därför inte kan komma personligen till sin vallokal eller annan röstningslokal får lämna sin valsedel genom bud.

Vem kan vara bud

3 § Väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes eller sambos barn, fader, moder eller syskon får vara bud. Den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud.

Den som anlitas som bud skall ha fyllt 18 år.

Hur röstning genom bud går till

4 § Väljare som vill rösta genom bud skall

- för varje val själv lägga en valsedel i ett valkuvert,
- i budets och ett vittnes närvaro lägga de valkuvert som gjorts i ordning i ett ytterkuvert för budröst,
- klistra igen ytterkuvertet,
- försäkra på heder och samvete att väljaren gjort i ordning valkuvert och ytterkuvertet på detta sätt och att väljaren på grund av rörelsehinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller annan röstningslokal.
- intyga att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 11 §, och
- skriva denna försäkran och detta intyg på ytterkuvertet.

På ytterkuvertet skall budet och vittnet skriftligen intyga att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt.

Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne. Detsamma gäller väljarens sambo eller sambos barn.

5 § Budet skall skriva sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet.

Var skall budet lämna rösten

6 § Budet skall lämna ytterkuvertet för budröst i väljarens vallokal. Budrösten får också lämnas på ett postkontor, ett särskilt röstmottagningsställe eller ett röstmottagningsställe som anordnas av en utlandsmyndighet.

Röstning genom lantbrevbärare

7 § Väljare som har Posten Aktiebolags lantbrevbärare får lämna sin valsedel genom lantbrevbäraren, om röstmottagning anordnas vid det postkontor som lantbrevbäraren hör till. Den centrala valmyndigheten får vid val som inte gäller hela landet, på förslag av Posten Aktiebolag, begränsa antalet linjer där väljarna får lämna sina röster genom lantbrevbäraren.

En lantbrevbärare som tar hand om ytterkuvert för budröster bör ha med sig

- partimarkerade valsedlar för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, och
- blanka valsedlar.

Hur röstning genom lantbrevbärare går till

8 § Väljare som vill rösta genom lantbrevbärare skall

- för varje val själv lägga en valsedel i ett valkuvert,
- i ett vittnes närvaro lägga de valkuvert som gjorts i ordning i ett ytterkuvert för budröst,
- klistra igen ytterkuvertet,
- försäkra på heder och samvete att valkuvert och ytterkuvertet gjorts i ordning på detta sätt,
- intyga att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 11 §, och
- skriva denna försäkran och detta intyg på ytterkuvertet.

På ytterkuvertet skall vittnet skriftligen intyga att väljaren själv har skrivit under försäkran.

Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne. Detsamma gäller väljarens sambo eller sambons barn. Inte heller lantbrevbäraren får vara vittne.

9 § Väljaren skall själv lämna ytterkuvertet för budröst och sitt röstkort till lantbrevbäraren. Väljare som inte är kända för lantbrevbäraren skall legitimera sig. Om de inte gör det får lantbrevbäraren inte ta

hand om ytterkuvertet för budröst. Lantbrevbäraren skall på ytterkuvertet intyga att väljaren själv lämnat ytterkuvertet.

Var skall lantbrevbärare lämna rösten

10 § Lantbrevbäraren skall lämna ytterkuvertet för budröst på det postkontor som lantbrevbäraren hör till. Kuvertet får lämnas där även om postkontoret inte är öppet för allmänheten.

När får ytterkuvert för budröst göras i ordning

11 § Vid ordinarie val till riksdagen samt ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige får en budröst göras i ordning tidigast tjugofyra dagar före valdagen.

Vid andra val än de som sägs i första stycket får en budröst som lämnas i vallokalen, på ett särskilt röstmottagningsställe eller på ett postkontor göras i ordning tidigast tio dagar före valdagen. En budröst som lämnas hos en utlandsmyndighet vid sådana val får göras i ordning tidigast tjugo dagar före valdagen.

15 kap. Den fortsatta behandlingen av fönsterkuvert från postkontor, särskilda röstmottagningsställen inom landet och utlandsmyndigheter

Vad valnämnden skall göra med inkomna fönsterkuvert

1 § Valnämnden skall sortera de fönsterkuvert som före valdagen kommer från röstmottagare på postkontor, särskilda röstmottagningsställen eller från den centrala valmyndigheten på valdistrikt. Kuverten skall sedan läggas i särskilda omslag som skall förseglas. På varje omslag skall valnämnden anteckna hur många fönsterkuvert som omslaget innehåller. Omslagen bör skickas till respektive valdistrikt i så god tid att fönsterkuverten finns hos valförrättarna när röstningen i vallokalen börjar.

2 § Fönsterkuvert som på valdagen kommer till valnämnden skall skickas till valförrättarna i respektive valdistrikt, om kuverten kan beräknas vara hos valförrättarna innan tiden för röstning i vallokalen går ut.

Innan dessa fönsterkuvert skickas till vallokalen skall de läggas i särskilda omslag som förseglas. På varje omslag skall det antecknas hur många fönsterkuvert som omslaget innehåller.

3 § Valnämnden skall behålla de fönsterkuvert som kommer till nämnden så sent att de inte kan beräknas vara hos valförrättarna innan tiden för röstningen i vallokalen har gått ut. Dessa kuvert skall valnämnden granska vid nämndens sammanträde för preliminär rösträkning enligt 17 kap.

4 § Fönsterkuvert som kommit till valnämnden skall förvaras på ett säkert sätt.

5 § Valnämnden skall föra ett särskilt protokoll där nämnden fortlöpande antecknar vad nämnden gör med de fönsterkuvert som kommer till nämnden. Blanketter för protokoll skall fastställas av den centrala valmyndigheten.

Vad valförrättarna skall göra med fönsterkuvert som valnämnden har skickat

6 § Valförrättarna skall ta emot omslagen med fönsterkuvert. De skall anteckna i valdistriktets protokoll hur många omslag de tagit emot och hur många fönsterkuvert som omslagen innehåller enligt vad som står på dem. Omslagen får inte öppnas före den granskning som sägs i 7 §.

7 § Om det är möjligt skall valförrättarna under pågående röstning förhandsgranska omslagen och fönsterkuverten som kommit till vallokalen. Vid denna förhandsgranskning skall valförrättarna göra följande.

1. Öppna omslagen, räkna fönsterkuverten och anteckna antalet i protokollet.
2. Kontrollera att väljaren
 - är röstberättigad i valdistriktet,
 - inte lämnat fler än ett fönsterkuvert, och
 - inte röstat i vallokalen under valdagen.

Valförrättaren skall också kontrollera att

- fönsterkuverten inte blivit öppnad efter att de klistrats igen.
3. Öppna de fönsterkuvert som uppfyller kraven under 2, ta ut innehållet och kontrollera att
 - fönsterkuvertet innehåller valkuvert,
 - väljarna bara gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val som de är röstberättigade i,

- det inte finns någon obehörig märkning på något valkuvert, och
- valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

8 § Innehåller ett fönsterkuvert som uppfyller kraven under 7 § 2 ett ytterkuvert för budröst enligt 14 kap. 2-5 §§ (bud) skall valförrättaren vid den fortsatta förhandsgranskningen kontrollera att väljaren

- bara gjort i ordning ett ytterkuvert för budröst,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av rörelsehinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller annan röstningslokal, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Valförrättaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklippt,
- budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,
- budet inte är vittne, och
- budet antecknat sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet.

9 § Innehåller ett fönsterkuvert som uppfyller kraven under 7 § 2 ett ytterkuvert för budröst enligt 14 kap. 7-9 §§ (lantbrevbärare) skall valförrättaren vid den fortsatta förhandsgranskningen kontrollera att väljaren

- bara gjort i ordning ett ytterkuvert för budröst,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i vittnets närvaro, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Valförrättaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklippt,
- vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran,
- lantbrevbäraren intygat på ytterkuvertet att väljaren själv lämnat ytterkuvertet, och
- lantbrevbäraren inte är vittne.

10 § Uppfylls de krav som ställs i 8 och 9 §§ skall valförrättarna öppna ytterkuvertet för budröst och kontrollera att

- ytterkuvertet innehåller valkuvert,

- väljarna bara gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val som de är röstberättigade i,
- det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
- valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

11 § Vid granskning enligt 7-10 §§ som görs före klockan 17.00 skall valförrättarna

- markera i röstlängden att de väljare vars valkuvert uppfyller kraven i 7-10 §§ preliminärt röstat,
- lägga tillbaka valkuverten i sina fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, och
- lägga tillbaka valkuvert som kommit i ytterkuvert för budröst i sitt ytterkuvert och lägga tillbaka dessa kuvert i sitt fönsterkuvert.

Valkuvert i ett fönsterkuvert får inte läggas i urnan förrän efter klockan 17.00.

12 § Efter klockan 17.00 skall valförrättarna göra följande med de fönsterkuvert, ytterkuvert för budröst respektive valkuvert som granskats enligt 7-10 §§. De skall

- lägga de valkuvert som uppfyllt kraven i 7-10 §§ i valurnan för det val valsedeln gäller,
- lägga de fönsterkuvert som inte uppfyllt kraven i 7 § 2 i ett särskilt omslag,
- lägga öppnade fönsterkuvert, som innehåller valkuvert eller ytterkuvert för budröst som inte uppfyllt kraven i 7 § 3 och i 8-10 §§ i ett särskilt omslag,
- anteckna valdistriktets namn och hur många fönsterkuvert omslaget innehåller på varje omslag, och
- försegla varje omslag.

13 § Ytterkuvert för budröst som valförrättarna har öppnat enligt 10 § skall dessa ta hand om och lämna till valnämnden. Nämnden skall förvara dem under valperioden.

14 § Om ett omslag som innehåller fönsterkuvert kommer från valnämnden till valförrättarna efter att röstningen i valdistriktet avslutats, skall omslaget inte öppnas utan skickas tillbaka till valnämnden efter att den preliminära rösträkningen i vallokalen avslutats. Att omslaget skall skickas tillbaka skall antecknas i protokollet.

Ångerröstning

15 § Väljare skall kunna rösta i sin vallokal även om det enligt 11 § finns en markering i röstlängden att de preliminärt röstat, om de lämnar sin röst senast klockan 17.00 (ångerrösta).

Om en väljare ångerröstar skall det antecknas i protokollet.

16 § Om en väljare vill ångerrösta skall det fönsterkuvert som kommer från väljaren tas fram. Om fönsterkuvertet inte lämnas tillbaka till väljaren skall det läggas i ett särskilt kuvert som klistras igen och förses med en anteckning om innehållet. Först när fönsterkuvertet lämnats tillbaka eller lagts in i ett särskilt kuvert får väljaren lämna sin röst i vallokalen. Vad valförrättaren gjort skall antecknas i protokollet.

17 § Om en väljare inte får ångerrösta skall det antecknas i protokollet.

16 kap. Preliminär rösträkning i vallokalen

Rösträkning i vallokalen

1 § Omedelbart efter att röstningen i vallokalen förklarats avslutad och samtliga valkuvert som skall läggas i valurnan lagts ner i den skall valförrättarna räkna de röster som väljarna lämnat. Denna rösträkning är offentlig och skall genomföras utan avbrott. Resultatet av rösträkningen är preliminärt.

2 § Har riksdagsval hållits samtidigt med annat val, skall riksdagsvalet räknas först. Räkningen skall för varje val gå till på följande sätt.

1. Valurnan skall tömmas och valkuverten räknas. Antalet väljare som enligt röstlängden deltagit i valet skall räknas. Antalet kuvert och antalet röstande skall antecknas i protokollet. Stämmer inte uppgiften om antal valkuvert med uppgiften om antalet röstande skall den sannolika orsaken till skillnaden antecknas i protokollet.

2. Valsedlarna skall tas ur valkuverten. Innehåller ett valkuvert mer än en valsedel skall valsedlarna läggas tillbaka i kuvertet. Är samtliga valsedlar i kuvertet identiska får valförrättarna godkänna en av dem.

3. Om en valsedel är blank eller kan antas vara ogiltig därför att den är märkt skall valsedeln läggas tillbaka i sitt valkuvert.

4. Valsedlar som lagts tillbaka i sina valkuvert enligt 2 eller 3 skall läggas i särskilda omslag. På varje omslag skall valförrättarna anteckna hur många kuvert som omslaget innehåller.

5. De valsedlar som valförrättarna godkänt skall sorteras i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar i varje grupp skall räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna för varje parti skall sedan läggas i särskilda omslag. På varje omslag skall valförrättarna anteckna

- vilket val valsedlarna gäller,
- antalet valsedlar,
- för vilket parti valsedlarna gäller, och
- uppgift om valdistrikt.

6. Omslag enligt 4 och 5 skall förseglas.

3 § Protokollet skall skrivas under av ordföranden och två av de närvarande valförrättarna. Därmed är den preliminära rösträkningen i vallokalen avslutad.

4 § Omedelbart efter att den preliminära rösträkningen avslutats skall valförrättarna till valnämnden genast överlämna

- röstlängden,
- protokollet,
- ytterkuvert för budröst som sägs i 10 kap. 15 § och 15 kap. 13 §, och
- omslag som sägs i 15 kap. 12 och 14 §§ och i 2 §.

Valnämnden skall se till att samtliga dessa handlingar kommer in till nämnden. Om någon handling saknas skall den begäras in.

5 § Valnämnden skall behålla röstlängderna, ytterkuverten för budröst som sägs 4 § och omslagen som sägs i 15 kap. 12 och 14 §§. Nämnden skall till länsstyrelsen genast överlämna

- protokollen, och
- omslag som sägs i 2 §.

17 kap. Valnämndens sammanträde för preliminär rösträkning

Valnämndens förberedelser för rösträkningen

1 § Så snart som möjligt dock tidigast onsdagen efter valdagen skall valnämnden granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna. Detta sammanträde är offentligt. Resultatet av valnämndens rösträkning är preliminärt.

Vid sammanträdet skall nämnden granska

- fönsterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där,
- fönsterkuvert som valförrättarna enligt 15 kap. 12 § lagt in i särskilda omslag,
- fönsterkuvert som valförrättarna lämnat tillbaka till nämnden enligt 15 kap. 14 §,
- fönsterkuvert som kommit in till nämnden innan någon valurna tömts, och
- omslagskuvert för brevröst enligt lagen (1994:00) om brevröstning i vissa fall.

2 § För varje slag av val och valkrets skall det användas en valurna.

3 § Valnämndens sammanträde skall börja med att valnämnden granskar de fönsterkuvert som sägs i 1 §. Vid denna granskning skall valnämnden göra följande.

1. Öppna omslagen, räkna fönsterkuverten och anteckna antalet i protokollet.
2. Kontrollera att väljarna
 - är röstberättigade i kommunen,
 - inte lämnat fler än ett fönsterkuvert, och
 - inte röstat i vallokalen under valdagen.

Valnämnden skall också kontrollera att

- fönsterkuverten inte blivit öppnade efter att de klistrats igen.
3. Öppna de fönsterkuvert som uppfyller kraven under 2, ta ut innehållet och kontrollera att
 - fönsterkuvertet innehåller valkuvert,
 - väljarna bara gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val som de är röstberättigade i,
 - det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
 - valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

4 § Innehåller ett fönsterkuvert som uppfyller kraven under 3 § 2 ett ytterkuvert för budröst enligt 14 kap. 2-5 §§ (bud) skall valnämnden vid den fortsatta granskningen kontrollera att väljaren

- bara gjort i ordning ett ytterkuvert för budröst,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av rörelsehinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller annan röstningslokal, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Valnämnden skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklistrat,

- budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,
- budet inte är vittne, och
- budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet.

5 § Innehåller ett fönsterkuvert som uppfyller kraven under 3 § 2 ett ytterkuvert för budröst enligt 14 kap. 7-9 §§ (lantbrevbärare) skall valnämnden vid den fortsatta granskningen kontrollera att väljaren

- bara gjort i ordning ett ytterkuvert för budröst,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i vittnets närvaro,
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Valnämnden skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklistrat,
- vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran,
- lantbrevbäraren intygat på ytterkuvertet att väljaren själv lämnat ytterkuvertet, och
- lantbrevbäraren inte är vittne.

6 § Uppfylls de krav som ställs i 4 och 5 §§ skall valnämnden öppna ytterkuvertet för budröst och kontrollera att

- ytterkuvertet innehåller valkuvert,
- väljarna bara gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val som de är röstberättigade i,
- det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och
- valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

7 § Vid granskningen enligt 3-6 §§ skall valnämnden

- lägga de valkuvert som uppfyllt kraven i 3-6 §§ i valurnan för det val valsedeln gäller,
- markera i röstlängden för det val som valsedeln gäller att väljaren röstat,
- lägga de fönsterkuvert som inte uppfyllt kraven i 3 § 2 i ett särskilt omslag,
- lägga tillbaka valkuvert eller ytterkuvert för budröst som inte uppfyllt kraven som ställs i 3 § 3 och i 4-6 §§ i sina fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort efter att valkuvert som kommit i ytterkuvert för budröst lagts i sina ytterkuvert och lägga fönsterkuverten i ett särskilt omslag,

- anteckna valdistriktets namn och hur många fönsterkuvert omslaget innehåller på varje omslag, och
- försegla varje omslag.

8 § När valnämnden granskat fönsterkuverten skall nämnden granska omslagskuverten för brevröst enligt lagen (1994:00) om brevröstning i vissa fall.

Den preliminära rösträkningen

9 § När samtliga valkuvert som skall läggas ner i valurnan lagts ner i den skall varje val räknas. Har riksdagsval hållits samtidigt med annat val, skall riksdagsvalet räknas först. Räkningen skall för varje val gå till på följande sätt.

1. Valurnan skall tömmas och valkuverten räknas. Antalet personer som enligt röstlängden deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och antalet röstande skall antecknas i protokollet. Stämmer inte uppgiften om antal valkuvert med uppgiften om antalet röstande skall den sannolika orsaken till skillnaden skrivas i protokollet.

2. Valsedlarna skall tas ur valkuverten. Innehåller ett valkuvert mer än en valsedel skall valsedlarna läggas tillbaka i kuvertet. Är samtliga valsedlar i kuvertet identiska får valnämnden godkänna en av dem.

3. Om en valsedel är blank eller kan antas vara ogiltig därför att den är märkt skall valsedeln läggas tillbaka i sitt valkuvert.

4. Valsedlar som lagts tillbaka i sina valkuvert enligt 2 eller 3 skall läggas i särskilda omslag. På varje omslag skall valnämnden anteckna hur många kuvert som omslaget innehåller.

5. De valsedlar som valnämnden godkänt skall sorteras i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar i varje grupp skall räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna för varje parti skall sedan läggas i särskilda omslag. På varje omslag skall valnämnden anteckna

- vilket val valsedlarna gäller,
- antalet valsedlar,
- för vilket parti valsedlarna gäller, och
- uppgift om kommun och valdistrikt.

6. Omslag enligt 4 och 5 skall förseglas.

10 § Om fönsterkuvert kommer till valnämnden under rösträkningen efter att någon valurna tömts skall kuverten hållas skilda från övriga kuvert. Sådana kuvert skall läggas i ett eller flera särskilda omslag. Valnämnden skall anteckna på omslaget vad det innehåller. Omslaget skall förseglas.

11 § Ytterkuvert för budröst som öppnats av valnämnden vid granskningen enligt 6 § skall tas om hand av nämnden. Nämnden skall förvara dessa ytterkuvert och ytterkuvert som sägs i 10 kap. 15 § och 15 kap. 13 § under valperioden.

12 § Valnämnden skall föra protokoll över sin rösträkning. Blankett för protokoll skall fastställas av den centrala valmyndigheten.

13 § När sammanträdet för rösträkning avslutats skall valnämnden till länsstyrelsen genast överlämna

- nämndens protokoll, och
- de omslag som nämnden gjort i ordning.

Om länsstyrelsen begär det skall nämnden också överlämna röstlängderna.

18 kap. Slutlig sammanräkning och mandatfördelning

Allmänna bestämmelser

1 § Länsstyrelsen skall göra den slutliga sammanräkningen av valresultatet. Resultatet av sammanräkningen skall ligga till grund för fördelningen av mandaten mellan partierna och för att utse ledamöter och ersättare.

2 § Den centrala valmyndigheten skall fördela mandaten i riksdagen och utse riksdagsledamöter och ersättare. Länsstyrelsen skall för varje valkrets bestämma ordningsföljden mellan kandidatnamnen på partiernas valsedlar i den utsträckning som behövs för att den centrala valmyndigheten skall kunna utse ledamöter och ersättare.

I fråga om val till landstings- och kommunfullmäktige skall länsstyrelsen fördela mandaten mellan partierna och för varje valkrets utse ledamöter och ersättare.

3 § Länsstyrelsen skall vid den slutliga sammanräkningen pröva om valsedlarna är giltiga eller om något namn på en valsedel skall anses vara obefintligt enligt 9-11 §§ samt meddela de beslut som denna prövning kan föranleda. Länsstyrelsen skall också meddela de beslut som behövs med anledning av uppgifterna i de protokoll som förts över röstningen.

Närmare om förfarandet hos länsstyrelsen

4 § Den slutliga sammanräkningen skall vara offentlig och skall påbörjas så fort som möjligt.

5 § Före sammanräkningen skall länsstyrelsen begära in de handlingar som behövs från valnämnden i den kommun som sammanräkningen gäller. Om handlingarna är ofullständiga eller bristfälliga på något annat sätt skall länsstyrelsen begära att de kompletteras. Om det behövs skall länsstyrelsen också begära uppgift om varför handlingarna är i bristfälligt skick.

6 § Länsstyrelsen skall kungöra tid och plats för sammanräkningen. I kungörelsen skall länsstyrelsen ange i vilken ordning som de olika valen kommer att räknas. Kungörelsen skall anslås på kommunernas anslagstavlor och senast dagen före det att sammanräkningen börjar införas i ortstidning inom länet.

7 § Den slutliga sammanräkningen skall genomföras utan dröjsmål. Om sammanräkningen avbryts skall valsedlar och övriga valhandlingar förvaras på ett säkert sätt. Innan sammanräkningen börjar igen skall länsstyrelsen kontrollera att det inte gjorts något obehörigt med valhandlingarna.

8 § Länsstyrelsen skall föra protokoll över den slutliga sammanräkningen.

Blankett för protokoll skall vara fastställt av den centrala valmyndigheten.

Ogiltighetsgrunder

9 § Har de valsedlar som väljarna lämnat inte förvarats på ett säkert sätt skall de förklaras ogiltiga, om det kan antas att det gjorts något obehörigt med dem.

10 § En valsedel är ogiltig om den

- saknar partibeteckning eller har mer än en partibeteckning, eller
- har kännetecknen som uppenbart gjorts med avsikt.

Finns det mer än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning skall dock en valsedel räknas som giltig. Är valsedlarna i ett sådant fall olika i fråga om kandidatnamn skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

Obefintliga namn

11 § Utöver vad som gäller enligt 10 § andra stycket skall namn på en valsedel anses obefintligt om,

1. kandidaten inte är valbar eller det inte framgår klart vem som avses,
2. ordningen mellan namnet och annat namn inte framgår klart, eller
3. valsedeln gäller ett parti som fått sin partibeteckning registrerad och som anmält kandidater enligt 5 kap. 13-15 §§ och det första namnet på valsedeln inte är namnet på någon av de anmälda kandidaterna.

Vid bedömningen enligt 3 av vilket namn som är det första skall ett namn inte anses obefintligt därför att kandidaten har avlidit eller inte är valbar.

*Valets avslutning**Riksdagsvalet*

12 § När länsstyrelsen har fastställt ordningen mellan kandidaterna för utseende av ledamöter och ersättare enligt 36 och 46 §§ skall den slutliga sammanräkningen avslutas genom att protokollet läses upp. Detta skall därefter genast skickas till den centrala valmyndigheten.

13 § Valsedlarna skall läggas in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. De ogiltiga valsedlarna och valsedlar där det förekommer strykningar skall förvaras under valperioden. Övriga valsedlar skall förvaras till dess att valet har vunnit laga kraft.

14 § När den centrala valmyndigheten har fördelat mandaten mellan partierna och utsett ledamöter och ersättare skall valresultatet tillkännages genom att det kungörs i Post- och Inrikes tidningar. Därmed är valet avslutat.

15 § Den centrala valmyndigheten skall på ett säkert sätt förvara de handlingar som rör valet under valperioden.

Val till landstings- och kommunfullmäktige

16 § När länsstyrelsen har fördelat mandaten mellan partierna och utsett ledamöter och ersättare skall valresultatet kungöras genom att protokollet läses upp. Därmed är valet avslutat.

17 § Valsedlarna skall läggas in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. De ogiltiga valsedlarna och valsedlar där det förekommer strykningar skall förvaras under valperioden. Övriga valsedlar skall förvaras till dess att valet har vunnit laga kraft.

18 § Om mindre än hälften av det bestämda antalet ledamöter har blivit utsedda vid valet skall länsstyrelsen anmäla detta till Valprövningsnämnden.

Om antalet ledamöter och ersättare är otillräckligt

Riksdagsvalet

19 § Den centrala valmyndigheten skall på anmälan av riksdagens talman, utse nya ledamöter och ersättare i de fall och på det sätt som sägs i 51-53 §§. Resultatet av en sådan sammanräkning skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar.

Val till landstings- och kommunfullmäktige

20 § Länsstyrelsen skall på anmälan av ordföranden i landstings- respektive kommunfullmäktige utse nya ledamöter och ersättare i de fall och på det sätt som sägs i 54-59 §§. En sådan sammanräkning skall vara offentlig och skall avslutas genom att protokollet läses upp. Valsedlarna skall läggas tillbaka i omslag på det sätt som sägs i 17 §.

Hur fördelningen av mandaten mellan partierna görs

Riksdagsvalet

21 § Den centrala valmyndigheten skall fördela mandaten i riksdagen på grundval av länsstyrelsernas protokoll och med tillämpning av 3 kap. 6-8 §§ regeringsformen.

Bara partier som fått minst fyra procent av rösterna i hela landet får delta i fördelningen av mandaten. Ett parti som har fått färre röster skall dock delta i fördelningen av fasta valkretsmandat i en valkrets, där partiet har fått minst tolv procent av rösterna. Detta regleras i 3 kap. 7 § andra stycket regeringsformen.

22 § De fasta valkretsmandaten enligt 3 kap. 8 § första stycket regeringsformen skall för varje valkrets fördelas proportionellt mellan de partier som får delta i fördelningen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna med utgångspunkt från val-

resultatet i valkretsen. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet tilldelas ett mandat. Vid beräkningen skall den jämkade uddatalsmetoden enligt 20 kap. 1 § tillämpas.

23 § För att avgöra hur många mandat som ett parti enligt 3 kap. 8 § andra stycket regeringsformen skall ha sammanlagt i riksdagen för att vara proportionellt representerat i hela landet skall den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landet som en valkrets. Varje parti skall tilldelas så många *utjämningsmandat* som behövs för att partiet skall få en representation som svarar mot dess andel av samtliga röster i landet.

Fördelningen av utjämningsmandat på valkretsar skall göras enligt 20 kap. 2 §.

24 § Har ett parti i någon valkrets fått flera mandat än vad som motsvarar antalet namn på partiets valsedlar skall överskjutande mandat med tillämpning av 20 kap. 2 § flyttas till en annan valkrets där partiet deltar i fördelningen av fasta valkretsmandat. Kan mandatet inte tillsättas på detta sätt skall det vara obesatt under valperioden.

25 § Om det blir lika stora tal för flera partier eller valkretsar vid beräkningarna enligt 21-24 §§ skall lotten avgöra vilket parti eller vilken valkrets som skall få mandatet.

Val till landstingsfullmäktige

26 § Mandaten i landstingsfullmäktige skall fördelas mellan partier. Bara partier som har fått minst tre procent av rösterna i hela landstinget får delta i fördelningen av mandaten.

27 § De *fasta valkretsmandaten* i landstingsfullmäktige skall för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Fördelningen skall göras genom att jämförelsetal beräknas för partierna. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet skall tilldelas ett mandat. Vid beräkningen av jämförelsetal skall den jämkade uddatalsmetoden enligt 20 kap. 1 § tillämpas.

28 § *Utjämningsmandaten* skall fördelas mellan partierna så att fördelningen av alla mandat i landstingsfullmäktige blir proportionell mot partiernas röstetal i hela landstinget. För att avgöra hur många mandat i landstingsfullmäktige ett parti skall ha sammanlagt för att vara proportionellt representerat i landstinget skall den jämkade uddatalsme-

toden enligt 20 kap. 1 § tillämpas på hela landstinget som en valkrets. Varje parti skall tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att det skall få en representation som svarar mot dess andel av samtliga röster i landstinget.

29 § Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än vad som behövs för att det skall vara proportionellt representerat enligt 28 § skall man vid fördelningen av utjämningsmandaten bortse från partiet och de mandat det har fått.

Fördelningen av utjämningsmandat på valkretsar skall göras enligt 20 kap. 2 §.

30 § Om ett parti i någon valkrets har fått fler mandat än vad som motsvarar antalet namn på partiets valsedlar skall *överskjutande mandat* med tillämpning av 20 kap. 2 § flyttas till en annan valkrets. Kan mandatet inte tillsättas på detta sätt skall mandatet vara obesatt under valperioden.

31 § Om det blir lika stora tal för flera partier eller valkretsar vid beräkningarna enligt 26-30 §§ skall lotten avgöra vilket parti eller vilken valkrets som skall få mandatet.

Val till kommunfullmäktige

32 § Mandaten i kommunfullmäktige skall för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet skall tilldelas ett mandat. Vid beräkningen skall den jämkade uddatalsmetoden enligt 20 kap. 1 § tillämpas.

33 § Om ett parti har fått fler mandat än vad som motsvarar antalet namn på partiets valsedlar skall *överskjutande mandat* vara obesatt under valperioden. Om kommunen är indelad i valkretsar skall dock mandatet med tillämpning av 20 kap. 2 § flyttas till en annan valkrets.

34 § Om det blir lika stora tal för flera partier eller valkretsar vid beräkningarna enligt 32 och 33 §§ skall lotten avgöra vilket parti eller vilken valkrets som skall få mandatet.

Hur ledamöterna utses

Riksdagsvalet

35 § För varje mandat som ett parti har fått i riksdagen skall en ledamot utses. Detta regleras i 3 kap. 9 § regeringsformen.

Den centrala valmyndigheten skall utse ledamöterna på grundval av protokollen enligt 12 § och ordningen enligt 36 § så att den kandidat som står först i ordningen besätter det första mandatet, den som står näst först i ordningen det andra och så vidare efter samma grund.

36 § Länsstyrelsen skall bestämma ordningsföljden mellan kandidatnamnen inom varje parti genom att beräkna jämförelsetal för dem med tillämpning av heltalsmetoden enligt 20 kap. 3 §.

Får flera kandidater lika stora jämförelsetal skall lotten avgöra vem som skall ha företräde.

37 § Om inte länsstyrelsen har rangordnat så många kandidatnamn att den centrala valmyndigheten kan besätta ett partis samtliga mandat i en valkrets med ledamöter, skall länsstyrelsen på uppmaning av den centrala valmyndigheten göra en ny sammanräkning och rangordna fler kandidater.

En sådan sammanräkning skall kungöras enligt 6 §.

Dubbelvalsavveckling

38 § Kandidater som fått mandat i fler än en valkrets eller för mer än ett parti skall tillträda det mandat för vilket deras jämförelsetal är störst. Det mandat som kandidaten inte tillträder skall tillfalla den som står först i ordningen enligt 46 §. Vid denna beräkning skall man bortse från den som redan valts till ledamot. Leder denna bestämmelse till att två eller flera mandat inte tillträds, skall dessa tillsättas ett i taget efter storleken på jämförelsetalen enligt 36 §.

Val till landstingsfullmäktige

39 § För varje mandat som ett parti har fått i landstingsfullmäktige skall länsstyrelsen utse en ledamot. Ledamöterna skall utses på grundval av ordningen enligt 40 §, så att den kandidat som står först i ordningen besätter det första mandatet, den som står näst först i ordningen det andra och så vidare efter samma grund.

40 § Länsstyrelsen skall bestämma ordningsföljden mellan kandidatnamnen inom varje parti genom att beräkna jämförelsetal för dem med tillämpning av heltalsmetoden enligt 20 kap. 3 §.

Får flera kandidater lika stora jämförelsetal skall lotten avgöra vem som skall få företräde.

Dubbelvalsavveckling

41 § Kandidater som fått mandat i fler än en valkrets eller för mer än ett parti skall tillträda det mandat för vilket deras jämförelsetal är störst. Det mandat som kandidaten inte tillträder skall tillfalla den som står först i ordningen enligt 46 §. Vid denna beräkning skall man bortse från den som redan valts till ledamot. Leder denna bestämmelse till att två eller flera mandat inte tillträds, skall de tillsättas ett i taget efter storleken på jämförelsetalen enligt 36 §.

Val till kommunfullmäktige

42 § För varje mandat som ett parti har fått i kommunfullmäktige skall länsstyrelsen utse en ledamot. Ledamöterna skall utses på grundval av ordningen enligt 43 §, så att den kandidat som står först i ordningen besätter det första mandatet, den som står näst först i ordningen det andra och så vidare efter samma grund.

43 § Länsstyrelsen skall bestämma ordningsföljden mellan kandidatnamnen inom varje parti genom att beräkna jämförelsetal för dem med tillämpning av heltalsmetoden enligt 20 kap. 3 §.

Får flera kandidater lika stora jämförelsetal skall lotten avgöra vem som skall få företräde.

Dubbelvalsavveckling

44 § Kandidater som fått mandat i fler än en valkrets eller för mer än ett parti skall tillträda det mandat för vilket deras jämförelsetal är störst. Det mandat som kandidaten inte tillträder skall tillfalla den som får det största röstetalet vid en beräkning enligt 20 kap. 4 §. Vid denna beräkning skall man bortse från den som redan valts till ledamot. Leder denna bestämmelse till att två eller flera mandat inte tillträds, skall de tillsättas ett i taget efter storleken på jämförelsetalen enligt 36 §.

Hur ersättarna utses

Riksdagsvalet

45 § Den centrala valmyndigheten skall utse ersättare på grundval av ordningen enligt 46 §. För varje ledamot utses lika många ersättare som ledamotens parti fått mandat i valkretsen. Minst tre ersättare skall dock alltid utses för varje ledamot. När ersättare utses skall man bortse från den som valts till ledamot.

Finns det inte någon som enligt första stycket kan utses till ersättare skall reglerna i 20 kap. 5 § tillämpas. Kan ersättare inte utses på det sättet utses inte någon ersättare.

46 § För varje kandidat som rangordnats enligt 36 § skall länsstyrelsen i den utsträckning som behövs bestämma en särskild ordning mellan kandidaterna på partiets valsedlar för att utse ersättare. Detta skall göras enligt 20 kap. 4 §.

Får flera kandidater lika stora röstetal skall lotten avgöra vem som skall få företräde.

47 § Om det behövs för att kunna utse ett tillräckligt antal ersättare skall länsstyrelsen på uppmaning av den centrala valmyndigheten vid en ny sammanräkning fastställa ordningen mellan kandidatnamnen enligt 36 och 46 §§. En sådan sammanräkning skall kungöras enligt 6 §.

Val till landstingsfullmäktige

48 § Länsstyrelsen skall utse ersättare på grundval av ordningen enligt 49 §. För varje ledamot skall länsstyrelsen utse lika många ersättare som ledamotens parti fått mandat i valkretsen. Minst tre ersättare skall dock alltid utses för varje ledamot. När ersättare utses skall man bortse från den som valts till ledamot.

Kan inte ersättare utses på det sättet utses inte någon ersättare.

49 § För varje kandidat som rangordnats enligt 43 § skall länsstyrelsen i den utsträckning som behövs bestämma en särskild ordning mellan kandidaterna på partiets valsedlar för att utse ersättare. Detta skall göras enligt 20 kap. 4 §.

Får flera kandidater lika stora röstetal skall lotten avgöra vem som skall få företräde.

Val till kommunfullmäktige

50 § Kommunfullmäktige bestämmer hur många ersättare som skall finnas för ledamöterna i fullmäktige. Detta regleras av 5 kap. 4 § andra stycket kommunallagen (1991:900). Länsstyrelsen skall utse ersättare till det antal och på det sätt som sägs i 20 kap. 6 §. För partier som har fått ett eller två mandat i fullmäktige skall även 20 kap. 7 § tillämpas om det annars inte kommer att utses två ersättare. Kan någon ersättare för en viss ledamot inte utses på det sättet, utses ingen ersättare för den ledamoten.

När ledamöter och ersättare avgår under valperioden

Riksdagsvalet

51 § Om en ledamot avgår under valperioden skall den centrala valmyndigheten på anmälan av riksdagens talman utse en ny ledamot. Till ny ledamot skall utses den som enligt ordningen mellan ersättarna enligt 46 § står i tur att inträda. Kan någon ny ledamot inte utses skall mandatet vara obesatt under återstoden av valperioden.

52 § Om en ny ledamot enligt 45 § andra stycket tidigare varit ersättare för den avgångna ledamoten skall en ny ersättare utses enligt 45 §. Har mandatet flyttats från en valkrets till en annan, skall det anses att mandatet vid valet tilldelats den sistnämnda valkretsen.

Ersättare för en annan ledamot som utsetts i stället för en ledamot som avgått är de övriga kandidater som skulle ha varit ersättare för den avgångna ledamoten.

53 § Den centrala valmyndigheten skall på anmälan av riksdagens talman med tillämpning av 45 § om möjligt utse två nya ersättare, om

- antalet ersättare för en riksdagsledamot har minskat till hälften eller mindre än hälften av det antal som utsetts vid valet därför att ersättare har utsetts till ordinarie ledamöter eller har avgått av annan orsak, eller
- antalet ersättare inte är tillräckligt stort för att ersättare skall kunna inträda i en ledamots ställe enligt föreskrifterna i rege-ringsformen och riksdagsordningen.

Val till landstingsfullmäktige

54 § Om en ledamot avgår under valperioden skall länsstyrelsen på anmälan av fullmäktiges ordförande utse en ny ledamot. Till ny

ledamot skall utses den som står i tur att inträda enligt ordningen mellan ersättarna enligt 49 §.

55 § Finns det inte någon som kan utses till ledamot enligt 54 § skall länsstyrelsen göra en ny sammanräkning och utse en ny ledamot.

Vid sammanräkningen skall 27-31, 39, 48 och 49 §§ tillämpas. Kan någon ny ledamot inte utses skall mandatet vara obesatt under återstoden av valperioden.

56 § Om en ersättare har utsetts till ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av någon annan orsak skall länsstyrelsen på anmälan av fullmäktiges ordförande göra nya sammanräkningar och utse ytterligare en ersättare för varje ledamot som berörs.

Vid sammanräkningen skall 48 § tillämpas. Kan någon ersättare inte utses enligt första stycket utses ingen ersättare.

Val till kommunfullmäktige

57 § Avgår en ledamot under valperioden skall länsstyrelsen på anmälan av fullmäktiges ordförande utse en ny ledamot. Till ny ledamot skall utses den som står i tur att inträda enligt ordningen mellan ersättarna enligt 50 §.

58 § Finns det inte någon som kan utses till ledamot enligt 57 § skall länsstyrelsen göra en ny sammanräkning och utse en ny ledamot.

Vid sammanräkningen skall 32-34, 42, 44 och 50 §§ tillämpas. Kan någon ny ledamot inte utses skall mandatet vara obesatt under återstoden av valperioden.

59 § Om en ersättare har utsetts till ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av någon annan orsak skall länsstyrelsen på anmälan av fullmäktiges ordförande göra nya sammanräkningar och utse ytterligare en ersättare för varje ledamot som berörs. I de fall antalet ersättare också efter det att ersättare avgått, uppgår till minst det antal som fullmäktige bestämt skall en ny ersättare utses endast om ledamoten i annat fall skulle komma att sakna ersättare som utsetts för henne eller honom.

Vid sammanräkningen skall 50 § tillämpas. Kan någon ersättare inte utses enligt första stycket utses ingen ersättare.

19 kap. Överklagande av val och utfärdande av bevis om vem som valts

Överklagande

1 § Den centrala valmyndighetens eller länsstyrelsens beslut att fastställa utgången av ett val eller av en sådan sammanräkning för att utse efterträdare eller ersättare, som sägs i 18 kap. 19 och 20 §§ får överklagas hos Valprövningsnämnden enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Vem får överklaga

2 § Ett beslut får överklagas av

- den som enligt röstlängden var röstberättigad vid valet,
- den som enligt beslut av skattemyndigheten i ett ärende om rättelse av röstlängd enligt 7 kap. 10 § var utesluten från rösträtt,
- den som efter anmälan enligt 7 kap. 1 eller 9 § inte tagits upp i röstlängden, och
- ett parti som har deltagit i valet.

Hur man överklagar

3 § Ett beslut skall överklagas skriftligen.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till den myndighet som meddelat beslutet. Den skall ha kommit dit inom tio dagar efter det att valet eller sammanräkningen avslutades.

4 § Om skrivelsen med överklagandet kommit till Valprövningsnämnden innan tiden för överklagande gått ut, skall överklagandet tas upp till prövning även om inte inlagan kommit till beslutsmyndigheten i tid.

Detta gäller också om skrivelsen med överklagandet kommit till beslutsmyndigheten efter valdagen, men före det att utgången av valet har fastställts.

Vad som sägs i andra stycket gäller inte beslut om utseende av efterträdare eller ersättare enligt 18 kap. 19 och 20 §§.

5 § Det är Valprövningsnämnden som skall avgöra om en skrivelse med ett överklagande har kommit i rätt tid.

Klagandens rätt att få del av uppgifter.

6 § Den som vill överklaga har rätt att hos den myndighet som meddelat beslutet genast få utdrag ur protokoll eller annan handling över sammanräkningen.

Kungörande

7 § Snarast möjligt efter att tiden för överklagande gått ut skall beslutsmyndigheten på en gång kungöra samtliga överklaganden och skicka skrivelserna till Valprövningsnämnden. Om ett överklagande gäller riksdagen, skall kungörelsen införas i Post- och Inrikes Tidningar. Om ett överklagande gäller landstings- eller kommunfullmäktige, skall kungörelsen införas i ortstidning inom landstinget respektive kommunen.

8 § I kungörelse enligt 7 § skall anges en viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till Valprövningsnämnden.

Beslutsmyndighetens yttrande

9 § Beslutsmyndigheten skall skyndsamt inkomma till Valprövningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Övriga bestämmelser om överklagande

10 § Ett beslut genom vilket någon har utsetts till ledamot i landstings- eller kommunfullmäktige eller till ersättare gäller även om beslutet har överklagats. Om någon annan utses till ledamot eller ersättare med anledning av överklagandet gäller det beslutet så snart det val eller den sammanräkning genom vilken ledamoten eller ersättaren blivit utsedd har avslutats.

I 3 kap. 11 § regeringsformen finns bestämmelser om vad som sker när ett beslut, genom vilket någon har utsetts till ledamot av riksdagen eller till ersättare har överklagats.

Bestämmelserna om inhibition i 29 § förvaltningslagen (1986:223) gäller inte beslut som sägs i denna paragraf.

Bevis

11 § För den som blivit utsedd till ledamot av riksdagen eller till ersättare skall den centrala valmyndigheten genast utfärda bevis om detta. I beviset skall den centrala valmyndigheten ange

- namnet på den som blivit utsedd, och
- tid, parti och valkrets som ledamoten eller ersättaren blivit utsedd för.

Ett bevis för ersättare skall dessutom innehålla uppgift om den eller de ledamöter som hon eller han utsetts till ersättare för och ordningen mellan ersättarna, om flera ersättare utsetts för samma ledamot.

12 § Som bevis gäller utdrag ur protokoll eller annan handling från sammanräkning vid vilken ledamoten eller ersättaren blivit utsedd. Beviset skall skickas till den som blivit utsedd samt Valprövningsnämnden och riksdagens talman.

13 § För den som blivit utsedd till ledamot av landstings- eller kommunfullmäktige eller till ersättare skall länsstyrelsen genast utfärda bevis om detta. I beviset skall länsstyrelsen ange

- namnet på den som blivit utsedd, och
- tid, parti och, i förekommande fall, valkrets som ledamoten blivit utsedd för.

14 § Som bevis gäller utdrag ur protokoll eller annan handling från sammanräkning vid vilken ledamoten eller ersättaren blivit utsedd. Beviset skall skickas till den som blivit utsedd samt landstings- respektive kommunfullmäktige.

Partier skall underrättas om vissa beslut

15 § Beslutsmyndigheten skall om möjligt underrätta ett parti som berörs av ett beslut genom vilket en sammanräkning enligt 18 kap. 19 eller 20 § fastställts. Beslutsmyndigheten får avgöra på vilket sätt partiet skall underrättas.

Valprövningsnämndens prövning

16 § När Valprövningsnämnden avgör ett ärende enligt denna lag skall nämndens samtliga ledamöter vara närvarande. Undantag från denna bestämmelse finns i 23 §.

När nämnden prövar ett överklagande av ett beslut, genom vilket utgången av ett ordinarie val till landstings- eller kommunfullmäktige

har fastställts, skall den ha samma sammansättning som den hade vid tiden för valet.

17 § Om Valprövningsnämnden i ett ärende enligt 1 § finner att någon behöver höras som vittne vid domstol, kan nämnden förordna att vittnesförhör skall hållas vid allmän underrätt.

I fråga om bevisupptagning enligt första stycket gäller 35 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Ersättning till vittne skall betalas av allmänna medel. Kostnaden för detta skall stanna på staten.

Statliga och kommunala myndigheter, Posten Aktiebolag och annan som anordnat särskild röstmottagning skall lämna Valprövningsnämnden de upplysningar och yttranden som den begär.

18 § Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av val, för vilken en myndighet svarar, förekommit avvikelse från föreskriven ordning eller har någon hindrat röstningen, förvanskat avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt, skall Valprövningsnämnden, om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången, vid prövning av ett överklagande upphäva valet i den omfattning som behövs och förordna om omval i valkrets. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden dock i stället för att förordna om omval uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta sådan rättelse.

19 § Har det vid en sammanräkning som sägs i 18 kap. 19 eller 20 §§ har förekommit avvikelse från föreskriven ordning och är det inte osannolikt att avvikelsen har inverkat på utgången av sammanräkningen skall Valprövningsnämnden vid prövning av ett överklagande upphäva sammanräkningen och uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta den rättelse som behövs.

20 § Om ett visst beslut enligt lag inte får överklagas eller om det skall överklagas i särskild ordning, får en omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid ett överklagande som avses i 18 eller 19 §§.

I 7 kap. 13 § finns bestämmelser om talan i samband med ett överklagande av val mot en skattemyndighets beslut om rättelse av en röstlängd.

När det anmälts att för få ledamöter utsetts i landstings- eller kommunfullmäktige enligt 18 kap. 18 §

21 § Om en länsstyrelse har gjort anmälan enligt 18 kap. 18 § att för få ledamöter utsetts i landstings- eller kommunfullmäktige, skall Valprövningsnämnden upphäva valet och besluta om omval be-
träffande samtliga ledamöter och ersättare.

Valprövningsnämndens granskning av bevis

22 § Valprövningsnämnden skall granska bevis för riksdagsledamöter och ersättare för att pröva om beviset blivit utfärdat i enlighet med 11 §. Granskningen skall vara avslutad senast dagen innan den riksdag till vilken valet skett samlas till riksmöte. Sådana bevis som kommer in till Valprövningsnämnden medan riksmöte pågår skall granskas så snart det kan ske. Berättelse om granskningen skall genast överlämnas till riksdagens talman.

23 § Nämnden får uppdra åt ordföranden eller ersättaren för ordföranden att på nämndens vägnar i ärenden av enklare beskaffenhet granska bevis för en riksdagsledamot och ersättare för en riksdagsledamot som utses under löpande valperiod med anledning av att en riksdagsledamot avgått eller ersättare utsetts enligt 18 kap. 19 och 53 §§.

20 kap. Beräkningsgrunder

Den jämkade uddatalsmetoden

1 § Jämförelsetal enligt 18 kap. 22, 23, 27, 28 och 32 §§ skall beräknas på följande sätt. Så länge partiet ännu inte tilldelats något mandat beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal i valkretsens delas med 1,4. Därefter beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än det dubbla antalet av de mandat som redan har tilldelats partiet i valkretsens.

Fördelningen av utjämningsmandat och överskjutande mandat

2 § Fördelning av utjämningsmandat enligt 18 kap. 23 § andra stycket och 29 § andra stycket skall göras på följande sätt.

Av de utjämningsmandat eller överskjutande mandat som ett parti har fått tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av

de fasta valkretsmandaten har större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat tillförs ett efter ett den valkrets där partiet för varje gång har störst jämförelsetal vid en fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden enligt 1 § på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har fått något fast valkretsmandat skall dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första utjämningsmandatet vara lika med partiets röstetal.

Fördelning av överskjutande mandat enligt 18 kap. 24, 30 och 33 §§ görs med motsvarande tillämpning av första stycket.

Heltalsmetoden

3 § Ordningen mellan kandidatnamnen enligt 18 kap. 36, 40 och 43 §§ inom varje parti skall fastställas med tillämpning av heltalsmetoden genom särskilda uträkningar på följande sätt.

Vid varje uträkning gäller valsedel endast för ett namn.

Vid den första uträkningen gäller valsedel för det namn som står först på sedeln. Valsedlar med samma första namn bildar en grupp. Varje gruppens röstetal räknas fram. Röstetalet är lika med det antal valsedlar som ingår i gruppen. Samma tal är också jämförelsetal för det namn som står först på gruppens valsedlar. Det namn vars jämförelsetal är störst får den första platsen i ordningen.

Vid varje följande uträkning gäller valsedel för det namn som står först på sedeln, varvid bortses från namn som redan fått plats i ordningen. Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående uträkning gällde för det namn som fick plats i ordningen, upplöses och ordnas i nya grupper, så att valsedlar som vid den pågående uträkningen gäller för ett och samma namn bildar en grupp. Övriga befintliga grupper behålls däremot oförändrade. För varje nybildad grupp räknas röstetalet fram. Röstetalet är lika med det antal valsedlar som ingår i gruppen. För samtliga namn, som deltar i uträkningen, beräknas röstetal och jämförelsetal.

Röstetalet för ett namn är lika med röstetalet för den grupp eller det sammanlagda röstetalet för de grupper vilkas valsedlar gäller för namnet. Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess röstetal, om inte grupp av valsedlar som gäller för namnet deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Om detta är fallet, får man namnets jämförelsetal genom att dess röstetal delas med det tal som motsvarar den del gruppen tagit i besättandet av plats eller platser som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gäller för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa grupperers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda att gruppens röstetal delas med det största jämförelsetalet vid uträkningen närmast före gruppens bildande. Bråktal, som

uppkommer vid delning, beräknas med två decimaler. Den sista decimalsiffran får inte höjas.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, får nästa plats i ordningen.

Särskild ordning för att utse ersättare och för avveckling av dubbelval

4 § Den särskilda ersättarordningen enligt 18 kap. 46 och 49 §§ skall göras på följande sätt.

Ersättare skall utses på grundval av de valsedlar som gällde för namnet, när det fick plats i ordningen enligt 3 §. Vid denna uträkning gäller varje valsedel som hel röst. Med iakttagande av att namnet på den som redan fått plats i den särskilda ordningen anses som obefintligt skall röstvärdet tillgodoräknas det namn som står främst på sedeln. Den som får högsta röstetalet får plats i den särskilda ordningen.

Andra stycket skall tillämpas också vid dubbelvalsavveckling enligt 18 kap. 44 §.

Ersättare enligt 18 kap. 45 § andra stycket

5 § Då ersättare skall utses enligt 18 kap. 45 § andra stycket skall den kandidat inom valkretsen som enligt 18 kap. 36 § står i tur att få nästa mandat för partiet utses till ersättare för ledamoten. Saknas en sådan kandidat på partiets valsedlar, skall den centrala valmyndigheten med tillämpning av 2 § bestämma en annan valkrets, där partiet deltar i fördelningen av fasta valkretsmandat, från vilken ersättaren skall utses. Till ersättare utses den som där står närmast i tur att få mandat för partiet.

Ersättare för kommunfullmäktige

6 § Ersättare enligt 18 kap. 50 § utses på följande sätt.

För varje ledamot görs en sammanräkning inom det parti, för vilket hon eller han har blivit vald. Vid varje sammanräkning tas hänsyn endast till de valsedlar som upptar ledamotens namn och som på grund härav gällde för detta namn, när det fick plats i ordning. Varje valsedel gäller som hel röst. Med iakttagande av att namnet på en kandidat som genom valet blivit utsedd till ledamot skall anses som obefintligt tillgodoräknas röstvärdet det namn som står främst på sedeln. Den som får högsta röstetalet är utsedd till ersättare för den ledamot som sammanräkningen avser. Får flera kandidater lika röstetal skall lotten avgöra vem som skall ha företräde.

Om det antal ersättare som har utsetts enligt andra stycket är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt enligt 5 kap. 4 § andra stycket kommunallagen (1991:900) och samma ersättare har

utsetts för tre eller flera ledamöter, görs ytterligare en sammanräkning för var och en av dessa ledamöter. Därvid skall även namnet på en kandidat som genom valet blivit utsedd till ersättare för den ledamot som sammanräkningen avser anses som obefintligt. I övrigt görs på sätt som anges i andra stycket.

Om antalet ersättare fortfarande är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt enligt 5 kap. 4 § andra stycket kommunallagen och samma ersättare har utsetts för fem eller flera ledamöter, görs ytterligare en sammanräkning för var och en av dessa ledamöter.

Därefter görs på motsvarande sätt successivt ytterligare sammanräkningar för de ledamöter vilkas ersättare har utsetts för sju eller flera ledamöter, nio eller flera ledamöter, och så vidare, så länge antalet ersättare är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt.

7 § Om det sedan ersättare utsetts enligt 6 § visar sig att det för ledamot eller ledamöter i ett parti som har fått ett eller två mandat utsetts endast en ersättare skall ytterligare en sammanräkning göras. I det fall partiet har fått två mandat skall sammanräkningen göras för den ledamot som har störst jämförelsetal.

Denna lag träder i kraft den
skall upphöra att gälla.

, då vallagen (1972:620)

2 Förslag till Lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)

Härigenom föreskrivs i fråga om folkomröstningslagen (1979:369) att 2-6 §§, 8 §, 10-12 §§, 16 § och 17 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Central valmyndighet som avses i 1 kap. 2 § vallagen (1972:620) är också central myndighet för folkomröstning.

Central valmyndighet som avses i 1 kap. 12 § vallagen (1994:00) är också central myndighet för folkomröstning.

3 §

För folkomröstning är riket indelat i omröstningsdistrikt. Del av kommun som vid val enligt vallagen (1972:620) bildar ett valdistrikt utgör ett omröstningsdistrikt.

För folkomröstning är riket indelat i omröstningsdistrikt. Del av kommun som vid val enligt vallagen (1994:00) bildar ett valdistrikt utgör ett omröstningsdistrikt.

4 §

För folkomröstnings genomförande svarar inom varje kommun valnämnd som avses i 3 kap. vallagen (1972:620).

När folkomröstning förrättas i samband med val till riksdagen tjänstgör de valförrättare som har utsetts enligt 3 kap. 4 § vallagen också som omröstningsförrättare. Inför annan folkomröstning utser valnämnden för varje omröstningsdistrikt minst fyra personer att vid omröstningen tjänst-

För folkomröstnings genomförande svarar inom varje kommun valnämnd som avses i 1 kap. 14 § vallagen (1994:00).

När folkomröstning förrättas i samband med val till riksdagen tjänstgör de valförrättare som har utsetts enligt 4 kap. 6 § vallagen också som omröstningsförrättare. Inför annan folkomröstning utser valnämnden för varje omröstningsdistrikt minst fyra personer att vid omröstningen tjänst-

Nuvarande lydelse

göra som omröstningsförrättare i distriktet. Vad som i 3 kap. vallagen föreskrivs om valförrättare tillämpas beträffande särskilt utsedd omröstningsförrättare.

Föreslagen lydelse

göra som omröstningsförrättare i distriktet. Vad som i 4 kap. vallagen föreskrivs om valförrättare tillämpas beträffande särskilt utsedd omröstningsförrättare.

5 §¹

Rösträtt vid folkomröstning tillkommer den som är röstberättigad vid val till riksdagen.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. *Allmän och särskild röstlängd enligt 4 kap. vallagen (1972:620) länder till efterrättelse.* Bestämmelserna i 4 kap. 6, 9, 16 och 18 §§ samma lag om talan mot beslut om rättelse av röstlängd i samband med besvär över val skall gälla även i fråga om besvär över folkomröstning.

När omröstning äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i omröstningslokalen för det distrikt som avses i 4 kap. 20 § vallagen.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. *Om inte omröstningen hålls samtidigt med annat val enligt vallagen (1994:00) skall röstlängd för omröstningen upprättas med tillämpning av 7 kap. 1-4 §§, 9 §, 10 § och 12 § vallagen (1994:00).* Bestämmelserna i 7 kap. 13 § samma lag om talan mot beslut om rättelse av röstlängd i samband med besvär över val skall gälla även i fråga om besvär över folkomröstning.

6 §²

När en folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån den centrala valmyndigheten inte bestäm-

När en folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån den centrala valmyndigheten inte bestäm-

¹ Senaste lydelse 1993:1401.

² Senaste lydelse 1988:164.

Nuvarande lydelse

mer annat, för var och en som enligt *gällande* röstlängd är röstberättigad vid omröstningen upprättas ett röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folkomröstning och val till riksdagen som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 7 kap. 1 § *andra stycket*, 2 § *första och tredje styckena* samt 3 § vallagen (1972:620). Röstkortet skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar eller, om omröstningen äger rum i samband med extra val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, senast 16 dagar före valdagen.

Centrala valmyndigheten bör på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om tid och sätt för röstning och om de bestämmelser i övrigt som gäller för folkomröstningen. Myndigheten bör vidare inför folkomröstning i grundlagsfråga på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om lydelsen av det förslag som omröstningen avser.

Föreslagen lydelse

mer annat, för var och en som enligt *den* röstlängd *som upprättats för omröstningen* är röstberättigad vid omröstningen upprättas ett röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folkomröstning och val till riksdagen som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 7 kap. 5 och 8 §§ vallagen (1994:00). Röstkortet skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar eller, om omröstningen äger rum i samband med extra val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, senast 16 dagar före valdagen.

8 §

Statsverket svarar för kostnaderna för framställning av det antal röstsedlar som behövs.

I lokal där omröstning äger rum skall de röstande ha tillgång till

1. röstsedlar för varje förslag som är föremål för folkomröstning och
2. blanka röstsedlar.

I fråga om röstkuvert tillämpas bestämmelserna i 8 kap. 8 och 9 §§ vallagen (1972:620) om valkuvert.

I fråga om röstkuvert tillämpas bestämmelserna i 8 kap. 1 § *andra stycket*, 2 och 3 §§ vallagen (1994:00) om valkuvert.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*10 §³

Röstning sker på dagen för folk-omröstningen i omröstningslokalen för det omröstningsdistrikt där den röstande är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på tid och plats som nu sagts, får rösta på Posten Aktiebolags postkontor inom riket, hos svensk utlandsmyndighet *eller på svenskt fartyg i utrikes fart*.

Om flera omröstningar äger rum samtidigt, skall den som röstar på postkontor, hos utlandsmyndighet *eller på fartyg* vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga omröstningar som han vill delta i. Om omröstning äger rum i samband med val till riksdagen, skall röstande som nu har angivits, som önskar delta både i omröstningen och i valet, avge sin röst i folkomröstningen samtidigt som han röstar i valet.

I fråga om röstningen och om den vidare behandlingen av röster som har avgivits på postkontor, hos utlandsmyndighet *eller på fartyg* tillämpas i övrigt bestämmelserna om ordinarie val till riksdagen i 8-12 kap. vallagen (1972:620). Om folkomröstning äger rum i samband med extra

Röstning sker på dagen för folk-omröstningen i omröstningslokalen för det omröstningsdistrikt där den röstande är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på tid och plats som nu sagts, får rösta på Posten Aktiebolags postkontor inom riket, *på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller* hos svensk utlandsmyndighet.

Om flera omröstningar äger rum samtidigt, skall den som röstar på postkontor, *på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller* hos utlandsmyndighet vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga omröstningar som han vill delta i. Om omröstning äger rum i samband med val till riksdagen, skall röstande som nu har angivits, som önskar delta både i omröstningen och i valet, avge sin röst i folkomröstningen samtidigt som han röstar i valet.

I fråga om röstningen och om den vidare behandlingen av röster som har avgivits på postkontor, *på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller* hos utlandsmyndighet tillämpas i övrigt bestämmelserna om ordinarie val

³ Senaste lydelse 1993:1696.

Nuvarande lydelse

val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, tillämpas i stället bestämmelserna om extra val i 8-12 kap. vallagen.

Föreslagen lydelse

till riksdagen i 11-14 kap. vallagen (1994:00). Om folkomröstning äger rum i samband med extra val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, tillämpas i stället bestämmelserna om extra val i 11-14 kap. vallagen.

11 §

Rösterna räknas preliminärt i omröstningslokal och hos valnämnd.

Därvid tillämpas bestämmelserna i 13 kap. vallagen (1972:620). Har omröstning förrättats samtidigt med val till riksdagen, sker *den preliminära rösträkningen* gemensamt för omröstningen och valet *såvitt gäller åtgärder som avses i 13 kap. 3-5 §§ nämnda lag*.

Vid räkningen ordnas röstsedlarna i grupper efter meningsyttring. Blanka röstsedlar bildar en grupp. Antalet röstsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Röstsedlarna läggs därefter gruppvis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilken grupp röstsedlar omslaget innehåller och röstsedlarnas antal.

Vid rösträkning hos valnämnd används en urna för varje omröstning och för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige.

Därvid tillämpas bestämmelserna i 16 och 17 kap. vallagen (1994: 00). Har omröstning förrättats samtidigt med val till riksdagen, sker *granskningen av förtidsröster enligt 15 kap. 7-13 §§ och 17 kap. 3-7 §§* gemensamt för omröstningen och valet.

12 §

Rösterna räknas slutligt av länsstyrelsen. Rösterna skall därvid redovisas särskilt för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige. Vid rösträkningen *tillämpas 14 kap. 1 och 2 §§ samt 3 § tredje stycket* vallagen (1972:620).

Rösterna räknas slutligt av länsstyrelsen. Rösterna skall därvid redovisas särskilt för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige. Vid rösträkningen *skall 18 kap. 1 § och 3-9 §§* vallagen (1994:00) *gälla i tillämpliga delar*.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*16 §⁴

- Talan mot beslut, varigenom centrala valmyndigheten fastställt utgången av folkomröstning, förs hos valprovsnämnden genom besvär.

Besvären prövas av valprovsnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för omröstningen. I fråga om sådan talan tillämpas i övrigt bestämmelserna i 15 kap. 4 § tredje och fjärde styckena vallagen (1972:620) om besvär som avser riksdagen samt 5, 6 och 9 §§ samma kapitel.

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut som sägs i 4 kap. 4 och 16 §§ vallagen (1972:620) var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

Besvären prövas av valprovsnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för omröstningen. I fråga om sådan talan tillämpas i övrigt bestämmelserna i 1 kap. 16 §, 19 kap. 3 §, 4 § första och andra styckena, 5-8 §§ vallagen (1994:00) vad avser överklaganden av riksdagsval samt 16 § första stycket och 17 § samma kapitel.

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut som sägs i 7 kap. 10 § vallagen (1994:00) var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

17 §⁵

Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av folkomröstning, för vilken myndighet svarar, förekommit avvikelse från föreskriven ordning eller har någon hindrat omröstningen, förvanskats avgivna röster eller otillbörligen verkat vid omröstningen på något annat sätt, skall valprovsnämnden, om det med fog kan antas att vad som har förekommit har inverkat på utgången av omröstningen,

⁴Senaste lydelse 1993:1401.

⁵Senaste lydelse 1993:1401.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

vid prövning av besvär över omröstningen upphäva denna i den omfattning som behövs och förordna om ny omröstning beträffande ett eller flera områden som bildar valkrets vid val av kommunfullmäktige eller, om rättelse kan åstadkommas genom förnyad rösträkning, uppdra åt centrala valmyndigheten att vidta sådan rättelse. Förordnande om ny omröstning får dock, såvitt gäller rådgivande folkomröstning, meddelas endast om vad som förekommit kan ha lett till att resultatet av folkomröstningen har blivit missvisande med hänsyn till omröstningens ändamål.

Om enligt bestämmelse i lag talan mot visst beslut inte får föras eller skall föras i särskild ordning, får omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid besvär som avses i denna paragraf.

Av 5 § andra stycket följer att bestämmelserna i 4 kap. 6 § och 18 § första stycket vallagen (1972:620) om talan i samband med besvär över val mot en skattemyndighets *respektive centrala valmyndighetens* beslut om rättelse av röstlängd skall tillämpas i fråga om besvär över folkomröstning.

Av 5 § andra stycket följer att bestämmelserna i 7 kap. 13 § vallagen (1994:00) om talan i samband med besvär över val mot en skattemyndighets beslut om rättelse av röstlängd skall tillämpas i fråga om besvär över folkomröstning.

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till Lag om ändring i kommunallagen (1991:900)

Härigenom föreskrivs i fråga om kommunallagen (1991:900) att 5 kap. 2, 4, 5, 16 och 34 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

2 §

Vid tillämpningen av 1 § skall den som har upptagits i *gällande* röstlängd anses som röstberättigad.

Vid tillämpningen av 1 § skall den som har upptagits i röstlängd *vid det senaste ordinarie valet till fullmäktige* anses som röstberättigad.

4 §

För ledamöterna i fullmäktige skall det finnas ersättare. Föreskrifter om antalet ersättare finns i vallagen (1972:620).

För ledamöterna i fullmäktige skall finnas ersättare.

I en kommun bestämmer kommunfullmäktige det antal ersättare som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 18 kap. 50 § vallagen (1994:00). Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften av det antal platser som varje parti får i kommunen. Om det därvid uppkommer ett brutet tal skall detta avrundas till närmast högre hela tal. Beslutet skall fattas före den 1 april valåret. Länsstyrelsen skall genast underrättas om kommunfullmäktiges beslut.

Föreskrifter för att utse ersättare i fullmäktige finns i vallagen.

5 §

Ledamöterna och ersättarna i fullmäktige skall väljas för tre år räknat från och med d. 1 nov. valåret.

Om valprövningsnämnden har beslutat om omval enligt 15 kap. 7 § tredje stycket vallagen (1972:620), skall dock mandattiden förlängas till dess omvalet har avslutats.

Om valprövningsnämnden har beslutat om omval enligt 19 kap. 18 § vallagen (1994:00), skall dock mandattiden förlängas till dess omvalet har avslutats.

I Stockholms kommun räknas mandattiden från och med d. 15 okt. valåret.

16 §

I kommunfullmäktige har ersättare från samma valkrets som ledamoten företräde till tjänstgöring.

Närmare föreskrifter om företrädesordningen finns i vallagen (1972:620).

Om samtliga ersättare för en ledamot i kommunfullmäktige är förhindrade att inställa sig eller att vidare delta i ett sammanträde, skall i ledamotens ställe den ersättare inträda som enligt den bestämda ordningen står i tur att tjänstgöra för den ledamot som har fått den första platsen för partiet i valkretsen. Om en sådan ersättare inte kan tjänstgöra, skall den ersättare inträda som står i tur att tjänstgöra för den ledamot som har fått den andra platsen för partiet i valkretsen och så vidare efter samma grund.

Om partiets samtliga ersättare i valkretsen är förhindrade att inställa sig eller att vidare delta i ett sammanträde, inträder ersättare som har utsetts för partiet i annan valkrets efter den grund som nyss har sagts. Därvid har den ersättare företräde som har

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*utsetts i den valkrets där partiets
röstetal är högst.*

34 §

Fullmäktige får besluta att det som ett led i beredningen av ett ärende som fullmäktige skall handlägga skall inhämtas synpunkter från medlemmar i kommunen eller landstinget.

Detta kan ske genom folkomröstning, opinionsundersökning eller något liknande förfarande. Därvid får valnämnden i kommunen anlitas, om nämndens verksamhet i övrigt inte hindras av det.

Skall synpunkter inhämtas genom en omröstning får fullmäktige besluta att det, med tillämpning av 7 kap. vallagen (1994:00), skall framställas röstlängd och röstkort för omröstningen.

4 Förslag till Lag om brevröstning i vissa fall

Härigenom föreskrivs följande.

Vem får brevrösta

1 § Vid 1997 års ordinarie val till riksdagen och landstings- och kommunfullmäktige samt vid extra val till riksdagen och folkomröstning som hålls före 2000 års motsvarande val får röstberättigade som vistas i Schweiz eller ombord på ett svenskt fartyg i utrikes fart brevrösta enligt bestämmelserna i denna lag.

Vid brevröstning skall bestämmelserna i vallagen (1994:00) tillämpas om inte annat följer av denna lag.

Hur går brevröstning till

2 § Den som vill brevrösta skall

- a) för varje val själv lägga in en valsedel i ett valkuvert,
- b) i närvaro av två vittnen lägga de valkuvert som gjorts i ordning i ett ytterkuvert för brevröst,
- c) klistra igen ytterkuvertet,
- d) försäkra på heder och samvete att valkuvert och ytterkuvert gjorts i ordning på detta sätt och att de gjorts i ordning i Schweiz respektive ombord på ett fartyg i utrikes fart,
- e) skriva sitt namn och sitt personnummer på ytterkuvertet för brevröst, och
- f) intyga att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som sägs i 7 §.

3 § När ytterkuvertet för brevröst gjorts i ordning på det sätt som sägs i 2 § skall vittnena på ytterkuvertet

- a) skriftligen intyga att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt, och
- b) skriva sina adresser.

4 § Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne, inte heller väljarens sambo eller sambos barn får vara vittne.

Hur skall brevrösten skickas

5 § När ytterkuvertet gjorts i ordning på det sätt som sägs i 2 och 3 §§ skall väljaren

- a) lägga ytterkuvertet i ett omslagskuvert för brevröst,
- b) klistra igen detta kuvert,
- c) skriva sitt namn och sitt personnummer på omslagskuvertet, och
- d) skicka omslagskuvertet med postbefordran till den centrala valmyndigheten.

6 § Om ett omslagskuvert görs i ordning ombord på ett fartyg skall fartygets befälhavare, eller någon som befälhavaren utser,

- a) stämpla fartygets namn på omslagskuvertet,
- b) skriva datum, och
- c) intyga att kuvertet gjorts i ordning ombord på fartyget och att fartyget går i utrikes fart.

När får brevrösten göras i ordning

7 § Vid ordinarie val eller omval till riksdagen, ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige och vid en folkomröstning får ett ytterkuvert för brevröst från Schweiz göras i ordning tidigast 24 dagar före valdagen och senast dagen före valdagen. Vid dessa val får ett ytterkuvert för brevröst från ett fartyg göras i ordning tidigast 55 dagar före valdagen och senast dagen före valdagen.

Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning som hålls samtidigt med sådana val får ett ytterkuvert från en väljare i Schweiz göras i ordning tidigast 20 dagar före valdagen och från en väljare ombord på ett fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

8 § Ett omslagskuvert skall anses avgivet den dag då det är poststämplat, eller om det har gjorts i ordning ombord på ett fartyg, det datum som sägs i 6 §.

9 § Omslagskuvert för brevröst skall skickas med post i så god tid att det kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast dagen efter valdagen.

10 § Den centrala valmyndigheten skall allt eftersom omslagskuverten kommer från Schweiz eller från ett fartyg i utrikes fart fortlöpande anteckna hur många omslagskuvert som kommer in till myndigheten och därefter skicka kuverten till valnämnden i den kommun där väljaren finns i röstlängden.

Den centrala valnämnden skall behålla omslagskuvert som kommer till myndigheten så sent att de inte kan vara hos valnämnden före den tidpunkt som sägs i 17 kap. 10 § vallagen. Detta gäller också omslagskuvert som lämnats av en väljare som inte finns i röstlängden eller om det inte är möjligt att utreda var väljaren finns i röstlängd därför att personnummer saknas eller är ofullständigt. Omslagskuvert som den centrala valmyndigheten har behållit skall förvaras på ett säkert sätt under valperioden.

Vad skall valnämnden göra med omslagskuverten

11 § När det kommer ett omslagskuvert för brevröst från den centrala valmyndigheten till valnämnden skall nämnden anteckna detta i ett särskilt protokoll.

Valnämnden skall förvara omslagskuverten på ett säkert sätt fram till valnämndens sammanträde för preliminär rösträkning enligt 17 kap. vallagen (1994:00).

12 § Valnämnden skall granska omslagskuverten och deras innehåll vid valnämndens sammanträde för preliminär rösträkning enligt 17 kap. vallagen (1994:00).

Efter att valnämnden gjort det som sägs i 17 kap. 3-7 §§ vallagen skall nämnden granska omslagskuverten för brevröst. Vid denna granskning skall nämnden

1. Räkna antalet omslagskuvert och anteckna antalet i protokollet.
2. Granska omslagskuverten. Vid denna granskning skall valnämnden kontrollera att omslagskuvert
 - a) inte har blivit öppnat efter att det klistrats igen,
 - b) har skickats med post från Schweiz eller från ett fartyg i utrikes fart,
 - c) inte har avgetts senare än dagen före valdagen.
3. Öppna de omslagskuvert som uppfyller kraven under 2, ta ut ytterkuvertet och kontrollera att väljarna
 - a) är röstberättigade i kommunen,
 - b) inte har röstat i vallokalen under valdagen,
 - c) inte har lämnat ett fönsterkuvert som sägs i 8 kap. 3 § tredje stycket vallagen, och
 - d) inte har lämnat fler än ett ytterkuvert för brevröst.

13 § Uppfylls kraven som ställs i 12 § skall valnämnden fortsätta att granska ytterkuvert och kontrollera att det är igenklistrat.

Om ytterkuvertet är igenklistrat skall valnämnden vid sin fortsatta granskning kontrollera att väljaren

- a) på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i närvaro av två vittnen och att kuverten gjorts i ordning i Schweiz respektive ombord på ett fartyg i utrikes fart,
- b) skrivit sitt namn och sitt personnummer på kuvertet, och
- c) intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som sägs i 7 §.

Valnämnden skall också kontrollera att två vittnen på ytterkuvertet skriftligen intygat att

- a) väljaren själv lagt valkuvert i ytterkuvertet och klistrat igen det,
- b) väljaren själv har skrivit under en försäkran på ytterkuvertet,
- c) ytterkuvertet gjorts i ordning i Schweiz respektive ombord på ett fartyg i utrikes fart, och
- d) ytterkuvertet inte gjorts i ordning tidigare än vad som sägs i 7 §.

14 § Uppfylls kraven i 13 § skall valnämnden öppna ytterkuvertet och kontrollera att

- a) det innehåller valkuvert,
- b) väljarna bara gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val som de är röstberättigade i,
- c) det inte finns någon obehörig märkning på något valkuvert, och
- d) valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

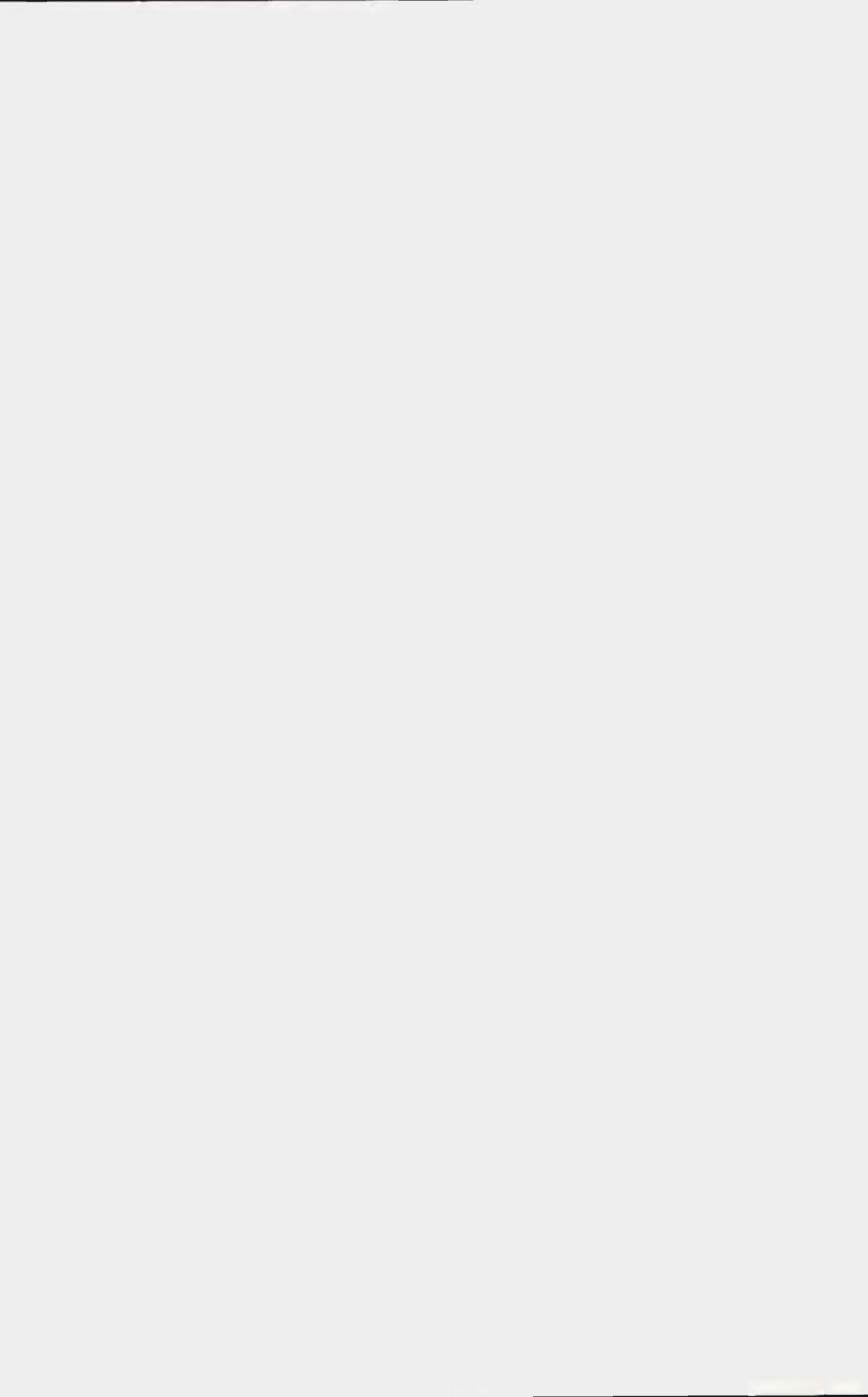
15 § Vid granskningen enligt 12-14 §§ skall valnämnden

- a) lägga de valkuvert som uppfyllt kraven i 12-14 §§ i valurnan för den valkrets och för det val som valsedeln gäller,
- b) markera i röstlängden för det val som valsedeln gäller att väljaren röstat,
- c) lägga de omslagskuvert som inte uppfyllt kraven i 12 § 2 i ett särskilt omslag,
- d) lägga tillbaka ytterkuvert eller valkuvert som inte uppfyllt kraven i 12 § 3 och i 13 och 14 §§ i sina omslagskuvert efter att valkuvert lagts tillbaka i sitt ytterkuvert och lägga omslagskuverten i ett särskilt omslag,
- e) anteckna valkretsens och kommunens namn och hur många omslagskuvert omslaget innehåller på varje särskilt omslag, och
- d) försegla det särskilda omslaget.

16 § De valsedlar som lämnats i ytterkuvert för brevröst skall räknas tillsammans med de valsedlar som sägs i 17 kap. 9 § vallagen (1994:00).

17 § Vad som sägs i 1-16 §§ skall vid extra val till riksdagen och folkomröstning som hålls mellan 1997 års och 2000 års ordinarie val gälla också röstberättigade som vistas i Förbundsrepubliken Tyskland.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997 och gäller till utgången av år 2000.

5 Förslag till Lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.¹ att 5 §, 7 §, 8 §, 13 §, 15 §, 17 §, 18 §, 20 §, 21 §, 28 §, 30 §, 34-39 §§, 41 §, 42 §, 43 § och 49-51 §§, samt att rubriken före 36 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Varje församling bildar ett valdistrikt.

Ingår delar av församling i olika valdistrikt vid val till riksdagen, skall varje del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige. Länsstyrelsen får dock förordna att sådana delar av församling tillsammans skall utgöra ett valdistrikt. Innan beslut härom meddelas, skall församlingen och valnämnden beredas tillfälle att yttra sig.

I fråga om beslut som avses i andra stycket äger 3 kap. 3 § fjärde stycket och 6 § första stycket vallagen (1972:620) motsvarande tillämpning.

I fråga om beslut som avses i andra stycket äger 4 kap. 4 § och 8 § första stycket vallagen (1994:00) motsvarande tillämpning.

7 §

Bestämmelserna om valförrättare i 3 kap. 4 och 5 §§ samt 6 § andra stycket vallagen (1972:620) äger motsvarande tillämpning vid val av kyrkofullmäktige.

Bestämmelserna om valförrättare i 4 kap. 6 och 7 §§ samt 8 § andra stycket vallagen (1994:00) äger motsvarande tillämpning vid val av kyrkofullmäktige.

¹ Lagen omtryckt 1991:96.

8 §²

Vid upprättandet av *allmän* röstlängd skall utöver vad som sägs i 4 kap. vallagen (1972: 620) följande särskilda bestämmelser iakttas.

För den som den 1 juli enligt *skattemyndighetens personband* inte är medlem av Svenska kyrkan eller som enligt *personbandet* tillhör icketerritoriell församling görs anteckning i röstlängden om detta förhållande.

Omfattar valdistrikt, som avses i vallagen, två eller flera församlingar eller distrikt eller delar av församlingar eller distrikt vid val av kyrkofullmäktige, skall särskild del av röstlängden uppläggas för varje församling eller kyrkligt valdistrikt eller del därav. Om det behövs med anledning av beslutad ändring i församlingsindelningen, skall särskild del av röstlängden uppläggas för det område av församlingen som indelningsändringen avser.

Har det om någon gjorts en anteckning enligt andra stycket och har begäran om rättelse inte framställts på det sätt som sägs i 4 kap. 4 § första stycket vallagen, skall skattemyndigheten besluta om rättelse i röstlängden, om det är uppenbart att anteckningen är felaktig. En sådan ansökan skall ha gjorts hos skattemyndigheten senast den 1 oktober det år då röstlängden upprättades. I fråga om en sådan ansökan och beslut med anledning därav äger 4 kap. 4 § vallagen motsvarande tillämpning.

Vid upprättandet av röstlängd skall utöver vad som sägs i 7 kap. vallagen (1994:00) följande särskilda bestämmelser iakttas.

För den som den 1 augusti enligt *Svenska kyrkans medlemsregister* inte är medlem av kyrkan eller som enligt *det centrala aviseringsregistret* tillhör icketerritoriell församling görs anteckning i röstlängden om detta förhållande.

Har det om någon gjorts en anteckning enligt andra stycket och har begäran om rättelse inte framställts på det sätt som sägs i 7 kap. 10 § första stycket vallagen, skall skattemyndigheten besluta om rättelse i röstlängden, om det är uppenbart att anteckningen är felaktig. En sådan ansökan skall ha gjorts hos skattemyndigheten senast den 1 oktober det år då röstlängden upprättades. I fråga om en sådan ansökan och beslut med anledning därav äger 7 kap. 10 § och 12 § vallagen motsvarande tillämpning.

² Senaste lydelse 1993:1400.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

I lokal där röstning äger rum skall väljarna ha tillgång till *blanketter till valsedlar*.

Lantbrevbärare som tar emot *valsedelsförsändelser* bör medföra *valsedelsblanketter*.

Valsedelsblanketter tillhandahålls genom centrala valmyndighetens försorg.

I lokal där röstning äger rum skall väljarna ha tillgång till *blanka valsedlar*.

Lantbrevbärare som tar emot *yterkuvert för budröst* bör medföra *blanka valsedlar*.

Blanka valsedlar tillhandahålls genom centrala valmyndighetens försorg.

15 §

I fråga om röstkort tillämpas 7 kap. 1 § *andra stycket*, 2 § *första stycket* och 3 § vallagen (1972:620). Röstkorten skall vid val i hela landet sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

I fråga om röstkort tillämpas 7 kap. 5 och 8 §§ vallagen (1994:00). Röstkorten skall vid val i hela landet sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

17 §

Röstning sker på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får rösta på ett postkontor inom riket.

Röstning sker på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får rösta på *ett särskilt röstmottagningsställe*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

eller på ett postkontor inom riket.

Om val av kyrkofullmäktige för församling och för kyrklig samfällighet äger rum samtidigt, skall väljare som röstar på postkontor vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i de val som han vill deltaga i.

18 §

I fråga om röstningen i vallokal och på postkontor gäller i övrigt 8 kap. 2 § *första stycket*, 3-5 §§, 7 §, 9 § *första och andra styckena samt 10, 11, 13 och 14 §§* vallagen (1972:620) i tillämpliga delar.

I fråga om röstningen i vallokal, *på ett särskilt röstmottagningsställe* och på postkontor gäller i övrigt 8 kap. 3 §, 9 kap. 1 §, 2 §, 6-8 §§, 14-17 §§, 10 kap. 3 § *första stycket*, 4-8 §§, 11 kap. 6 §, 7 § *andra stycket*, 12 kap. 7 §, 8 § *andra stycket*, 14 kap. 1 §, 4 § *första stycket*, 6 §, 8 § *första stycket och 10 §* vallagen (1994:00) i tillämpliga delar.

20 §

Om avlämnande av valsedel genom bud (röstning med *valsedelsförsändelse*) finns bestämmelser i 36 §.

Om avlämnande av valsedel genom bud (röstning med *yttre kuvert för budröst*) finns bestämmelser i 36 §.

21 §

I lokal där röstning äger rum skall ett exemplar av denna lag samt av vallagen (1972:620) finnas tillgängliga.

I lokal där röstning äger rum skall ett exemplar av denna lag samt av vallagen (1994:00) finnas tillgängliga.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

28 §

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som deltagar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valför rättaren skall tillse att väljarna där har tillgång till *blanketter för* valsedlar.

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som deltagar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valför rättaren skall tillse att väljarna där har tillgång till *blanka* valsedlar.

30 §

När val skall förrättas bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med Posten Aktiebolag på vilka postkontor röstning skall genomföras. Vid val som omfattar hela riket skall röstning alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

På de postkontor där röstning genomförs skall man, vid val i hela landet, kunna rösta från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med torsdagen före valdagen. Vid annat val skall man på dessa postkontor kunna rösta från och med den tionde dagen före valdagen till och med torsdagen före valdagen.

Röstning på postkontor äger rum under tid då postkontor är öppet för allmänheten. På förslag av Posten Aktiebolag får centrala valmyndigheten begränsa den tid då röstning får ske på postkontor. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret är öppet för allmänheten.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som Posten Aktiebolag bestämmer efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Posten Aktiebolag skall samråda med valnämnden och med vårdinrätt-

Den centrala valmyndigheten får bestämma att särskild röstmottagning skall anordnas vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt. Om särskild röstmottagning anordnas skall 12 kap. 3 §, 4 och 6 §§ vallagen (1994:00) tillämpas. Röstning på ett sådant särskilt röstmottagningsställe får anordnas tidigast sjunde dagen före valdagen.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*ningens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av Post-
en Aktiebolag skall valnämnden
utse erforderligt antal personer
att biträda röstmottagare på post-
kontoret.*

34 §

Röstmottagare skall sända mot-
tagna fönsterkuvert till valnämnden
i den kommun där väljaren
är upptagen i *allmän* röstlängd.
Försändelsen skall anordnas som
värdepost.

Röstmottagare skall sända mot-
tagna fönsterkuvert till valnämnden
i den kommun där väljaren
är upptagen i röstlängd. Försän-
delsen skall anordnas som värde-
post.

35 §

I fråga om den vidare behand-
lingen av röster som har avgivits
på postkontor tillämpas samma
förfarande som anges i 12 kap.
1-5 §§ vallagen (1972:620) med
följande undantag.

Fönsterkuvert, som kommer in
till valnämnden efter valdagen
eller så sent denna dag att de ej
kan beräknas komma valförrät-
tarna till handa innan röstningen
i vallokalen slutar, skall behållas
av valnämnden som därefter
förfar med dem på det sätt som
anges i 13 kap. 10 § vallagen.

I fråga om den vidare behand-
lingen av röster som har avgivits
på postkontor tillämpas samma
förfarande som anges i 15 kap.
1-17 §§ vallagen (1994:00) med
följande undantag.

Fönsterkuvert, som kommer in
till valnämnden efter valdagen
eller så sent denna dag att de ej
kan beräknas komma valförrät-
tarna till handa innan röstningen
i vallokalen slutar, skall behållas
av valnämnden som därefter
förfar med dem på det sätt som
anges i 17 kap. 10 § vallagen.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Särskilda bestämmelser om röstning med *valsedelsförsändelse*

Särskilda bestämmelser om röstning med *yterkuvert för budröst*

36 §³

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller makes eller sambos barn. Den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud. Budet skall ha fyllt 18 år.

Väljare som betjänas av Posten Aktiebolags lantbrevbärare får lämna *valsedelsförsändelse* genom denne, om röstning äger rum vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av Posten Aktiebolag begränsa antalet linjer vid vilka valsedel får lämnas genom lantbrevbärare.

Väljare som betjänas av Posten Aktiebolags lantbrevbärare får lämna *yterkuvert för budröst* genom denne, om röstning äger rum vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av Posten Aktiebolag begränsa antalet linjer vid vilka valsedel får lämnas genom lantbrevbärare.

37 §⁴

I fråga om anordnande av valsefelsförsändelser tillämpas 11 kap. 3 § *andra stycket*, 5 § *andra stycket* samt 6 a § *tredje stycket* vallagen (1972:620). En valse-

I fråga om anordnande av *yterkuvert för budröst* tillämpas 14 kap. 4 §, 5 och 8 §§ vallagen (1994:00). Ett *yterkuvert för budröst* får vara anordnad, vid

³ Senaste lydelse 1993:1690.

⁴ Senaste lydelse 1993:1400.

Nuvarande lydelse

delsförsändelse får vara anordnad, vid val i hela landet tidigast 24 dagar och vid annat val tidigast 10 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av *valsedelsförsändelser* till lantbrevbärare tillämpas vidare 11 kap. 5 § tredje stycket vallagen.

Föreslagen lydelse

val i hela landet tidigast 24 dagar och vid annat val tidigast 10 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av *ytterkuvert för budröst* till lantbrevbärare tillämpas vidare 14 kap. 9 § vallagen.

38 §

Valsedelsförsändelse enligt 36 § första stycket lämnas på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd.

Sådan försändelse får lämnas också på postkontor där röstning äger rum.

Valsedelsförsändelse enligt 36 § andra stycket lämnas på postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. *Valsedelsförsändelsen* får mottagas även under tid då postkontoret ej är öppet för allmänheten.

Ytterkuvert för budröst enligt 36 § första stycket lämnas på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd.

Ett sådant ytterkuvert får lämnas också på postkontor där röstning äger rum.

Ytterkuvert för budröst enligt 36 § andra stycket lämnas på postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. *Ytterkuvertet* får mottagas även under tid då postkontoret ej är öppet för allmänheten.

39 §

I fråga om *valsedelsförsändelser* tillämpas i övrigt 11 kap. 7-9 §§ vallagen (1972:620).

I fråga om *ytterkuvert för budröst* tillämpas i övrigt 10 kap. 10-15 §§, 11 kap. 14-21 §§, 12 kap. 15-21 §§ och 13 kap. 13-20 §§ vallagen (1994:00).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

41 §

Omedelbart efter det att röstningen i vallokal förklarats avslutad räknar valförrättarna preliminärt de avgivna rösterna. Rösträkningen är offentlig och skall genomföras utan avbrott.

Den preliminära rösträkningen i vallokal genomförs enligt 13 kap. 2-6 §§ och 7 § första stycket vallagen (1972:620).

Den preliminära rösträkningen i vallokal genomförs enligt 15 kap. 7-13 §§ vallagen (1994:00).

42 §⁵

Omedelbart efter det att den preliminära rösträkningen i vallokalen har avslutats sänds röstlängd, protokoll och de särskilda kuvert och omslag som avses i 13 kap. 6 § vallagen (1972:620) till valnämnden. Sker insändandet med post, skall försändelsen anordnas som värdepost.

Omedelbart efter det att den preliminära rösträkningen i vallokalen har avslutats sänds röstlängd, protokoll och de särskilda kuvert och omslag som avses i 16 kap. 4 § vallagen (1994:00) till valnämnden. Sker insändandet med post, skall försändelsen anordnas som värdepost.

43 §⁶

Den slutliga sammanräkningen verkställs av länsstyrelsen vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske. Länsstyrelsen skall kungöra tid och plats för sammanräkningen. I kungörelsen anges i förekommande fall i vilken ordning som de olika valen kommer att räknas, om ej hinder möter. Kungörelsen skall anslås på församlingarnas anslagstavlor samt senast dagen före sammanräkningens början införas i ortstidning inom länet.

I fråga om den slutliga sammanräkningen tillämpas i övrigt de bestämmelser i 14 kap. 1 §

I fråga om den slutliga sammanräkningen skall i övrigt gälla 18 kap. 2 §, 3 §, 5 och 6 §§ 7-

⁵ Senaste lydelse 1993:1690.

⁶ Senaste lydelse 1992:344.

Nuvarande lydelse

andra stycket, 2-4 §§, 5 § första stycket 1 och 2 samt 15, 15d, 16, 17 och 19-24 §§ vallagen (1972:620) som avser val av kommunfullmäktige och utseende av ersättare för fullmäktige.

Vad som sägs i 14 kap. 19 § vallagen om beslut som har fattats med stöd av 14 kap. 18 a § nämnda lag skall vid tillämpningen av första stycket i stället gälla beslut som har fattats med stöd av 13 kap. 4 §, 16 kap. 2 och 3 §§ eller 17 kap. 7-9 §§ kyrkolagen (1992:300).

Föreslagen lydelse

10 §§ och 11 § första stycket 1 och 2, 16-18 §§, 20 §, 32-34 §§, 42-44 §§, 50 § och 57-59 §§ vallagen (1994:00) som avser val av kommunfullmäktige och utseende av ersättare för fullmäktige.

Vad som sägs i 18 kap. 50 § vallagen om beslut som har fattats med stöd av 5 kap. 4 § *andra stycket kommunallagen (1991:900)* skall vid tillämpningen av första stycket i stället gälla beslut som har fattats med stöd av 13 kap. 4 §, 16 kap. 2 och 3 §§ eller 17 kap. 7--9 §§ kyrkolagen (1992: 300).

49 §⁷

Bestämmelserna i 15 kap. 2 § vallagen (1972:620) om bevis för den som blivit utsedd till ledamot av kommunfullmäktige eller till ersättare äger motsvarande tillämpning vid kyrkofullmäktigval.

Bestämmelserna i 19 kap. 13 och 14 §§ vallagen (1994:00) om bevis för den som blivit utsedd till ledamot av kommunfullmäktige eller till ersättare äger motsvarande tillämpning vid kyrkofullmäktigval.

50 §⁸

Beslut, varigenom länsstyrelsen har fastställt utgången av val eller av förrättning för utseende av efterträdare för fullmäktige eller av ytterligare ersättare, får överklagas hos valprövningsnämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var
Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var

⁷ Senaste lydelse 1991:1655.

⁸ Senaste lydelse 1993:1400.

Nuvarande lydelse

röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av skattemyndigheten i ett ärende som sägs i 4 kap. 4 § vallagen (1972:620) var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till länsstyrelsen och vara denna till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprovsningsnämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagen kommit in till länsstyrelsen först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning. *Valprovsningsnämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.*

Snarast möjligt efter överklagandetidens utgång skall länsstyrelsen samtidigt kungöra samtliga överklaganden och sända skrivelserna till valprovsningsnämnden. Kungörelsen införs i ortstidning inom den kommun som församlingen ingår i. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till valprovsningsnämnden. Länsstyrelsen skall dessutom skyndsamt inkomma till valprovsningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Den som vill överklaga har rätt att hos länsstyrelsen genast få utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

Föreslagen lydelse

röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av skattemyndigheten i ett ärende som sägs i 7 kap. 10 och 12 §§ vallagen (1994:00) var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till länsstyrelsen och vara denna till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprovsningsnämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagen kommit in till länsstyrelsen först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning.

Detta gäller också om skrivelsen med överklagandet kommit in till länsstyrelsen efter valdagen, men före det att utgången av valet har fastställts.

Valprovsningsnämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

51 §

I fråga om handläggningen och prövningen av ett överklagande som avses i 50 § tillämpas 15 kap. 6 §, 7 § första, andra, fjärde och femte styckena och 9 § vallagen (1972:620).

Bestämmelserna i 15 kap. 7 § tredje stycket vallagen tillämpas när länsstyrelsen enligt 43 § gör en anmälan med tillämpning av 14 kap. 21 § vallagen.

I fråga om handläggningen och prövningen av ett överklagande som avses i 50 § tillämpas 1 kap. 16 §, 20 kap. 16-20 §§ och 23 § vallagen (1994:00).

Bestämmelserna i 20 kap. 21 § vallagen tillämpas när länsstyrelsen enligt 43 § gör en anmälan med tillämpning av 18 kap. 18 § vallagen.

Denna lag träder i kraft den

6 Förslag till Lag om ändring i lagen (1979:411) om Sveriges indelning i kommuner och landsting

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979:411)¹ om Sveriges indelning i kommuner och landsting att 1 kap. 24 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.
24 §

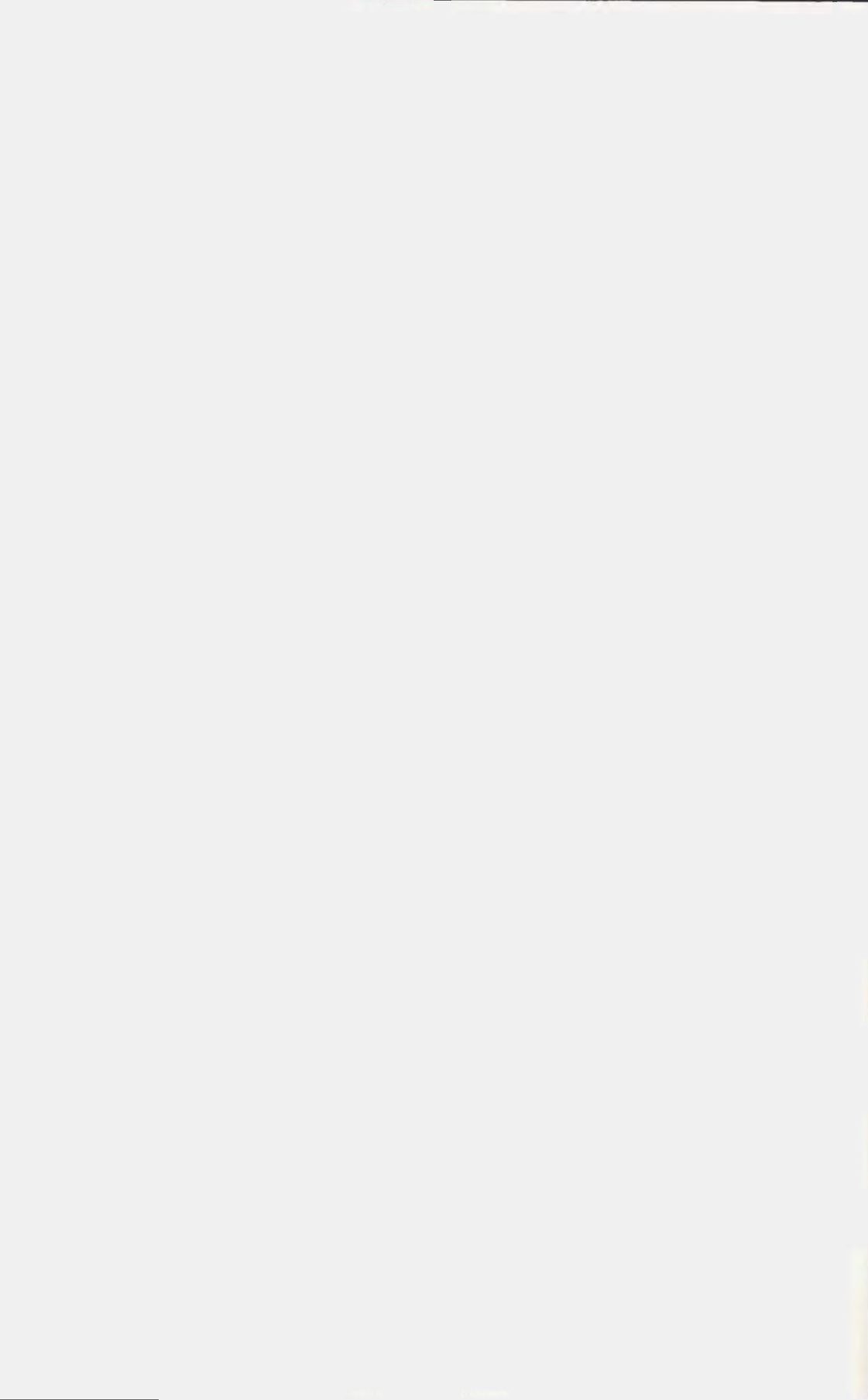
När det finns skäl till det skall en särskild undersökning göras om befolkningens inställning till en indelningsändring. Om en särskild utredare finner skäl till en sådan undersökning, skall han anmäla detta till kammarkollegiet, som beslutar i frågan. Länsstyrelsen beslutar i ärende som länsstyrelsen utreder.

Undersökningen skall göras av länsstyrelsen. Den kan ske genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande. Länsstyrelsen får därvid anlita valnämnden i kommunen, om inte nämndens verksamhet i övrigt hindras därigenom.

Skall undersökningen ske genom en omröstning får länsstyrelsen besluta att det, med tillämpning av 7 kap. vallagen (1994:00), skall framställas röstlängd och röstkort för omröstningen.

Denna lag träder i kraft den

¹ Lagen omtryckt 1988:198.

7 Förslag till Lag om röstlängdsregister

Härigenom föreskrivs följande.

Registerändamål

1 § För framställning av röstlängder och röstkort enligt vallagen (1994:000), lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m. och folkomröstningslagen (1979:369) skall med hjälp av automatisk databehandling föras ett register över väljarna för varje skattemyndighet.

Om det skall det hållas en folkomröstning i en kommun eller i ett landsting skall röstlängder och röstkort framställas för den omröstningen. Registret skall användas också för framställning av duplettröstkort, tillsyn, planering och uppföljning av val eller omröstning samt för framställning av statistik. Uppgifter om väljarna hämtas ur folkbokföringens aviseringsregister/SPAR alt. de lokala folkbokföringsregistren.

Registeransvar

2 § Varje skattemyndighet i länet är registeransvarig för sitt register. Riksskatteverket är registeransvarigt för alla registren.

Registerinnehåll

3 § Registret får innehålla uppgifter om svenska medborgare som är eller som har varit folkbokförda i landet någon gång och som är eller fyller 18 år senast den dag som val eller folkomröstning skall hållas.

Registret får också innehålla uppgifter om utländska medborgare som är folkbokförda här och som har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre senaste åren före valåret eller omröstningen.

4 § För en person får i registret anges

1. namn, personnummer, adress och den fastighet och den territoriella församling som personen är folkbokförd på enligt folkbokföringslagen (1991:45)
2. medborgarskap,
3. medlemskap i svenska kyrkan eller i icke-territoriell församling.

För de personer som inte är folkbokförda i landet får i registret också anges när de utvandrade.

5 § Utöver de uppgifter som sägs i 4 § får registret innehålla uppgifter om valdistrikt, vallokaler och vallokalernas öppettider samt adress till valnämnden.

Sökbegrepp

6 § Vid sökning i ett register får som sökbegrepp endast användas namn, personnummer, medlemskap i Svenska kyrkan, medborgarskap, län, kommun, församling och valdistrikt.

Utlämnande av uppgifter

7 § Uppgifter i registret får lämnas ut på medium för automatisk databehandling endast om detta följer av lag eller förordning eller regeringen har medgett detta. Regeringen får uppdra åt Datainspektionen att lämna sådant medgivande i fråga om uppgifter som inte omfattas av sekretess.

8 § Begär en enskild att få underrättelse enligt 10 § datalagen (1973:289), lämnas underrättelsen av skattemyndigheten.

Gallring av uppgifter

9 § (Alt.1) En månad efter att det val eller den omröstning för vilket röstlängdsregistret upprättades har vunnit laga kraft skall uppgifterna om personer i registret gallras.

(Alt.2) Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer skall lämna föreskrifter om gallring av röstlängdsregistret.

Denna lag träder i kraft den

8 Förslag till Lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Härmed föreskrivs att lagen (1987:813) om homosexuella sambor¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

1. lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem,
2. ärvdabalken,
3. jordabalken,
4. 10 kap. 9 § rättegångsbalken,
5. 4 kap. 19 § första stycket utsökningsbalken,
6. 19 § första stycket, punkt 1 nionde stycket av anvisningarna till 31 § och punkt 3 a av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen (1928:370),
7. lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
8. 6 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden,
9. bostadsrättslagen (1991:614),
10. 9 § rättshjälpslagen (1972:429),
11. lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer,
12. 5 kap. 18 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988),
13. 10 § insiderlagen (1990:1342),
14. 11 kap. 3 § första och andra styckena och 5 § andra stycket vallagen (1972:620),
14. 14 kap. 3 §, 4 § tredje stycket och 8 § tredje stycket vallagen (1994:00),
15. 36 § första stycket lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.,
16. 2 § andra stycket lagen (1993:1404) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz, samt
16. 4 § lagen (1994:00) om brevröstning i vissa fall.
17. lagen (1993:1469) om uppskovsavdrag vid byte av bostad.

¹ Senste lydelse 1993:1474.

Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

Denna lag träder i kraft den

1 Inledning

1.1 Direktiven, m.m.

Sedan Vallagsutredningen avlämnat sitt betänkande, VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108), kvarstod enligt utredningens direktiv ett antal frågor vilka, enligt vad som förutsattes i direktiven, borde behandlas under parlamentarisk medverkan.

Kommittén har således arbetat utifrån de tidigare utfärdade direktiven (Dir. 1991:13 och 1992:49), se bil 1. Vidare har kommittén haft att beakta direktiven (Dir. 1984:5) angående utredningsförslagens kostnadsmässiga inriktning och direktiven (Dir. 1988:43) angående EG-aspekten. Slutligen har för arbetet gällt direktiven (Dir. 1992:50) beträffande redovisning av de regionalpolitiska konsekvenserna av utredningsförslag.

Förutom det från Justitiedepartementet till Vallagsutredningen överlämnade materialet som nämns i utredningens betänkande har regeringen till kommittén överlämnat riksdagens skrivelser den 19 och 25 november 1992 (rskr. 1992/93:20 och 32) med anledning av Konstitutionsutskottets (KU) betänkanden (1992/93:KU4) Regionala och kommunala frågor samt (1992/93:KU6) Valfrågor, m.m. Justitiedepartementet har vidare överlämnat en framställning från JO, daterad 1993-11-01.

1.2 Arbetets bedrivande, m.m.

De politiska partierna har genom sina representanter i kommittén fortlöpande lämnat synpunkter och redovisat sina ställningstaganden i de frågor som kommittén tagit upp. En viktig utgångspunkt i arbetet har varit strävan att, med hänsyn till vallagens grundläggande karaktär, uppnå enighet kring de förslag som läggs fram. Således har det bedömts som mindre meningsfullt att fullfölja arbetet i vissa frågor där det relativt tidigt stått klart att företrädarna för de olika partierna intagit oförenliga ståndpunkter. I frågorna om kommunala utjämningsmandat och identitetskontroll i vallokal har det dock, trots att enighet

inte kunnat nås, likväl bedömts vara av intresse att redovisa det underlag som tagits fram.

En annan vägledande princip för arbetet har varit önskemålet att så långt som möjligt åstadkomma enkla och begripliga regler i syfte att underlätta för väljare och valarbetare.

Riksdagen antog den 1 december 1993 ett förslag till vissa ändringar av vallagen och en lag om försöksverksamhet vid valen år 1994 (prop. 1993/94:21, bet. 1993/94:KU12). Försöksverksamheten skall bland annat avse försök som skall ge underlag för bedömning av frågan om valdistriktens storlek. Kommittén har därför inte ansett det vara ändamålsenligt att nu behandla den frågan.

Den 17 december 1993 antog riksdagen ett förslag om bolagisering av postverket (prop. 1993/94:38, bet. 1993/94:TU11, rskr. 1993/94:119). Detta beslut har betydelse för vissa av de frågor som kommittén har att behandla. Beslutet innebär att det centrala ansvaret för poströstningen och röstningen på institutioner förs över till den centrala valmyndigheten, Riksskatteverket (RSV).

Under hösten 1993 har överläggningar i olika författningsfrågor mellan regering och opposition resulterat bl.a. i en överenskommelse om att införa personröstning och att vid de allmänna valen 1994 genom försöksverksamhet tillämpa ett sådant system för val till kommunfullmäktige i ett antal kommuner. Vallagskommittén har inte nu kunnat beakta de förändringar i olika avseenden som ett fullt utbyggt personröstningssystem kan komma att fordra.

Kommittén har i sitt arbete haft anledning att ta åtskilliga kontakter med andra myndigheter och utredningar. Rent allmänt kan sägas att kommittén i flertalet frågor funnit det ändamålsenligt att under hand inhämta synpunkter från RSV som också varit representerat i kommittén genom experter. I frågan om kommunala utjämningsmandat har verket också på kommitténs begäran utfört datorsimuleringar av valresultat. Denna undersökning finns intagen som bil. 2. Arbetet med att ta fram ett förslag till ett nytt röstlängdssystem har dessutom fordrat överläggningar med representanter för Aviseringsutredningen (Fi 1992:12) och Personnummerutredningen (Ju 1993:01).

Kommittén har också haft kontakt med kyrkoberedningen (C 1992:02). Denna beräknas lägga fram ett förslag under våren 1994 som kan komma att påverka sambandet mellan de kyrkliga och borgerliga valen. Kommittén har därför gjort bedömningen att det inte är meningsfullt att nu lägga fram några förslag till omfattande ändringar beträffande de kyrkliga valen.

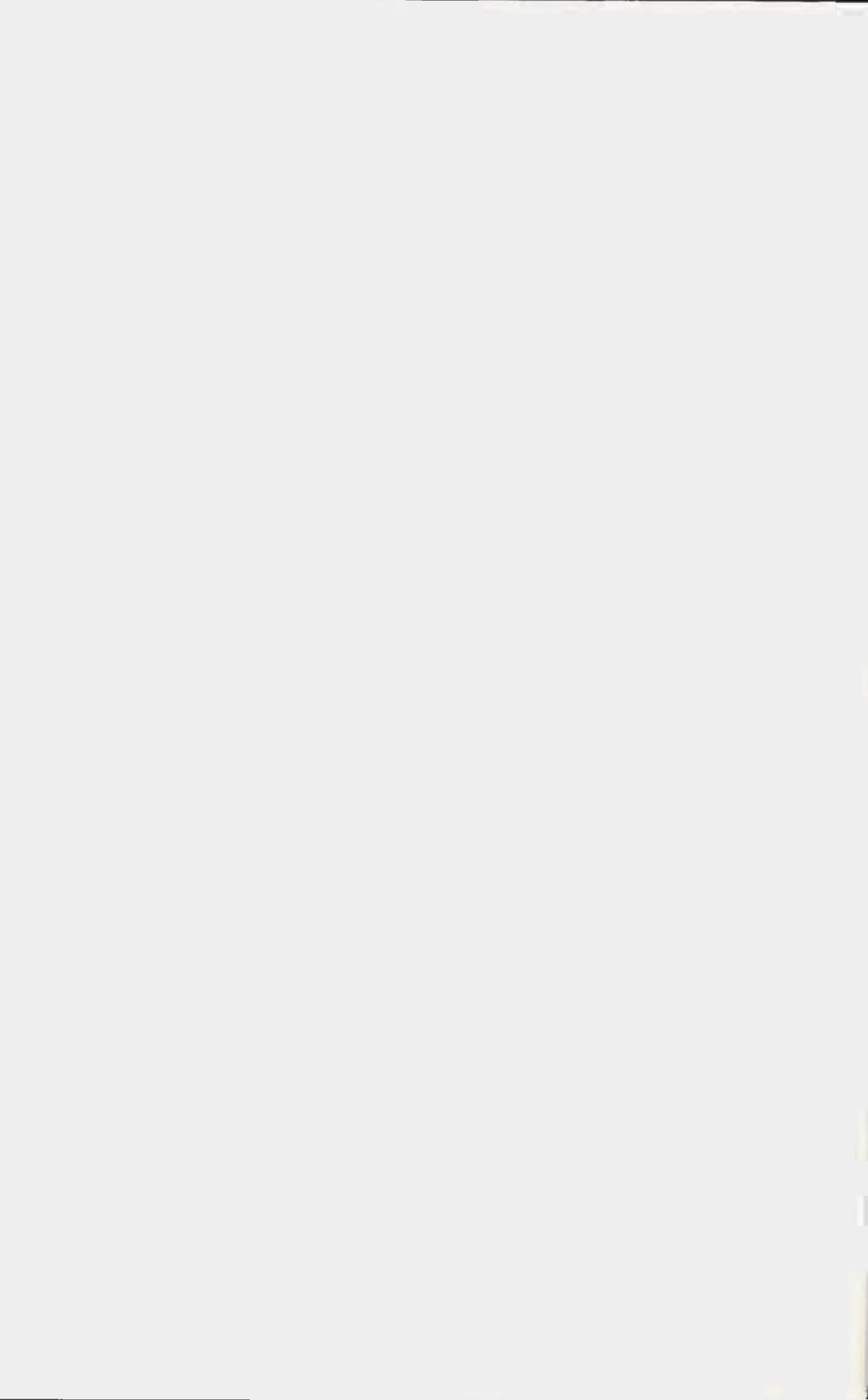
I vissa frågor, exempelvis vad gäller det kommunala ersättersystemet, har inhämtats material från länsstyrelser och kommuner. Dessutom har det i bl.a. frågan om identitetskontroll i vallokal

bedömts som värdefullt att ta in synpunkter från personer som tjänstgjort inom valadministrationen, som t.ex. valförrättare.

Beträffande det relativt omfattande arbetet med översynen av vallagen i redaktionellt och språkligt hänseende har kommittén haft tillgång till särskild sakkunskap genom att språkexpertis från Justitiedepartementet knutits till kommittén.

I syfte att närmare studera frågor kring hanteringen av röstlängder har sekreteraren Ulla Nilsson besökt valadministrativa myndigheter i Norge och Danmark i samband med att det hållits val i dessa länder.

Kommittén har också lämnat ett remissvar på betänkandet Postlag (SOU 1993:9)

2 Kortare tidsfrister för framställning av röstlängder och röstkort

2.1 Kommitténs förslag i sammanfattning

Kommittén föreslår att

- kvalifikationsdagen för rösträtt bestäms till 30 dagar före valdagen,
- systemet med att alltid ha en gällande röstlängd ersätts med ett system där röstlängden bara tas fram då det skall hållas ett val eller en omröstning,
- tiden för förtidsröstning på posten kortas från 24 dagar till 20 dagar före valdagen,
- den särskilda röstlängden, dvs. den röstlängd som utlands-svenskar tas upp i efter särskild ansökan, tas bort. Utlands-svenskarna skall med stöd av de uppgifter om utvandrade svenska medborgare som finns i folkbokföringssystemet tas upp i samma röstlängd som övriga väljare och då i det valdistrikt som de tillhörde när de utvandrade,
- ansvaret för att utlandssvensken finns med i röstlängden skall också i fortsättningen vila på den som flyttat ut ur landet; utlandssvensken skall få ett röstkort genom att anmäla sin adress i utlandet, och
- den som flyttar utomlands skall stå kvar i röstlängd i minst tio år och skall kunna förlänga den tiden genom att anmäla sin adress i utlandet.

Kommittén föreslår dessutom en registerlag för röstlängds- och röstkortsframställningen mot bakgrund av de krav på skydd av den personliga integriteten som finns för ADB-register med personuppgifter.

2.2 Gällande rätt

2.2.1 Rösträtt och röstlängder

Rösträtt till *riksdagen* har svenska medborgare som fyllt 18 år senast på valdagen och är upptagna i röstlängden.

Det finns två typer av röstlängd, en allmän och en särskild. Båda dessa röstlängder upprättas och skrivs ut de år då det skall hållas val. Röstlängderna gäller från den 1 september till och med den 31 augusti påföljande år. Den allmänna röstlängden upprättas senast den 15 juli för varje valdistrikt av skattemyndigheten. I den allmänna röstlängden antecknas alla svenska medborgare som är folkbokförda på fastighet i valdistriktet den 1 juli och som har fyllt eller fyller 17 år senast den 1 september det år röstlängden upprättas.

Rösträtt till *landstings- och kommunfullmäktige* har svenska medborgare som fyllt 18 år senast på valdagen och som finns upptagna i den allmänna röstlängden och är folkbokförda i landstinget respektive kommunen. Alla som inte är svenska medborgare och som har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre senaste åren före valåret tas automatiskt upp i den allmänna röstlängden och har då rösträtt i valen till landstings- och kommunfullmäktige om de fyllt 18 år senast på valdagen.

I 3 kap. 2 § regeringsformen sägs att bestämmelser om rösträtt för svenska medborgare som inte är bosatta i landet finns i lag. Den lag som reglerar utlandssvenskarnas rösträtt är vallagen. Enligt 4 kap. 11 § vallagen har svenska medborgare som fyllt 18 år senast på valdagen rösträtt vid val till riksdagen, om de varit folkbokförda här någon gång. För att få rösta måste de dessutom vara upptagna i gällande röstlängd. I ett vilande förslag till ändring av 3 kap. 2 § regeringsformen skall utlandssvenskarnas rösträtt regleras i grundlag, bet. 1992/93:KU5, rskr.1992/93:31.

Utlandssvenskarna tas upp i den särskilda röstlängden. Denna röstlängd upprättas av Riksskatteverket, RSV. Liksom den allmänna röstlängden skall den särskilda röstlängden vara framställd senast den 15 juli. För att man skall bli upptagen i den särskilda röstlängden krävs att man ansöker om det hos RSV senast den 1 juli samma år. Man måste ansöka om att tas upp i den särskilda röstlängden inför varje ordinarie val. De som tagits upp i den särskilda röstlängden under ordinarie valår tas automatiskt upp i den under mellanvalsåren.

Antalet ansökningar till den särskilda röstlängden var under valåren 1982, 1985, 1988 och 1991 mellan 19 000 och 21 000.

Den allmänna röstlängden skall kunna användas även vid kyrkofullmäktigval i församling eller samfällighet. Därför skall det i röstläng-

den anges om någon per den 1 juli är medlem i Svenska kyrkan eller tillhör en icke-territoriell församling. Om ett valdistrikt vid val till riksdagen innehåller två eller flera församlingar eller delar av församlingar skall det läggas upp särskilda delar av röstlängden för varje församling eller kyrkligt valdistrikt.

Väljarnas kontroll av uppgifterna i röstlängden skall ske mot uppgifterna på röstkortet. Den som anser att en röstlängd är felaktig på så sätt att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att han tagits upp i röstlängden för ett annat valdistrikt än det där han är folkbokförd eller att någon annan uppgift om honom är oriktig får begära rättelse av längden. En begäran om rättelse skall göras senast den 25 augusti. Frågor om rättelse prövas av skattemyndigheten utan något särskilt sammanträde.

Röstlängderna tas fram i två exemplar och distribueras därefter till valnämnderna.

2.2.2 Röstkort

Under ett valår skall det för var och en som är röstberättigad upprättas ett röstkort. Röstkortet skall innehålla uppgifter om den röstberättigades namn och nummer i röstlängden. Kortet skall också innehålla uppgifter om väljarens valdistrikt och i vilken vallokal han skall rösta på valdagen.

För den som är upptagen i den allmänna röstlängden framställs röstkort genom RSV:s och skattemyndighetens försorg. Underlag för framställning av röstkortet tas fram av skattemyndigheten, länsstyrelsen och valnämnderna gemensamt på en särskild blankett. Magnetband med uppgifter om de röstberättigade, vallokaler m.m. levereras till ett tryckeriföretag. Företaget framställer på grundval av dessa uppgifter en försändelse per väljare. Försändelserna består av en informations-skrift framställd av RSV och röstkort till de val som väljaren är röstberättigad i. Tryckeriet överlämnar de adresserade försändelserna direkt till posten för distribution.

För den som är upptagen i den särskilda röstlängden framställs röstkortet i praktiken av RSV efter att uppgifter om valdistrikt m.m. inhämtats från länsstyrelserna. Röstkort med flygpostkuvert sänds därefter direkt till respektive väljare.

Röstkort skall skickas till väljaren senast 45 dagar före valdagen när det gäller ordinarie val till riksdagen, landsting och kommunfullmäktige. Vid annat val skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen. Samma tidsfrister gäller för röstkort inför val av kyrkofullmäktige m.m. Av kostnadsskäl sänds röstkortet för de

allmänna valen och för de kyrkliga valen till väljarna i samma försändelse.

För den som är upptagen i den särskilda röstlängden finns det inte någon angiven tid för när röstkorten skall sändas till väljarna. I stället sägs att dessa röstkort skall sändas till väljarna i god tid före valdagen.

2.3 Bakgrund

2.3.1 Tidigare regler om röstlängder och röstkort

Reglerna för rättelse av röstlängd innebar före den 1 januari 1994 (SFS 1993:1399, prop. 1993/94:21, bet. 1993/94:KU12, rskr. 1993/94:45) följande. Kvalifikationsdagen för att tas upp i röstlängd var den 1 juni och röstlängderna skulle vara framtagna senast den 20 juni. Både den allmänna och den särskilda röstlängden skulle vara framlagda för granskning hos skattemyndigheten varje vardag under tiden den 26 juni - 15 juli eller, om sistnämnda dag var en lördag eller söndag, till och med påföljande måndag. Länsstyrelsen skulle senast den 20 juni kungöra var och när allmän röstlängd skulle vara framlagd för granskning.

Den som ville ha ändring i röstlängden skulle senast den 15 juli hos länsstyrelsen skriftligen framställa anmärkning mot längden. Länsstyrelsen skulle pröva anmärkningarna vid ett offentligt sammanträde den 22 juli eller, om denna dag var en lördag eller söndag, närmast följande måndag. Beslut över anmärkning skulle meddelas senast dagen efter sammanträdet slut.

För den allmänna röstlängden fanns också ett extraordinärt ändringsförfarande. Länsstyrelsen kunde besluta om rättelse i röstlängden om det var uppenbart att det förelåg ett fel till en väljares nackdel. Ansökan om rättelse kunde göras av den som inte blivit upptagen i röstlängden. Om det beträffande någon antecknats att han blev röstberättigad viss dag efter den 1 september det år röstlängden upprättats eller att rösträtt inte förelåg vid val till riksdagen kunde han också ansöka om rättelse. Det extraordinära förfarandet förutsatte att väljaren inte hade framställt anmärkning mot röstlängden. Ansökan om rättelse skulle göras senast den 1 september det år röstlängden upprättades och kunde göras även av skattemyndigheten. Sista dag för att begära rättelse av röstlängden vid val av kyrkofullmäktige m.m. var den 1 oktober.

Om länsstyrelsen beslutade om rättelse skulle skattemyndigheten rätta längden. Innan detta skett hade beslutet ingen verkan.

Väljarens kontroll av innehållet i röstlängderna skedde redan tidigare i huvudsak genom att han tog del av texten på röstkortet. Eftersom kortet skickades ut efter att tiden för anmärkningsförfarandet hade gått till ända kom det extraordinära rättelseförfarandet att bli betydligt mer utnyttjat än anmärkningsförfarandet (jämför SOU 1980:45 s. 93). Antalet anmärkningsärenden låg på en mycket låg nivå. Länsstyrelsen i Stockholm, som hade flest anmärkningsärenden år 1991, redovisade fem sådana ärenden när det gällde den allmänna röstlängden och 19 när det gällde den särskilda röstlängden. Den länsstyrelse som redovisade näst flest ärenden för år 1991 var länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som handlade fyra anmärkningar mot den allmänna röstlängden och tre mot den särskilda. Vid övriga länsstyrelser förekom inga anmärkningar mot den allmänna röstlängden och mot den särskilda röstlängden förekom enstaka anmärkningar vid fyra länsstyrelser. Inte i något fall var det fråga om att anmärkning framställdes mot att en *annan* person felaktigt blivit upptagen i röstlängden, något som var formellt möjligt enligt tidigare bestämmelser.

2.3.2 Tidigare utredningar om röstlängder och röstkort

1965 års Valtekniska utredning föreslog i betänkandet Ny valteknik (SOU 1969:19) vissa ändringar beträffande de frister som då gällde för upprättande av röstlängd, anmärkning m.m.

I propositionen till vallagen (prop. 1972:105) föreslogs vissa justeringar av då gällande frister för röstlängdsförfarandet.

I betänkandet Översyn av vallagen 2 (SOU 1980:45), uttalar 1978 års Vallagskommitté att man vid utformningen av röstlängdsförfarandet bör sträva efter att så många som möjligt av dem som på valdagen faktiskt uppfyller kraven för rösträtt också skall tas upp i röstlängden och därmed få delta i valet. Av olika skäl - röstlängderna måste framställas, allmänheten skall ges tillfälle att granska längderna osv. - måste dock längderna bygga på de förhållanden som var kända viss tid före valdagen.

Kommittén övervägde möjligheterna att ändra röstlängdsförfarandet så att kvalifikationsdagen kom närmare valdagen. Det förslag som kommittén diskuterade byggde på att anmärknings- och rättelseförfarandet sammanfördes och att röstkorten skrevs ut efter den preliminära röstlängden. Efter att kommittén diskuterat sitt utkast med företrädare för länsstyrelserna ansåg kommittén att länsstyrelserna hade fog för vissa invändningar av praktisk natur. Kommittén konstaterade också att de framtida formerna för folkbokföringsregistrering då utreddes av

1979 års Folkbokföringskommitté. Vallagskommittén fann därför att det var olämpligt att då lägga fram förslag till ändringar i röstlängdsförfarandet.

Vallagsutredningens förslag i betänkandet VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) när det gäller den allmänna röstlängden ligger bakom de ändringar som genomförts per den 1 januari 1994 (SFS 1993:1399, prop. 1993/04:21, bet. 1993/94:KU12, rskr. 1993/94:45).

Förslaget innebar att kvalifikationsdagen flyttades fram från den 1 juni till den 1 juli. Detta kunde uppnås genom att det särskilda anmärkningsförfarandet togs bort och att anmärknings- och rättelseförfarandena slogs samman.

Vid utarbetandet av sitt förslag övervägde utredningen att låta de uppgifter som finns i folkbokföringen 30 dagar före en ordinarie valdag ligga till grund den röstlängd som skall gälla vid valet och att motsvarande tid skulle gälla vid extra val eller folkomröstningar som inte sker i samband med ordinarie val. Väljarna skulle sedan ha möjlighet att begära rättelse av röstlängden fram till en vecka före valet då längden skulle tas ut på papper eller elektroniskt medium och distribueras till kommunerna. Det förslag som lämnades sträckte sig emellertid inte så långt. Ett skäl till det var att röstlängderna skall kunna komma till användning inte bara vid riksdags-, landstingsfullmäktig- och kommunfullmäktigeval och särskilda folkomröstningar. De skall också kunna användas vid kyrkovalen och i andra val i Svenska kyrkans regi. Några säkra uppgifter om i vilken utsträckning som röstlängderna användes vid den sistnämnda typen av kyrkliga val fanns dock inte.

Ett annat skäl som gjorde att utredningen valde att inte ha en "flytande" kvalifikationsdag för den allmänna röstlängden var den omorganisation som pågick inom skatteförvaltningen när det gäller ADB-ansvar och ADB-utskrifter. Enligt ett förslag som bearbetades inom förvaltningen skulle samtliga utskrifter inom skatteförvaltningen i fortsättningen ske från två stora utskriftscentraler i stället för de 21 utskriftsställen som tidigare funnits. En sådan lösning skulle påverka framställningen av längderna. Med hänsyn till de föreslagna förändringarna valde utredningen att inför valen år 1994 inte lägga fram något förslag om "flytande" kvalifikationsdag för de allmänna röstlängderna.

Vallagsutredningens förslag när det gäller den särskilda röstlängden ledde inte till lagstiftning. Förslaget innebar att man helt skulle slopa ansökningsförfarandet för utlandssvenskarna. En svensk medborgare som flyttar från Sverige skulle enligt förslaget automatiskt överföras till den särskilda röstlängden. Denna skulle byggas upp med hjälp av

personnummer och det referensregister som finns i folkbokföringssystemet.

Eftersom utredningen befarade att ett renodlat system där alla som flyttat från landet förs över till den särskilda röstlängden skulle kunna leda till vissa nackdelar anpassades förslaget något.

Ett problem enligt utredningen var att andra länder inte löpande rapporterar dödsfall. Dödsfall före år 1991 har heller inte förts in i det centrala referensregistret för folkbokföringen. Ett antal personer som avlidit skulle därför komma att stå kvar i röstlängden om den framställs automatiskt utan begränsning. Dessutom skulle röstlängderna bli inaktuella också av ett annat skäl. Om den utflyttade personen byter namn, t.ex. på grund av äktenskap, kommer uppgiften om namn inte att överensstämma med uppgiften i längden. Vidare skulle, genom att uppgifterna om väljaren och hans adress inte kan hållas aktuella inom ramen för den särskilda röstlängden, det inte heller finnas förutsättningar för att skicka röstkort till dem som finns upptagna i denna. Detsamma gäller andra utskick som t.ex. information om röstningen som i dag sänds direkt till de väljare som kan brev rösta dvs. väljare som finns i Tyskland och i Schweiz.

För att inte den särskilda röstlängden skulle bli alltför omfattande föreslog utredningen att man vid framställningen av den första längden som skulle gälla enligt det nya systemet begränsade antalet väljare som skulle tas upp i registret och utgå från de uppgifter som fanns i den befintliga särskilda röstlängden. Dessa uppgifter skulle kompletteras med uppgifter om väljare som varit upptagna i den särskilda röstlängden som gällt för de tre senaste ordinarie valåren och som fortfarande uppfyller kraven för att tas med i längden. Den första särskilda röstlängden som upprättades enligt det nya systemet skulle dessutom kompletteras med uppgifter om de svenska medborgare som varit folkbokförda här men som utvandrat från den 1 januari 1985 fram till den 1 juli det år den första röstlängden upprättades. För att tas upp i längden skulle personen dessutom ha fyllt eller komma att fylla 18 år det år röstlängden gällde.

Eftersom det kan vara svårt att få reda på om en person avlidit och avföra honom ur längden föreslog utredningen att den som inte deltagit i något av de tre närmast föregående ordinarie valen skulle strykas ur längden.

Problemet med att en persons namn kan bli inaktuell kunde enligt utredningen hanteras genom att personnummer utgör identifikationssuppgift.

När det gällde granskning och rättelse av den särskilda röstlängden så skulle den enligt förslaget finnas tillgänglig för granskning på samma sätt som den allmänna röstlängden. Mot bakgrund av de praktiska svårigheterna som finns för utlandssvenskarna att granska

röstlängden ansåg utredningen att också systemet för rättelse av den särskilda röstlängden fick anpassas något.

En person som inte tagits upp i den särskilda röstlängden skulle skriftligen, till och med torsdagen före valdagen, kunna begära att tas upp i längden. En röst som avgivits från utlandet skulle uppfattas som en sådan begäran. Vid röstning hos utlandsmyndigheterna skulle det i stället för röstkort upprättas ett adresskort för väljaren.

Beträffande de väljare som har möjlighet att brevrösta, nämligen de som vistas i Tyskland eller i Schweiz, föreslog utredningen att det också i fortsättningen skulle krävas att väljaren bifogar röstkort. Han måste enligt förslaget därför beställa ett sådant.

Vid remissbehandlingen av Vallagsutredningens förslag tillstyrkte eller godtog samtliga remissinstanser förslaget när det gällde den allmänna röstlängden. Valprövningsnämnden erinrade om att Maastricht-fördraget och förslaget om unionsmedborgarskap innebär att det i den Europeiska Unionen skall införas ett unionsmedborgarskap och att varje unionsmedborgare som är bosatt i ett medlemsland, i vilket han eller hon inte är medborgare, enligt fördraget skall ha rösträtt och vara valbar till kommunala val i bosättningslandet på samma villkor som medborgarna i det landet; samma förhållande gäller val till Europaparlamentet. Bl.a. när det gäller integritets- och sekretessaspekter ansåg RSV att röstlängds- och röstkortsregistret bör regleras i en särskild registerlag. RSV påpekade också att om partierna skall ha rätt till fria avskrifter av röstlängderna så måste också dessa avskrifter framställas i början av juli. Även om partierna nöjer sig med denna preliminära version av röstlängd kommer skatteförvaltningen att ha stora problem att med egen utrustning kunna svara för röstlängdsframställning.

RSV ansåg vidare att det inte fanns någon annan möjlighet än att röstlängderna i fortsättningen får framställas i enbart ett exemplar. RSV såg inte heller någon möjlighet till ytterligare förkortning av kvalifikationstiden för röstlängder.

Andra remissinstanser ifrågasatte de föreslagna röstlängdernas juridiska status och om dessa skall uppfattas som en del av folkbokföringsregistret eller om längderna skall ses som egna fristående personregister (röstlängder inom ramen för valorganisationen). I sistnämnda fall påpekades det att innehåll och sökmöjligheter i registret bör regleras särskilt i lag. Röstlängdernas status kan ha betydelse även vad gäller ev. rättelser i dessa register eftersom reglerna om folkbokföring kan leda till att en viss person enligt dessa bestämmelser skall folkbokföras inom viss församling vid viss tidpunkt trots att han materiellt sett inte varit bosatt där vid den tidpunkten. Vidare ifrågasattes behovet av en preliminär röstlängd.

Dessutom ansåg en remissinstans att det kan innebära en risk att sända ut röstkort minst 45 dagar före ordinarie val; det kunde befaras att detta utskick mitt i semesterperioden skulle medföra att många röstkort kommer bort hos väljarna, vilket kan komma att innebära att ett stort antal duplettkort måste utfärdas.

När det gäller Vallagsutredningens förslag beträffande den särskilda röstlängden tillstyrkte RSV att ansökningsförfarandet för utlands-svenskarna slopas. RSV ansåg emellertid att registret skulle komma att kunna omfatta många personer som inte alls har rätt att rösta. Med ledning av det centrala referensregistret kan man inte kontrollera att en "utlandssvensk" fortfarande är svensk medborgare eftersom detta register inte uppdateras regelmässigt. Röstlängden skulle också komma att innehålla ett okänt antal avlidna; i värsta fall kan en avliden komma att finnas kvar i längden under tre val, dvs. i nio år.

I en förstudie till nytt valsystem har RSV lämnat ett alternativt förslag till särskild röstlängd. Enligt RSV är utredningens och RSV:s förslag i grunden tämligen lika och innebär exakt samma arbete för RSV under samma bråda tid före valet. Den enda skillnaden är att RSV:s förslag innebär att det register som utredningen vill ha som röstlängd skall finnas tillgängligt på ADB-medium endast hos RSV och länsstyrelser/skattemyndigheter. Efter att RSV markerat inkommande utlandsröster skall skattemyndigheterna skriva ut "längder" som enbart skulle utgöra förteckning över inkomna röster. Även de utlands-svenskar som begärt röstkort skulle tas upp på förteckningarna. Förteckningarna skulle kunna skrivas ut på laserskrivare så sent som lördagen före valet på de 28 orter där särskild röstlängd skall finnas. De utlandssvenskar som vistas i Sverige och vill rösta på valdagen skulle dock vara tvungna att i förväg beställa röstkort för att kunna rösta. Enligt RSV fanns det också med utredningens förslag en risk för att vissa utlandssvenskar inte tillåts rösta. En svensk som utvandrat före 1985 och därefter inte ansökt om att bli upptagen i den särskilda röstlängden skulle, om han befinner sig i Sverige och vill rösta i sin vallokal, inte finnas i röstlängden och därmed inte få rösta. Vid 1991 års val förekom det att personer som utvandrat före 1947 ansökte om att bli upptagna i särskild röstlängd.

Enligt RSV är arbetet med att ta emot utlandsröster under de två sista veckorna före valet mycket intensivt och kan kräva 5-10 extraanställda. En förutsättning för att inte fler röster än tidigare skall bli underkända är att utlandsmyndigheterna är mycket noggranna vid ifyllandet av de adresskort som måste bifogas röster när röstkort saknas. Personer utanför Sverige använder sällan sitt personnummer. Någon form av svensk legitimationshandling borde därför ligga till grund för adresskortet. Som nämnts finns det också röstberättigade som saknar personnummer.

Om en person i tid lämnat en röst men inte finns i röstlängdsregistret måste en utredning om eventuellt upptagande i röstlängd ske med hjälp av skatterregistret och folkbokföringsregistren. Utredningen innehåller inga överväganden om denna sökning behöver regleras.

Även om anmälningförfarandet tas bort kvarstår uppgiften att föra adressuppgifter för röstberättigade svenska medborgare i Schweiz som begär röstkort. Såvitt RSV kan förstå finns inga möjligheter att förse svenska medborgare i Tyskland med röstkort vid ett extra val.

Föreningen för Svenskar i världen ifrågasätter om den nya förenklade ordning som föreslås i praktiken kommer att uppfattas som en förenkling; snarare föreligger en risk för osäkerhet beträffande vad som gäller för den enskilde utlandssvensken. Föreningen föreslår att röstkort bör skickas till alla, oavsett om man finns upptagen i allmän eller särskild röstlängd. Vidare måste det enligt föreningens uppfattning bli problem med utlandssvenskar som befinner sig i Sverige och som önskar rösta i vallokal här men inte tidigare fått röstkort; i praktiken kommer dessa inte att få rösta.

2.3.3 Folkbokföringssystemet

Den 1 juli 1991 trädde den nya folkbokföringslagen (1991:481) i kraft. Då överfördes folkbokföringen från pastorsämbetena till skattemyndigheterna. Tidigare skedde, med något undantag, folkbokföringen i två former, som kyrkobokföring och som mantalsskrivning. Kyrkobokföringen skedde löpande hos pastorsämbetena, medan mantalsskrivningen skedde årligen och ombesörjdes av de lokala skattemyndigheterna (fr.o.m. den 1 januari 1991 ett lokalt skattekontor). Begreppen kyrkobokföring och mantalsskrivning har ersatts med begreppet folkbokföring. Ansvar för den nya folkbokföringen vilar på skattemyndigheterna genom de lokala skattekontoren. Ett folkbokföringsärende skall handläggas vid det lokala skattekontor inom vars geografiska område den person som beslutet avser bor eller om det avser flyttning det kontor inom vars område vederbörande vill flytta in till.

RSV skall svara för viss rådgivning till myndigheterna i folkbokföringsfrågor. En skattemyndighets beslut om folkbokföring överklagas hos länsrätten. Beslut om personnummer överklagas dock hos RSV.

Enligt 14 och 20 §§ folkbokföringslagen skall den som kan antas att under sin normala livsföring komma att regelmässigt tillbringa sin normala dygnsvila utom landet under minst ett år avregistreras från

folkbokföringen som avflyttad, om inte vederbörande är utsänd för anställning på utländsk ort i svenska statens tjänst.

Huvudregeln för den som är anställd i ett svenskt bolag eller studerar utomlands under mer än ett år är alltså att han inte längre skall vara folkbokförd här i landet. Tidigare gällde att den som vistades i utlandet kunde stå kvar som kyrkobokförd i Sverige i upp till tre år.

Enligt lagen om folkbokföringsregister skall det finnas ett lokalt folkbokföringsregister och ett centralt referensregister. Det lokala registret får innehålla uppgift om personnummer, namn, adress, folkbokföringsfastighet, födelseort, medborgarskap och civilstånd. Registret får också innehålla uppgift om inflyttning från utlandet. Uppgifter om avregistrering på grund av dödsfall eller utflyttning till utlandet får också finnas. De som utvandrat avförs ur det lokala registret vart 7:e år. Då förs dessa och de som fyllt 100 år 1 - 6 år dessförinnan till ett en avgångslängd.

I det centrala referensregistret får uppgift finnas om personnummer, namn, folkbokföringskoder och skälet för avregistrering. I detta register står alla som en gång varit folkbokförda i Sverige kvar för evigt, någon uttag på grund av ålder eller avflyttning sker således inte ur detta register. Uppgift om medborgarskap får inte finnas i detta register. Samtliga folkbokföringsuppgifter lagras med hjälp av ADB.

För varje län förs ett s.k. personband som innehåller samtliga personer som är folkbokförda i länet. Personbanden inrättades då folkbokföringen hanterades av Svenska kyrkan och ansvaret för dem låg fram till år 1987 hos länsstyrelsen. Samtliga uppgifter som bokförts hos pastorsexpeditionerna registrerades manuellt av respektive länsstyrelse. Numera förs personbanden av respektive skattemyndighet. Uppgifter ur de lokala folkbokföringsregistren överförs en gång i veckan till personbanden. Detta regleras i 5 § Folkbokföringsregisterkungörelsen (1989:750). Personbanden används främst för att föra ut uppgifter från folkbokföringen till andra register i samhället (s.k. avisering av andra register).

Det finns inga säkra uppgifter på det antal svenska medborgare som finns utomlands. Fullständiga uppgifter om dödsfall, medborgarskapsförändringar och familjebildning finns nämligen inte tillgängliga. Antalet utvandrade svenska medborgare födda år 1900 eller senare och som fortfarande är i livet har av RSV uppskattats till ca 124 000.

Som jämförelse kan nämnas att enligt statistiska uppgifter från statistiska centralbyrån för åren 1989-1991 utvandrade 21 484, 25 196 respektive 24 745 personer från Sverige dessa år. Av dessa var 8 338, 8 957 respektive 9 737 svenska medborgare. Samma år invandrade 6 922, 6 728 respektive 5 805 svenska medborgare från utlandet.

2.4 Röstlängder i vissa andra nordiska länder

2.4.1 Danmark

I Danmark finns ingen gällande röstlängd. Sådan längd upprättas först när beslut om valdag har meddelats.

Alla myndiga danska medborgare som har fyllt 18 år och har fast bostad i landet har rösträtt till folketinget om de är upptagna i valglisten, röstlängden. Väljare som finns upptagna i folkregistret tas automatiskt upp i röstlängden. Medborgare som inte har fast bostad i landet får ansöka om att tas upp i röstlängden. Ingen kan utöva sin rösträtt om han eller hon inte finns med i röstlängd. Enligt reglerna i Danmark får valglisten, röstlängden inte utlämnas till de politiska partierna.

Folkregistret förs lokalt av kommunerna. Av uppgifterna i registret skall framgå till vilket valdistrikt personen hör. Uppgifterna i de kommunala registren förs därefter in i det centrala personregistret.

Framtagande av röstlängder

Röstlängderna tas fram på grundval av de uppgifter som finns i det centrala personregistret med de ändringar som kommit till det kommunala folkregistret t.o.m 18 dagar före valdagen. För utlandsdanskarna krävs det att de senast vid denna tidpunkt har anmält att de vill tas upp i valglisten och att det har fattats ett särskilt beslut om detta i varje enskilt fall. Kvalifikationsdagen för att tas upp i valglisten är således 18 dagar före valdagen. Flyttningsanmälan som görs senast 18 dagar före valdagen skall beaktas i röstlängden. Det innebär att det eller de lokala folkregistren skall anmäla alla flyttningar till det centrala personregistret som tagits emot t.o.m. artonde dagen före valet. De skall också anmäla uppgifter om personer som förlorat eller erhållit danskt medborgarskap senast denna dag. Om det senast den dagen genom särskilt beslut har bestämts att en väljare skall tas upp på kommunens valglista så skall det också meddelas till det centrala personregistret. Detta kan vara fallet med en utlandsdansk som anmält att han vill tas upp i längden. En sådan anmälan görs till kommunen där han senast var folkbokförd. Om väljaren är utsänd att tjänstgöra i rikets tjänst tas han direkt upp i längden efter ansökan. För prövning av om en utlandsdansk som inte tillhör denna kategori och som vistats utomlands i mer än fyra år skall tas upp i röstlängden finns det en särskild nämnd, valgretsnaevnet. Nämndens beslut gäller i två år och

kan inte överklagas. En utlandsdansk tas upp i röstlängden i den kommun där han senast var folkbokförd.

Underrättelserna från det kommunala folkregistret till det centrala registret sänds alltså i vissa fall samma dag som de kommer in, dvs. artonde dagen före valet. Uppgifterna i det centrala personregistret åjourförs därefter. Röstlängderna och röstkortet skrivs därefter ut i fem regionala ADB-centraler. De skall vara den kommunala bestyrelsen, valnämnden, tillhanda senast 8 dagar före valdagen. Visar det sig att en ändring som borde ha anmälts av kommunen inte har kommit till det centrala personregistret kan röstlängderna rättas manuellt av kommunen. Vid flyttning mellan två kommuner skall i så fall den kommun från vilken väljare flyttat underrättas. För det fall flyttningen har anmälts senare än kvalifikationsdagen skall väljaren stå kvar i sitt gamla distrikt. Om en väljare har avlidit, blivit omyndig eller förlorat sitt danska medborgarskap efter kvalifikationsdagen stryks väljaren manuellt ur längden. Om en väljare efter att ha fått röstkort eller på grund av att han inte har fått röstkort begär rättelse av längden kan den rättas av kommunalbestyrelsen, valnämnden, till och med valdagen.

Röstkort

Senast tio dagar före valdagen skall inrikesministeriet kungöra i landets dagstidningar när röstkortet kommer att sändas ut. I kungörelsen skall det erinras om att om man inte får något röstkort eller om röstkortet innehåller fel så skall man vända sig till kommunala bestyrelsen, valnämnden, för att få rättelse.

För de väljare som finns med i folkregistret skrivs röstkortet ut i samband med att valglistan skrivs ut. De sänds till kommunens valnämnd senast åtta dagar före valdagen. Kommunen skall sända röstkortet till väljarna senast sju dagar före valdagen så att väljarna har dem senast fem dagar före. Kommunen kan också låta ADB-centralerna överlämna röstkortet direkt till posten för distribution till väljarna. Röstkortet innehåller uppgift om väljarens namn och adress, nummer i röstlängden och vallokalens adress. Utlandsdanskarna får inga röstkort.

Förtidsval

I de danska valen förekommer endast en valsedel. Väljaren markerar på denna hur han väljer. Om en väljare är förhindrad att rösta i sin

vallokal på valdagen, som oftast är en tisdag, kan han förtidsrösta, brevstemme.

Förtidsröstning kan ske tre veckor före valet. Inom landet kan man lämna sin brevstemme på de lokala folkregistrens kommunala kontor. Väljare som på grund av sjukdom eller handikapp inte kan komma till vallokalen, kan efter ansökan därom förtidsrösta i sitt eget hem på så sätt att två röstmottagare kommer dit och tar emot rösten. De som är intagna på sjukhus, vårdhem eller fängelse kan förtidsrösta vid respektive institution. De röstberättigade personer som uppehåller sig i utlandet kan förtidsrösta vid danska beskickningar inom tre månader före valet. Danska FN-soldater i utlandet kan förtidsrösta hos den röstmottagare som inrikesministeriet förordnat. Även sjöman och passagerare på danska fartyg och personer som är anställda på havsanläggningar kan förtidsrösta genom att brevstemme inom tre veckor före valet. En sjöman på danska fartyg i utlands fart kan också lämna en förtidsröst på fartyget från dagen efter ett folketingsval. I så fall gäller den rösten i nästa folketingsval. Samtliga förtidsröster sänds direkt till respektive kommun. Omkring 4 % av väljarkåren i Danmark förtidsröstar. Förtidsrösterna distribueras till respektive valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd och granskas i formellt hänseende dagen före valdagen och innan vallokalerna öppnas på valdagen. Vad man kontrollerar är att de formella föreskrifterna kring brevstemmningen har följts. I samband med denna granskning markerar man i röstlängden att väljaren förtidsröstat.

2.4.2 Norge

Röstlängder

Reglerna för rösträtt i Norge motsvarar i stor sett de svenska reglerna både vad gäller personer som är folkbokförda i landet och utlandsnorrmän. I Norge ansvarar det kommunala valstyret, valnämnden för framställningen av röstlängder, manntall. Till grund för röstlängden ligger folkeregistret i kommunen. Det kommunala folkeregistrets kontor har ansvaret för att valgstyrelsen får ett utkast till en röstlängd som överensstämmer med folkeregistret. Röstlängden, manntallet, förs för varje kommun och det framställs varje år då det skall hållas val. Varje röstberättigad person som är folkbokförd i kommunen i folkeregistret den 1 juni valåret skall tas upp i röstlängden. Dessutom tas de utlandsnorrmän som någon gång under de senaste tio åren varit folkbokförda i landet upp i röstlängden. Om en utlandsnorrman inte varit det kan han, senast den 1 augusti valåret, särskilt ansöka om att

tas upp i röstlängden. I ansökan skall sökanden försäkra att han eller hon fortfarande är norsk medborgare. De väljare som inte är folkbokförda i landet tas upp i röstlängden i den kommun där de senast var folkbokförda.

Valgstyrelsen sätter upp ett utkast till röstlängd senast den 2 augusti. Vid samma tidpunkt skall styrelsen ha satt upp en lista över de utlandsnorrmän som inte förts upp i röstlängden. Utkastet till röstlängd skall ligga utlagt för allmän granskning mellan den 2 augusti och den 24 augusti. Politiska partier som registrerats för valet enligt de särskilda regler som gäller för det, får gratis en avskrift av röstlängden. Dessa uppgifter får partierna, enligt särskilda bestämmelser om det, bara använda för partiändamål. Materialet skall förstöras när det inte längre används, senast två år efter valåret.

Klagomål mot röstlängden skall ha kommit till valgstyrelsen senast den 24 augusti. Klagomålen skall vara skriftliga. Senast den 31 augusti skall valgstyrelsen vid ett särskilt sammanträde avgöra de klagomål som framställts. Valgstyrelsen skall, fram till valdagen, stryka dem som dör eller som förlorat sin rösträtt ur röstlängden.

Röstkort

Några särskilda regler om röstkort finns inte i den norska vallagen. Enligt vad som upplysts sänds inte några röstkort till väljare som inte är folkbokförda i landet.

Förtidsröstning

Förtidsröstning får börja tidigast den 1 juli valåret och får pågå längst till och med dagen före valdagen. Förtidsröstningen administreras av den kommunala valnämnden. Röstmottagning anordnas i kommunerna, på platser som valstyrelsen bestämmer. Röstmottagning kan anordnas vid sjukhus eller likande institutioner som valgstyrelsen bestämmer. Röstmottagning anordnas också vid de utlandsmyndigheter som Utrikesdepartementet särskilt har bemyndigat till det. På ett norskt fartyg eller en oljeborrplattform eller liknande anläggning kan röstmottagning också anordnas. Om väljaren röstar utanför sin hemkommun skall röstmottagaren sända rösten till respektive valgstyrelse.

Väljare skall lämna sin röst personligen till röstmottagaren.

Om ett land inte tillåter andra medborgare att rösta i det landet får väljaren i stället brev rösta på motsvarande sätt som gäller för den svenska brev röstningen bortsett från att röstkort inte skall bifogas försändelsen.

2.4.3 Finland

Röstlängder

Rösträtt vid val till riksdagen har varje finsk medborgare som året före valåret fyllt 18 år. Kvalifikationsdagen för att tas upp i röstlängd är den 1 januari året före valåret om valet skall hållas senast den 31 augusti. Skall valet hållas den 1 september eller senare är kvalifikationsdagen den 1 januari valåret. Vallängderna består dels av förteckningar över de röstberättigade som enligt lagen om befolkningsböcker har sin hemort i röstningsområdet dels av de personer med rösträtt i valet men som saknar hemvist i Finland, dvs. utlandsfinländare. Utlandsfinländarna införs i vallängden för den valkrets inom vilken den kommun finns där han enligt uppgifter i det centrala befolkningsregistret senast har haft hemort i Finland. I de finska valen finns liksom i de svenska två typer av röstlängder.

Basförteckningar för vallängderna tas fram av befolkningsregistercentralen. Förteckningarna görs för varje kommun. Förteckningarna är inte röstlängder. Det är den kommunala centralvalnämnden som skall granska och rätta förteckningarna och därefter underteckna dem. Först därefter är förteckningarna röstlängder som kan läggas fram för granskning.

Valnämndens granskning sker 37 dagar före valdagen. Samma dag skall befolkningsregistercentralen fastställa vallängderna.

Röstkort

Den centrala registerbyrån tar fram ett särskilt kort till samtliga väljare i basförteckningen och skickar till respektive valnämnd. Valnämnden sänder därefter, senast 37 dagar före valdagen, kortet till väljaren.

Till utlandsfinländare sänds ett särskilt meddelande, röstkort, om det finns en adress i registret som framstår som aktuell.

Förhandsröstning

Förhandsröstningen börjar den 18:e dagen före valdagen och avslutas i utlandet den 8:e dagen före och inom landet den 5:e dagen före valdagen. Förhandsröstning kan ske vid post- och televerkets kontor, vid sjukhus eller annan sådan institution, vid finska beskickningar utomlands och ombord på finskt fartyg. Efter särskilt beslut om det får

en väljare som är gravt handikappad eller långvarigt sjuk och därför inte kan ta sig till röstningsställe, rösta i hemmet om han befinner sig i sin hemkommun.

De förtidsröster som tagits emot sänds av röstmottagaren till respektive valnämnd.

2.5 Val inom den Europeiska Unionen

2.5.1 Bakgrund

Europaparlamentet är till namnet ett parlament men saknar många av de uppgifter som man traditionellt förknippar med nationella parlament i demokratiska stater. Den främsta skillnaden är att det inte ankommer på Europaparlamentet att utse eller avsätta styrelseorganet, kommissionen. Parlamentet kan rikta misstroendevotum till kommissionen och har också en viss kontrollerande funktion. Parlamentet har inte heller någon formell initiativrätt och saknar dessutom egna beslutsbefogenheter, även om det enligt Maastricht-fördraget i vissa fall beslutar tillsammans med rådet.

Det finns inte något enhetligt valsystem för samtliga medlemsstater trots att ambitionen redan från början varit att utforma ett sådant. En viss enhetlighet finns det dock numera. Så är rösträttsåldern i samtliga länder 18 år. Vid valen år 1989 hölls valen i samtliga länder under samma vecka i juni månad, på torsdagen i en del länder och på söndagen i andra. I samtliga länder är mandatperioden fem år. Det finns numera också gemensamma bestämmelser som gäller valbarhet som föreskriver att regeringsledamöter och vissa högre tjänstemän inom EU inte är valbara. I övrigt förekommer betydande skillnader mellan de olika länderna i fråga om valsystemet till Europaparlamentet. Det finns olika lösningar när det gäller frågan om proportionella val eller majoritetsval men också beträffande valkretsindelning, valbarhet och spärregler för att få mandat. Inom EU pågår en process som syftar till att förändra valsystemet inför nästa val.

I sitt betänkande EG och våra grundlagar (SOU 1993:14) har Grundlagsutredningen inför EG föreslagit att Sverige vid val till Europaparlamentet skall ha en fyraprocentsspärr och att Sverige delas i tre valkretsar som, i stort sett, motsvarar Götaland, Svealand och Norrland. Utgångspunkten för utredningen har varit att Sverige tilldelas 25 mandat i Europaparlamentet.

2.5.2 Rösträtt och valbarhet

I Maastricht-fördraget (artikel 8 b) stadgas att alla medborgare i unionen skall ha rösträtt och vara valbara i både kommunala val och val till Europaparlamentet i det land där de är bosatta på samma villkor som gäller för det landets medborgare.

1. Varje unionsmedborgare som är bosatt i en medlemsstat i vilken han inte är medborgare skall ha rösträtt och vara valbar vid kommunala val i den medlemsstat där han är bosatt, på samma villkor som medborgarna i den staten...

2. Om inte annat följer av artikel 38.3 och de bestämmelser som har antagits för dess tillämpning, skall varje unionsmedborgare som är bosatt i en medlemsstat i vilken han inte är medborgare ha rösträtt och vara valbar vid val till Europaparlamentet i den medlemsstat där han är bosatt...

Närmare bestämmelser och förbehåll beträffande dessa regler skall, på initiativ av kommissionen, meddelas av Europeiska rådet efter att samråd har skett med parlamentet. - Undantag från reglerna kan medges för ett visst land om speciella problem medför det.

Grundlagsutredningen inför EG diskuterade hur de medborgare i andra medlemsstater som är bosatta i Sverige kan ges rösträtt och bli valbara i ett svenskt val till Europaparlamentet. Frågan är hur personerna i fråga skall tas upp i röstlängd. En väg som utredningen diskuterade var att det skulle upprättas en särskild röstlängd för dessa personer. Utredningen konstaterade att en sådan lösning kräver en lagändring i reglerna kring folkbokföringen eftersom man i dag inte får hämta uppgifter ur denna med avseende på nationalitet. En annan väg som utredningen diskuterar är att använda samma röstlängd i valet till Europaparlamentet som används vid de kommunala valen. I dessa längder finns redan i dag de utlänningar som varit bosatta här i landet den 1 november de tre senaste åren. En sådan lösning skulle innebära att alla utlänningar som varit bosatta i Sverige i tre år, dvs. också de som inte är medborgare i någon medlemsstat fick rösträtt och blev valbara till Europaparlamentet. Utredningen konstaterade att det inte finns något förbud mot en sådan utvidgning av rösträtten inom gemenskaperna. En invändning som kunde resas var enligt utredningen att tre år är en väl lång tid för att anses bosatt i en medlemsstat.

När det gäller den rätt som enligt Maastricht-fördraget skall finnas för medborgare i unionsland att rösta och vara valbara i kommunala val konstaterar utredningen att denna rätt inte i detta skede medför några konsekvenser för det svenska valsystemet eftersom icke-svenska medborgare redan har rösträtt i kommunala val.

I sina slutliga överväganden ansåg utredningen att man vid val till Europaparlamentet i Sverige så långt som möjligt bör tillämpa samma valbarhets- och rösträtsregler som gäller för val till riksdagen. Reglerna måste dock anpassas så att medborgare i en medlemsstat som är bosatt här skall kunna rösta och vara valbar. Utredningen konstaterade att detta kommer att kräva att ytterligare en röstlängd måste upprättas vid dessa val.

2.6 Lokala folkomröstningar

2.6.1 Folkomröstningar i kommuner och landsting

Reglerna om folkomröstning m.m. i 1991 års kommunallag finns i lagens 5 kap.

34 § Fullmäktige får besluta att det som ett led i beredningen av ett ärende som fullmäktige skall handlägga skall inhämtas synpunkter från medlemmar i kommunen eller landstinget.

Detta kan ske genom folkomröstning, opinionsundersökning eller något liknande förfarande. Därvid får valnämnden i kommunen anlitas, om nämndens verksamhet i övrigt inte hindras av det.

35 § Kommunen har rätt att få ersättning för de kostnader som föranleds av att ett landsting anlitar valnämnden.

En undersökning av opinionsläget kan begränsas till en del av kommunen eller landstinget eller till ett urval av medlemmarna. Vallagens eller folkomröstningslagens bestämmelser är inte automatiskt giltiga för denna typ av lokala omröstningar, men det står kommunfullmäktige fritt att besluta att vissa av bestämmelserna skall tillämpas.

Enligt en rapport till Lokaldemokratikommittén, Att inhämta synpunkter från medborgarna (SOU 1993:72), genomfördes under åren 1977 - 1992 lokala folkomröstningar inför ett beslut i kommunfullmäktige i 11 kommuner. Av dessa omröstningar avsåg 8 stycken hela kommunen medan övriga avsåg delar av denna. Några omröstningar i landsting redovisas inte.

Ett problem som uppmärksammas vid kommunala omröstningar är hur man skall lösa frågan om förhandsröstning i dessa val. Mot bakgrund av ett uttalande i ett tidigare lagstiftningsarbete (bet. 1976/77:25 s.59) har kommunerna varit restriktiva när det gällt möjligheterna att förtidsrösta. Något formellt hinder mot att anordna förtidsröstning finns dock inte. I Nacka kommun anordnades vid den kommunala omröstningen där år 1992 en förenklad poströstning där väljarna tilläts att skicka sin valsedel till valnämnden med post. På

grund av formella skäl blev emellertid omkring 12 % av avgivna röster ogiltigförklarade. Ett administrativt problem när det gällde röstkorten till detta val uppkom också. Kommunen önskade att röstkorten skulle förses med uppgift om valdistrikt och löpnummer i röstlängden och att dessa uppgifter skulle tas ur RSV:s register. Eftersom kommunen inte kunde visa något lagstöd för denna sin begäran medgavs den inte av Datainspektionen. Röstkorten innehöll därför bara den röstberättigades namn och adress vilket i sin tur ledde till betydande merarbete vid sammanräkningen.

Lokaldemokratikommittén (C 1992:1) har i sitt slutbetänkande Lokal demokrati i utveckling (SOU 1993:90) föreslagit att lokala omröstningar används i större utsträckning. Kommitténs förslag, som f.n. bereds i Civildepartementet, redovisas i korthet i avsnitt 2.9.4.

2.6.2 Omröstningar inför indelningsändringar

Inför ändringar av indelningen av ett landsting eller en kommun skall det tas särskild hänsyn till befolkningens önskemål och synpunkter. I lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting föreskrivs i 1 kap. 24 § följande.

När det finns skäl till det skall en särskild undersökning göras om befolkningens inställning till en indelningsändring. Om en särskild utredare finner skäl till en sådan undersökning, skall han anmäla detta till kammarkollegiet, som beslutar i frågan. Länsstyrelsen beslutar i ärende som länsstyrelsen utreder.

Undersökningen skall göras av länsstyrelsen. Den kan ske genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande. Länsstyrelsen får därvid anlita valnämnden i kommunen, om inte nämndens verksamhet i övrigt hindras därigenom.

Under åren 1977 - 1992 har det genomförts 14 folkomröstningar som gällt indelningsändringar.

I rapporten redovisas inte hur man avgjort frågan om vem som skall vara röstberättigad i omröstningen. Vid genomförandet av folkomröstningar i hela kommuner torde man i allmänhet ha använt gällande röstlängd för att avgöra detta.

Mot bakgrund av riksdagspartiernas överenskommelse under hösten 1993 att förlänga mandatperioden i kommunerna till fyra år föreslår Lokaldemokratikommittén i sitt slutbetänkande Lokal demokrati i utveckling (SOU 1993:90), att den möjlighet som regeringen tidigare haft att förordna om nyval i en kommun efter ett beslut om indelningsändring för kommunen återinförs. En förutsättning för ett beslut om nyval skall enligt förslaget vara att beslutet om delning meddelas minst

tre år före nästa ordinarie val. Lokaldemokratikommitténs förslag redovisas i korthet i avsnitt 2.9.4.

2.7 Vilka uppgifter behövs för att framställa röstlängder och röstkort

2.7.1 Den allmänna röstlängden

Vid framställning av den allmänna röstlängden utgår man i första hand från de uppgifter som finns i folkbokföringssystemet. I den allmänna röstlängden som används vid *val till riksdagen* skall de personer finnas som är svenska medborgare och folkbokförda i landet. Enbart de personer som fyller 18 år senast på valdagen har rösträtt. Även uppgift om en persons ålder måste finnas i röstlängden. F.n redovisas åldern genom personnummer. Uppgifterna om en persons namn, personnummer och svenska medborgarskap hämtas ur de lokala folkbokföringsregistren (131 st) till de länsvis förda personbanden som är de register som f.n. används för framställning av den allmänna röstlängden och röstkort till dessa väljare.

Folkbokföring sker på en viss fastighet eller, om det inte går att hänföra en person till en viss fastighet, i en viss församling. Valdistrikt för de allmänna valen består så gott som alltid av en eller flera församlingar. I undantagsfall innehåller ett valdistrikt endast en del av en viss fastighet. Detta kan t.ex bero på att fastigheten har en så stor folkbokförd befolkning att den inte i sin helhet bör ingå i ett valdistrikt eller att den delas av ett större vattendrag, ett järnvägsspår eller att fastigheten är mycket vidsträckt, något som inte är ovanligt i Norrland. Uppgift om valdistriktstillhörighet registreras inte i de lokala folkbokföringsregistren. Vid utskrift av röstlängden görs en samkörning med ett särskilt fastighetsregister där fastigheterna bär valdistriktsskod. Det registret förs inom ramen för skatteförvaltningens fastighetstaxeringssystem. Registret speglar också bl.a. kommun och församlingsindelningen. För de personer som är folkbokförda på fastigheter som är delade på mer än ett valdistrikt skapas särskilda fastighetsbeteckningar för de olika delarna, s.k. fiktiva fastigheter. När en person flyttar in på en sådan fastighet måste det anges till vilken fastighetsdel som inflyttningen sker. Antalet sådana fastighetsbeteckningar är störst i Kopparbergs, Norrbottens, Jämtlands och Östergötlands län där de är 146, 128, 74 respektive 62 stycken. I tre av de övriga länen finns det omkring 40 sådana fastigheter medan det i övriga län endast finns ett fåtal.

För en person som inte är svensk medborgare men som varit bosatt här så länge att han är röstberättigad till *val av landstings- och kommunfullmäktige* måste man - utöver namn, ålder och valdistrikt - dessutom ha uppgift om att personen *inte* är svensk medborgare men varit folkbokförd här i landet under den tid som krävs för att han skall få rösta, dvs. den 1 november tre år före det år röstlängden upprättas. Uppgift om detta kommer från de lokala folkbokföringsregistren. I praktiken hämtas uppgiften en gång per år (1/11) till ett särskilt hjälpregister för röstlängdsframställningen.

Vad som nu redovisats gäller de nuvarande förhållandena i fråga om den allmänna röstlängden. Om Sverige blir medlem i den Europeiska Unionen kommer det, mot bakgrund av den s.k. *Maastricht-överenskommelsen*, inte att räcka att det finns en uppgift att en person inte är svensk medborgare. Varje medborgare i en medlemsstat skall ha rösträtt i kommunala val som om han vore svensk medborgare. För dessa utländska medborgare måste det därför finnas uppgift om vilket land de är medborgare i. Uppgift om detta finns i dag i de lokala folkbokföringsregistren men får inte finnas i det centrala referensregistret. Enligt lagen (1990:1536) om folkbokföringsregister får medborgarskap inte användas som sökbegrepp, dvs. personer med viss nationalitet kan inte systematiskt sökas i registret. Uppgift om medborgarskap finns också i de länsvisa personbanden. För denna kategori väljare bör ett framtida system också tillåta att en medborgare i ett annat land tas med i röstlängden efter en annan frist än den treårsfrist som nu gäller.

2.7.2 Den särskilda röstlängden

Som tidigare nämnts skall en svensk medborgare som inte är folkbokförd här i landet tas upp i den särskilda röstlängden. Detta sker enligt nu gällande regler efter särskild ansökan. För att det skall vara möjligt att kontrollera att väljaren inte finns i den allmänna röstlängden måste det finnas uppgift om väljarens namn och personnummer. Med hjälp av dessa uppgifter går det också att kontrollera att den som ansökt om att bli upptagen i den särskilda röstlängden har varit folkbokförd här i landet någon gång. Denna kontroll kan ske mot det centrala referensregistret.

Som nämnts ovan förde Vallagsutredningen i delbetänkandet VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) fram förslaget att den särskilda röstlängden inte skulle bygga på ett ansökningsförfarande utan att den i stället skulle framställas mot bakgrund av de uppgifter som finns i folkbokföringssystemet beträffande de svenska medborgare

som någon gång varit folkbokförda här. Om denna kategori skall tas upp i röstlängd automatiskt utan ansökan måste ett register som ligger till grund för framställningen av röstlängderna innehålla uppgifter om namn, ålder och tidigare folkbokföringsfastighet för dessa personer.

2.7.3 Röstlängd vid val till Europaparlamentet

Om Sverige blir medlem i den Europeiska Unionen skall det vart femte år hållas val till Europaparlamentet. Enligt Maastricht-överenskommelsen skall varje medborgare som är bosatt i ett medlemsland vara valbar och ha rösträtt där han är bosatt i ett sådant val. En röstlängd som skall kunna användas vid ett val i Sverige till Europaparlamentet måste innehålla samtliga svenska medborgare som har rösträtt i riksdagsval men också de utländska medborgare som är bosatta här och som är medborgare i ett annat medlemsland. När det gäller det register som skall ligga till grund för en röstlängd och för kontroll av valbarhet som skall användas vid sådana val måste man - liksom vid röstlängden till kommunala val - ha uppgift om personens medborgarskap.

2.7.4 Röstlängder vid kyrkliga val

För att ta fram uppgifter om valbarhet och rösträtt vid val av kyrkofullmäktige eller kyrkoråd och kunna framställa en röstlängd som kan användas vid dessa val måste det finnas uppgifter om medlemskap i Svenska kyrkan och vilken församling som personen i fråga tillhör. Uppgift om medlemskap i Svenska kyrkan finns i dag registrerat endast hos kyrkan. Uppgift om medlemskap i icke-territoriell församling finns däremot i folkbokföringsregistret. För att framställa röstlängder för de kyrkliga valen hämtas uppgifter om medlemskap från Svenska kyrkans register.

2.7.5 Röstkort

För att det skall vara möjligt att sända röstkort och valinformation till väljare måste uppgiften om deras rätta adress finnas tillgänglig. På ett röstkort skall det också finnas uppgift om vilken rösträtt en väljare har, vilket valdistrikt han tillhör, den vallokal som han skall rösta i, vallokalens öppettid och väljarens nummer i röstlängden.

2.8 Vilka regler påverkar framställningen av röstlängder och röstkort

Vid remissbehandlingen av Vallagsutredningens förslag ifrågasattes röstlängdernas juridiska status. Det påpekades också att om längderna skall anses som egna fristående personregister så bör innehållet och sökmöjligheter regleras särskilt i lag. RSV framhöll också att när det gäller integritets- och sekretessfrågor så bör röstlängds- och röstkortsregistret regleras i en särskild registerlag. För att ge en bakgrund till denna fråga redovisas i det följande kort vilka regler som kan påverka framställningen av röstlängder och röstkort.

2.8.1 Regeringsformen

I den s.k. fri- och rättighetskatalogen i 2 kap. regeringsformen finns en grundregel om skydd mot att den enskildes personliga integritet kränks genom att uppgifter om honom registreras med hjälp av automatisk databehandling. Bestämmelsen, 3 § andra stycket, har följande lydelse.

Varje medborgare skall i den utsträckning som närmare anges i lag skyddas mot att hans personliga integritet kränks genom att uppgifter om honom registreras med hjälp av automatisk databehandling.

Bestämmelsen föreslogs av data- och offentlighetskommittén (DOK) i betänkandet Grundlagsfrågor (DsJu 1987:8). I betänkandet konstaterade kommittén att det varken i svensk lagstiftning eller i svensk doktrin finns någon enhetlig definition av vad som menas med personlig integritet. En allmän uppfattning om begreppet personlig integritet och integritetsskyddet, såväl i vårt land som utomlands, torde enligt kommittén vara att det innefattar en rätt för den enskilde att själv bestämma vilka uppgifter om honom som han eller hon skall lämna ifrån sig och hur dessa uppgifter skall användas och spridas. Kommittén definierade inte begreppet personlig integritet utan ansåg att frågan måste avgöras från fall till fall. De omständigheter som är av betydelse för den personliga integriteten är arten av de personuppgifter som inhämtas och registreras, hur dessa uppgifter används, hur de sprids samt mängden av uppgifter som samlas på ett och samma ställe. Av stor betydelse är också om de insamlade uppgifterna är korrekta och aktuella.

2.8.2 Tryckfrihetsförordningen

En viktig princip som har betydelse när det gäller hantering av ADB-register är offentlighetsprincipen. De grundläggande bestämmelserna om offentlighetsprincipen finns i 2 kap. tryckfrihetsförordningen. Där finns bestämmelser om vilka slag av handlingar som är att anse som allmänna och om hur sådana skall tillhandahållas den som vill ta del av dem. Med allmän handling förstås framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel om handlingen förvaras hos en myndighet och är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndigheten. En upptagning skall anses förvarad hos myndigheten om den är tillgänglig för myndigheten med tekniskt hjälpmedel som myndigheten själv utnyttjar för överföring i sådan form att den kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas. Detta gäller dock inte upptagning i personregister, om myndigheten enligt lag eller förordning eller särskilt beslut, som grundar sig på lag, saknar befogenhet att göra överföringen. Med personregister förstås register, förteckning eller andra anteckningar som innehåller uppgift som avser enskild person och som kan hänföras till denne.

2.8.3 Sekretesslagen

Enligt sekretesslagen (1980:100) förstås med sekretess förbud att röja uppgifter, vare sig det sker muntligen eller genom att en allmän handling lämnas ut eller det sker på annat sätt (1 kap. 1 §). Förbudet att röja uppgifter gäller alltså varje form av röjande. En sekretessbelagd uppgift får således inte heller röjas genom att en handling som inte är allmän lämnas ut. Sekretesslagen gäller för all verksamhet som bedrivs av det allmänna, dvs. statens, landstingens och kommuners myndigheter. Lagen innehåller inte bara bestämmelser om sekretess i förhållandet till enskilda utan också om sekretess mellan myndigheter. Dessutom finns föreskrifter om sekretess mellan olika verksamhetsgrenar inom en och samma myndighet. Utgångspunkten är att en sekretesskyddad uppgift skall hållas inom en så snäv personkrets som möjligt.

Bestämmelser om sekretess för personuppgift inom folkbokföringen eller liknande registrering av befolkningen eller i annat personregister finns i 7 kap. 15 och 16 §§ sekretesslagen. Enligt 7 kap. 15 § gäller sekretess för verksamhet som avser folkbokföringen eller annan registrering av befolkningen, för uppgift om enskildas personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde

eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Motsvarande sekretess gäller i ärende om medlemskap i Svenska kyrkan. I ärende om fingerade personuppgifter gäller sekretess för uppgift om enskilds personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Enligt 7 kap. 16 § första stycket gäller sekretess för personuppgift i personregister som avses i datalagen (1973:289), om det kan antas att utlämnande skulle medföra att uppgiften används för automatisk databehandling i strid med datalagen. Förbudet gäller oavsett på vilket sätt uppgifterna lämnas ut - genom medium för automatisk databehandling eller genom utskrifter på vanligt papper. Bestämmelsen har dock störst praktisk betydelse när det gäller utlämnande på medium för automatisk databehandling.

Om det kan antas att uppgiften skall användas för automatisk databehandling, krävs för ett utlämnande att mottagaren har tillstånd av Datainspektionen eller författningsstöd att föra ett personregister med de uppgifter som skall lämnas ut. Uppfyller mottagaren dessa krav bestämmer den utlämnande myndigheten i vilken form utlämnande skall ske. Denna befogenhet kan dock inskränkas genom lag eller annan författning.

2.8.4 Europarådets konvention

Sverige har tillträtt Europarådets konvention 1980 om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter, den s.k. dataskyddskonventionen. Enligt denna konvention får vissa särskilda slags uppgifter inte undergå automatisk databehandling om inte nationell lag (domestic law) ger ett ändamålsenligt skydd (art. 6). Det gäller personuppgifter om ras, politiska åsikter, religiös tro eller annan övertygelse, hälsa och sexualliv.

2.8.5 Förslaget till EG-direktiv

EG-kommissionen antog i september 1990 ett förslag till direktiv om skydd för enskilda vid behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter. Förslaget har ändrats under 1992 och är under ytterligare omarbetning. Det nu aktuella förslaget innehåller särskilda bestämmelser om känsliga uppgifter. Med känsliga uppgifter avses uppgifter om ras eller etniskt ursprung, politisk uppfattning, religiös eller annan filosofisk övertygelse, facklig tillhörighet eller uppgifter som rör hälsotillstånd eller sexualliv. Utgångspunkten är i

förslaget till EG-direktiv att sådana uppgifter inte får behandlas i ett ADB-register.

Vissa undantag görs emellertid från den nu nämnda huvudregeln. Den enskildes samtycke konstituerar ett sådant undantag. Vidare får medlemsstaterna, om viktiga allmänna intressen talar för det, tillåta behandling av de aktuella känsliga personuppgifterna genom en särskild reglering i lag eller annan författning eller genom beslut av dataskyddsmyndigheten. En förutsättning är då att man anger vilken typ av uppgifter det gäller, till vem sådana uppgifter får lämnas ut och vem som får vara persondataansvarig. Lämpliga skyddsbestämmelser skall också ställas upp.

2.8.6 Datalagen

Datalagen (1973:289, omtryckt 1992:446) är den lag som reglerar det svenska dataskyddet. Den innehåller definitioner av begreppen personuppgift, personregister, registrerad och registeransvarig.

Med *personuppgift* avses upplysning som avser enskild person. Det kan vara upplysningar om namn, personnummer, födelsedatum, nationalitet, utbildning, familj och anställningsförhållanden. Även andra typer av upplysningar av mindre personlig karaktär räknas som personuppgifter.

Med *personregister* förstås register, förteckning eller andra anteckningar som förs med hjälp av *automatisk databehandling* (ADB) och som innehåller personuppgift som kan hänföras till den som avses med uppgiften. Endast register som förs med hjälp av ADB omfattas således av datalagen.

Med begreppet *registrerad* avses en enskild person beträffande vilken det förekommer en personuppgift i ett personregister.

Registeransvarig är den för vars verksamhet personregister förs, om han förfogar över registret. Såväl fysiska som juridiska personer och myndigheter kan vara registeransvariga.

Huvudregeln är att bara den som anmält sig till Datainspektionen och fått *licens* får inrätta och föra personregister. Datainspektionen granskar inte anmälan i sak utan ger endast den registeransvarige ett bevis (licens) om att anmälan har gjorts. En licens berättigar den registeransvarige att föra ett eller flera personregister.

För vissa typer av register med känsliga uppgifter krävs utöver licens även ett särskilt *tillstånd* från Datainspektionen. Sådant tillstånd behövs i regel för att inrätta och föra register som innehåller känsliga personuppgifter, omdömen om den registrerade, uppgifter om personer som saknar sådan anknytning till den registeransvarige som

följer av medlemskap, anställning, kundförhållande eller något därmed jämförligt förhållande samt personuppgifter som inhämtas från något annat personregister (s.k. samkörning), om inte registreringen av uppgifterna eller utlämnandet av dessa sker med stöd av författning, Datainspektionens beslut eller den registrerades medgivande.

Tillstånd behövs inte för register vars inrättande beslutats av riksdagen eller regeringen (s.k. statsmaktsregister).

Vid en tillståndsprövning skall Datainspektionen ta ställning till om det finns anledning att anta att registreringen medför ett *otillbörligt intrång* i den registrerades personliga integritet. Vid prövningen skall inspektionen särskilt beakta arten och mängden av de personuppgifter som skall ingå i registret, hur och från vem uppgifterna skall inhämtas samt vilken inställning de som kan komma att registreras har eller kan antas ha till saken. *Särskilda skäl* krävs för registrering av uppgifter om någons ras eller politiska uppfattning eller religiösa övertygelse.

När Datainspektionen meddelar tillstånd att inrätta och föra personregister, skall inspektionen samtidigt meddela beslut om *ändamålet* med registret. Inspektionen kan i samband med tillståndsgivningen även meddela särskilda villkor. Sådana villkor får meddelas beträffande exempelvis inhämtande av uppgifter, vilka personuppgifter som får ingå i registret, utlämnande, bevaring och gallring.

I datalagen finns också särskilda bestämmelser om ADB-användningen som är avsedda att garantera att personuppgifter är riktiga och fullständiga. Den enskilde har en rätt till insyn i personregister. På skriftlig begäran av den enskilde skall den registeransvarige underrätta denne om innehållet i registret, såvitt det gäller honom eller henne.

Om ett s.k. *statsmaktsregister* innehåller uppgifter som i annat fall skulle ha medfört tillståndsplikt, skall yttrande inhämtas från Datainspektionen innan beslut om att inrätta registret fattas (2 a § första stycket andra meningen). När Datainspektionen avger ett sådant yttrande skall en bedömning av registret ske enligt samma grunder som vid prövning av ett tillståndsärende.

Datainspektionen kan även meddela beslut om villkor för dessa register, om inte regeringen eller riksdagen har meddelat något villkor i samma hänseende.

Datalagens bestämmelser om den registeransvariges skyldigheter, om tillsyn samt om straff och skadestånd gäller även för statsmaktsregistren.

Riksdagen beslutade i december 1976 om inrättande av ett centralt statligt person och adressregister (SPAR) baserat på ADB (prop. 1976/77:27, bet. 1976/77:KU21). Avsikten med SPAR var bl.a att begränsa behovet av andra s.k. befolkningsregister, vilka helt eller delvis byggts upp för samma syften som SPAR.

SPAR har varit i drift sedan år 1978. Registret innehåller alla personer som är folkbokförda, har skattsedel eller är inskrivna i allmän försäkringskassa i Sverige. Uppgifterna i SPAR skall enligt 28 § datalagen (1973:289) användas för aktualisering, komplettering och kontroll av uppgifter i andra personregister, för komplettering och kontroll av personuppgifter i övrigt samt för uttag av urval av personuppgifter. SPAR får enligt samma bestämmelse användas av myndigheter och enskilda. Enligt 27 § datalagen skall uppgifterna i SPAR hämtas från de statliga personregister som används för folkbokföring, inkomsttaxering och fastighetstaxering. SPAR uppdateras veckovis och innehåller bl. a. följande uppgifter.

- personnummer,
- namn,
- adress,
- folkbokföringsort,
- medborgarskap (svensk, annan nordbo, övrig utlänning, annat)
- fastighetsinnehav
- områdeskod för fastighet (län, kommun, församling)

I förarbetena till datalagen (prop. 1973:33 s.97) anförde departementschefen att det av flera skäl var nödvändigt att särbehandla vissa statliga personregister. För det första borde riksdagen kunna besluta om inrättande av personregister för riksdagens egen verksamhet eller verksamheten hos organ som är underställda riksdagen. Vidare förekommer på den offentliga sektorn personregistrering av sådan vikt från allmän och enskild synpunkt att det är nödvändigt att frågan om registrens inrättande förbehålls statsmakterna själva. Det förutsattes att statsmakterna beslutar om inrättande av ADB-register endast i sådana fall då det är starkt motiverat med hänsyn till registrets betydelse eller med hänsyn till övriga omständigheter. Konstitutionsutskottet har (bet. 1984/85:KU25) också framhållit vikten av att inrättande av statsmaktsregister kommer till klart uttryck i propositioner och i andra sammanhang.

I sitt fjärde delbetänkande Integritetsskyddet i informations-samhället 4, Personregistrering och användning av personnummer (SOU 1987:31) föreslog DOK att ytterligare myndighetsregister med känsliga personuppgifter skulle regleras i särskilda registerlagar. Målsättningen bör, enligt kommittén, vara att alla register med ett stort antal registrerade och ett kvalificerat innehåll skall specialregleras om uppgifterna i registret är föremål för en inte obetydlig extern spridning.

I den proposition 1990/91:60, Offentlighet, integritet och ADB som följde på DOK:s förslag anförde departementschefen att enligt hennes bedömning bör en målsättning vara, att i de fall register med ett stort

antal registrerade och ett särskilt känsligt innehåll inrättas, bestämmelser skall meddelas i form av lag. Detta gäller särskilt i de fall uppgifterna i registret sprids externt i inte obetydlig omfattning. Propositionen behandlades i Konstitutionsutskottets betänkande 1990/91:KU11. Beträffande frågan om behovet av särskilda registerlagar anförde utskottet att det allmänt sett är av stor betydelse att en författningsreglering av ADB-register kommer till stånd i syfte att stärka skyddet för de registrerade i samband med nödvändig registrering av känsliga uppgifter i myndighetsregister.

Utskottet förutsatte att frågan om vilka övriga register som bör regleras kommer att ägnas en fortlöpande uppmärksamhet från regeringens sida och att åtgärder kommer att vidtas för att få till stånd sådana regleringar. Utskottets uttalande godtogs av riksdagen (rskr. 160).

Med anledning av en proposition om ändring i sekretesslagen (prop. 1991/92:73 Sekretess inom rättsväsendets informationssystem) har KU i sitt av riksdagen godkända betänkande (bet. 1991/92:KU23, rskr. 1991/92:119) framhållit bl.a. att det är av stor vikt att de ADB-register som innehåller integritetskänsliga uppgifter regleras genom särskilda registerlagar.

Datalagsutredningen föreslog i sitt betänkande En ny datalag (SOU 1993:10), att det nuvarande tillståndsförfarandet i datalagen avskaffas och ersätts med ett renodlat tillsynsförfarande och en ordning med författningsreglering såvitt gäller de känsliga uppgifter som tas upp i artikel 8 i förslaget till EG-direktiv.

Utredningen framhåller att en lösning med författningsreglering för med sig ett behov av ytterligare framtida reglering genom statsmaktsregister.

Enligt utredningens mening talar emellertid övervägande skäl för en reglering i enlighet med det alternativ i förslaget till EG-direktiv som innebär författningsstöd. Därigenom kan de mot den enskildes integritet stående intressena, t.ex. statens eller kommunernas kontrollbehov på skilda områden, prövas med den noggrannhet som föregår antagandet av en författning.

I sammanhanget framhöll utredningen att i förhållande till ett framtida EG-direktiv, som Sverige blir bundet av genom EES-avtalet eller genom ett medlemskap i EG, de olika speciallagarna givetvis får behandlas på samma sätt som den allmänna datalagen. Det blir alltså inte möjligt att genom särskilda registerlagar införa lösningar som står i strid med de principer som följer av EG-direktivet.

Enligt Datalagsutredningens förslag kommer de materiella bestämmelserna för behandlingen av personuppgifter i första hand att bli datalagen och de särskilda registerlagarna. De allmänna bestämmelserna i datalagen blir att tillämpa i den mån registerlagarna bara reglerar

vissa moment i informationsbehandlingen. Till detta kommer de särskilda föreskrifter som regeringen eller Datainspektionen kan meddela med stöd av särskilda bestämmelser därom.

2.9 Pågående utredningar

2.9.1 Aviseringsutredningen

Den 23 april 1992 beslöt regeringen att tillsätta en särskild utredare för att utreda frågan om den framtida aviseringen av folkbokföringsuppgifter. Utredaren skall enligt direktiven (Dir. 1992:52) lämna förslag till vilka uppgifter från folkbokföringen som skall tillhandahållas myndigheter, företag och enskilda och hur ett sådant tillhandahållande skall ske. Utgångspunkten vid utformningen av den nya aviseringsverksamheten skall vara att den enskilde tillförsäkras ett starkt skydd för den personliga integriteten. Mellan behovet av uppgifter och skyddet för den personliga integriteten skall utredaren göra en noggrann avvägning. Han skall också beakta direktiv från EG-kommissionen angående skydd för enskilda vid behandling av personuppgifter. Utredaren skall slutligen lägga särskild vikt vid att aviseringsverksamheten uppfyller högt ställda krav på kvalitet och snabbhet.

Vid kontakter som tagits med Aviseringsutredningens sekretariat har upplysts att utredningen arbetar med en modell som utgår från att det skall skapas en lagreglering för utlämnande till myndigheter av de uppgifter som finns i de lokala folkbokföringsregistren. Utredningen har ännu inte tagit ställning till om de uppgifter som skall omfattas av lagregleringen skall finnas i SPAR, om det skall inrättas ett nytt centralt aviseringsregister parallellt med SPAR eller om ett centralt aviseringsregister skall skapas genom en utbyggnad av det centrala referensregistret. Oberoende av vilket alternativ som utredningen väljer, arbetar utredningen med att uppgifterna skall uppdateras dagligen. Om det skapas ett nytt register kommer troligen RSV att bli registeransvarig för detta. - En grundläggande förutsättning för Aviseringsutredningen är, enligt vad som framkommit, att det i framtiden skall finnas möjlighet att via detta register göra de massuttag från folkbokföringen som behövs för att man skall kunna framställa röstlängder. Utredningen beräknas överlämna sitt förslag under våren 1994.

2.9.2 Personnummerutredningen

Den 4 februari 1993 beslöt regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att utreda frågan om en begränsad användning av personnummer. Utredarens översyn bör enligt direktiven (Dir. 1993:7) göras förutsättningslöst utifrån syftet att påtagligt begränsa användningen av personnummer i olika sammanhang i samhället. Inriktningen bör enligt direktiven vara att personnummer bara skall användas där tillräckligt starka skäl motiverar det.

Personnummerutredningen beräknas lägga fram ett betänkande under våren 1994.

2.9.3 Kyrkoberedningen

Kyrkoberedningen har enligt sina direktiv till uppgift att se över den statliga regleringen av Svenska kyrkans ställning, organisation och ekonomi (dir.1992:45). Beredningen skall i sitt arbete utvärdera det reformarbete på det kyrkliga området som har genomförts under 1980-talet och föreslå de förändringar i lagstiftningen som utvärderingen ger anledning till. Beredningen skall dessutom arbeta vidare med de rättsliga och ekonomiska förutsättningarna för Svenska kyrkans verksamhet mot bakgrund av betänkandet Ekonomi och rätt i kyrkan (SOU 1992:9) och remissbehandlingen av detta betänkande.

ERK-utredningen har i det nämnda betänkandet bedömt dessa frågor. Utredningen presenterade också olika tänkbara modeller för hur de ekonomiska och rättsliga förutsättningarna ter sig inom ramen för mer eller mindre starka band till staten i form av lagreglerad styrning och garantier för Svenska kyrkans verksamhet som trossamfund.

I direktiven till en kyrkoberedning sägs att kyrkoberedningen med sin breda parlamentariska och kyrkliga förankring kommer att vara ett naturligt forum för att arbeta vidare med frågorna om de mera grundläggande och principiella frågeställningarna i fråga om förhållandet mellan staten och Svenska kyrkan som kan uppkomma med anledning av ERK-utredningens betänkande. På grundval av det material som kommer fram vid remissbehandlingen av detta betänkande bör beredningen överväga och lägga fram förslag till en hantering av de aktuella frågorna.

Beredningen skall lägga fram ett betänkande i slutet av mars 1994. Detta betänkande torde komma att behandla frågor som har anknytning till de kyrkliga valen i dess nuvarande form.

2.9.4 Lokaldemokratikommittén

I Lokaldemokratikommitténs uppdrag ingick enligt direktiven (Dir. 1992:12) att överväga och föreslå åtgärder för att öka de enskilda kommunmedlemmarnas inflytande på den kommunala verksamheten. Kommittén skulle därför bl.a. se över reglerna för kommunala folkomröstningar och i anslutning till detta överväga en vidgad användning av det kommunala folkomröstningsinstitutet.

I sitt slutbetänkande *Lokal demokrati i utveckling* (SOU 1993:90), uttalar kommittén att omröstningar, opinionsundersökningar och liknande bör användas i ökad utsträckning som ett komplement till den representativa demokratin och (s.81) att det beträffande lokala folkomröstningar bör finnas regler för vilka formella grunder (initiativrätt, formulering av frågealternativ, genomförande) sådana omröstningar skall genomföras.

Kommittén föreslår att fullmäktige skall få besluta att en rådgivande folkomröstning skall hållas i kommunen eller landstinget i viss fråga som ankommer på fullmäktige. Beträffande initiativrätten skall enligt förslaget en fråga om att hålla en folkomröstning i en kommun kunna väckas genom initiativ av minst tio procent av de röstberättigade kommunmedlemmarna. Initiativet skall vara skriftligt och innehålla egenhändiga namnteckningar, namnförtydliganden och adress.

Förfarandet vid omröstningar skall enligt förslaget regleras i en särskild förfarandelag om kommunala folkomröstningar. Om fullmäktige beslutat att det skall hållas en lokal folkomröstning skall fullmäktige enligt det förslaget samtidigt besluta om dag för omröstningen, den fråga som skall ställas till de röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmarna samt de alternativ som skall föreläggas dem. Fullmäktige skall också fastställa antalet röstsedlar. Valnämnden i kommunen skall ansvara för folkomröstningens genomförande. Vid folkomröstning i landsting skall den valnämnd som finns i den kommun där landstingets anslagstavla finns ansvara för genomförandet. Centrala valmyndigheten skall enligt förslaget inte ha något ansvar för omröstningens genomförande.

Röstberättigad vid folkomröstning är den som har rösträtt enligt 4 kap. kommunallagen (1991:900) och upptagen i gällande röstlängd. När det gäller röstkort sägs i förslaget att röstkort skall upprättas av skattemyndigheten. Förslaget innebär också att skattemyndigheten skall ha rätt till ersättning för de kostnader som föranleds av utskrift av röstlängder och upprättande av röstkort om omröstningen hålls vid en

annan tidpunkt än samtidigt med val till riksdagen eller rådgivande folkomröstning i hela landet eller en folkomröstning i grundlagsfråga.

De valdistrikt som gäller för val till riksdagen skall vara omröstningsdistrikt. När det gäller röstningen och den fortsatta behandlingen av röster som lämnats på postkontor skall enligt förslaget vallagen tillämpas. Röstning på postkontor skall bara kunna anordnas på kontor inom kommunen respektive landstinget. Också när det gäller räkningen av röster hänvisar lagen till vallagen med det undantaget att valnämnden genomför den slutliga sammanräkningen.

Kommitténs förslag bereds f.n. i Civildepartementet. En proposition som behandlar kommitténs förslag torde läggas fram under våren 1994.

2.10 Överväganden och förslag

Inför de förslag om framställning av röstlängder som Vallagsutredningen lämnade i sitt delbetänkande VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) övervägde utredningen att flytta kvalifikationsdagen till 30 dagar före valdagen. Väljarna skulle enligt utredningens tankegångar ha möjlighet att begära rättelse av längden fram till en vecka före valdagen. Motsvarande tid skulle gälla för extra val eller folkomröstningar som inte hålls i samband med andra val. Ett skäl till att utredningen inte närmare utarbetade ett sådant förslag var en osäkerhet när det gäller i vilken utsträckning röstlängder kom till användning vid val i Svenska kyrkans regi. Ett annat skäl till att utredningen inte valde att gå fram med ett förslag om "flytande" kvalifikationsdag var den omorganisation som planerades inom skatteförvaltningen när det gäller ADB-ansvar och ADB-utskrifter. I sitt delbetänkande lämnade utredningen enbart de förslag till förändringar som kunde genomföras till 1994 års val. Mot bakgrund av den nämnda omorganisationen befanns det inte lämpligt att föreslå några mera genomgripande förändringar beträffande röstlängderna inför dessa val.

Den omorganisation som åsyftades i fråga om skatteförvaltningens ADB-ansvar är formellt nu genomförd. Till detta kommer att Aviseringsutredningens uppdrag att se över frågan om ett nytt aviseringssystem för folkbokföringsuppgifter kan få betydelse för hur röstlängderna skall komma att framställas i framtiden. Som påpekats vid remissbehandlingen av Vallagsutredningens förslag finns det dessutom, oavsett om någon förändring av reglerna för röstlängds-

framställningen föreslås, anledning att se över register-, integritets- och sekretessfrågor kring röstlängdsframställningen.

När det gäller i vilken utsträckning som röstlängderna har betydelse vid andra kyrkliga val än val till kyrkofullmäktige eller direktvalt kyrkoråd gäller följande. Röstlängderna har betydelse i tre valsammanhang, nämligen val av stiftsfullmäktige, val av biskop och val till kyrkomötet. I samtliga dessa fall har innehållet i röstlängderna i princip betydelse endast för att beräkna antalet elektorater vid dessa val. Inte i något av dessa kyrkliga val förekommer det att uppgifterna i röstlängderna avgör vem som har rösträtt vid valet. Röstlängderna kommer således inte till användning vid valets genomförande på så sätt att man använder dem att pricka av vem som har röstat. Något hinder mot att ändra framställningen av röstlängderna mot bakgrund av dessa val finns därför inte.

2.10.1 Lämplig kvalifikationsdag i förhållande till valdagen

En viktig utgångspunkt för att bestämma vilka tider som skall gälla vid framställning av röstlängden är att längden så nära som möjligt bör överensstämma med de faktiska förhållandena på valdagen. Samtidigt måste väljaren, med hänsyn till att röstlängden är ett exklusivt bevismedel för rösträtt, ha en rimlig tid på sig att reagera om längden innehåller felaktiga uppgifter eller om han inte finns med i längden. Men man måste också ta hänsyn den tid som behövs för att rätta, framställa och distribuera längderna till respektive valnämnd.

En annan viktig utgångspunkt när det gäller röstlängder är, enligt kommitténs mening, att reglerna för framställning av röstlängder som skall användas vid olika val eller omröstningar så långt möjligt bör harmonisera med varandra. Det bör således inte finnas flera system för framställning av röstlängder för olika typer av val/omröstningar.

När det gäller vilken dag som skall vara kvalifikationsdag för att tas upp i röstlängd anser kommittén att det, framför allt av lokaldemokratiska skäl, är mycket väsentligt att den ligger nära valdagen. Detta hänger samman med att de väljare som flyttar under sommarmånaderna så långt det är möjligt skall kunna bli röstberättigade i sin nya kommun. Principiellt sett är detta av mycket stor betydelse. Kommittén anser därför att kvalifikationsdagen, vilket Vallagsutredningen också var inne på, bör bestämmas till 30 dagar före valdagen.

Om tiden mellan kvalifikationsdagen och valdagen bestäms till 30 dagar kan man emellertid inte garantera att, vid ordinarie val, alla väljare kan få sina röstkort innan förtidsröstningen på posten börjar.

Denna börjar 24 dagar före valdagen. Enligt kommittén är det väsentligt att alla väljare har fått sina röstkort när poströstningen börjar eftersom det vid röstning på posten krävs att väljaren har ett röstkort. På denna konflikt finns det två lösningar. Antingen får kvalifikationsdagen bestämmas till en tid som är längre från valdagen än 30 dagar eller får tiden för poströstningen vid ordinarie val kortas ner något.

Poströstningen börjar enligt nuvarande bestämmelser på en torsdag, drygt tre veckor före valdagen. Antalet röstande de första dagarna i poströstningsperioden, torsdag - lördag, har under de senaste valen varit relativt lågt. Vid valen år 1988 var det 58 526 väljare eller drygt 3% av de som poströstade som utnyttjade denna möjlighet. Motsvarande siffra vid valen år 1991 var 39 689 eller 2%.

Intresset av att flytta kvalifikationsdagen så nära valdagen som möjligt väger här så tungt att kommittén anser att det alternativ som bör väljas är att tiden för förtidsröstningen kortas. Det ligger då närmast till hands att korta tiden för poströstning till tjugo dagar före valdagen. Poströstningen kommer då att börja en måndag, tre veckor före valet. En förkortning av poströstningsperioden kan visserligen leda till att vissa väljare, t.ex. de som skall resa utomlands, får svårare att rösta. En sådan väljare kan i stället rösta vid de röstmottagningsställen som inrättas utomlands. Kommittén ser det närmast som en principiell fördel att väljarens demokratiska ställningstagande flyttas närmare valdagen. Valrörelsen har nämligen i de flesta fall inte tagit fart så tidigt som mer än tre veckor före valet utan brukar centreras kring veckan närmast valet. Ur demokratisk synvinkel kan det till och med sägas vara av stor betydelse att alla väljarna tar del av så mycket som möjligt av valrörelsen innan de gör sitt val.

Vid de ordinarie valen skulle, med denna lösning, röstkortet finnas hos väljarna när förtidsröstningen börjar på postkontor eller 20 dagar före valdagen. Denna förkortning av tiden för poströstningen påverkar enligt kommitténs uppfattning inte i någon avgörande grad den avvägning som tidigare gjorts mellan intresset av ett högt valdeltagande, som ligger bakom möjligheten att poströsta under en relativt lång tid före valdagen, och det demokratiska intresset att väljaren tar ställning på valdagen efter att valrörelsen avslutats.

Rättelse av den allmänna röstlängden skall, efter den ändring av vallagen som trätt i kraft den 1 januari 1994, ske genom att väljaren kontrollerar uppgifterna när han får röstkortet. Väljarna bör ha minst två veckor på sig att begära rättelse. Samtidigt bör det finnas utrymme att skriva ut röstlängden efter att alla rättelser har förts in. Med dessa utgångspunkter skulle sista dagen för att begära rättelse av röstlängden bestämmas till 6 dagar före valdagen, eller sista måndagen före

valdagen. Därefter skulle röstlängden skrivas ut och distribueras till respektive valnämnd under veckan före valet.

När det gäller vilka regler som skall tillämpas ifråga om var en person skall tas upp i röstlängd så bör reglerna om folkbokföring styra detta. Om en person av formella skäl folkbokförs på annan ort än där han faktiskt vistas så skall han tas upp i röstlängd i det valdistrikt som motsvarar hans folkbokföringsort.

Under ett år då ordinarie val skall hållas och valdagen är den 15 september skulle tidsschemat se ut så här.

Kvalifikationsdag 16 augusti.

Röstkorten sänds ut 20 - 22 augusti

Förtidsröstningen börjar 26 augusti.

Sista dag för rättelse 9 september.

Den tid som står väljarna till buds för att begära rättelse kan tyckas kort mot bakgrund av att röstlängden är ett exklusivt bevismedel för rösträtt. Men i och med att denna period ligger nära valdagen och att frågan om rösträtten då är aktuell för väljarna anser kommittén att denna tidsperiod måste kunna godtas.

När samtliga rättelser förts in i röstlängden skall den framställas och distribueras. För detta återstår fyra arbetsdagar. En så kort tid ställer höga krav på den tekniska utrustning som skall användas vid utskrifter av längderna, men också att det finns en väl fungerande organisation för distributionen av dem. En utveckling av den tekniska utrustningen kan också bli nödvändig. Detta innebär vissa kostnader. Samtidigt torde ett system där röstlängder bara framställs när det skall hållas val att innebära vissa besparingar.

Kommittén konstaterar att Danmark har ett system för framställning av röstkort och röstlängder där kvalifikationsdagen för rösträtt är 18 dagar före valdagen. Det bör vara möjligt att uppfylla de höga krav som ställs när det gäller framställning av röstlängder och röstkort på kort tid även i Sverige.

Röstmottagningen vid utlandsmyndigheterna får vid ordinarie val börja tidigast 24 dagar före valdagen. Det kan naturligtvis ifrågasättas om inte den röstningen också skall börja tjugo dagar före valdagen. Vid denna röstning krävs emellertid inte att väljaren har röstkort. Helt naturligt ställer det sig inte att också korta tiden för utlandsröstningen. Samtidigt ligger det ett värde i att inte ha alltför många tidsfrister för olika typer av röstmottagning. Vid röstning i utlandet finns det inte något absolut krav på att väljaren har ett röstkort. Det finns därför inget tekniskt skäl att korta ner den tid som utlandssvenskarna kan rösta. En förkortning av tiden skulle också kunna leda till att det blir svårt att hinna med att anordna röstmottagning på de orter i utlandet

där det finns svenskar. Man bör därför inte korta ner den tid som utlandssvenskarna kan förtidsrösta.

När det gäller fartygsröstning kan den enligt nuvarande bestämmelser börja redan 55 dagar före valdagen. Mot bakgrund av de administrativa svårigheter som finns när det gäller fartygsröstningen föreslår kommittén att röstmottagning på fartyg upphör och ersätts med en möjlighet att brevrösta från fartyget. Vid denna brevröstning skall det inte krävas att väljaren har något röstkort. Frågor om röstning i utlandet behandlas i avsnitt 6.

2.10.2 Skall det alltid finnas en gällande röstlängd

Röstlängden skall framställas årligen och gälla från den 1 september till den 31 augusti påföljande år. Utskrift på papper skall numera bara göras när val skall hållas.

Om man behåller detta system och samtidigt bestämmer att kontrollen av röstlängderna i princip skall ske mot innehållet på röstkortet får väljarna goda möjligheter att kontrollera uppgifterna i längden under ordinarie valår. Uppgifterna kommer då att vara relativt aktuella vid dessa val, liksom vid valen till kyrkofullmäktige m.m. som hålls i oktober samma år. Annat är det med andra val. Om det t.ex. utlyses ett extra val under april månad blir väljarnas möjligheter att kontrollera röstlängden i realiteten obefintlig samtidigt som uppgifterna i röstlängden är nio månader gamla. Redan detta gör att man bör överväga att ersätta systemet med att alltid ha en gällande röstlängd till ett system där röstlängden bara framställs inför ett val eller en folkomröstning.

Därtill kommer att om Sverige skulle bli medlem i den Europeiska Unionen skall val till Europaparlamentet hållas under försommaren - juni - vart femte år. Om man behåller den fasta giltighetstiden för röstlängderna kommer uppgifterna i röstlängden vid ett eventuellt val till Europaparlamentet att vara närmare ett år gamla. Detta är naturligtvis inte tillfredsställande. Det framstår inte heller som tillfredsställande att införa ett särskilt system för att framställa röstlängder enbart för denna typ av val.

Om Lokaldemokratikommitténs förslag att lokal folkomröstning kan användas i större utsträckning än f.n. genomförs kan det också innebära att en sådan omröstning kan hållas vid ett annat tillfälle än då det hålls ordinarie val eller rikstäckande folkomröstningar. Även i dessa fall skulle det vara värdefullt om kvalifikationsdagen för omröstningen bestämdes i förhållande till omröstningsdagen och att röstlängden tas fram för denna omröstning.

Enligt kommittén bör, framför allt på grund av möjligheterna för väljarna att granska röstlängden underlättas, det nuvarande systemet där det alltid finns en gällande röstlängd ersättas med ett system där röstlängden bara tas fram när det skall hållas val, folkomröstning eller annan omröstning.

När det gäller frågan för vilka val eller omröstningar som röstlängder och röstkort skall tas fram så skall de självfallet tas fram när det skall hållas ordinarie val till riksdag samt landstings- och kommunfullmäktigeval liksom om det utlyses extra val eller omval till riksdagen eller vid omval till landstings- eller kommunfullmäktige. De skall också tas fram inför rådgivande folkomröstning i hela landet och vid folkomröstning i grundlagsfråga. Röstlängd och röstkort för ett visst landsting eller en kommun bör också kunna tas fram inför lokala folkomröstningar. Vid denna typ av omröstningar bör röstkorten självfallet innehålla uppgifter om valdistrikt och nummer i röstlängden. Motsvarande bör gälla för omröstningar i indelningsärenden.

När det gäller de ordinarie kyrkliga valen till kyrkofullmäktige eller direktvalda kyrkoråd så bör av kostnadsskäl framställningen av röstlängder och röstkort till dessa val också i fortsättningen så långt som möjligt samordnas med framställning och utsändande röstlängder och röstkort för de borgerliga valen. Detta gäller självfallet endast under förutsättning att de kyrkliga valen hålls samma år som de ordinarie valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige.

2.10.3 Hur skall utlandssvenskarna tas upp i röstlängd i ett system utan gällande röstlängd och med flytande kvalifikationsdag

Röstkort

Ett system där det inte finns en gällande röstlängd och där kvalifikationsdagen är flytande påverkar också framställningen av röstlängden för de väljare som i dag tas upp i den särskilda röstlängden, dvs. utlandssvenskarna. Liksom för den allmänna röstlängden är kvalifikationsdagen för att tas upp i den särskilda röstlängden den 1 juli. En utlandssvensk skall enligt nuvarande regler ansöka om att tas upp i den särskilda röstlängden. Under mellanvalsår tas alla de väljare som tagits upp i den särskilda röstlängden under valåret upp utan ny ansökan. Därtill kommer nya ansökningar från "nyutvandrare".

Ett system där väljaren liksom f.n. skall ansöka om att tas upp i röstlängden har den fördelen att det skulle finnas en aktuell adress för

väljaren och att det skulle vara möjligt att skicka röstkort och valinformation till honom eller henne. Med en flytande kvalifikationsdag finns det emellertid en stor risk, framför allt vid extra val, att en stor grupp av dessa väljare kommer att förbise att det skall hållas ett val och att de därför missar att ansöka om att tas upp i röstlängden. Ett system där väljaren skall ansöka om att tas upp i röstlängden innebär dessutom en relativt omfattande administration hos den centrala valmyndigheten. En invändning av en annan natur är att det framstår som orättvist att utlandssvensken till skillnad från en väljare inom landet skall behöva ansöka om att tas upp i röstlängd.

Som tidigare nämnts föreslog Vallagsutredningen att den särskilda röstlängden skulle framställas mot bakgrund av de uppgifter som finns inom folkbokföringssystemet. Med hänsyn till att det f.n. inte finns fullständiga registeruppgifter om samtliga svenska medborgare som utvandrat skulle enligt förslaget de uppgifter som finns inom folkbokföringssystemet kompletteras med uppgifter om utlandssvenskar som särskilt ansökt om att tas upp i röstlängden. En avgiven röst skulle betraktas som en sådan ansökan. Förslaget innebar också att den, som inte röstat vid något av de tre senaste valen, skulle tas ur röstlängden. Skälet till detta var att personer som avlidit eller som förlorat sitt svenska medborgarskap inte skulle stå kvar i röstlängden. RSV har å sin sida föreslagit att man skulle ha ett annat system för framställning av den särskilda röstlängden. RSV:s förslag innebär i stort sett att bara de väljare som faktiskt har röstat tas upp i röstlängden. Kort sagt skulle en röst anses som en ansökan om att tas upp i längden.

I dagens system sänds röstkort till samtliga väljare som finns i den särskilda röstlängden. Valinformation distribueras bara till röstmottagare i utlandet, dvs. i flertalet fall utlandsmyndigheterna där. Ett undantag gäller väljare i Tyskland och Schweiz, dvs. de väljare som enligt nuvarande bestämmelser får brevrösta. Till dessa väljare sänds inte bara röstkortet utan också information om hur brevröstningen skall gå till.

Varken enligt Vallagsutredningens eller RSV:s modell skulle det vara möjligt att sända röstkort till väljarna. Inte heller skulle det vara möjligt att sända information direkt till vissa väljare. Båda modellerna skulle dock i och för sig innebära en förenkling för utlandssvenskarna. En fördel med RSV:s modell är att röstlängden bara skulle innehålla aktuella uppgifter om väljarna. En principiell invändning mot denna modell är dock att denna form av röstlängd reellt sett bara skulle utgöra en förteckning över de utlandssvenskar som faktiskt röstat. Den skulle dessutom innebära en relativt omfattande administration under perioden strax före valdagen. Denna nackdel skall, som Vallagsutredningen påpekade, inte förstoras eftersom RSV redan i dag har ett

omfattande arbete med att sortera och distribuera utlandsrösterna till respektive valnämnd. Det finns emellertid vissa andra administrativa nackdelar med RSV:s förslag vilket Vallagsutredningen också påpekade. Bland annat skulle framställningen och distributionen av röstlängderna få ske under stor tidspress. Den allvarligaste invändningen var dock enligt Vallagsutredningen att samtliga röster som kommer till RSV efter det att röstlängden upprättats inte skulle komma att ligga till grund för valresultatet eftersom dessa väljare inte finns i röstlängden.

Även Vallagsutredningens förslag innebär en omfattande administration eftersom längden skulle kunna hållas aktuell så att utlandssvenskar som avlidit i utlandet eller personer som förlorat sitt svenska medborgarskap inte skulle stå kvar i längden.

Kommittén konstaterar att de alternativ som finns när det gäller att ta upp utlandssvenskarna i röstlängd är antingen att väljaren aktivt ansöker om det, att längden innebär en förteckning över de utlandssvenskar som har röstat eller att röstlängden tas fram automatiskt.

Enligt kommitténs uppfattning bör systemet för röstlängdsframställning när det gäller utlandssvenskarna så nära som möjligt överensstämma med vad som gäller för den allmänna röstlängden. De bör tas upp i röstlängd på motsvarande sätt som röstberättigade personer som är folkbokförda i Sverige. Ett automatiskt system vore därför i sig att föredra. Om det fullt ut bör införas ett automatiskt system beror emellertid på om man på ett godtagbart sätt kan bemästra de nackdelar som finns med ett sådant system.

En första invändning mot ett renodlat automatiskt system är att det skulle leda till att en utlandssvensk inte kan få ett röstkort eftersom det skulle saknas en aktuell uppgift om adress för honom eller henne. Ett sådant system som samtidigt utgår ifrån att väljaren skall kontrollera innehållet i röstlängden med hjälp av innehållet på röstkortet leder till att utlandssvensken reellt sett inte kan göra det. Här finns det enligt kommitténs mening anledning att göra avsteg från ett renodlat automatiskt system. Ett automatiskt system skulle i stället kunna ses som ett sätt att underlätta för utlandssvenskarna att komma med i röstlängd. Också i ett system som bygger på automatik bör man enligt kommitténs mening lägga ansvaret för att utlandssvensken finns i röstlängden hos honom eller henne. En viss aktivitet från utlandssvenskens sida kan krävas också i ett "automatiskt" system. Detta hänger samman med att utlandssvensken måste kunna få ett röstkort för att kunna kontrollera röstlängdens innehåll. För att det skall vara möjligt skall det därför kunna krävas att han eller hon anmäler sin adress i utlandet.

Till skillnad från vad som gäller för närvarande skulle en sådan anmälan inte behöva ske inom en viss tid på året. Information om

möjligheten att anmäla adress för att få röstkort bör kunna lämnas i samband med utflyttningen. Motsvarande information bör ges av utlandsmyndigheterna till dem som vistas utomlands. Den som vill vara säker på att ett röstkort skall sändas till honom eller henne skall alltså anmäla sin adress vid utflyttningen men också anmäla ändrad adress under utlandsvistelsen. Den som inte har anmält någon adress skulle däremot inte få något röstkort.

Jämfört med dagens system där utlandssvensken måste ansöka om att tas med i röstlängden under en viss period på året skulle ett automatiskt system kombinerat med en möjlighet att anmäla sin adress innebära att deltagandet i val för de flesta utlandssvenskar skulle underlättas. När det gäller utlandssvenskens möjligheter att lämna sin röst krävs enligt nuvarande bestämmelser nämligen inte att väljaren har röstkort för att få rösta vid ett röstmottagningsställe eller på ett fartyg utomlands. Inte heller krävs det att väljaren har röstkort om han röstar i Sverige i den vallokal där han finns upptagen i röstlängd. Det är bara om väljaren är i Sverige när röstning pågår och vill rösta på ett postkontor som det krävs att han har röstkort. Ett viktigt undantag gäller den kategori väljare som enligt särskilda bestämmelser kan brevrösta från Tyskland och Schweiz. Enligt nuvarande regler krävs alltid att väljaren har röstkort vid brevröstning. I fråga om denna form av röstning föreslår kommittén att reglerna förenklas och att kravet på röstkort tas bort. Denna förenkling kommer i princip endast att gälla väljare som befinner sig i Schweiz eller på ett fartyg i utrikes fart, dvs. de väljare som enligt kommitténs förslag skall kunna brevrösta, se avsnitt 6.

Inaktuella uppgifter om utlandssvenskarna

Frågan om röstkort skulle alltså kunna lösas inom ramen för ett "automatiskt" system. En andra invändning mot ett "automatiskt" system är att det inte går att hålla uppgifterna i röstlängden aktuella inom ramen för ett sådant system.

Vallagsutredningens förslag i fråga om den särskilda röstlängden innebär relativt omfattande administrativa rutiner för att uppgifterna i röstlängden skulle hållas aktuella så att inte den som avlidit eller den som förlorat sitt svenska medborgarskap skulle stå kvar i längden. Inom ramen för ett automatiskt system måste detta problem kunna bemästras på ett godtagbart sätt. Men kommittén anser att de administrativa rutiner som Vallagsutredningen föreslog är alltför resurskrävande.

I detta sammanhang finns det anledning att kort redogöra för hur många svenskar som f.n. vistas utomlands och hur rapporteringen av

dödsfall bland utlandssvenskarna hanteras och hur rapporteringen av förlust av medborgarskap går till.

Mellan 8 000 och 10 000 svenska medborgare har utvandrat varje år sedan år 1984. Under åren 1984-1992 har totalt mellan 5 000 och 7 000 svenska medborgare återinvandrat varje år. Nettoutvandringen av svenska medborgare stannar mellan 3 000 och 5 000 personer årligen. Det största antalet svenskar som utvandrar gör det till de nordiska länderna, Tyskland och USA. År 1991 flyttade omkring 3 000 svenska medborgare till de övriga nordiska länderna. Samma år flyttade omkring 1 600 svenska medborgare tillbaka till Sverige. Nettoutvandringen svenska medborgare till de nordiska länderna var år 1991 omkring 1 200. För Tyskland var motsvarande antal år 1991 751, 315 respektive 436 personer och för USA var antalet 1 022, 767 respektive 255.

Om en svensk medborgare dör i utlandet skall utlandsmyndigheten i landet underrätta folkbokföringsmyndigheten om detta. Det är alltså de svenska utlandsmyndigheterna som ansvarar för denna rapportering.

Rapporteringen av dödsfall från de länder som nämns ovan och liknande länder är god men den är inte fullständig. Däremot är rapporteringen från mera exotiska länder där det finns få svenskar så gott som heltäckande. Detta hänger ihop med att de svenska utlandsmyndigheterna i sådana länder ofta har en nära kontakt med de svenskar som finns i landet. Om Sverige blir medlem i den Europeiska Unionen torde antalet svenskar i andra medlemsländer öka. Samtidigt kommer sannolikt rapporteringen av dödsfall från övriga medlemsländer att bli så gott som fullständig. Detta hänger bl.a. ihop med ett krav på att ålderspensionsförmåner skall samordnas mellan de olika medlemsländerna.

Även om rapporteringen av dödsfall utomlands är god och kan förväntas bli än bättre kan ett automatiskt system innebära att ett visst antal avlidna personer står kvar i röstlängden. Här finns det anledning att jämföra med dagens system när det gäller den allmänna och särskilda röstlängden. De personer som avlider mellan kvalifikationsdagen och valdagen står kvar i dessa längder. Varje år avlider omkring 95 000 personer i Sverige. Antalet avlidna personer som finns i den allmänna röstlängden skulle därför kunna uppskattas till omkring 20 000. Skillnaden är dock att dessa inte kommer att stå kvar i följande röstlängd vilket kan bli fallet när det gäller utlandssvenskarna som avlidit.

Antalet avlidna utlandssvenskar som kommer att stå kvar i röstlängden torde inte bli särskilt omfattande. En nackdel med att avlidna personer kan komma att stå kvar i röstlängden är att längden efter hand kan bli alltför omfattande och svår att hantera. En annan nackdel

är risken att någon skulle använda sig av möjligheten att rösta i den avlidnes ställe.

I Norge står alla norska medborgare som flyttar utomlands kvar i röstlängden i tio år efter det att de flyttade ut. Om de vill stå kvar efter denna tidpunkt får de ansöka om det. Väljaren tas då upp i röstlängden under de följande tio åren. En lösning av den typen framstår enligt kommittén som ändamålsenlig för att undvika att röstlängderna skall bli alltför omfångsrika. Den tidsperiod som utlandssvensken kommer att stå kvar i längden bör bestämmas så att den "normale" utlandssvensken kommer att stå kvar i röstlängden under hela sin utlandsvistelse. Av SCB:s befolkningsstatistik framgår att av de svenska medborgare som återinvandrat under åren 1982 - 1991 hade minst 50 % vistats i utlandet under kortare tid än 3 år och mellan 60 och 70 % kortare tid än 5 år. Om tiden som en utlandssvensk står kvar i röstlängden bestäms till tio år kommer, med god marginal, en stor andel av dem som flyttar tillbaka till Sverige att stå kvar i röstlängden under hela sin utlandsvistelse. En anmälan om adress i utlandet bör leda till att utgångspunkten för tidsfristen flyttas fram motsvarande tid.

När det gäller risken för att någon kan använda sig av möjligheten att rösta i den avlidnes ställe innebär kravet på legitimation vid röstning hos utlandsmyndigheterna att man kan bemästra denna risk. Vid brevröstning, som enligt vad kommittén föreslår skall vara möjlig också från fartyg, anser kommittén att det kan godtas att två vittnen bekräftar väljarens identitet, se avsnitt 6.

Ett mindre antal avlidna utlandssvenskar kan komma att finnas med i röstlängden. Detta kan man enligt kommitténs uppfattning acceptera eftersom de nackdelar som kan uppkomma går att motverka genom att väljaren gallras ur röstlängden efter tio år och genom att väljaren skall legitimera sig eller ha två vittnen som intygar vem väljaren är vid röstningen.

Ett visst antal personer som *förlorat sitt svenska medborgarskap* kommer också att stå kvar i röstlängden. Den som är svensk medborgare förlorar detta om han eller hon aktivt söker eller medger att få ett annat medborgarskap. Man kan också förlora sitt svenska medborgarskap om man får ett nytt genom att inträda i allmän tjänst i en annan stat. Ett barn till en svensk medborgare som förlorar sitt svenska medborgarskap på något av dessa sätt, förlorar också sitt svenska medborgarskap. Det kan anmärkas att en del av de svenska medborgare som emigrerar och stannar kvar utomlands tillhör en grupp som tidigare haft ett annat medborgarskap och som väljer att återvända till sitt gamla hemland och återta sitt tidigare medborgarskap. Några säkra uppgifter om hur vanligt det är med medborgarskapsbyte finns inte.

Frågan om förlust av svenskt medborgarskap kommer upp om en utlandssvensk söker nytt pass vid en svensk ambassad eller ett svenskt konsulat. Ett svensk pass gäller i tio år för en vuxen person. Det är sökanden som skall visa att han eller hon fortfarande är svensk medborgare. Om det visar sig att sökanden har beviljats nytt medborgarskap skall utlandsmyndigheten rapportera detta till Rikspolisstyrelsen och Riksskatteverket. Också när det gäller denna kategori uppkommer motsvarande problem som i fråga om utlandssvenskar som avlidit i utlandet; röstlängden kan på sikt bli alltför omfattande och det är inte uteslutet att någon utnyttjar möjligheten att rösta även om han eller hon inte längre är svensk medborgare. Även när det gäller denna kategori innebär en föreskrift att en väljare bara står kvar i röstlängden under tio år att röstlängden inte kommer att bli alltför ohanterlig.

När det gäller risken för missbruk kan anmärkas att en ändring i vallagen (SFS 1993:1399, prop. 1993/94:21, bet. 1993/94:KU12, rskr. 1993/94:45) som trätt i kraft den 1 januari 1994 innebär, mot bakgrund av att de väljare som vistas i våra nordiska grannländer inte kunnat rösta eftersom de saknat pass, att det uttryckliga kravet på att väljaren skall visa pass vid röstmottagning utomlands att tagits bort. För att den som inte längre är svensk medborgare inte skall kunna lämna en röst vid röstmottagning utomlands skulle man kunna tänka sig att kravet på pass vid denna röstning återinförs. Eftersom en sådan lösning skulle försvåra för de väljare som vistas i de nordiska länderna att rösta vill kommittén, mot bakgrund av att det under en tioårsperiod torde röra sig om ett mycket begränsat antal personer som förlorat sitt svenska medborgarskap, inte föreslå en sådan lösning.

Risken för felaktigheter i röstlängden med ett sådant "automatiskt" system som konstruerats på det sätt som kommittén nu har diskuterat framstår som liten. I stället är vinsterna med ett "automatiskt" system enligt kommitténs mening så stora att man, trots risken för att röstlängden kan komma att innehålla vissa felaktigheter, ändå bör införa ett sådant system. Vid denna bedömning utgår kommittén från att antalet fel kommer att vara lågt. Man bör i detta sammanhang hålla i minnet att det nuvarande systemet vid framställning av de allmänna och särskilda röstlängderna också innebär att ett visst antal personer som avlidit efter kvalifikationsdagen respektive ansökningen ändå kommer att finnas med i röstlängden. Genom att kvalifikationsdagen flyttas närmare valdagen kommer detta antal att i sin tur att minska. Kommittén föreslår således att utlandssvenskar skall tas upp i röstlängd automatiskt mot bakgrund av de uppgifter som finns i folkbokföringssystemet.

På samma sätt som i t.ex. Danmark och Norge, bör man kunna slopa den särskilda röstlängden och bara ha en gemensam röstlängd

som innehåller samtliga röstberättigade personer. Utlandssvensken bör då tas upp i röstlängd i det valdistrikt där han eller hon senast var folkbokförd. Om det inte finns någon uppgift om valdistrikt men det finns uppgift om kommun där väljaren varit folkbokförd, bör han eller hon tas upp i den röstlängd i kommunen som skattemyndigheten bestämmer.

Från vilken tidpunkt skall utlandssvenskarna tas med i röstlängd

Vallagsutredningen föreslog att alla svenska medborgare som utvandrat sedan år 1985 skulle tas upp i röstlängd liksom de som vid den senast framställda särskilda röstlängden ansökt om att tas upp däri. Kommittén delar uppfattningen att man, framför allt därför att röstlängden annars kan bli alltför omfattande och ohanterlig, bör ha en tidsgräns när det gäller vilka utlandssvenskar som skall tas upp i den automatiska röstlängden när den framställs första gången. Kommittén anser för sin del att gränsen bör bestämmas till den tidpunkt då det nya folkbokföringssystemet togs i bruk eller den 1 juli 1991. De väljare som finns i den senast upprättade röstlängden bör också tas med.

Övergångsbestämmelser

Vallagsutredningen föreslog också, för att inte en utlandssvensk skulle lida någon rättsförlust, att en avgiven röst skulle anses som en ansökan om att tas upp i röstlängden, allt under förutsättning att rösten kommit in till RSV senast torsdagen före valdagen. En så vidsträckt möjlighet bör enligt kommittén inte införas. Men det torde finnas anledning att, i vart fall under de första valen som ett "automatiskt" system för framställning av röstlängder beträffande utlandssvenskarna används, betrakta en avgiven röst, liksom en anmälan om adress, som en begäran om rättelse av röstlängden om denna begäran kommer in senast sista dagen för rättelse. Med hänsyn till att det är osäkert hur det framtida aviseringsförfarandet inom folkbokföringen kommer att se ut, se avsnitt 2.11.1, och därmed hur ett röstlängdsregister kommer att upprättas, lämnar kommittén inte något särskilt förslag till övergångsbestämmelser.

2.11 Registerfrågor

2.11.1 Allmänt om röstlängdsregistret

I dagens system för framställning av den allmänna röstlängden och röstkortet till den hämtas alla personuppgifter från de s.k. personbanden som förs länsvis. Informationen i dessa register hämtas i sin tur från de lokala folkbokföringsregistren. Uppgifterna från personbanden kompletteras med uppgifter om medlemskap i Svenska kyrkan. De samlade uppgifterna samkörs med ett fastighetsregister från fastighetstaxeringssystemet och ett register som innehåller uppgift om vallokaler m.m. Från länsstyrelserna och kommunerna inhämtas vals specifika uppgifter som adress till valnämnderna, vallokaler, öppettider m.m. Beträffande den särskilda röstlängden så registreras de som ansökt om att tas upp i den i ett personregister för särskild röstlängd. Utöver dessa register förs ett rikstäckande register för framtagning av dupletteröstkort. Detta register framställs inför val och upphör efter valet. För samtliga dessa personregister har RSV särskilda tillstånd av Datainspektionen.

Det nuvarande systemet för framställning av röstlängder och röstkort har vuxit fram sedan början av 1960-talet. De register som ligger till grund för framställning av röstlängder och röstkort innehåller en stor del av befolkningen i Sverige men också ett stort antal svenska medborgare i utlandet. Mot bakgrund av de uttalanden som riksdagen gjort beträffande frågan om behov av särskilda registerlagar, se bet. 1990/91:KU11, bör, oavsett om någon förändring av röstlängdsframställningen nu genomförs, de register som ligger till grund för framställning av röstlängder och röstkort regleras genom en särskild registerlag.

Kommitténs förslag att korta tiden för framställning av röstkort och röstlängder utgår ifrån att de uppgifter som behövs i ett register för framställning av röstlängder och röstkort också i fortsättningen skall kunna hämtas ur folkbokföringssystemet, Svenska kyrkans register och fastighetstaxeringsregistret.

En förutsättning för att det skall vara möjligt att korta tiden mellan kvalifikationsdagen och valdagen är att så många uppgifter som möjligt finns samlade i ett enda ADB-register. Som RSV påpekat vid remissbehandlingen av Vallagsutredningens förslag om röstlängder skulle det med dagens system för framställning av röstlängder inte gå att ta fram röstlängder och röstkort på så kort tid som 30 dagar. En så kort tid mellan kvalifikationsdagen och valdagen leder till att det inte är praktiskt möjligt att ha ett system där uppgifter om väljarna

hämtas ur ett stort antal register för att få fram det register som kan ligga till grund för framställning av röstlängder och röstkort.

Aviseringsutredningen (Fi 1992:12) har ett uppdrag att lämna förslag till ett nytt aviseringssystem för folkbokföringsuppgifter. Utredningen kommer att i sina överväganden beakta valadministrationens behov av personuppgifter. Olika lösningar för ett centralt "aviseringsregister" inom folkbokföringssystemet diskuteras inom utredningen. En lösning kan innebära att det inrättas ett centralt aviseringsregister inom folkbokföringssystemet. En annan är att denna uppgift läggs hos SPAR. I båda fallen skulle man ur ett sådant register kunna tillgodose valadministrationens behov av personuppgifter beträffande personer som är eller har varit folkbokförda här i landet. Dessa uppgifter skulle då kunna tas ur detta register på kvalifikationsdagen. Det rör sig om namn, adress, ålder och folkbokföringsfastighet för personer som har rösträtt. Även uppgift om hur länge en utländsk medborgare har varit folkbokförd i landet bör därför finnas i "aviseringsregistret".

Ett uttag ur "aviseringsregistret" innebär formellt att det upprättas ett nytt personregister. Detta personregister kan sedan kompletteras med valspecifika uppgifter. Bearbetningen av uppgifter från olika register kan göras av ett serviceföretag, t.ex. RSV Data Service. Därefter skulle man ha det egentliga röstlängdsregistret.

För att en väljare skall kunna förtidsrösta på posten eller rösta på posten på valdagen måste han eller hon ha röstkort. Om väljaren inte befinner sig i sin hemkommun och inte har sitt röstkort med sig så bör han eller hon kunna beställa ett sådant för att kunna rösta där han vistas. Beställningar av duplettröstkort görs ofta mycket kort tid före valdagen. För att täcka detta behov finns i dag ett särskilt register med riksåtkomst för att ta fram duplettröstkort. Intresset av att kunna ge den enskilde en snabb service dagarna före valdagen har haft särskild tyngd. Riksåtkomst till personregister anses annars medföra en ökad risk för otillbörligt intrång i den registrerades integritet. Samma service bör kunna lämnas inom ramen för ett nytt system.

Om ett nytt "aviseringsregister" inte skulle komma att innehålla de personuppgifter som är nödvändiga för att framställa röstlängd och röstkort måste det inom valadministrationen i stället inrättas ett eget röstlängdsregister på ett annat sätt. Detta register skulle i princip bestå av samma uppgifter som ett register som skapas på grundval av ett uttag från ett aviseringsregister. I stället för detta uttag skulle det dock krävas att röstlängdsregistret hela tiden får kontinuerliga aviseringar om förändringar från de lokala folkbokföringsregistren. En sådan lösning vill kommittén emellertid inte förorda. Kommittén kommer i stället att utgå från att det kommer att inrättas någon form av centralt

register som kan tillgodose valadministrationens behov av aktuella folkbokföringsuppgifter.

Röstlängder för kyrkliga val bör av kostnadsskäl också i fortsättningen framställas och distribueras samtidigt som röstlängder till ordinarie val till riksdag m.m. Oavsett om röstlängdsregistret upprättas genom ett uttag ur "aviseringsregistret" eller om det skapas ett separat register som hålls aktuellt genom aviseringar från folkbokföringsregistren krävs det för att ett röstlängdsregister skall vara fullständigt och kunna användas för framställning av röstlängder och röstkort till kyrkovalen att registret innehåller uppgift om medlemskap i Svenska kyrkan. Denna uppgift finns i dag bara i Svenska kyrkans egna register och torde inte komma att finnas i ett nytt centralt aviseringsregister. Uppgifterna måste därför hämtas till röstlängdsregistret från Svenska kyrkans register. Om samma kvalifikationsdag skall gälla för de kyrkliga valen som för de ordinarie valen till riksdag och landstings- och kommunfullmäktige torde det vara nödvändigt att det inom valadministrationen förs ett eget register med daglig uppdatering om medlemmar i Svenska kyrkan. Om uppgifterna i stället hämtas på en gång ur det register som förs av Svenska kyrkan kan det bli svårt att ha samma kvalifikationsdag för de kyrkliga valen eftersom de tidsramar som föreslås för framställning av röstlängder och röstkort är mycket snäva.

Enligt kommitténs uppfattning bör det inte upprättas ett separat register över Svenska kyrkans medlemmar inom valadministrationen. I stället för att upprätta ett sådant register bör man enligt kommitténs mening acceptera att kvalifikationsdagen för de kyrkliga valen ligger tidigare än för riksdagsvalet m.m. under de år som det skall hållas ordinarie val både till kyrkan och riksdagen m.m. Mot bakgrund av det arbete som f.n. pågår inom Kyrkoberedningen, se avsnitt 2.9.3, som torde komma att beröra frågor om de kyrkliga valen och den beredning av frågan om kyrkans valdag som pågår som en följd av den överenskommelse mellan riksdagspartierna om en fyraårig mandatperiod för riksdagen m.m. som träffats under hösten 1993, är det enligt kommittén inte ändamålsenligt att nu lägga fram något genomgripande förslag när det gäller kvalifikationsdagen för de kyrkliga valen. Enligt kommitténs mening bör, om kyrkovalen också i fortsättningen skall hållas samma år som de ordinarie valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige kvalifikationsdagen för kyrkovalen bestämmas till den 1 augusti detta år eller omkring 45 dagar före valet till riksdagen m.m.

2.11.2 Registerändamål

Röstlängdsregistren blir enligt 1 § datalagen (1973:289) ett personregister. Den lagens bestämmelser till skydd mot att registrerade personers integritet kränks blir därför tillämpliga. Som kommittén tidigare påpekat bör skyddet för de enskilda dessutom förstärkas genom att huvuddragen i registreringen läggs fast i en särskild registerlag för framställning av röstlängd och röstkort.

I registerlagen bör regleras frågor som direkt hänger samman med den personliga integriteten. I lagen bör det därför finnas förutom bestämmelser om registerändamål och registeransvar också bestämmelser om registerinnehåll, terminalåtkomst, uppgiftslämnande och sökmöjligheter.

Ändamålet med det nya röstlängdsregistret bör vara att framställa röstlängder och röstkort vid val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt till val av kyrkofullmäktige eller direktvalt kyrkoråd. Ändamålet skulle också vara att framställa röstlängder och röstkort vid lokala folkomröstningar

2.11.3 Registeransvar

Rättelse av den allmänna röstlängden skall, enligt den ändring av vallagen som trätt i kraft den 1 januari 1994, ske genom att väljaren kontrollerar uppgifterna i den allmänna röstlängden på så sätt att han tar del av uppgifterna på röstkortet och att rättelser förs in i röstlängden efter hand. När det gäller frågan om vilken myndighet som skall handlägga rättelser av röstlängden har regeringen under förarbetet till ändringen (prop. 1993/94:21) i valet mellan länsstyrelsen, som tidigare handlagt dessa frågor, och skattemyndigheten valt att lägga ansvaret för rättelser hos skattemyndigheten. Regeringen framhöll dock att detta inte innebär ett slutligt ställningstagande när det gäller ansvaret för röstlängdsframställningen eller för de regionala uppgifterna i valorganisationen i övrigt. Här hänvisar regeringen till resultatet av ställningstagandena av denna kommitté. Frågan om ansvaret för rättelse av röstlängden hänger nära samman med frågan om vem som skall ha registeransvar för denna.

När det gäller registeransvaret för ett röstlängdsregister så kan det, vare sig det upprättats genom ett uttag ur ett centralt aviseringsregister eller på annat sätt, läggas antingen hos skattemyndigheten eller hos respektive länsstyrelse. Det finns således inte något praktiskt hinder mot att lägga detta ansvar hos länsstyrelserna. Enligt de planer som finns f.n. kommer genom RSV:s försorg samtliga länsstyrelser att ha

systemanpassad utrustning för att kunna ta hand om ett sådant register. Var man väljer att lägga ansvaret måste avgöras efter var man anser att det är mest lämpligt att göra det. Denna fråga hänger nära ihop med frågan om vilken myndighet som skall ha ansvaret för rättelse i röstlängden. Om ansvaret läggs hos skattemyndigheten så kan väljarna komma att ha lättare att granska registret via terminal än om ansvaret läggs hos länsstyrelserna eftersom det finns ett stort antal lokala skattekontor dit väljaren skulle kunna vända sig. Detta gäller dock endast under förutsättning att inte länsstyrelserna också anordnar lokal tillgänglighet. Ett argument för att länsstyrelserna får ansvaret för rättelse av röstlängden och också registeransvaret är att länsstyrelsen då får ett mer samlat ansvar för valadministrationen. Ett argument mot att lägga detta ansvar hos länsstyrelserna är att det finns en risk för att det då skapas olika praxis när det gäller frågan om och var en person skall föras in i röstlängden i förhållande till reglerna om folkbokföring. Dessa regler bör ligga till grund för beslut när det gäller rösträtt och var en person skall tas upp i röstlängden. Om länsstyrelserna får ansvaret krävs därför att de har terminalåtkomst till folkbokföringsregistret. I vilket fall torde det krävas att man aviserar folkbokföringsregistret om begäran om ändringar i röstlängdsregistret. Om skattemyndigheterna får ansvaret för rättelse av röstlängderna och registeransvaret för registret så bör länsstyrelserna och RSV få terminalåtkomst till detta.

Frågor om vem som skall vara systemägare och systemförvaltare eller andra ADB-mässiga ansvarsaspekter kommer inte att behandlas inom ramen för detta utredningsarbete.

2.11.4 Registerinnehåll

Uppgift om en persons religiösa uppfattning tillhör den typ av uppgifter som bör omgärdas med särskild försiktighet i ADB-register. Till belysning av detta kan sägas att det krävs särskilda skäl enligt datalagen för att få registrera en persons religiösa uppfattning. Enligt artikel 6 i Europarådets dataskyddskonvention får inte en uppgift om en persons religiösa uppfattning behandlas i ett ADB-register om inte den nationella lagen ger ett tillräckligt skydd. Något absolut hinder mot att ha uppgifter om medlemskap i Svenska kyrkan finns således inte. Möjligen skulle man kunna ifrågasätta om en uppgift om medlemskap i Svenska kyrkan i realiteten innebär en sådan uppgift om en persons religiösa uppfattning som avses i konventionen. Intresset av att ha ett administrativt väl fungerande röstlängdssystem får vägas mot intresset av att skydda den personliga integriteten. Uppgiften bör

i vart fall så långt det är möjligt kringgärdas med restriktioner när det gäller möjligheterna att göra systematiska sökningar på denna uppgift. Om det är möjligt att göra någon begränsning i detta hänseende hänger samman med att det måste vara möjligt att söka på medlemskap i Svenska kyrkan när det gäller röstkort och för att ta fram de statistiska uppgifter som behövs vid andra kyrkliga val än val till kyrkofullmäktige eller direktvalt kyrkoråd.

När det gäller andra personuppgifter bör man ta hänsyn till reglerna om *skyddade personuppgifter*. Det finns omkring 4 700 personer som har skyddade adressuppgifter i landet. För dessa gäller sekretess inom folkbokföringssystemet. I dag särbehandlar man inte denna grupp inom ramen för framställning av röstlängder och röstkort annat än vid duplettkortshanteringen. I ett nytt system bör man t.ex. inte ha fullständig terminalåtkomst av samtliga uppgifter om dessa personer. Det bör dock vara möjligt att utfärda ett duplettröstkort utan att man riskerar att den skyddade personen skadas. Här kommer reglerna i 7 kap. 15 § 1 p. sekretesslagen att gälla för uppgifterna i röstlängdsregistret. När det gäller *utlämnande* av uppgifter så kommer sekretessreglerna för folkbokföringen således att gälla även här.

Man bör också överväga om denna kategori bör ha ett särskilt skydd också när röstlängderna skrivits ut. Ett sätt att helt eliminera risken för att uppgifter beträffande dessa personer röjs är naturligtvis att inte över huvud taget ta med dem i röstlängdsregistret. Det skulle i så fall innebära att de inte kom med i röstlängden och alltså inte heller skulle ha rösträtt. För detta krävs ju att man finns i gällande röstlängd. En sådan lösning skulle enligt kommitténs mening vara att gå för långt. Ett annat alternativ är att ha särskilda röstlängder för denna kategori och att dessa röstlängder finns i respektive vallokal. I de flesta fall skulle en sådan lösning innebära att det fick upprättas en speciell röstlängd som bara kom att innehålla uppgifter om en eller ett fåtal personer. Detta är inte heller en lämplig lösning. Det skulle sannolikt vara lättare att upprätthålla ett skydd för dessa personer om de fanns i en samlad röstlängd för kommunen och att samtliga hänfördes till ett och samma valdistrikt i kommunen. Denna lösning kan dock innebära risker för den enskilde om hon eller han vill rösta personligen på valdagen i denna vallokal. Kommittén vill därför inte heller föreslå en sådan lösning.

Kommittén är i stället av den uppfattningen att denna grupp inte bör särbehandlas när det gäller var de skall finnas i röstlängd och vid framställning av röstlängd. Den ökade risk som det kan innebära att öppet finnas med i ett visst valdistrikt för den skyddade personen uppvägs av den minskade risk som det föreslagna systemet för framställning av röstlängder innebär. Röstlängdsregistret skall, enligt vad kommittén förordar, skapas 30 dagar före ett val eller en

omröstning. Röstlängderna kommer att finnas i utskrift först veckan före valet. Detta är enligt kommitténs mening starkt ägnat att minska risken för den skyddade personen att någon med hjälp av röstlängden skulle kunna röja var den skyddade personen bor. Röstlängden skall dessutom inte längre ligga framme för granskning. Kontrollen av innehållet i röstlängden skall ju ske mot uppgifterna på röstkortet. Så länge uppgifterna i röstlängdsregistret inte lett till en utskrift av längden kommer de sekretessregler som gäller för folkbokföringen att gälla också för röstlängdsregistret.

En annan grupp som kan medföra problem är personer som *kvarskrivits* för att skydda dem mot trakasserier. Dessa personer blir folkbokförda på församlingen och inte på någon särskild fastighet. Mot bakgrund av de praktiska problem som dessa personer ställs inför vid sina kontakter med myndigheter så är denna grupp inte särskilt stor. Kommittén föreslår inte heller någon särreglering för denna grupp.

2.11.5 Utlämnande av registeruppgifter på ADB-medium m.m.

I fråga om utlämnande av uppgifter i personregister är 7 kap. 16 § sekretesslagen av intresse. Regleringen innebär i huvudsak att det för utlämnande av personuppgifter på ADB-medium krävs att mottagaren har tillstånd av datainspektionen eller författningsstöd för att föra ett personregister som skall innehålla de uppgifter som skall lämnas ut. Finns det ett sådant stöd skall den utlämnande myndigheten bestämma i vilken form utlämnandet skall ske. Beträffande det nya röstlängdsregistret bör den registeransvariges befogenhet att själv bestämma på vilket sätt uppgifter i röstlängdsregistret skall lämnas ut begränsas på så sätt att detta bara får ske om det följer av särskilt författningsstöd eller om regeringen genom ett särskilt beslut medger det. Regeringen bör också få uppdra åt en myndighet, Datainspektionen, att pröva en fråga om utlämnande. Det kan här nämnas att regeringen i särskild förordning har givit de politiska partier som fått mer än en procent av rösterna vid föregående val rätt att gratis få utdrag ur röstlängden. Även om utdraget kompletteras med adressuppgifter så skall utdraget vara gratis (SFS 1992:609). Någon försäljning av personuppgifter är det här inte fråga om.

När det gäller försäljning av personuppgifter ur det röstlängdsregister som här diskuteras framgår av 7 § 3 p. datalagen att om den enskilde inte har medgett försäljning så får en myndighet inte sälja

sådana uppgifter utan stöd av lag, förordning eller särskilt beslut av regeringen.

2.11.6 Sökbegrepp

Med sökbegrepp menas ett begrepp med vars hjälp man göra ett urval i ett personregister och ur registrets innehåll kan söka ut en eller flera personer av en viss kategori. Frågan om vilka sökmöjligheter som skall få finnas i ett personregister är av stor betydelse inte minst ur integritetssynpunkt. Man måste beakta att det av offentlighetsprincipen följer att en myndighet måste använda alla tillåtna sökbegrepp och tekniska möjligheter som står myndigheten till buds för att ur dess ADB-register ta fram uppgifter som någon begär med stöd av offentlighetsprincipen. Skyldigheten begränsas bara av att uppgifterna skall kunna tas fram med rutinbetonade åtgärder, dvs. med en enkel arbetsinsats och utan nämnvärda kostnader eller andra komplikationer.

Vid utformningen av de sökmöjligheter som bör finnas i ett röstlängdsregistret bör man ta hänsyn till kravet på att framställningen av röstlängder och röstlängder skall vara rationell och effektiv för att kunna ge väljarna en god service. De grundläggande sökbegreppen i röstlängdsregistret bör regleras i lag. De uppgifter som framstår som särskilt känsliga att använda som sökbegrepp är medlemskap i Svenska kyrkan men också medborgarskap.

Om ett röstlängdsregister upprättas genom ett uttag ur ett nytt centralt "aviseringsregister" skulle det inte vara nödvändigt att det finns uppgift om medborgarskap i röstlängdsregistret. I stället skulle röstlängdsregistret endast behöva ha uppgift om "rösträtt" eller "inte rösträtt" i det val eller den omröstning som röstlängden framställts för.

2.11.7 Gallring

Om röstlängdsregistret kommer att upprättas med uppgifter ur ett blivande centralt aviseringsregister (eller motsvarande register) bör det kunna gallras en viss tid efter att valet har vunnit laga kraft. Det ändamål som registret inrättats för har då upphört. Detta skulle i så fall ligga i linje med datalagens krav på att ett personregister endast skall inrättas och föras för ett visst ändamål. På så sätt kan man begränsa risken för integritetskränkningar för den enskilde. Registret skulle då upprättas en månad före valet, användas för att ta ut röstlängder och röstkort för valet och när valet vunnit laga kraft därefter gallras. Eventuellt skulle registret kunna leva kvar ytterligare

någon tid för att täcka ett eventuellt behov av en röstlängd som uppkommer strax därefter.

Om däremot röstlängdsregistret inte skulle upprättas på grundval av uppgifterna i ett centralt aviseringsregister kan någon sådan gallring inte ske. För att det när som helst skall vara möjligt att ta fram en röstlängd med kort varsel måste i så fall registret hållas levande hela tiden.

2.11.8 Säkerhet och sårbarhet

Datainspektionen har närmare utvecklat innebörden av datalagens krav på ADB-säkerhet i sina "Allmänna råd om ADB-säkerhet för personregister". Varje personregister bör hänföras till någon av tre integritetsklasser. Vilken integritetsklass ett register skall hänföras till skall bedömas mot bakgrund av hur integritetskänsligt registret är. Ett register som omfattar i stort sett hela befolkningen och dessutom samtliga medborgare utomlands bör hänföras till en hög integritetsklass. Röstlängdsregistret måste alltså redan av integritetsskäl skyddas mot oavsiktlig eller otillåten förstörelse eller mot otillåten ändring. Men ett röstlängdsregister behöver också skyddas mot andra skador än integritetsintrång. Med hänsyn till den korta tiden mellan kvalifikationstidpunkt och valdag och den tidspress som röstlängd och röstkort skall tas fram under måste registret hålla en god ADB-säkerhetsnivå när det gäller hot eller störningar som kan förorsaka förseningar, avbrott, förlust eller skador på program. För hanteringen av röstlängdsregistret bör det finnas riktlinjer som gäller skydd för personal, verksamhet och anläggningar mot skada eller förlust. Vid utvecklingen av ADB-systemet för röstlängdsregistret bör man utföra en informations-, risk- och säkerhetsanalys. Dessutom bör man för röstlängdsregistret utarbeta en katastrofplan. Att ge lösningar kring säkerhets- och sårbarhetsfrågorna torde ligga utanför ramen för detta arbete.

2.12 Andra sätt att göra röstlängdsframställningen effektivare

Utskrift av röstlängden tar med nuvarande utskriftsutrustning 180-200 timmar. Därtill kommer den manuella hanteringen av röstlängderna. Utskriften sker i dag i 2 exemplar, ett original och en genomslagskopie. Därefter delas exemplaren och röstlängderna häftas ihop efter

församling/valdistrikt. Man skulle sannolikt kunna minska framställningstiden för röstlängderna avsevärt om man i stället skulle framställa röstlängden bara i ett exemplar. En sådan lösning kräver emellertid att det finns en hög beredskap att ta fram en kopia av en röstlängd i ett visst distrikt. Det förekommer att röstlängder kommer bort eller förstörs, t.ex. efter inbrott eller brand.

Det praktiska genomförandet när det gäller utskrifter av röstlängder och distributionen av dem är frågor som kommittén inte behandlar. Att lämna lösningar på denna typ av frågor torde ligga utanför ramen för detta uppdrag. Hur man löser frågorna hänger samman med hur registerfrågorna löses. I stället bör en teknisk arbetsgrupp utarbeta de närmare förslagen beträffande detta. Kommittén vill för sin del peka på att olika lösningar är möjliga.

Utskrifter av röstlängder kan göras med hjälp av utrustning (och personal) som finns inom skatteförvaltningen, antingen centralt, regionalt eller lokalt. - Med hänsyn till den korta tid som står till buds torde en lokal utskrift vara att föredra.

Lokala utskrifter skulle också kunna ske hos respektive kommun.

Om man inte vill binda resurser för utskrifter av röstlängder inom skatteförvaltningen eller kommunerna kan man som ett alternativ tänka sig att utskrifterna läggs hos någon annan, t.ex. ett privat företag. En sådan lösning tillämpas för övrigt redan när det gäller utskrift av röstkort.

Vid det senaste folketingsvalet i Norge lät Oslo kommun skriva ut röstlängder på mycket kort tid hos ett större dataföretag. I Oslo kommun genomfördes vid samma val ett försök med att ha röstlängderna i persondatorer i vallokalerna. Försöket föll av tekniska skäl inte väl ut. Med hänsyn till den mycket snabba utvecklingen som pågår när det gäller ADB och elektronik bör man inte helt utesluta alternativet att röstlängderna, i stället för att tas ut på papper, skulle distribueras på ett elektroniskt medium och finnas i en persondator i vallokalen. De förslag som kommittén nu lämnar hindrar i vart fall inte att en sådan lösning utarbetas.

I sammanhanget bör man beakta den rätt för de politiska partier som fått mer än en procent av rösterna vid föregående val att gratis få utdrag ur röstlängden. Även om utdraget kompletteras med adressuppgifter så skall enligt särskilda bestämmelser om det, utdraget vara gratis (SFS 1992:609). Denna rätt för partierna innebär f.n. att minst åtta utskrifter av röstlängden inklusive adresser skall skrivas ut.

Totalt skrevs det ut tio "röstlängder" inför valen år 1991. Om tiden mellan kvalifikationsdagen och valdagen blir 30 dagar kommer det att möta stora praktiska problem att framställa så många utskrifter på denna korta tid. Detta måste emellertid inte leda att partierna kan komma att ställas utan uppgifter om väljarkåren; motsvarande

uppgifter skulle kunna tas ut *före* kvalifikationsdagen antingen ur aviseringsregistret/SPAR eller ur röstlängdsregistret. Det bör ligga på den centrala valmyndigheten att, utan särskilda kostnader för de partier som fått mer än en procent av rösterna vid föregående val, tillhandahålla sådan "röstlängder". Kostnaderna för detta får bäras av anslaget för allmänna val. Några särskilda bestämmelser i denna fråga lägger kommittén dock inte fram.

3 Utjämningsmandat och småpartispärr vid val till kommunfullmäktige

3.1 Sammanfattning

Tanken på att vid de kommunala valen ha en ordning med småpartispärr och utjämningsmandat fanns redan då det rikspportionella systemet för val till riksdagen infördes i samband med författningsreformen. Sedan ett system av det slaget börjat tillämpas för val till landstingsfullmäktige fr.o.m. valet år 1976 har det från tid till annan förts fram krav på att införa ett mer proportionellt system också för val till kommunfullmäktige. Frågan har utretts flera gånger utan att det lett till lagstiftning.

Det har nu gått omkring tio år sedan den senaste mer ingående analysen av frågan gjordes. Kommittén anser det därför vara befogat att presentera en sådan analys utifrån de förutsättningar som gäller i dag. Sammanfattningsvis kan sägas att det nuvarande systemet ger en relativt god proportionalitet men att det är möjligt att uppnå begränsade förbättringar vad gäller proportionaliteten för val till kommunfullmäktige. Kommittén avstår dock från att föreslå en nyordning eftersom det i kommittén inte har varit möjligt att uppnå enighet i frågan om huruvida ett kommunproportionellt valsystem bör förenas med en småpartispärr eller inte.

3.2 Bakgrund

1970-1979

Valen till riksdagen och de kommunala beslutande församlingarna är sedan länge proportionella. Till år 1970 förrättades samtliga val i

slutna valkretsar. I samband med enkammarriksdagens införande introducerades ett nytt valsysteem för val till riksdagen. Detta valsysteem, som brukar betecknas som riksproportionellt, tillämpades första gången vid 1970 års riksdagsval. Det riksproportionella valsystemet innebär bl.a. att sedan de fasta valkretsmandaten fördelats, avvikelser från ett proportionellt rättvisande resultat, korrigeras med hjälp av utjämningsmandat. Principen om riksproportionalitet genombryts av den s.k. småpartispärren som innebär att endast partier som fått minst 4 % av rösterna i landet får delta i mandatfördelningen. Ett parti som fått 12 % av rösterna i en valkrets deltar dock i fördelningen av de fasta valkretsmandaten där. Det riksproportionella valsystemet infördes mot bakgrund bl.a. av ett nytt synsätt på riksdagsledamöternas ställning. Från att tidigare ha uppfattats främst som talesmän för valkretsen hade de kommit att i första hand betraktas som företrädare för sitt parti. Det framstod därför som naturligt att riksdagens sammansättning skulle spegla partiernas styrkeförhållanden i landet som helhet. Småpartispärren infördes för att motverka att mycket små partier skulle få plats i riksdagen och därmed ge upphov till en långtgående partisplittring. Det riksproportionella valsystemet baserade sig i allt väsentligt på Grundlagberedningens arbete, Partiell författningsreform (SOU 1967:26), och resultatet av de förhandlingar som förts mellan de fyra stora riksdagspartierna. De kommunala valen berördes inte närmare. *Kommunalvalskommittén*, som tillsatts år 1967, hade dock fått i uppgift att pröva bl.a. om det riksproportionella valsystemet borde föranleda modifikationer i det kommunala valsysteem.

Kommunalvalskommittén lade i sitt betänkande Kommunala val (SOU 1971:4) fram ett förslag till ändringar som berörde såväl landstingsvalen som de primärkommunala valen.

Landstingsval

Kommunalvalskommittén uttalade att det dåvarande systemet för val av landstingsledamöter inte gav samma proportionalitet som vid riksdagsvalet, men att detta vore önskvärt. Kommittén ansåg att det fanns två vägar att gå för att uppnå detta resultatet. Den ena var att öka valkretsarnas storlek. Den andra innebar att riksdagsvalssystemet skulle göras tillämpligt på landstingsvalen. Kommittén stannade för det senare alternativet och föreslog en ordning som till stor del överensstämmer med det nuvarande systemet, dvs. 9/10 fasta valkretsmandat och 1/10 utjämningsmandat. I fråga om småpartispärren föreslogs spärrar om 4 resp. 12 %.

Val till kommunfullmäktige

I fråga om val till kommunfullmäktige konstaterade kommittén att det gällande valsättet, dvs. utan utjänningsmandat och småpartispar, gav ett ganska tillfredsställande resultat från proportionalitetssynpunkt. Bedömningen, som grundade sig på en undersökning av ett antal valkretsindelade kommuner, ansågs emellertid inte berättiga till några generella slutsatser. Kommittén framhöll i stället särskilt att ett system med utjänningsmandat ur proportionalitetssynpunkt är okänsligt för ändringar i valkretsindelningen och föreslog bl.a. av denna anledning att ett system motsvarande det som föreslagits för landstingsvalen skulle tillämpas också vid de primärkommunala valen. I fråga om småpartispar fann kommittén att en spärr på 4 %, skulle vara lämplig. Däremot föreslogs inte någon regel av innebörd att ett parti som fått 12 % av rösterna i en valkrets skulle få delta i mandatfördelningen. Anledningen till att tolvprocentsregeln undantogs var att undersökningar visat att en sådan regel skulle sakna praktisk betydelse.

Efter att kommitténs betänkande remissbehandlats och överläggningar hållits mellan företrädare för riksdagspartierna beslöts att frågan om småpartisparren skulle analyseras vidare. Det arbetet gjordes av *Utredningen om den kommunala demokratin*. I betänkandet Småpartier i den kommunala demokratin (Ds Kn 1975:2), presenterades bl.a. ingående beräkningar med spärrar på 2 %, 3 % och 4 %, för såväl landsting som kommuner. Utredningen tog inte ställning till vilken nivå som borde väljas men uttalade att den ansåg sig ha fått belägg för att önskemålet om likhet mellan riksdagsvalet och de kommunala valen inte borde drivas för långt och att en lägre spärr borde kunna övervägas för de kommunala valen.

Landstingsval

I prop. 1975:101 lades fram ett förslag till ett delvis nytt system för de kommunala valen. I fråga om landstingsvalet anslöt sig depchefen till vad kommunalvalskommittén föreslagit med den modifikationen att småpartisparren sattes till 3 %. Han var inte beredd att föreslå en tolvprocentsregel av den typ som tillämpas i riksdagsvalet eftersom en sådan regel i vissa situationer skulle kunna leda till inkonsekventa resultat.

Val till kommunfullmäktige

Vad gäller val till kommunfullmäktige sades i den nämnda propositionen bl.a. att det, till skillnad från landstingsvalen, inte fanns så

starka skäl som talade för en ordning med utvärderingsmandat eftersom det gällande systemet uppfyllde högt ställda krav på proportionalitet. I syfte att trots allt åstadkomma ett något bättre resultat i det avseendet föreslogs i stället en mindre ingripande åtgärd, nämligen att utöka minimiantalet mandat per valkrets från 10 till 15. Vad gäller småpartispärr sade depchefen att det i och för sig vore önskvärt med enhetliga regler men att remissutfallet varit så splittrat att han inte var beredd att lägga fram något sådant förslag.

Vid sin behandling av propositionen uttalade Konstitutionsutskottet (KU 1975:19) bl.a.

"Utskottet finner att det i propositionen föreslagna valsystemet för landstingsval innebär väsentliga förbättringar och skapar ökad rättvisa mellan partierna i förhållande till det nu gällande valsystemet. I likhet med föredragande departementschefen anser utskottet att man bör sträva efter bästa möjliga proportionalitet mellan partierna utan att man därför får driva detta krav så långt att andra demokratiska värden kommer i fara. Man måste t.ex. undvika en så långt gående partisplittring att de kommunala organens handlingskraft äventyras. Utskottet ansluter sig på anförda skäl till bedömningen att spärren vid landstingsval bör sättas vid 3 %.

För närvarande är minimiantalet mandat i en kommunvalkrets tio. Valkretsar med så få mandat kan emellertid i vissa fall medföra risk för bristande proportionalitet i kommunerna. Utskottet ansluter sig därför till bedömningen att minsta antalet mandat i en kommunvalkrets bör vara femton. Med denna i propositionen föreslagna ändring anser utskottet i likhet med departementschefen att valsystemet vid val till kommunfullmäktige uppfyller de krav på proportionalitet som rimligen kan ställas."

Riksdagen anslöt sig till utskottet. De nya reglerna tillämpade första gången vid valet år 1976.

1980-1992

Landstingsval

Genom en lagändring 1982 justerades reglerna för fördelningen av utvärderingsmandat mellan valkretsarna i landstingsval vilket fick till följd att förutsättningarna för små valkretsar att erhålla utvärderingsmandat förbättrades. (Jfr prop. 1987/88:22 s.51)

Val till kommunfullmäktige

1978 års Vallagskommitté tog upp frågan om ökad proportionalitet i kommunfullmäktigevalen i betänkandet Översyn av vallagen 2 (SOU 1980:45) med anledning av riksdagsmotioner i saken.

Kommittén konstaterade mot bakgrund av bl.a. analyser av valresultaten från valen år 1976 och 1979 att det gällande systemet gav en god proportionalitet men att det var möjligt att uppnå vissa förbättringar.

Kommittén behandlade tre alternativ. En möjlighet vore att göra *valkretsindelningen* av kommuner frivillig eller begränsa de fall då valkretsindelning skall ske. Kommittén fann dock inte anledning att närmare överväga detta alternativ bl.a. eftersom det inte framkommit något missnöje med reglerna i det avseendet. Vidare hade valkretsindelningen på vissa håll vunnit hävd bland partierna som anpassat uppläggningsen av valarbetet efter den gällande indelningen. Den andra metoden som kommittén behandlade var att tillämpa *utjämningsmandat*. Kommittén konstaterade att 9/10 fasta valkretsmandat och 1/10 utjämningsmandat skulle utgöra en lämplig avvägning för val av kommunfullmäktige. Frågan om småpartispärr diskuterades inte närmare. Med hänsyn till att införande av utjämningsmandat bedömdes som en genomgripande förändring och då det gällande systemet inte uppvisat några allvarliga missförhållanden stannade kommittén i stället för en mindre omfattande förändring inom det rådande systemet. Detta tredje alternativ, som kommittén således gjorde till sitt förslag, innebar en *ökning av minimiantalet mandat per valkrets* från 15 till 20 mandat.

I prop. 1980/81 förklarade sig depchefen dela uppfattningen att det gällande systemet fungerat tillfredsställande från proportionalitetssynpunkt, men att det ändå vore befogat att om möjligt öka proportionaliteten. Eftersom ett system med utjämningsmandat fordrade överväganden i frågan om småpartispärr kunde kommitténs betänkande inte utgöra underlag för en bedömning. Vad gäller ökning av antalet mandat sades att förslaget i och för sig borde kunna genomföras. Då ändringar i valsystemet traditionellt brukar beslutas i största möjliga enighet fanns det emellertid inte skäl att lägga fram heller detta förslag. Vid överläggningar med oppositionen hade det nämligen visat sig svårt att uppnå någon bredare enighet kring förslaget.

Riksdagen ansåg emellertid att förnyade försök borde göras för att åstadkomma en lösning av frågan om förbättrad proportionalitet i valkretsindelade kommuner. 1983 års Demokratiutredning fick därför i uppdrag att pröva frågan. Beredningen prövade ett kommunproportionellt valsystem med 9/10 fasta valkretsmandat och 1/10 utjämningsmandat, utan småpartispärr på grundval av valresultaten år 1976, 1979 och 1982. Systemet jämfördes med en mandatfördelning som om kommunerna inte hade varit valkretsindelade. Enligt beredningen visade undersökningarna att det gällande systemet uppfyllde högt ställda krav på proportionell fördelning av mandaten i förhållande till röstresultatet. En övergång till ett kommunproportionellt system skulle

innebära endast smärre förbättringar. Vidare undersöktes konsekvenserna av en höjning av antalet mandat per valkrets till 20 resp. 25 mandat. Beredningen avvisade en sådan höjning med hänvisning till att större valkretsar var en nackdel från demokratisynpunkt. Beredningen stannade således för att föreslå att nuvarande system tillämpas till ytterligare erfarenheter vunnits. Ställningstagandet redovisades i en skrivelse till Civildepartementet 30 juni 1985. Beredningen var inte enig. Tre ledamöter reserverade sig till förmån för ett system med utjämningsmandat utan någon småpartispärr (c, fp och vpk).

I prop. 1986/87:91 förklarade depchefen att han mot bakgrund av beredningens bedömning inte var beredd att lägga fram något förslag rörande ändrade regler för mandatfördelning eller att förorda en höjning av antalet mandat.

Frågan om utjämningsmandat har därefter behandlats i riksdagen under hösten 1989. (jfr 1989/90:KU4). Riksdagen avslag då motionsyrkanden om ändring av valsystemet med hänvisning till ovan redovisade ställningstaganden.

Med anledning av ett antal motioner från allmänna motionstiden 1990 och 1991 har KU åter aktualiserat frågan om utjämningsmandat vid val till kommunfullmäktige. I betänkandet 1990/91:KU4 har utskottet uttalat att frågan bör tas upp under parlamentarisk medverkan i den pågående översynen av vallagstiftningen. KU har också i betänkandet 1992/93:KU6 gjort ett uttalande av samma innebörd. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1990/91:22 och 1992/93:32).

3.2.1 Aktuella riksdagsmotioner

Av de motioner som legat till grund för KU:s ovan angivna betänkanden tar en upp förslaget att avskaffa valkretsindelningen. I mot.1991/92:K 713 (m) föreslås att det endast skall finnas en valkrets i varje kommun vid de kommunala valen. Något uttalande om småpartispärr görs inte i motionen.

I de motionsyrkanden som därefter lagts fram och som är aktuella nu föreslås en övergång till ett system med utjämningsmandat.

Enligt mot. 1989/90 K 605 (s) bör valsystemet göras enhetligt för val till kommunfullmäktige och landsting. Det är enligt motionärerna angeläget - med hänsyn till den partistruktur som utvecklas i många kommuner under 1980-talet - att åter aktualisera en synkronisering mellan valsystemen i landsting och kommuner. I motionen sägs vidare att med nuvarande system ökar partisplitringen och med denna den politiska handlingsförlamningen i många kommuner.

Enligt mot. 1989/90 K 624 (c) kan mandatfördelningen i valkretsindelade kommuner starkt avvika från vad som skulle ha gällt vid en strikt proportionell fördelning. Valkretsindelningen fungerar som en spärr mot mindre partier. Det finns enligt motionen exempel på att spärren i kommunalval i realiteten varit betydligt högre än vid riksdags- och landstingsval. En bättre rättvisa kan lämpligen åstadkommas genom införande av utjämningsmandat.

I mot. 1989/90 K 704 (m) föreslås att riksdagen beslutar sådan ändring i vallagen att ett system med utjämningsmandat tillämpas vid kommunfullmäktigval på samma sätt som vid landstingsval. Motionären anför också att det är en viss fördel att även i kommunfullmäktigvalen ha en spärr mot småpartier som kommer upp något eller några år. Vad som anförts i denna fråga bör enligt motionären beaktas i det fortsatta reformarbetet på det kommunala området.

I mot. 1989/90 K 705 (m) erinras om att 1983 års Demokratiberedning stannade för att föreslå att nuvarande valsystem vid kommunfullmäktigvalen tillämpas tills ytterligare erfarenheter vunnits men att en minoritet (c, fp, vpk) reserverade sig till förmån för ett system med utjämningsmandat utan procentspärr. Motionärerna anser att det vore värdefullt att få ytterligare belyst vilka effekter som ett införande av utjämningsmandat och någon form av småpartispärr för med sig.

3.3 Gällande ordning

Som framgår av vad som sagts ovan har systemet för val av kommunfullmäktige, såvitt är av intresse i detta sammanhang, inte genomgått några större förändringar sedan år 1970, medan systemet för val av landstingsledamöter förändrats väsentligt. I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för hur systemen fungerar i dag.

Antalet ledamöter i fullmäktige skall vara minst:

31 i kommuner med 12 000 röstberättigade invånare eller därunder och i landsting med 140 000 röstberättigade invånare eller därunder,

41 i kommuner med över 12 000 till och med 24 000 röstberättigade invånare,

51 i kommuner med över 24 000 till och med 36 000 röstberättigade invånare och i landsting med över 140 000 till och med 200 000 röstberättigade invånare,

61 i kommuner med över 36 000 röstberättigade invånare, och

71 i landsting med över 200 000 röstberättigade invånare.

I Stockholms kommun och landsting med över 300 000 röstberättigade invånare skall antalet ledamöter bestämmas till minst 101.

3.3.1 Val till landstingsfullmäktige

För val av landstingsfullmäktige skall landstinget delas in i valkretsar. Valbarhet är inte inskränkt inom valkrets dvs. det föreligger inte något krav på att en kandidat skall vara bosatt eller folkbokförd i någon särskild valkrets inom landstinget. En valkrets skall omfatta en eller flera kommuner. Den bör utformas så att den kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat och kan omslutas av en sammanhängande gränslinje. Indelningen i valkretsar bestäms av landstingsfullmäktige sedan kommunerna fått tillfälle att yttra sig. Mandaten i landstingsfullmäktige utgörs av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. Nio tiondelar av mandaten är fasta. Återstoden är utjämningsmandat. Länsstyrelsen fastställer antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets. Det görs på så sätt att valkretsen tillförs ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i kretsen är jämnt delbart med det tal som erhålls när antalet röstberättigade i landstingskommunen delas med antalet fasta valkretsmandat där. Fördelningen av de fasta valkretsmandaten och utjämningsmandaten sker med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. I en valkrets där ett parti inte fått något fast valkretsmandat används dock en ojämkad metod vid fördelning av partiets första utjämningsmandat. Anledningen till att en ojämkad metod används i det senare fallet är att det ökar förutsättningarna för att ett parti skall bli representerat i så många valkretsar som möjligt. Endast partier som har fått minst 3 % av rösterna i landstinget får delta i mandatfördelningen. Utseende av ledamöter inom varje parti sker med heltalsmetoden. Ersättarna utses på i princip samma sätt som ersättare för riksdagsledamöter.

3.3.2 Val till kommunfullmäktige

För val till kommunfullmäktige skall kommun indelas i valkretsar om det i kommunen finns fler än 24 000 röstberättigade invånare eller det för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige. Överstiger antalet 6 000 röstberättigade invånare i kommunen får kommunen indelas i valkretsar. Annan kommun får indelas i valkretsar endast om det finns synnerliga skäl på grund av kommunens geografiska storlek eller liknande förhållanden. Valbarhet är inte inskränkt till inom valkrets, dvs. det föreligger inte något krav på att en kandidat skall vara bosatt eller folkbokförd i någon särskild valkrets inom en valkretsindelad kommun. Indelningen, som bestäms av fullmäktige, skall ske så att varje krets kan beräknas komma att utse 15 ledamöter, om möjligt utformas så att kretsen kan omslutas av en sammanhängande gränslin-

je, så att territoriell församling om möjligt lämnas odelad och inte i något fall delas i fler än två kretsar samt, i den mån det kan ske utan olägenhet, utformas så att varje krets kommer att utse lika många ledamöter. Fördelningen av mandaten i kommunfullmäktige sker för varje valkrets proportionellt med den jämkade uddatalsmetoden. Något utjämningsförfarande mellan valkretsar förekommer inte. Någon särskild småpartispärr finns inte heller. Utseende av ledamöter sker med heltalsmetoden. Ersättare utses på det sätt som beskrivs närmare i avsnitt 4.

Inför 1985 års val var 73 kommuner valkretsindelade. Antalet valkretsar uppgick till 182. Motsvarande siffror inför valen år 1988 och 1991 var 78 resp. 190 samt 80 resp. 192. Det vanligaste är att en kommun är indelad i två eller tre valkretsar. I bil. 2 finns en förteckning över indelningen. Av samtliga mandat i kommunfullmäktigvalen hänför sig drygt en tredjedel till de valkretsindelade kommunerna.

3.4 Överväganden

En återblick på de senaste decenniernas författningsarbete på valområdet visar tydligt att frågan om ökad proportionalitet vid valen till kommunfullmäktige ännu inte har fått en helt tillfredsställande lösning, såvitt gäller de valkretsindelade kommunerna. Detta torde delvis bero på den från tid till annan skiftande inställningen till huruvida en reform i syfte att öka proportionaliteten också bör förenas med en småpartispärr. Anledningen till att det varit svårt att uppnå enighet torde främst vara att önskemålet om ökad proportionalitet egentligen är oförenligt med kravet på att partier med små röstetal skall uteslutas från möjligheten att bli representerade i fullmäktige. En småpartispärr leder ju alltid till ett mindre proportionellt resultat än om någon spärr inte funnits.

Det kan redan nu sägas att kommittén inte har kunnat enas i frågan och att detta har sin orsak i olika synsätt på behovet av att komplettera ett kommunproportionellt system med en småpartispärr och delade meningar om angelägenheten i att ha likartade system för val till landstings- och kommunfullmäktige. Kommittén har därför valt att avstå från att lägga fram ett förslag. Frågor om graden av proportionalitet och förekomsten av spärrar i ett valsystem är emellertid av den arten att det från tid till annan kan finnas skäl att ompröva tidigare ställningstaganden med hänsyn till olika faktorer. Exempel på omständigheter som kan leda till ändrade bedömningar är den framtida utvecklingen i vad gäller partisplittring, hur kommunerna kommer att

agera i fråga om valkretsindelning och de effekter som ett eventuellt personröstningssystem kan komma att få. Kommittén anser det därför befogat att, som ett underlag för de bedömningar som kan komma att ske längre fram, redovisa skälen för de olika uppfattningar som nu förts fram samt presentera delar av det underlag som funnits tillgängligt.

Argument mot att kombinera ett mer proportionellt system med en spärr

En form av småpartispärr finns redan inbyggd i valsystemet genom att första divisorn i den jämkade uddatalsmetoden är högre än 1. Detta missgynnar nämligen små partier i förhållande till vad som skulle ha varit fallet om en icke jämkad uddatalsmetod hade använts. För de valkretsindelade kommunernas del tillkommer dessutom det förhållandet att valkretsindelningen som sådan medför en viss spärreffekt genom att ett parti regelmässigt får ett röstöverskott i varje valkrets som inte ger något mandat. Dessa spärreffekter är särskilt påtagliga för små partier. Syftet med att öka proportionaliteten förverkligas inte om ett system med utjämningsmandat kombineras med en småpartispärr.

Argument för att kombinera ett mer proportionellt system med en spärr

En ökad proportionalitet medför inte bara en rättvisare fördelning av mandaten mellan de partier som redan är representerade i fullmäktige, utan leder också till att fler små tar plats eftersom de spärrmekanismer som valkretsindelningen medför försvagas. Risker blir då större för att den tilltagande partisplittringen i fullmäktige ökar. (I tab.1 nedan anges för de fyra senaste valen till kommunfullmäktige utvecklingen för de partier som i SCB:s statistik redovisas under rubriken *Övriga partier*.)

Vidare kan ett mycket litet parti, som kan ha gått till val på en enstaka fråga, genom vågmästarställning få ett inflytande som inte står i rimlig proportion till partiets stöd bland väljarna. Den offentliga valstatistiken visar också att partisplittringen ökat under senare år. Denna utveckling förstärks sannolikt om ett kommunproportionellt system utan spärr införs.

Ett skäl av delvis teknisk art har varit önskemålet att få till stånd en mer enhetlig ordning för de allmänna valen.

Synen på spärifrågan beträffande de icke valkretsindelade kommunerna

En särskild fråga är om en reform bör inskränka sig till enbart de valkretsindelade kommunerna eller om samtliga skall omfattas. De ledamöter som uttalat sig mot en spär har framhållit att i de icke valkretsindelade kommunerna får en småpartispär till följd att proportionaliteten blir lägre än vad den är nu, vilket bedömts som paradoxalt då huvudsyftet bör vara att få till stånd ett överlag mer proportionellt system.

Anhängarna av ett system med småpartispär har hävdad att samma synsätt på mycket små partier som redovisats ovan beträffande de valkretsindelade kommunerna kan anläggas beträffande de icke valkretsindelade. Nämligen att ett mycket litet väljarstöd inte bör berättiga till representation i fullmäktige, vare sig det gäller en valkretsindelad eller en icke valkretsindelad kommun. De har vidare framhållit att det måste sägas vara otillfredsställande att det i dag råder en skillnad i fråga om proportionalitet mellan de valkretsindelade, dvs. i regel befolkningstäta kommunerna, och de icke valkretsindelade kommunerna.

Tabell 1 Utvecklingen för partier som redovisas under rubriken övriga partier i den offentliga valstatistiken

Valår	Antal fall där parti är rep. i fullm.	Sammanlagt antal mandat	Andel mandat i % av totalt antal
1982	75	201	1,4
1985	82	216	1,6
1988	78	243	1,8
1991	95	305	2,2

Källa: Allmänna valen, del 2, SCB 1982-1991, SCB

3.5 Diskussion och underlag

3.5.1 Proportionaliteten i det nuvarande systemet

En utgångspunkt för övervägandena har varit att undersöka om det brister vad gäller proportionaliteten i det nuvarande systemet för val till kommunfullmäktige. Kommittén har kunnat konstatera att mandatfördelningen i de icke valkretsindelade kommunerna i mycket hög grad återspeglar röstutfallet. Vad gäller de valkretsindelade

kommunerna är proportionaliteten naturligt nog lägre. I syfte att bilda sig en uppfattning om hur förhållandena i det avseendet gestaltar sig i dag har kommittén från RSV inhämtat en undersökning som med utgångspunkt från valresultaten vid 1985, 1988 och 1991 års val visar bl.a den faktiska mandatfördelningen i de valkretsindelade kommunerna. Av undersökningen framgår också hur mandatfördelningen skulle ha gjorts om ett system med utjämningsmandat motsvarande det vid landstingsvalen tillämpats, med och utan småpartispärr. Vidare framgår fördelningen för det fallet kommunen inte varit valkretsindelad. Undersökningen finns i bil. 2.

En jämförelse mellan de faktiska valresultaten och hur utfallet skulle ha blivit om ett system med utjämningsmandat utan spärr tillämpats eller om kommunerna inte varit valkretsindelade visar vilka förbättringar i fråga om proportionalitet som är möjliga att uppnå, under förutsättning att den jämkade uddatalsmetoden behålls som fördelningsmetod. Det kan då konstateras att skillnaderna mellan det faktiska valresultatet och det som blir fallet om mer proportionella metoder används är förhållandevis begränsat. Av bil.2 framgår i hur många fall partierna skulle vunnit resp. förlorat mandat om ett system med 9/10 fasta valkretsmandat och 1/10 utjämningsmandat, utan småpartispärr, hade tillämpats. Vidare framgår i hur många fall nya partier skulle ha tagit plats i fullmäktige. Resultatet hade blivit i stort sett detsamma om jämförelsen gjorts med ett system där kommunerna inte varit valkretsindelade. Resultatet av undersökningen i denna del överensstämmer enligt kommitténs mening väl med de slutsatser som tidigare utredningar kommit fram till då de övervägt att införa ett mer proportionellt system för val till kommunfullmäktige. Det kan således konstateras att proportionaliteten går att öka men att förhållandevis få mandat kommer att omfördelas. En annan sak är vilken effekt en sådan omfördelning kan få i den enskilda kommunen. Som exempel kan nämnas 1991 års kommunfullmäktigval. Sammanlagt i kommunerna fanns 13 500 mandat att fördela. Av dessa var ca 4 900 hänförliga till de valkretsindelade kommunerna. Om ett system med utjämningsmandat utan spärr eller ett system utan valkretsindelning skulle införas hade sammanlagt för de valkretsindelade kommunerna något mindre än 200 mandat omfördelats mellan partierna. Omkring 30 av dessa mandat hade gått till partier som idag är oreprresenterade i fullmäktige. Vad gäller den närmare omfördelningen av mandat mellan partierna leder ett utjämningsförfarande till att det nuvarande systemets tendens att överrepresentera stora partier försvagas något. Rent generellt kan alltså sägas att de mindre partierna vinner mandat på de störres bekostnad om ett mer proportionellt system införs. Det bör dock betonas att detta inte är någon undantagslös regel. Således framgår det av den nämnda undersökningen, bil. 2, att förhållandena

kan vara sådana att ett stort parti vinner ytterligare mandat på grund av ökad proportionalitet.

3.5.2 Tänkbara metoder för att öka proportionaliteten

Enligt kommitténs mening bör det inte komma i fråga att göra alltför djupgående ingrepp i det nuvarande systemet, som t.ex. att ändra de grundläggande reglerna för mandatfördelningen mellan partierna. Den jämkade uddatalsmetoden skall således lämnas orörd. Det finns då i princip tre olika metoder som kan användas för att uppnå ett mer proportionellt system. Den kanske från teknisk synpunkt minst ingripande är att *öka antalet mandat per valkrets*. Det förhåller sig nämligen på det sättet att det nuvarande systemet ger större proportionalitet ju fler mandat som skall fördelas. Denna metod har, som nämnts ovan, använts tidigare för att öka proportionaliteten. Således ökades minimiantalet mandat per valkrets från 10 till 15 inför valet år 1976. Förslag om ytterligare höjning av antalet mandat lades fram 1980 utan att någon enighet kunde nås i frågan. 1985 undersöktes möjligheten på nytt och avvisades med motiveringen att större valkretsar är en nackdel ur demokratisynpunkt. Ett personröstningssystem av det slag som f.n. diskuteras skulle, om det införs, kunna leda till krav på att de större valkretsarna delas upp på flera mindre. Särskilt med hänsyn till detta bör i första hand andra möjligheter att öka proportionaliteten undersökas. En annan sådan möjlighet är att *avskaffa valkretsindelningen* för kommunernas del eller i vart fall begränsa möjligheterna till sådan indelning. Någon principiell invändning mot en sådan ordning kan knappast resas, särskilt som valkretsarnas betydelse för fullmäktiges geografiska sammansättning numera har en underordnad betydelse. Ytterligare ett skäl som kan anföras för slopande av valkretsar är att indelningens betydelse för valutgången blir ointressant. Som nämns nedan kan emellertid valkretsindelningen avpolitiserats också på annat sätt. En annan fördel med ett kretslost system skulle vara att samma mandatfördelningsregler kunde tillämpas på samtliga kommuner oavsett storlek. Det finns emellertid problem av praktisk art som är svåra att kringgå. För det första skulle det ställa sig tekniskt komplicerat, att framställa så omfattande listor som kan komma att behövas för de största kommunerna. Förutsättningarna för ett personröstningssystem skulle också försämrats om ett avskaffande av valkretsarna ledde till att partierna kom att använda sig av få omfattande listor. Mot ett avskaffande av valkretsindelningen talar också det förhållandet att partierna i viss utsträckning har anpassat sin organisation och valarbete till indel-

ningen. Den tredje möjligheten att tillskapa ett kommunproportionellt valsystem är att införa ett utjämningsförfarande mellan valkretsarna med hjälp av *utjämningsmandat*. Av undersökningen, bil. 2, framgår att ett sådant system ger i stort sett samma proportionalitet som ett system utan valkretsindelning. De nackdelar som är förenade med ett system av den senare sorten uppstår inte. Valkretsindelningen kommer också att förlora sin politiska betydelse, vilket bör ses som en fördel eftersom indelningen då kan göras uteslutande med hänsyn till vad som är lämpligt från administrativ synpunkt. Indelningen kan också lättare anpassas till de särskilda förhållanden som råder i kommunen. Eventuella misstankar om att valkretsindelningen används för att påverka valresultatet kan således avfärdas som grundlösa. Ett system med utjämningsmandat kommer vidare att leda till en större likformighet i valordningen vilket varit en strävan alltsedan författningsreformens tillkomst.

Övervägande skäl talar således för att metoden med utjämningsmandat bör användas om man vill öka proportionaliteten vid val till kommunfullmäktige.

3.5.3 Relationen mellan andelen fasta valkretsmandat och utjämningsmandat

I riksdagsvalet utgörs 11,4 % av det totala antalet mandat av utjämningsmandat. I landstingsvalet är 10 % utjämningsmandat.

Om ett system med utjämningsmandat skall införas bör andelen sådana mandat inte sättas så lågt att partier riskerar att bli överrepresenterade i någon högre grad. Ju större andel utjämningsmandat som används desto bättre blir den partimässiga representativiteten. Samtidigt riskerar dock den geografiska representationen att bli skevare. Under tidigare utredningsarbete har ingående överväganden gjorts i fråga om en lämplig relation mellan fasta valkretsmandat och utjämningsmandat vad gäller val till kommunfullmäktige. (jfr särskilt SOU 1971:4, bil. 6 och 7 samt SOU 1980:45 s.73) Man har därvid funnit att den relation som tillämpas för landstingsvalet, 9/10-1/10, skulle vara lämplig också för val till kommunfullmäktige. Enligt kommitténs bedömning visar undersökningen, bil. 2, att denna slutsats gäller än i dag.

Det förhållande mellan fasta valkretsmandat och utjämningsmandat som gäller för val till landstingsfullmäktige framstår därför i och för sig som lämpligt om ett system med utjämningsförfarande mellan valkretsar skall införas för val till kommunfullmäktige.

3.5.4 Särskilt om nivån på en småpartispärr

Som nämnts inledningsvis har någon enighet inte kunnat nås i frågan om småpartispärr. Det har dock bedömts kunna vara av visst värde att mot bakgrund av dagens förhållanden redovisa några fakta som gäller nivån på en spärr.

Vid bedömningen av frågan finns anledning att särskilt beakta det arbete och de slutsatser som Utredningen om den kommunala demokratin lade fram i sitt betänkande *Småpartier i den kommunala demokratin* (Ds Kn 1972:2). Utredningens beräkningar om mandatspärrar på 2,3 och 4 % för de kommunala valen finns återgivna i prop. 1975:101 s.73 ff.

I övrigt har kommitténs underlag i denna fråga i första hand utgjorts av undersökning som inhämtats från RSV samt olika kompletterande beräkningar som utförts inom sekretariatet, se bil. 2. Det har tämligen omgående stått klart att diskussionen om en spärrnivå bör begränsas till intervallet 2 - 4 % av de giltiga rösterna i kommunen. Förutom det rent resultatmässiga utfallet av olika alternativ har kommittén ansett sig böra beakta det förhållandet att den kommunalpolitiska situationen i många avseenden är annorlunda nu än när tidigare utredningar gjort sina bedömningar. Således har ansvaret för betydelsefulla frågor sedan dess förts över till kommunerna och antalet partier i kommunerna har ökat. Vidare är väljarbeteendet annorlunda i dag bl.a. genom den ökande röstsplittringen. Dessa förändringar talar enligt kommitténs mening för att det är mycket viktigt att visa lyhördhet för olika gruppers önskan att påverka kommunpolitiken. Det skulle vara olyckligt om införandet av en spärrnivå kom att uppfattas som ett okänsligt ingrepp i den möjligheten. En följd av en allt för hög spärr skulle också kunna bli konstlade partibildningar inför valen eller att utomparlamentariska metoder framstår som den enda möjligheten att påverka. Detta talar för en relativt låg nivå. En lägre nivå än 2 % bör inte komma i fråga. Resultaten från de tre senaste valen visar nämligen att partier som vunnit ett mandat i fullmäktige relativt sällan har röstetal som understiger 2 % av det totala antalet. Vid 1991 års val förekom detta bland de valkretsindelade kommunerna i endast ett fall. Motsvarande siffra för de icke valkretsindelade kommunerna är 40. En nivå under 2 % skulle således bli i det närmaste verkningslös.

Resultatet av en spärrnivå på 3 % framgår för de valkretsindelade kommunerna för de tre senaste valen av bil. 2 s. 389-392. Hade en sådan spärregel gällt vid 1991 års val skulle 55 mandat i de valkretsindelade kommunerna (totalt omkring 4 900 mandat) ha fördelats annorlunda. I de icke valkretsindelade kommunerna hade 184 mandat (av totalt omkring 8 600 mandat) ha fördelats på ett annat sätt. Se bil.

2 s. 393-399 beträffande de icke valkretsindelade kommunerna. Av samtliga mandat berörs 1,7 % av en spärr på 3 %. För de partier som skulle ha förlorat representation i fullmäktige hade det sammanlagda resultatet blivit följande.

Tabell 2 Partier som förlorar representation i kommunfullmäktige med en småpartis spärr på 3 %

Mp tappar rep. i 77 kommuner.	Av sammanlagt 389 mandat förloras 85.
Nyd tappar rep. i 40 kommuner.	Av sammanlagt 335 mandat förloras 43.
V tappar rep. i 44 kommuner.	Av sammanlagt 574 mandat förloras 46.
Kds tappar rep. i 25 kommuner.	Av sammanlagt 815 mandat förloras 26.
Fp tappar rep i 3 kommuner.	Av sammanlagt 1188 mandat förloras 3.

Övriga partier, bortsett från riksdagspartierna, skulle förlora sammanlagt 21 av totalt 305 mandat. Av dessa mer lokalt förankrade partier kommer ca 20 % att mista representation i fullmäktige. Nedan under tab. 4 anges i vilka fall så sker.

Om spärren läggs vid 2,5 % av röstetalet blir resultatet följande om valresultatet vid 1991 års val till kommunfullmäktige läggs till grund för beräkningarna.

Tabell 3 Partier som förlorar representation i kommunfullmäktige med en småpartis spärr på 2,5 %

Mp tappar rep. i 48 kommuner.	Av sammanlagt 389 mandat förloras 50.
Nyd tappar rep. i 23 kommuner.	Av sammanlagt 335 mandat förloras 23.
V tappar rep. i 23 kommuner.	Av sammanlagt 574 mandat förloras 23.
Kds tappar rep. i 6 kommuner.	Av sammanlagt 815 mandat förloras 6.
Fp tappar rep i 2 kommuner.	Av sammanlagt 1188 mandat förloras 2.

Övriga partier, bortsett från riksdagspartierna, skulle förlora sammanlagt 18 av totalt 305 mandat.

Av samtliga mandat i kommunfullmäktigvalen berörs 0,9 % av en spärr på 2,5 %.

Vid bedömningen av utfallet av en småpartis spärr bör man observera att samtliga de mandat som går förlorade för något parti skall tillföras andra partier. Det innebär att ovanstående siffror är vad partiet kan förlora maximalt i fråga om antalet mandat. I många fall torde dock resultatet bli något mindre negativt. I de valkretsindelade kommunerna leder nämligen utjämningsförfarandet mellan valkretsarna till att små

partier i vissa fall vinner mandat. I de icke valkretsindelade kommunerna kan dessutom ett litet parti kan komma att tillföras det mandat som ett annat litet parti förlorar. Ovanstående beräkningar torde dock ge en ganska god bild av hur en småpartispärr skulle komma att slå.

3.5.5 Jämförande beräkningar

Nedan presenteras några beräkningar som ger en bild av effekterna av olika system jämfört med det nuvarande. I tab. 4 visas således skillnaderna mellan ett kommunproportionellt system av landstingsmodell med spärr och det nuvarande. I tab. 5 görs jämförelsen med ett kommunproportionellt utan spärr. För båda fallen anges särskilt effekterna för de mer lokalt förankrade partierna.

Tabell 4 Skillnader mellan faktiskt och simulerat resultat med 1/10 utjämningsmandat och en småpartispärr på 3 % i valkretsindelade kommuner samt antal kommuner som berörs av förändringar.

Parti	Faktiskt resultat	Simulerat resultat	Skillnad	Antal komm.
M	1 095	1 110	+ 15	32
C	511	523	+ 12	25
Fp	490	486	- 4	18
Kds	294	299	+ 5	27
Mp	157	139	- 18	29
Nyd	155	155	+0	23
S	1 892	1 889	- 3	46
V	225	222	- 3	24
Övr.	79	75	- 4	7
Tot.	4 898	4 898		

Förändringarna i de sammanlagt 80 valkretsindelade kommunerna får totalt sett bedömas bli tämligen måttliga.

Vad särskilt gäller effekten av mandatspärren på 3 % för de mer lokala partierna kan nämnas att Kommunal Samling i Norrtälje, Arbetarpartiet kommunisterna i Värnamo, Framstegspartiet och Sveriges Pensionärers Intresseparti, båda i Helsingborg, Pensionärspartiet i Halmstad hade förlorat sina platser i resp. fullmäktige. Något nytt sådant parti hade inte tagit plats.

För de 206 icke valkretsindelade kommunerna är det framförallt mandatspärren som är av betydelse. Ovan har redovisats i vilken utsträckning som partier kommer att förlora plats i fullmäktige. Vad gäller de mer lokala partierna kommer följande partier att falla för spärren: Framstegspartiet i Markaryd, Humlorna Sveriges Förenade Stater i Olofström, Bjärepartiet i Båstad, Framstegspartiet i Klippan, Sverigedemokraterna i Höör, Sjöbopartiet i Sjöbo, Vellingepartiet i Vellinge, Pensionärspartiet i Laholm, Härryda opol. pensionärsparti i Härryda, Kommunalt alternativ på Tjörn, Rädda Ljusdalsbygden i Ljusdal, Arbetarlistan i Timrå, Arbetarlistan i Ragunda, Fria Norrland i Åre, Arbetarpartiet kommunisterna i Gällivare samt Arbetarpartiet kommunisterna i Pajala.

Det kan således konstateras att om en mandatspärre om 3 % gällt vid valet år 1991 hade 21 av sammanlagt 103 mer lokala partier kommit att förlora plats i fullmäktige.

Tabell 5 Ett system med 1/10 utjämningsmandat och utan småpartispärre tillämpat på 1991 års valresultat

	M	C	FP	KDS	MP	NYD
Vunna mandat	+ 8	+ 13	+ 7	+ 16	+ 27	+ 23
Förlorade mandat	- 25	- 11	- 18	- 13	- 3	- 2
	S	V	Övr			
Vunna mandat	+ 8	+ 22	+ 18			
Förlorade mandat	- 54	- 11	- 1			

I dag oreprresenterade partier hade tagit plats i 30 kommuner. För de mer lokala partierna hade resultatet blivit att följande partier fått plats i fullmäktige: Bilistpartiet i Stockholm, Svenska Framstegspartiet i Motala, Sverigedemokraterna i Norrköping, Framstegspartiet i Växjö, Karlshamn, Ängelholm och Trelleborg, KPMLr-revolutionärerna i Göteborg, Svenska liberala partiet i Kungälv och Borås samt Arbetarlistan i Falun och Piteå.

3.6 Slutsats av analysen

Kommittén anser sammanfattningsvis att det nuvarande systemet ger en relativt god proportionalitet, men att det är möjligt att uppnå förbättringar i det avseendet. Det mest ändamålsenliga sättet att öka proportionaliteten är att införa ett system med utjämningsmandat.

Relationen mellan andelen fasta valkretsmandat och andelen utjämningssystemat bör vara samma som för val till landstingsfullmäktige, dvs. 9/10-1/10. Om ett sådant system skall kombineras med en småpartisparrr bör nivån på denna avvägas med beaktande av syftet att motverka partisplittring, utan att för den sakens skull sättas så högt att demokratiska värden träs för nära. Det kan då finnas anledning att överväga en nivå som överensstämmer med den som gäller för val till landstingsfullmäktige. Detta skulle också leda till en större enhetlighet i valsystemet.

3.7 Sammanfattande bedömning

I det föregående har redovisats den problematik som finns förknippad med frågan om ett kommunproportionellt system och hur ett sådant system bör vara konstruerat. Något förslag till ett kommunproportionellt valsystem läggs dock inte fram i detta betänkande eftersom åsikterna gått allt för starkt i sär dels i frågan om småpartisparrr, dels vad gäller angelägenheten av att göra valordningen för val till kommunfullmäktige mer lik den som gäller för övriga val. Det är emellertid kommitténs förhoppning att de redovisade bedömningarna tillsammans med presenterade fakta skall kunna tjäna som underlag för kommande diskussioner i frågan.

Relevant variables were: time, distance, speed, acceleration, and deceleration. The data were analysed using a two-way ANOVA with time and distance as independent variables and speed, acceleration, and deceleration as dependent variables. The results showed that the time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions.

The results of the ANOVA are presented in Table 1. The time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions.

3.1 Summary of findings

The findings of this study are summarised in Table 1. The time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions. The results of the ANOVA are presented in Table 1. The time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions.

Variable	Mean	SD	Range
Time (s)	12.5	2.5	10.0 - 15.0
Distance (m)	15.0	3.0	12.0 - 18.0

The results of the ANOVA are presented in Table 1. The time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions. The results of the ANOVA are presented in Table 1. The time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions.

4. Discussion

The results of this study are summarised in Table 1. The time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions. The results of the ANOVA are presented in Table 1. The time taken to complete the task was significantly different between the two conditions ($p < 0.05$). The distance covered was also significantly different ($p < 0.05$). The speed, acceleration, and deceleration were not significantly different between the two conditions.

4 Det kommunala ersättarsystemet

4.1 Sammanfattning

I detta avsnitt behandlas några frågor som gäller systemet för hur ersättare utses i kommunfullmäktige. Anledningen till att kommittén tar upp det kommunala ersättarsystemet till behandling är framförallt att det har gjorts gällande att det utses för få ersättare för små partier. Med anledning av en framställning från Göteborgs kommun, behandlas också frågan om antalet ersättare i fullmäktige, till skillnad från i dag, bör vara fast under mandatperioden. Dessutom diskuteras möjligheten att förhindra att en ledamot i vissa situationer blir utan ersättare.

Kommittén anser att den nuvarande systemet kan skapa praktiska svårigheter för partier som är representerade i fullmäktige med endast ett eller två mandat. Därför föreslås en ändring som innebär att det lägsta antalet ersättare för en ledamot i fullmäktige ökas från en till två på det sättet att det för partier som har fått ett eller två mandat i kommunfullmäktige alltid skall utses två ersättare. Vad i övrigt gäller antalet ersättare anser kommittén att en ordning där ersättarantalet är fast fordrar mycket stora ingrepp i grundläggande delar av valsystemet utan att några större fördelar är att vinna. En sådan ordning avstyrks därför. Däremot föreslås vissa justeringar i sammanräkningsreglerna för att undvika att en ledamot blir utan ersättare i vissa situationer.

4.2 Bakgrund

Vid 1970 års val tillämpades för första gången ett kommunalt ersättarsystem. Systemet var fakultativt på det sättet att kommunfullmäktige avgjorde om ersättare skulle utses eller inte. I de fall

ersättare skulle utses tillämpades ett listtroget system, vilket innebar att ersättaren utsågs från den lista som bidragit mest till att ledamoten blivit vald. Möjligheten att utse ersättare för de ordinarie ledamöterna i fullmäktige hade föregåtts av en debatt där röster höjts såväl för införande av ett ersättersystem, som mot en sådan ordning. Ett av argumenten för att införa ett ersättersystem var att besluten inte skulle påverkas av att en ledamot måste utebli från fullmäktiges sammanträde. Erfarenheterna från valet år 1970 visade att ett oproportionerligt stort antal ersättare kommit att utses i valkretsindelade kommuner där partierna gått fram med flera listor. Mot den bakgrunden behandlades ersättarfrågan av Kommunallagsutredningen och Utredningen om den kommunala demokratin i delbetänkandet Nya bestämmelser för utseende av suppleanter för kommunfullmäktige (Ds C 1971:4). De framlagda förslagen ledde till en revidering av ersättersystemet och innebar bl.a. att *minst en* ersättare skulle utses för varje parti och att antalet ersättare maximerades. Det reviderade systemet, som tillämpades vid valet år 1973, var fortfarande fakultativt. Principen om listtrohet hade dock frångåtts, vilket innebar att ersättarna utsågs på grundval av jämförelsetalens storlek. I betänkandet Kommunal demokrati (SOU 1975:41) föreslog Utredningen om den kommunala demokratin att ersättersystemet skulle göras obligatoriskt. Vad gällde frågan om antalet ersättare framhöll utredningen att systemet fungerat tillfredsställande. Någon ändring i det avseendet föreslogs därför inte.

I prop. 1975/76:187 lades fram ett förslag till ett obligatoriskt kommunalt ersättersystem, som innebar bl.a. att kommunfullmäktige skulle bestämma hur många ersättare som skulle utses. Antalet skulle utgöras av en viss andel, dock högst hälften av antalet platser som varje parti fått i kommunfullmäktige. I propositionen redovisades viss kritik som framförts mot det då gällande systemet. Kritiken gick bl.a. ut på att det inte ansågs tillfredsställande att ersättare för en ledamot kunde hämtas från andra listor än den på vilken ledamoten var uppförd och att en listtrogen metod därför borde återinföras. Ett nytt listtroget system, som byggde på en av Riksskatteverket (RSV) upprättad promemoria, föreslogs. KU konstaterade vid sin behandling av propositionen att vissa diskrepanser förelåg mellan å ena sidan ersättersystemet i landstingsvalen och å andra sidan ersättersystemet för val till kommunfullmäktige, men ansåg att dessa författningsmässiga inkonsekvenser kunde accepteras. Den föreslagna ordningen ledde till lagstiftning och kom att tillämpas vid 1976 års val. Den medförde bl.a. att sammanräkningen förenklades något.

4.2.1 Särskilt om antalet ersättare

Det av RSV initierade ersättersystemet innebar bl.a. att antalet ersättare skulle utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti erhöll i kommunfullmäktige. Regler om hur många ersättare som skulle utses fanns i både kommunallagen och vallagen. Reglerna i kommunallagen överensstämde dock inte helt med vallagens bestämmelser. Det finns inte anledning att här gå närmare in på olikheterna. Det bör dock nämnas att för de fall ett parti vunnit ett eller två mandat ledde såväl kommunallagen som vallagens bestämmelser till att endast en ersättare utsågs.

Frågan om antalet ersättare togs upp av 1978 års Vallagskommitté i betänkandet Översyn av vallagen 2 (SOU 1980:45). Utredningen konstaterade att de dåvarande reglerna kunde medföra att små partier fick så få ersättare att det praktiska arbetet i fullmäktige försvårades och att det därför var befogat att ändra reglerna för utseende av ersättare. Utredningen lade fram ett förslag och framhöll att detta kunde medföra att det kom att utses fler ersättare än vad som sakligt sett var befogat. Utredningen ansåg dock att fördelarna övervägde. Förslaget ledde till att ersättersystemet ändrades på så sätt att fler ersättare än tidigare kunde utses i de fall ett parti fått tre eller fler platser i fullmäktige. (prop. 1980/81:170 s. 58 f.) Någon ändring vidtogs däremot inte för de fall partiet fått endast ett eller två mandat.

I sitt slutbetänkande Översyn av vallagen 3 (Ds Ju 1982:1) föreslog 1978 års Vallagskommitté ytterligare förändringar rörande det kommunala ersättersystemet. Bl.a. föreslogs införande av en regel som innebär att om ersättarna på en lista inte räcker till för att ersätta avgångna ledamöter, mandatet skall överförs till annan valkrets inom kommunen. Förslaget ledde till lagstiftning (jfr prop. 1981/82:222).

Genom lagändringarna undanröjdes till viss del den sakligt sett bristande överensstämmelsen mellan kommunallagen och vallagen och reglerna för val till kommunfullmäktige bringades i större överensstämmelse med bestämmelserna för val till landstingsfullmäktige.

I samband med att den nya kommunallagen (1991:900) antogs överfördes vissa bestämmelser om ersättare från kommunallagen till vallagen.

4.2.2 Det nuvarande ersättersystemet

Enligt 14 kap. 18 a § vallagen bestämmer kommunfullmäktige hur många ersättare som skall finnas för ledamöterna i fullmäktige.

Antalet skall utgöra viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i kommunen. Uppkommer brutet tal skall det avrundas upp till närmaste hela tal. Det av fullmäktige bestämda antalet ligger till grund för tillämpningen av bestämmelserna om hur ersättarna utses. Ersättare utses enligt 14 kap. 19 § vallagen genom ett successivt sammanräkningsförfarande. För varje ledamot inom samtliga valkretsar i kommunen görs *en* sammanräkning inom det parti för vilket ledamoten blivit vald. Till ersättare utses den kandidat som står först på flest av de valsedlar som bidragit till att ledamoten blivit vald. Varje valsedel gäller därvid som en hel röst. Systemet är alltså listtroget. Om det efter dessa sammanräkningar visar sig att antalet ersättare som utsetts understiger den av fullmäktige bestämda andelen och samma ersättare utsetts för *tre* eller flera ledamöter görs för dessa ledamöter ytterligare sammanräkning för att utse ersättare. Är antalet ersättare fortfarande inte tillräckligt och har samma ersättare utsetts till fem eller flera ledamöter görs för dessa ytterligare sammanräkning för att utse ersättare. Förfarandet upprepas för de ledamöter vilkas ersättare utsetts för sju eller flera, nio eller flera osv. till dess att tillräckligt många ersättare har utsetts. Kan någon ersättare för en viss ledamot inte utses på detta sätt utses inte någon ersättare.

Om ett parti har vunnit *ett* mandat utses alltid en ersättare. Har partiet vunnit *två* mandat kan, beroende på omständigheterna, en eller två personer komma att utses till ersättare. Om *tre* mandat erhållits, och den andel ersättare som fullmäktige bestämt är hälften, kommer det att utses minst två och högst tre ersättare. För partier som vunnit *fyra* mandat blir motsvarande antal ersättare två resp. fyra. Ett parti som fått *fem* eller *sex* mandat kommer att få minst tre ersättare och högst fem resp. sex ersättare. En förutsättning för att antalet ersättare skall bli fler än vad fullmäktige bestämt är att partiet gått fram med flera listor.

I det följande ges ett antal exempel för att visa hur ersättersystemet fungerar.

4.2.3 Exempel

Exempel 1

Utseende av en ledamot och en ersättare i kommunfullmäktige

I en kommun har ett parti gått fram med tre listor. Partiet har fått ett mandat i kommunfullmäktige.

Lista 1 (100)	Lista 2 (120)	Lista 3 (200)
A	A	B
B	X	C
C	Y	D

A förklaras vald. Ersättare för A blir X på lista 2 eftersom X, när man bortser från A, står först på flest av de valsedlar som bidragit till inval av A. Ersättare blir alltså första lediga namn på den lista som mest bidragit till inval av den ordinarie ledamoten. När det gäller att avgöra vilken lista som mest bidragit till inval är det att märka att varje valsedel räknas som en hel röst. Situationen beskrivs närmare i nästa exempel.

Exempel 2

Utseende av två ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige

I en kommun som inte är valkretsindeldad har ett parti gått fram med tre listor. Partiet har fått två mandat i kommunfullmäktige. Andelen ersättare skall uppgå till hälften av de ordinarie.

Lista 1 (300)	Lista 2 (100)	Lista 3 (250)
A	A	B
B	X	A
C	Y	E
D	Z	F

A och B förklaras valda. Den första ersättaren skall tas från den lista som mest bidragit till inval av A. Det är lista 1. Ersättare blir C. Nästa ersättare skall tas från den lista som mest bidragit till inval av B. Eftersom varje valsedel i detta sammanhang betraktas som en hel röst kommer ersättaren att tas från lista 1. (B har ju fått 300 röster på lista 1 när man bortser från A mot endast 250 på lista 3). Ersättare blir således C. I det nu beskrivna fallet utses alltså en och samma person till ersättare för två ledamöter.

Om förutsättningarna ändras endast på så sätt att lista 3 fått 350 röster skulle ersättare för B komma att ha tagits från lista 3. Ersättare hade då blivit E. Således hade två personer, C och E, kommit att utses till ersättare för de valda.

Exempel 3**Utseende av ersättare för sex ledamöter**

I en kommun har ett parti gått fram med två listor och fått sex mandat. Andelen ersättare har bestämts till hälften.

Lista 1

A
B
C
D
E

Lista 2

G
H
I
K
L

De valda är A,B och C från lista 1 samt G, H och I från lista 2.

D utses till ersättare för A,B och C. K blir ersättare för G,H och I. Två ersättare har nu utsetts för sex ledamöter. Det av fullmäktige bestämda antalet, dvs. tre, har inte uppnåtts. Dessutom är varje ersättare i detta läge ersättare för tre eller flera. Ytterligare sammanräkning måste därför göras. Vid nästa sammanräkning blir E och L utsedda till ersättare. Den av fullmäktige bestämda andelen är uppnådd. Exemplet visar att det kan komma att utses fler ledamöter än vad fullmäktige bestämt.

Exempel 4**Utseende av ersättare för 13 ledamöter i kommunfullmäktige**

I en kommun har ett parti gått fram med fem listor. Partiet har fått 13 mandat. Fullmäktige har bestämt andelen ersättare till hälften, dvs. sju efter avrundning. Kandidaterna ovanför strecken är valda. (Ingen kandidat är vald från lista 4)

Lista 1

Andersson
Bertilsson
Carlsson
Davidsson
Eriksson

Lista 2

A-lund
B-lund
C-lund
D-lund
E-lund
F-lund

Lista 3

A-gren
B-gren
C-gren
D-gren
E-gren
F-gren
G-gren
H-gren

Lista 4

A-vik
B-vik
C-vik
D-vik

Lista 5

A-ström
B-ström
C-ström
D-ström
E-ström
F-ström
G-ström
C-gren
Andersson
B-lund
H-ström
C-lund
I-ström

I första sammanräkningen utses till ersättare Carlsson från lista 1, C-lund, från lista 2 samt C-gren från lista 3 och 5. Det av fullmäktige bestämda antalet har inte uppnåtts. C-gren har dessutom utsetts till ersättare för tre eller flera ledamöter. Ytterligare en sammanräkning skall därför göras. Vid denna kommer D-gren (lista 3) och H-ström (lista 5) att utses. (Andersson och B-lund kommer inte i fråga eftersom de är valda till ledamöter). Ersättare är nu:

Carlsson	C-lund	C-gren	-	C-gren
		D-gren		H-ström

Den av fullmäktige bestämda andelen har fortfarande inte uppnåtts och C-gren och H-ström är ersättare för fem eller flera ledamöter. Vid nästa sammanräkning utses till ersättare E-gren (lista 3) samt C-lund (lista 2 och 5). Ersättare är nu:

Carlsson	C-lund	C-gren	-	C-gren
		D-gren		H-ström
		E-gren		C-lund

Eftersom andelen ersättare inte är uppnådd och C-lund, C-gren och H-ström nu är ersättare för sju eller flera ledamöter skall ytterligare sammanräkning ske. Den leder till att D-lund (lista 2) , F-gren (lista 3) och I-ström (lista 5) utses. Ersättare är nu:

Carlsson	C-lund	C-gren	-	C-gren
	D-lund	D-gren		H-ström
		E-gren		C-lund
		F-gren		I-ström

Antalet ersättare är nu nio. Den av fullmäktige bestämda andelen har inte bara uppnåtts, utan t.o.m. överskridits. Ytterligare sammanräkningar skall därför inte ske.

4.3 Överväganden och förslag

I riksdagsmotionen 1991/92:K606 (kds) har framhållits att sårbarheten för partier med endast en ersättare är påtaglig vad gäller närvaron vid kommunfullmäktiges sammanträden. I motionen föreslås att antalet ersättare för ledamot i kommunfullmäktige minimeras till tre i likhet vad som gäller för landstingsfullmäktige. KU har i betänkandet

1992/93:KU4 föreslagit att en översyn av ersättersystemet görs mot bakgrund av vad som uttalats i motionen.

Resultatet från 1991 års val till kommunfullmäktige visar att det i åtskilliga fall förekom att ett parti fick endast en eller två platser i fullmäktige. I tab. 1 nedan anges för ett antal län i hur många fall ett parti är representerat med ett eller två mandat i kommunfullmäktige. Som tidigare nämnts utses endast en ersättare när partiet vunnit ett mandat. I de fall partiet vunnit två mandat kan två ersättare ha utsetts under förutsättning att partiet gått fram med flera listor. Av tab. 2 framgår att det är relativt vanligt att partierna i kommunfullmäktigvalen går till val med mer än en lista per valkrets. Det finns därför anledning att utgå från att partier som vunnit två mandat inte sällan kommit att få två ersättare. Det vanligaste torde dock vara att endast en ersättare utses för två valda ledamöter.

De skäl som nu förts fram för en ökning av antalet ersättare i kommunfullmäktige är delvis desamma som lades fram som argument för införandet av ersättare i fullmäktige. Då, liksom nu, framhölls risken för att majoritetsförhållandena skulle kunna komma att förskjutas om ett parti helt saknar representanter vid omröstningar i fullmäktige. Problemet blir naturligtvis mest synbart då ett litet parti har vågmästarställning. Den förbättring för små partier i fråga om antalet ersättare, som genomfördes på förslag av 1978 års Vallagskommitté omfattade inte partier som vunnit ett eller två mandat. Enligt kommitténs mening är det naturligt och angeläget att även de minsta partierna i fullmäktige får arbeta under sådana betingelser att inte praktiska svårigheter förhindrar dem att fullgöra det uppdrag som väljarna gett dem.

För att bilda sig en uppfattning om problemets omfattning har kommittén haft kontakt med bl.a. kanslicheferna i ett antal kommuner. Det har därvid framkommit att frågan om små partiers närvaro vid sammanträdena i fullmäktige inte bedöms vara ett stort problem. De små partierna är således oftast representerade. Emellertid har framhållits att små partier i bland har problem med närvaron då fullmäktiges sammanträden måste flyttas. Från partihåll har däremot framförts att det vore önskvärt med fler ersättare. Därvid har inte bara frågan om närvaro i fullmäktige berörts, utan arbetssituationen i stort. Det har framhållits att ett större antal ersättare rent allmänt skulle kunna bidra till att underlätta arbetet för ledamöterna bl.a. genom att arbetsuppgifterna då kan fördelas på fler personer.

Kommittén anser att frågan om att utse fler ersättare i syfte att lindra arbetsbördan för ledamöterna i fullmäktige faller något vid sidan av uppdraget. Bedömningen bör i stället göras med utgångspunkt från vad som är rimligt med tanke på att små partier, vid förfall för en ordinarie ledamot, kan bli orepresenterade vid fullmäktiges samman-

träden. Kommittén delar uppfattningen att det nuvarande ersättersystemet innebär en sådan risk för små partier. Särskilt påtaglig är risken för partier som har en eller två platser i fullmäktige och därmed ofta endast en ersättare. Reglerna bör därför ändras på så sätt att det normalt kommer att utses mer än en ersättare i dessa fall.

Det har i den tidigare nämnda riksdagsmotionen föreslagits att antalet ersättare för partier i kommunfullmäktige minimeras till tre. Anledningen till att antalet satts till tre torde vara att en sådan ordning tillämpas för valet till landstingsfullmäktige, och f.ö. också vid riksdagsvalet. Även om det i och för sig vore önskvärt med en enhetlig ordning för de allmänna valen kan det ifrågasättas om det är lämpligt att alltid utse så många som minst tre ersättare för en ledamot i kommunfullmäktige. Den främsta orsaken härtill är den förhållandevis stora ökning av antalet ersättare som detta skulle innebära. Om partier med ett eller två mandat skall få tre ersättare bör nämligen, i konsekvensens namn, gälla att det minsta antalet ersättare för de partier som har tre eller fyra mandat utökas från två till tre. En sådan utökning av antalet ersättare skulle visserligen i vissa fall kunna medföra att arbetsbördan för ledamöterna i partier med fyra mandat eller färre blev mindre. Emellertid skulle någon motsvarande effekt inte uppnås för ledamöterna i större partier. Följden skulle bli att samtliga partier med en representation i fullmäktige på mellan ett och sex mandat skulle kunna komma att få tre ersättare. Det kan möjligen ifrågasättas om detta på ett godtagbart skulle spegla valutgången. Det kan inte heller uteslutas att de valadministrativa myndigheternas arbete med att utse ersättare både i samband med valet och under mandatperioden komma att öka. Med beaktande av att huvudsyftet är att motverka tomma platser i fullmäktige framstår det som en lämplig avvägning att antalet minimeras till två. Risken för att de minsta partierna blir oreprresenterade vid sammanträdena i fullmäktige minskar samtidigt som de ovan redovisade nackdelarna med ett stort antal ersättare undviks.

Kommittén föreslår således att antalet ersättare för en ledamot i kommunfullmäktige minimeras till två på det sättet att det för partier som har fått ett eller två mandat alltid skall utses två ersättare.

Tabell 1

Antal fall där partierna är representerade i fullmäktige med ett eller två mandat

	M	C	FP	KdS	MP	NyD	S	V	Övr
Stockholms län									
25 kommuner	-	12	-	20	17	16	-	10	6
Östergötlands län									
13 kommuner	-	-	4	3	8	1	-	6	1
Jönköpings län									
11 kommuner	-	-	1	-	6	4	-	6	5
Värmlands län									
16 kommuner	-	1	6	9	12	10	-	7	2
Malmöhus län									
20 kommuner	-	2	1	15	17	8	-	9	10

Tabell 2

Antal listor för partierna i kommunfullmäktigevalen 1991

Län	Antal valkretsar	M	C	Fp	S	V	Mp	KdS	Tot
Stockholms	44	33	29	31	33	30	31	25	212
Uppsala	11	6	6	6	12	6	4	6	46
Södermanlans	16	9	9	9	14	9	8	8	66
Östergötlands	21	13	12	13	20	11	11	11	93
Jönköpings	17	44	50	37	46	9	11	46	243
Kronobergs	9	28	34	16	21	8	6	14	136
Kalmar	15	16	18	13	14	12	11	16	100
Gotlands	3	4	5	3	3	1	1	1	18
Blekinge	8	7	9	6	8	5	5	5	53
Kristianstads	17	30	34	19	29	9	11	19	123
Malmöhus	26	29	24	20	22	11	21	20	147
Hallands	10	15	12	13	12	6	6	6	70
Göteborgs och Bohus	22	51	43	47	35	15	20	41	252
Älvsborgs	26	34	44	27	22	9	16	21	173
Skaraborgs	20	42	37	26	22	11	18	20	176
Värmlands	17	20	28	22	27	13	13	16	139
Örebro	15	15	15	15	14	9	10	15	93
Västmanlands	12	11	12	11	13	11	11	11	80
Kopparbergs	19	20	27	17	30	15	14	16	139
Gävleborgs	14	11	16	16	21	10	9	13	96
Västernorrlands	12	9	15	14	18	7	7	11	81
Jämtlands	9	15	22	11	17	7	8	8	88
Västerbottens	17	17	38	29	42	11	6	22	168
Norrbottens	16	18	20	15	21	14	11	15	106

4.4 Att utse ersättare när ledamöter eller ersättare avgår

4.4.1 Bakgrund och gällande regler

Om en ledamot i kommunfullmäktige avgår i förtid skall den ersättare som står i tur att inträda kallas in för tjänstgöring. Finns det ingen ersättare att kalla in skall länsstyrelsen göra en ny sammanräkning för att utse efterträdare. Då skall man tillämpa de bestämmelser i 14 kap.

19 § vallagen som beskrivits tidigare. Om en ersättare tas i anspråk på detta sätt eller avgår av annan anledning är huvudregeln att en ny ersättare skall utses. Från den regeln gäller dock ett viktigt undantag, vilket är en följd av att ett parti kan ha fått fler ersättare än vad fullmäktige bestämt. En ny ersättare skall nämligen, enligt 14 kap. 23 § vallagen utses endast om avgången medför att antalet ersättare kommer att understiga den av fullmäktige bestämda andelen ersättare.

14 kap. 23 § vallagen lyder:

Har en ersättare för landstingsledamot eller för fullmäktig inträtt som ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av annan orsak, skall länsstyrelsen på anmälan av landstingsfullmäktiges respektive kommunfullmäktiges ordförande vid offentlig förrättning utse ytterligare en ersättare för varje berörd ledamot. *Ytterligare ersättare för fullmäktig skall dock utses endast om antalet ersättare är mindre än det antal som fullmäktige har bestämt.* Vid den nya sammanräkningen tillämpas 18 § när det gäller ersättare för landstingsledamot och 19 § när det gäller ersättare för fullmäktig.

Finns ej någon som kan utses till ersättare för landstingsledamot eller kommunfullmäktig skall därvid bero.

Begränsningsregeln, som har angetts i kursiv stil, infördes år 1985 efter en framställning från RSV. Syftet var att komma till rätta med vissa problem. Det hade nämligen visat sig att 14 kap. 23 § vallagen i sin tidigare lydelse, dvs. utan begränsningsregel, i vissa fall kunde leda till att antalet ersättare ökade under mandatperioden genom att en avgången ersättare ersattes med flera personer. Detta trots att det återstående antalet ersättare varit tillräckligt. Sådana effekter kunde exempelvis uppstå i en valkretsindelad kommun, om ett parti gick fram med flera olika listor med delvis samma namn (jfr prop. 1984/85:119 s. 29).

För att illustrera begränsningsregeln i 23 § ges ett exempel.

Exempel 5

14 kap. 23 § vallagen

I en kommun har ett parti gått fram med två listor och fått sex mandat. Andelen ersättare har bestämts till hälften.

Lista 1 Lista 2

A	G
B	H
C	I
D	K
E	L
X	Y

De valda är A,B och C från lista 1 samt G, H och I från lista 2. D utses till ersättare för A,B och C. K blir ersättare för G,H och I. Två ersättare har nu utsetts för sex ledamöter. Det av fullmäktige bestämda antalet, dvs, tre, har inte uppnåtts. Dessutom är varje ersättare i detta läge ersättare för tre eller flera. Ytterligare sammanräkning måste därför göras. Vid nästa sammanräkning blir E och L utsedda till ersättare för A,B och C resp. G,H och I. Den av fullmäktige bestämda andelen är uppnådd. Fyra ersättare har således utsetts för sex ledamöter. Anta nu att D avgår. I den situationen kvarstår tre ersättare, nämligen E, K och L. Någon ny ersättare skall inte utses eftersom antalet ersättare inte understiger den av fullmäktige beslutade andelen.

Anta istället att både D och K avgår som ersättare. Då kommer det endast att finnas två ersättare, E och L. De kommer dessutom att vara ersättare för tre eller flera ledamöter. En ny sammanräkning måste därför göras. Vid denna skall reglerna i 14 kap. 19 § tillämpas. Det leder till att X och Y utses till ersättare.

Av det sagda framgår att begränsningsregeln endast tillämpas så länge det kvarvarande antalet ersättare uppgår till minst den andel som beslutats av fullmäktige. Något undantag från denna regel görs i lagtexten inte ens för den situationen att en ledamot, efter avgångar, kommer att sakna ersättare. Situationen beskrivs i exempel 6.

Exempel 6

Ett parti har gått fram med tre listor och fått tre mandat. Fullmäktige har bestämt andelen ersättare till hälften.

Lista 1	Lista 2	Lista 3
A	D	G
B	E	H
C	F	I

A, D och G är valda. B, E och H är ersättare. Anta att H avgår. I denna situation skall inte utses någon ersättare för G. Det återstår nämligen två ersättare, vilket innebär att den av fullmäktige bestämda andelen inte underskridits. Begränsningsregeln skall alltså tillämpas. G kommer inte att ha tillgång till ersättare från den egna listan, trots att det finns ytterligare namn på denna.

4.5 Överväganden och förslag

Till kommittén har överlämnats en skrivelse från kommunstyrelsen i Göteborgs kommun. I skrivelsen, som är upprättad 1987, uttalar styrelsen bl.a. att den anser att antalet ersättare skall vara konstant under hela mandatperioden. Vidare säger sig styrelsen finna det orimligt att en fullmäktigeledamot under en del av mandatperioden kan komma att sakna ersättare som inte har utsetts från samma valsedel som ledamoten.

4.5.1 Ett fast antal ersättare

Kommittén behandlar först frågan om ett fast antal ersättare under mandatperioden. De komponenter i valsystemet, som främst bidrar till att ersättarantalet kan komma att variera under mandatperioden, är möjligheten för partierna att presentera flera listor för väljarna och att en listtrogen metod för ersättarvalet används. Om man vill förändra systemet på ett sådant sätt att antalet ersättare förblir fast är det därför naturligt att närmare undersöka de nämnda komponenterna. Möjligheten att gå fram med flera listor är ett utslag av den fria nomineringsrätten. Om denna rätt inskränks, exempelvis så att ett parti får presentera endast en eller två listor per kommun skulle det vara förhållandevis enkelt att åstadkomma en ordning där antalet ersättare kom att variera i mycket ringa utsträckning. Enligt kommitténs mening är det inte motiverat att tillgripa en så genomgripande förändring av valsystemet i syfte att åstadkomma en justering av ersättersystemet. Vad därefter gäller det listtrogna sättet att utse ersättare finns anledning att erinra om den metod som användes vid valet år 1973. Metoden innebar att ersättarna, på i princip samma sätt som ledamöterna, utsågs på grundval av jämförelsetalens storlek. En metod där ersättarna utses på grund av sina jämförelsetal bör leda till stabilitet i fråga om antalet ersättare. Således torde inte kunna inträffa att, fler ersättare än vad fullmäktige beslutat kommer att utses. Den icke listtrogna metoden medför dock ett betydligt mer tidsödande sammanräkningsförfarande, eftersom strykningsvalsedlarna måste registreras i större utsträckning. Dessutom leder den till att ersättarna kan komma att hämtas från andra valsedlar än den på vilken ledamoten är vald. De nu angivna följderna av det skisserade systemet ansågs innebära sådana nackdelar att det övergavs efter valet år 1973 då en listtrogen metod återinfördes. Det framstår inte som ändamålsenligt att återgå till det tidigare systemet.

Det förefaller vara ogörligt att uppnå en ordning som garanterar att ersättarantalet förblir konstant under mandatperioden utan att samtidigt göra betydande ingrepp i det grundläggande regelsystemet. Om sådana förändringar likväl skall göras bör principen om listtrohet snarare än den fria nomineringsrätten få ge vika. I exempel 7 visas hur begränsningsregeln kan modifieras i syfte att hålla ersättarantalet konstant. 14 kap. 23 § vallagen kan således ändras på det sättet att det *alltid* skall göras en ny sammanräkning efter det att en ersättare avgått. Sammanräkningen får dock inte leda till att det utses fler ersättare än tidigare, så länge det finns ersättare som motsvarar den andel som fullmäktige bestämt. Syftet med regeln är att undvika att partiet till följd av avgångar under mandatperioden får fler eller färre ersättare än vad det fick i samband med valet. Problemet med denna lösning är att en viss slumpmässighet uppstår och att metoden är förhållandevis krånglig.

Exempel 7

En modifierad begränsningsregel

I en kommun som inte är valkretsindelad har ett parti gått fram med tre listor. Partiet har fått fyra mandat i fullmäktige. Andelen ersättare skall uppgå till hälften.

Lista 1 (300)	Lista 2	Lista 3 (320)	Lista 4
A	R	B	S
B	X	C	T
C	Z	F	U
D			V

A, R, B och S förklaras valda. (A från lista 1 och B från lista 3.) Ersättare för A och B blir C. Ersättare för R blir X. T utses till ersättare för S. Det har nu utsetts en ersättare mer än vad som följer av fullmäktiges beslut. Om C, som är ersättare för A och B, avgår kommer, med den nuvarande begränsningsregeln, ingen ny ersättare att utses. Det återstår ju två ersättare. Hade någon begränsningsregel inte funnits skulle D och F ha utsetts till ersättare. Antalet ersättare hade alltså ökat. Med den ovan nämnda modifierade begränsningsregeln skall en ny ersättare utses för A och B. Problemet blir nu att avgöra vem som skall ersätta dessa. Det finns ju inte kvar något namn som är gemensamt för lista 1 och 3. Antingen får D bli ersättare för A och B eller får F ersätta både A och B. För att avgöra vem som skall bli ersättare kan olika metoder tänkas. Exempelvis kan resp. ledamots jämförelsetal få bli avgörande. En annan variant är att tillgripa lottning.

Kommittén delar i och för sig uppfattningen att det vore önskvärt om antalet ersättare förblev konstant under mandatperioden. Den omständigheten att ersättarnas antal varierar i viss omfattning kan dock inte sägas utgöra ett så stort problem att det för den sakens skull är befogat göra djupa ingrepp i valsystemet eller att föreslå en modifierad begränsningsregel av det slag som beskrivits ovan. Kommittén avstyrker därför förslaget att ändra ersättersystemet enbart i syfte att få ett fast antal ledamöter i fullmäktige. Det bör dock framhållas att de förslag som presenteras nedan, i annat syfte, kan antas få en stabiliserande inverkan på antalet ersättare.

4.5.2 Ledamot utan ersättare från den egna listan

Begränsningsregeln i 14 kap. 23 § vallagen kan, som nämnts, leda till att en ledamot kommer att sakna ersättare som utsetts från samma valseedel som ledamoten själv, trots att det finns ytterligare namn på valsekeln. En förutsättning för att situationen skall uppstå är att det antal ersättare som återstår efter avgångar motsvarar minst den andel som fullmäktige bestämt.

Exempel 8

Ett parti har gått fram med tre listor och fått tre mandat. Fullmäktige har bestämt andelen ersättare till hälften.

Lista 1	Lista 2	Lista 3
A	D	G
B	E	H
C	F	I

A, D och G är valda. B, E och H är ersättare. Anta att H avgår. Det återstår två ersättare, vilket innebär att den av fullmäktige bestämda andelen inte underskridits. Begränsningsregeln skall alltså tillämpas, vilket medför att det inte kommer att utses någon ny ersättare trots att I skulle kunna tas i anspråk.

Enligt kommitténs mening är det otillfredsställande att begränsningsregeln kan få till följd att en ledamot blir utan ersättare från den egna listan. Kommittén föreslår därför att 14 kap. 23 § vallagen ändras på ett sådant sätt att ersättare utses i de fall ledamoten i annat fall kommer att stå utan ersättare från den egna listan. Ändringen skulle i det ovan angivna fallet medföra att I utsågs till ersättare. En följd av förslaget blir att något fler personer än nu kommer att tas i anspråk

för uppdrag som ersättare. I kommitténs förslag till ny lagtext finns den föreslagna bestämmelsen i 18 kap. 59 §.

4.6 Övriga frågor

Det nuvarande ersättersystemet för val till kommunfullmäktige skiljer sig på avgörande punkter från vad som gäller för val till riksdagen och landstingsfullmäktige. Systemet kan inte heller sägas vara helt enkelt att tillgodogöra sig. Kommittén har med anledning därav tagit fram riktlinjer för ett något annorlunda sätt att utse ersättarna. Vid diskussioner med företrädare RSV har det framförts invändningar av både praktisk och principiell art mot riktlinjerna. Ytterligare överväganden torde därför fordras inför en allmän översyn av tillvägagångssättet för utseende av ersättare. En sådan översyn ingår inte i kommitténs uppgifter enligt direktiven och har heller inte varit möjlig att genomföra med hänsyn till den tid som kommittén har haft till sitt förfogande.

Kommittén har vidare övervägt att föreslå en möjlighet att i vissa situationer utse ersättaren från en annan lista än den på vilken ledamoten står om det annars inte blir möjligt att utse någon ersättare. Det har emellertid visat sig att en sådan regel inte kommer att uppfylla rimliga krav på enkelhet och förutsebarhet. Med hänsyn till detta och då det kan antas att en sådan regel skulle komma att tillämpas relativt sällan vad gäller kommunfullmäktigvalet, avstår kommittén från att lägga fram ett förslag i frågan.

I samband med följdlagstiftningen till kommunallagen kom bestämmelser om ersättares tjänstgöring att överföras i sak oförändrade från kommunallagen till 14 kap. 19 § vallagen (prop. 1991/92:17). Reglerna är handlingsregler för kommunfullmäktige och saknar betydelse för länsstyrelsernas sammanräkningsarbete. Kommittén föreslår att reglerna återförs till kommunallagen (14 kap. 19 § motsvaras i kommitténs förslag till ny lagtext av 18 kap. 50 §). Detsamma gäller regeln i 14 kap. 18 a § vallagen som bl.a. anger att det är kommunfullmäktige som avgör hur många ersättare som skall utses.

Förslaget att öka minimiantalet ersättare från en till två kommer att leda till att antalet ersättare ökar. Även kommitténs förslag i övrigt kan antas medföra en viss ökning av antalet ersättare. Detta innebär att kostnaderna för ersättarna blir något större än i dag. Det är svårt att med något större mått av exakthet ange hur stor fördyringen blir. Det är emellertid inte troligt att antalet ersättare i varje fullmäktige

kommer att öka med mer än ett fåtal. Kostnadsökningen för varje enskild kommun måste bedömas bli marginell.

5 Symboler på valsedlar

5.1 Sammanfattning

I detta avsnitt behandlar kommittén ett förslag om att valsedlar skall förses med en symbol som visar för vilket parti valsedeln gäller. Kommitténs slutsats är att fördelarna med en sådan ordning inte uppväger de olägenheter och kostnader som kan uppstå. Kommittén ställer sig därför negativ till förslaget. Kommittén anser dock att det kan finnas anledning att ta upp frågan på nytt i samband med den översyn av den fria nomineringsrätten m.m. som för närvarande planeras.

5.2 Bakgrund och nuvarande regler

I riksdagsmotionen 1991/92:K702 (s) har föreslagits att valsedlar skall förses med symboler. De symboler som avses torde vara partiernas logotyper, exempelvis Socialdemokraternas ros, Moderaternas stiliserade M, Centerns fyrklöver, Folkpartiet liberalernas blåklint, Kristdemokratiska samhällspartiets monogram, Vänsterpartiets stiliserade V med infälld nejlika, Ny Demokratis ansikte samt Miljöpartiets maskros.

Som skäl för förslaget har framhållits bl.a. att användning av symboler skulle kunna vara till stor hjälp i samband med valdeltagandet för begåvningshandikappade personer och för analfabeter.

KU avstyrkte bifall till motionen, men uttalade att frågan kunde komma att behandlas inom det fortsatta utredningsarbetet inom ramen för Vallagsutredningens uppdrag.

Valsedlarna är de verktyg som förmedlar väljarens preferenser i fråga om parti och kandidater. Förutom denna uppgift fyller valsedlarna en informativ uppgift bl.a. genom att de innehåller partibeteck-

ning och vanligtvis också namn på kandidater samt val- och valkrets-beteckning.

Man kan skilja på två huvudgrupper av valsedlar. *Namnvalsedlar* innehåller förutom partibeteckning också namn på en eller flera kandidater i den ordning som partiet önskar se dem invalda. *Partimarkerade valsedlar* upptar endast parti och valbeteckning och saknar således kandidatnamn. Dessutom förekommer blanketter till valsedlar. Dessa är blanka. Centrala valmyndigheten, RSV, tillhandahåller efter beställning valsedelsblanketter och förser dem på begäran av beställaren med partibeteckning och kandidatnamn samt vissa andra uppgifter.

I 6 kap. vallagen finns regler om vad valsedlar skall och bör innehålla. Det är endast en uppgift som är obligatorisk i den meningen att en valsedel är ogiltig om inte uppgiften finns. Således måste partibeteckning alltid vara angiven. Med partibeteckning förstås det namn eller den beteckning som en sammanslutning eller grupp av väljare uppträder under vid valet. Avgörande är den beteckning under vilken partiet går till val (i praktiken vad som står på valsedlarna) och inte vad partiet som sådant har antagit för namn. Partibeteckningen för Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti vid 1991 års val var Arbetarepartiet- Socialdemokraterna.

En partibeteckning kan under vissa förutsättningar registreras hos, RSV. Genom registreringen får partibeteckningen ett visst skydd. Skyddet är konstruerat på det sättet att partierna har möjlighet att anmäla kandidater till valet. Om ett parti har anmält kandidater måste en valsedel med den registrerade beteckningen som första namn uppta namnet på någon av de anmälda kandidaterna. I annat fall tillgodoräknas rösten endast partiet och påverkar inte fördelningen av mandat inom partiet. Även de regler som gäller för RSV:s prövning av ansökningar om registrering innebär ett skydd. Således får en partibeteckning inte registreras om den, enligt i 5 kap. 3 § vallagen närmare angivna regler, kan antas leda till förväxling med tidigare registrerade partibeteckningar. Möjligheten att skydda partibeteckning genom registrering skall ses mot bakgrund vad som brukar kallas den fria nomineringsrätten. Att nomineringsrätten är fri innebär att det står varje väljare fritt att ange den partibeteckning och de personer han eller hon vill på valsedeln. Denna möjlighet innebär att partibeteckningar kan missbrukas på olika sätt. Vid varje val brukar sådana försök förekomma. Det vanligaste tillvägagångssättet är att under en etablerad partibeteckning föra upp personer som inte har någon anknytning till partiet. Missbruket bygger på att väljarna genom att den etablerade partibeteckningen är angiven vilseleds att tro att

samtliga namn på valsedeln avser personer som står för partiets politik.

Utöver det administrativa namnskydd som registrering hos RSV medför kan också upphovsrättsliga regler ge politiska partier ett visst privaträttsligt skydd. Detta kan omfatta inte bara namnet utan också partiernas symboler. Som exempel kan nämnas att Folkpartiet liberalerna och Ny demokrati enligt uppgift har låtit registrera sina partisymboler som varumärken.

Skyddet enligt varumärkeslagen är kommersiellt och innebär ensamrätt till märket för att från andras varor eller tjänster skilja sådana som partiet tillhandahåller i sin rörelse. Även firmalagens regler torde kunna tillämpas, i vart fall analogivis, på politiska partiers namn och symboler.

Det privaträttsliga skydd som den upphovsrättsliga lagstiftningen kan ge innebär dock inte någon garanti mot illojala förfaranden i samband med valet, eftersom de olika regelsystemen inte har någon direkt koppling till varandra.

5.3 Överväganden

Tanken bakom förslaget om symboler på valsedlar är att underlätta för dem som har svårt att själva tillgodogöra sig innehållet på valsedlarna.

Under förutsättning att de olika partisymbolerna verkligen har den särskiljande effekt som förutsatts kan slutsatsen sägas gälla fullt ut beträffande partimarkerade valsedlar, där endast partibeteckningen är förtryckt. I fråga om namnvalsedlar bidrar en partisymbol naturligtvis inte till någon kännedom om vilka kandidater som finns uppförda på valsedlarna. I de fall ett parti gått fram med endast en lista, kan således partisymboler tjäna syftet att underlätta för den icke läskunniga om vederbörande är beredd att acceptera partiets nominering. I de fall det förekommer flera listor för partiet blir dock värdet av en symbol på valsedeln mindre. Visserligen behöver väljaren inte tveka i fråga om vilket parti som kommer att få hans eller hennes röst men vederbörande får ingen vägledning i fråga om valet av person.

Enligt kommitténs mening måste utgångspunkten vara att varje väljare bör ta ställning inte bara till partivalet utan också till vilka personer som skall representera partiet. En ordning där valsedlarna försetts med partisymboler av hänsyn till icke läskunniga personer innebär därför inte någon avgörande fördel. Skulle en personröstningsreform komma att genomföras måste också värdet av en reform av nu angivet slag sägas bli förhållandevis begränsat.

Förutom det nu sagda innebär tryckta partisymboler på valsedlar att det öppnas nya möjligheter att missbruka valsystemet. Som nämnts ovan utgör upphovsrättsligt skydd som t. ex. varumärkesregistrering ingen garanti mot illojala förfaranden i samband med val. Således kan man tänka sig att mindre nogräknade personer beställer valsedlar med en i och för sig fristående partibeteckning och förser valsedlarna med ett etablerat partis symbol. Ett sådant förfarande kan förutom att direkt lura väljare som inte kan läsa också vara ägnat att rent allmänt ge intryck av att partiet förespråkar samma ideologi som det parti vars symbol förekommer på valsedlarna. Därmed riskerar de olika partisymbolerna att, i vart fall på sikt, förlora både särskiljningsförmåga och good-will.

Ett system som medger symboler på valsedlarna måste därför förenas med regler som skyddar symbolerna även vid val. Det ligger nära till hands att försöka konstruera dessa bestämmelser enligt förebild från reglerna för registrering av partibeteckning. Emellertid väcker ett registreringsförfarande för symboler svårlösta följdfrågor. Således måste en "otillåten" användning av symboler sanktioneras på ett sådant sätt att det blir mindre intressant att försöka snylta på ett annat partis renommé. Anta att det vid ett val sprids en mängd valsedlar med partibeteckningen "Sociala partiet", samt att dessa förses med Socialdemokraternas ros. Anta vidare att det avges så många valsedlar av denna sort att de i och för sig räcker till ett mandat. Skall valsedlarna i denna situation tillgodoräknas "Sociala partiet", Socialdemokraterna eller skall de förklaras ogiltiga? Någon annan lösning än att låta den på valsedeln angivna partibeteckningen bli avgörande kan knappast tänkas, dvs. mandatet skall gå till "Sociala partiet". Man kan då möjligen efter förebild från de nuvarande reglerna fordra att en valsedel som upptar en symbol, som före valet registrerats hos RSV, som första namn skall uppta ett anmält namn för det parti vars symbol förekommer på valsedel. Om en sådan ordning skall samordnas med det nu gällande systemet blir registreringsförfarandet tungrott och dessutom kan det i efterhand uppkomma svåra tolkningsproblem, exempelvis om den använda symbolen inte är identisk med det etablerade partiets, utan endast snarlik.

En annan tänkbar situation är att den som vill missbruka systemet använder sig av helt utomstående symboler för att skänka det egna partiet legitimitet. Exempelvis kan det antas att Världsnaturfondens panda, skulle vara en attraktiv symbol.

Det mesta talar för att det i det nuvarande systemet, utan anmälningsplikt för partier och med fri nomineringsrätt, inte går att åstadkomma en helt tillfredsställande lösning av de nämnda problemen.

Slutligen kommer en ordning med symboler på valsedlarna att medföra problem av rent teknisk art, vilket främst hänger samman med valsedlarnas storlek. Den maskinella utrustning som finns för framställning av valsedlar och kuvert är anpassad till det nuvarande formatet och låter sig inte ändras utan betydande kostnader.

Redan i dag är det ofta så beträffande namnvalsedlar att utrymmet är knappt. Det går inte att nämnvärt minska det utrymme som i dag finns för partibeteckning, kandidatnamn, val- och valkrets-beteckning. Det innebär att det i vissa fall inte kommer att finnas tillräckligt utrymme för att trycka en partisymbol. Ytterligare en aspekt av teknisk natur är att symbolerna för att verka särskiljande bör tryckas i färg, vilket skulle öka kostnaderna för valsedelsframställningen.

Sammanfattningsvis anser kommittén att värdet av att förse valsedlar med partisymboler inte uppvägs av de risker för missbruk och de kostnader som en sådan ordning skulle medföra.

5.3.1 Kommitténs syn på frågans fortsatta behandling

Det har under slutskedet av kommitténs arbete meddelats att det träffats en överenskommelse mellan samtliga riksdagspartier att frågan om den fria nomineringsrätten skall behandlas av en parlamentariskt sammansatt beredning. Förslaget om att förse valsedlar med symboler har som framgått av vad som sagts ovan vissa beröringspunkter med den fria nomineringsrätten. Ytterligare en likhet är att det i vallagen inte finns något stadgande som uttryckligen förbjuder användningen av symboler eller någon bestämmelser som direkt medför att en valsedel med en symbol skall förklaras som ogiltig. Det bör dock observeras att en symbolförsedd valsedel under vissa omständigheter torde kunna komma att underkännas som avsiktligt märkt. I vallagen finns det inte någon skyldighet för RSV att tillhandahålla symbolförsedda valsedlar.

Enligt kommitténs uppfattning kan frågan om symboler med fördel behandlas i samband med en översyn av den fria nomineringsrätten, framför allt med hänsyn till de likartade spörsmål som uppstår då det gäller att finna en ordning som förhindrar att systemet missbrukas.

6 Röstning i utlandet

6.1 Sammanfattning

Röstmottagning genom svenska utlandsmyndigheter sker idag i mycket stor omfattning. Enligt gällande praxis anordnas röstmottagning utomlands på platser där det finns fler än ett tiotal svenska medborgare.

En särskild form av röstning är brevröstningen. Brevröstningen har enligt särskilda bestämmelser kunnat göras från två länder vid valen år 1991, nämligen Tyskland och Schweiz. Bakgrunden till detta är att dessa länder inte tillåtit att det där anordnas ordinär röstmottagning för val i andra länder. Vid brevröstning ställer väljaren i ordning sin röst och sänder den med vanlig post direkt till resp. valnämnd.

Kommittén föreslår inte att brevröstningen görs generell så att *alla* väljare som befinner sig utomlands skall kunna brevrösta. En viss utvidgning av brevröstningen föreslås dock. De väljare som befinner sig på ett fartyg skall enligt förslaget kunna brevrösta.

När det gäller formföreskrifterna vid brevröstningen föreslår kommittén att kravet på att väljaren skall bifoga sitt röstkort till brevrösten tas bort. Kravet på att brevrösten skall vara försedd med poststämpel som klart visar att rösten sänts från ett land där brevröstning är tillåten skall finnas kvar. Om rösten sänts från ett fartyg skall det på motsvarande sätt framgå av en stämpel och ett intyg av befälhavaren att brevrösten gjorts i ordning ombord på ett fartyg.

6.2 Gällande rätt

6.2.1 Röstmottagning genom utlandsmyndigheterna

För de väljare som vistas utomlands anordnas vid de allmänna valen röstmottagning på svenska beskickningar och konsulat. Regler om sådan röstmottagning finns i 10 kap. 7-11 §§ vallagen.

Röstning sker hos de svenska utlandsmyndigheter som RSV bestämmer efter samråd med Utrikesdepartementet. Röstmottagare är, enligt 10 kap. 10 § vallagen, chefen för utlandsmyndigheten eller den som han bestämmer.

Efter beslut av chefen för en röstmottagningsmyndighet utomlands kan *särskild röstmottagning* anordnas på orter där det finns ett större antal svenska medborgare men där röstmottagningsmyndighet saknas. Särskild röstmottagning kan således komma ifråga på svenska byggarbetsplatser, på avlägsna eller isolerade orter, orter med större turistkoncentration, kursorter, orter där svenska FN-bataljoner är stationerade etc.

Enligt vad som tillämpas f.n. krävs minst 10-15 röstberättigade personer för att särskild röstmottagning skall anordnas. Omständigheterna i det enskilda fallet kan dock vara sådana att röstmottagning kan komma i fråga även för mindre grupper. Vid 1991 års val anordnades röstmottagning på omkring 300 platser. Av dessa var omkring 30 stycken särskilda röstmottagningsställen. I USA fanns möjlighet att rösta på 35 platser varav 8 stycken var särskilda röstmottagningsställen. Som exempel kan nämnas att särskilt röstmottagningsställe inrättades i Svenska kyrkans lokaler i New York men också hos en privatperson i Greensboro.

Förfarandet vid röstning vid svenska utlandsmyndigheterna är i huvudsak detsamma som vid poströstning. Det krävs emellertid inte att väljaren har något röstkort. Han får lämna sin röst om han visar upp en giltig identitetshandling. I så fall skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för väljaren, som i stället för röstkortet läggs i ytterkuvertet. Adresskortet upprättas med ledning av identitetshandlingen och den röstandes egna uppgifter. På adresskortet skall den röstandes namn, personnummer och senaste folkbokföringsort anges. Är väljaren upptagen i särskild röstlängd skall det också anges på adresskortet.

Genom den ändring av vallagen som riksdagen har beslutat den 1 december 1993 (prop. 1993/94:21, KU12, rskr. nr 45, SFS 1993:1399) togs det obligatoriska kravet på att väljaren vid röstning hos en utlandsmyndighet alltid skall visa pass bort. Bakgrunden till denna ändring är att svenska medborgare som vistas i något av våra nordiska

grannländer ofta inte har pass. Kravet på pass medförde att denna kategori väljare inte kunde rösta.

Röstmottagningen får, liksom vid röstning på posten, vid ordinarie val börja tjugofyra dagar före valdagen och vid andra val tjugo dagar före valdagen. De mottagna rösterna sänds av utlandsmyndigheten till RSV. Röstmottagningen får pågå så länge att rösterna kan beräknas komma till RSV senast kl. 12.00 dagen före valdagen. Utlandsmyndigheterna sänder rösterna till RSV med kurirpost. RSV distribuerar därefter rösterna till respektive valnämnd.

6.2.2 Röstning på fartyg

I 10 kap. 12-16 §§ vallagen finns bestämmelser om röstning på fartyg. Där föreskrivs bl.a. följande.

Röstning kan anordnas på svenska fartyg i utrikes fart. RSV bestämmer inför varje val på vilka fartyg röstning skall äga rum. Rätt att rösta ombord har den som tillhör besättningen eller annan personal på fartyget eller är passagerare. Röstning på fartyg får börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara RSV till handa senast kl. 12 dagen före valdagen. Vid andra val än ordinarie val får röstmottagningen börja tidigast den trettionde dagen före valdagen. Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum. Befälhavaren, eller den han utser, är röstmottagare. Den som är röstmottagare har rätt till ersättning av statsverket för nödvändiga utgifter för uppdragets fullgörande enligt normer som bestäms av RSV.

Förfarandet vid röstning på fartyg är i huvudsak detsamma som vid poströstning och röstning vid svenska utlandsmyndigheter. Precis som vid röstning vid en utlandsmyndighet krävs det inte att väljaren har ett röstkort. Han får rösta ändå om han kan visa sin sjöfartsbok eller annan giltig identitetshandling. I så fall upprättar röstmottagaren, på samma sätt som vid röstning vid utlandsmyndighet, ett adresskort, som i stället för röstkortet läggs i ytterkuvertet.

Fartygsröstning infördes år 1962 (prop. 1962:53, KU 9, rskr. 137). Bestämmelserna om förfarandet hade då i huvudsak samma innehåll som nu gällande rätt. Röstningen fick emellertid inte börja tidigare än den 30:e dagen före valdagen och kunde pågå längst t.o.m. valdagen. Röstningen skulle dock avslutas i så god tid att försändelserna med valkuvert kunde beräknas vara överståthållarämbetet till handa senast den fjärde dagen efter valdagen. Väljaren var skyldig att förete antingen röstkort eller sjöfartsbok för att få avge sin röst.

År 1982 ändrades perioden för fartygsröstning (prop. 1981/82:83, bet. 1981/82:KU83, rskr. 1981/82:137). Röstningen fick börja tidigast den 45:e dagen före valdagen och skulle avslutas i sådan tid att valförsändelserna kunde beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast kl. 12 dagen före valdagen. Utsträckningen av tiden för röstning motiverades med att röstningsperioden började så sent att det i flera fall visat sig omöjligt att genomföra röstningen i sådan tid att rösterna kom fram till sammanräkningsmyndigheten i tid. Av samma skäl utsträcktes tiden för röstning till 55 dagar år 1988 (prop. 1987/88:22, 1987/88:KU32, rskr. 1987/88:182).

Kretsen av fartyg där röstning fick äga rum har också utvidgats. Från att tidigare ha gällt fartyg som kunde beräknas befinna sig utom riket under hela den period då röstning fick ske, kan röstning nu, efter beslut av RSV, anordnas på samtliga fartyg i utrikes fart. Därmed avses fartyg som någon gång under röstningsperioden lämnar svenskt territorialvatten under en inte alltför kort tid.

Fartygsröstningens genomförande och omfattning

Förberedelsearbetet inför fartygsröstningen inleds regelmässigt med att RSV kontaktar organisationerna för redare och ombordanställda i syfte att klarlägga vilka fartyg som under röstningsperioden kommer att gå i utrikes fart. Sedan organisationerna beretts tillfälle att yttra sig beslutar RSV på vilka fartyg röstning skall äga rum. En förteckning över dessa fartyg trycks och sänds tillsammans med valkuvert, valsedelsblanketter och övrigt valmateriel till fartygen. Detta sker i regel under juni månad. Som regel svarar respektive rederi för att valmaterialet sänds till fartygen. I enstaka fall har den dock, efter överenskommelse mellan RSV och redaren, genom RSV:s försorg skickats direkt till fartyget.

Vid 1973 års val anordnades röstning på 306 fartyg tillhörande 66 rederier och det avgavs 3 628 röster där. Av tab. 1 framgår dels antalet fartyg där röstmottagning anordnats de senast fyra valen, dels hur många röster som kommit in till RSV från dessa fartyg samt genomsnittligt antal röster per fartyg.

Tabell 1

År	Fartyg	Röster	Röster/fartyg
1982	206	2025	9,83
1985	164	1 379	8,40
1988	142 (83)*	657	4,62
1991	133 (57)*	885	6,65

* inom parentes anges fartyg med 0 röster

Som bakgrund till de ovan redovisade uppgifterna kan nämnas att antalet fartygsanställda på svenska fartyg i fjärrfart under 1991 var 8 554 personer. I denna kategori ingår både svenska och utländska medborgare. Där ingår också de som är anställda på fartyg som visserligen går i fjärrfart men som trafikerar Nordsjön och Östersjön.

Antalet fartyg i den svenska handelsflottan har på senare tid sjunkit. År 1960 fanns i svenska handelsflottan 604 fartyg om minst 500 ton brutto. Motsvarande antal oktober 1993 var omkring 200 stycken. Av dessa går omkring 50 fartyg i fjärrfart utanför Östersjön och Nordsjön.

1978 års Vallagskommitté behandlade fartygsröstningen i sitt delbetänkande Översyn av vallagen 1 (SOU 1978:64). Till denna kommitté hade Svenska Sjöfolksförbundet lämnat följande beskrivning av förutsättningarna för röstningen.

En resa från hamn i norra Europa till Arabiska viken och åter till Europa med tankfartyg tar sju-åtta veckor. Under denna tid kan man ta emot och avlämna post endast på destinationsorterna och ev. vid Kapstaden då fartyget passerar där. Under sådana förhållanden är risken stor att besättningen får avstå från att delta i valet, särskilt som hamntiden är så kort att man inte hinner förrätta valet medan man är kvar på den plats där valmaterielen förts ombord. Förbundet pekade på att det då, efter de senaste tre valtillfällena, mottagits påpekanden från medlemmar om att man inte kunnat delta i valet eller att valmaterielen kommit fartyget till handa så sent att det uppstått tvivel om försändelsen skulle nå centrala valmyndigheten inom föreskriven tid. Förbundet framhöll också att de långa resorna innebär att man på en del fartyg får mycket små tidsmarginaler för röstning om man skall hinna att i tid vidarebefordra avgivna valsedlar till RSV.

Förbundet föreslog en förlängning av röstningsperioden. Kommittén anslöt sig till detta förslag och föreslog i sin tur att röstningsperioden förlängdes från 45 till 55 dagar.

Idag har de som är anställda på svenska fartyg ett avlösningssystem där den anställda är ledig lika länge som han eller hon är ombord och där den längsta tiden ombord är fyra månader. Det vanligaste är att den anställda har en kortare tid ombord och det är sällan som en resa tar längre tid än tre veckor från hamn till hamn. Mot bakgrund av detta avlösningssystem kan man uppskatta att av totala antalet ombordanställda så är högst hälften ombord på fartyget vid en given tidpunkt.

Det finns också ett mindre antal ombordanställda som är anställda enligt ett s.k. internationaliseringsavtal. Detta innebär att en svensk medborgare kan vara anställd på ett fartyg som ägs av en svensk men som enligt särskilda regler inte är att betrakta som ett svenskt fartyg. Den anställdes inkomster blir i dessa fall skattefria om han eller hon är ombord i minst 183 dagar under en löpande tolv månaders period.

Bestämmelser i andra nordiska länder om röstning på fartyg

Liksom i Sverige innehåller valförfattningarna i våra nordiska grannländer bestämmelser som gör det möjligt för sjömän på fartyg i utrikes fart att delta i val genom att avlämna sina valsedlar vid förtidsröstning. Förfarandena vid röstning ombord är i sina huvuddrag desamma som på svenska fartyg. När det gäller röstningsperiodens längd finns det dock skillnader.

På danska fartyg som befinner sig utrikes kan röstning börja tre månader före valdagen. Sjömän på danska fartyg och deras familjer kan rösta på fartyget från dagen efter ett folketingsval. Denna röst gäller då nästa folketingsval.

På finska fartyg som befinner sig utomlands kan röstning äga rum fr.o.m. den artonde t.o.m. den åttonde dagen före valen under minst två dagar på de tider som befälhavaren bestämmer.

I norska val kan en sjöman rösta antingen innan han lämnar hemlandet eller ombord på fartyget när det befinner sig utrikes. Förhandsröstning kan ske tidigast den 1 juli valåret. Valet äger rum i september.

Riksskatteverkets synpunkter när det gäller fartygsröstningen

RSV har vid sin utvärdering av 1991 års val, PM 1992-08-27 Dnr 33 970 92/120, framhållit följande när det gäller fartygsröstningen.

Det har genom åren visat sig tämligen svårt att få fram en slutlig förteckning som kan ligga till grund för RSV:s beslut om på vilka fartyg som röstmottagning skall anordnas. Fartyg byter namn och/eller rederitillhörighet med inte alltför sällan återkommande intervaller. Dessutom har det många gånger visat sig svårt att få klartecken från rederierna att röstmottagning kan äga rum på fartygen. Principiellt kan det dessutom ifrågasättas om rederierna skall ha möjlighet att försvåra för eller rent av hindra en väljande från att utöva sin rösträtt. Om den särskilda sjömansskatten avvecklas skulle ytterligare problem uppstå genom att RSV då inte skulle ha tillgång till något eget register över fartyg, som kan komma ifråga för beslut om röstmottagning.

Omedelbart efter avslutande av de allmänna valen, tas kontakter med rederierna m.fl. för att utröna vilka fartyg som skall föras med material för ett ev extra val till Riksdagen. Eftersom mycket få dagar står till buds efter ett beslut om extra val till dess att röstmottagningen på fartyg får inledas, måste RSV träffa avtal med varje rederi. Avtalet innebär därmed att RSV direkt efter ett beslut om extra val kan bestämma vilka fartyg som får ha röstmottagning.

Ovanstående rutiner är synnerligen omständliga samt förenade med stor tidsåtgång och höga kostnader. Inte heller finns det någon total säkerhet beträffande vilka fartyg som bör föras med material för röstmottagning. Dessutom är gruppen väljande mycket begränsad.

Det finns därför anledning att ifrågasätta om inte en motsvarighet till brevröstning skulle praktiskt, enkelt och billigt kunna ersätta röstmottagningen på fartyg i utrikes fart.

Brevröstningsmaterial för röstberättigade på fartyg skulle kunna skickas till rederierna, de ombordanställdas organisationer och, efter beställning, direkt till fartygskaptenen eller annan personal ombord.

6.2.3 Brevröstning

Vem kan brevrösta

Sedan 1956 års val har någon röstmottagning inte kunnat genomföras hos de svenska utlandsmyndigheterna i Schweiz och sedan 1979 års val inte heller i Tyskland.

Sedan Tyskland accepterat att utländska medborgare deltar i val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten, s.k. brevröstning, beslöt riksdagen inför 1982 års val att som en försöksverksamhet införa brevröstning för de röstberättigade som vistades i Tyskland (prop. 1981/82:224). Inför 1985 års val infördes

motsvarande bestämmelser om en tidsbegränsad lag om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland (prop. 1984/85:119). Också vid 1988 års val kunde brevröstning ske från Tyskland. Bestämmelserna om brevröstning gällde då inte enbart ordinarie val utan också om ett extra val eller omröstning skulle infalla under perioden fram till nästa ordinarie val. Inför 1991 års ordinarie val beslöt riksdagen att brevröstning skulle vara möjlig inte bara från Tyskland utan också från Schweiz. Bakgrunden till denna utvidgning var att Schweiz, som sedan år 1956 inte tillåtit att en utländsk medborgare utfört någon valhandling på schweiziskt territorium, beslutat tillåta brevröstning. Röstning vid svenska utlandsmyndigheter i Schweiz tillåts fortfarande inte.

Genom särskild lagstiftning [se de tidsbegränsade lagarna (1991:189) och (1994:1404) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz] har det således föreskrivits att väljare som befinner sig i dessa stater skall kunna lämna sina röster genom brevröstning. 1991 års lag är tidsbegränsad och gäller till utgången av år 1994. Den har ersatts av en ny lag som gäller till utgången av år 1997. För att en väljare skall få brevrösta förutsätts inte att han eller hon finns i den särskilda röstlängden. Motsvarande gäller f.ö. den röstmottagning som sker genom de svenska utlandsmyndigheterna. - RSV skickade särskild information om brevröstningen, tillsammans med valmaterial för sådan röstning, till de väljare som fanns i den särskilda röstlängden med adress till Tyskland respektive Schweiz.

Tyskland har numera förklarat sig kunna tillåta röstmottagning vid svenska utlandsmyndigheter. En förutsättning för ett sådant tillstånd är att man från svensk sida ansöker om att få anordna röstmottagning minst sex månader före valet.

Formkrav för brevröstning

Regeringens förslag (prop. 1993/94:21, bet. 1993/94:KU12, rskr. 1993/94:45) att brevröstning skall vara möjlig för väljare som befinner sig i Tyskland eller i Schweiz vid 1994 års val och extra val till riksdagen eller folkomröstningar som infaller före år 1998 har godtagits av riksdagen.

För brevröstning gäller följande. Väljaren skall själv lägga in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av två vittnen skall han därefter lägga ner innerkuvertet i ett ytterkuvert och klistra igen detta. På ytterkuvertet skall väljaren, på heder och samvete, intyga att han har gjort på detta sätt och att försändelsen ställts i ordning i Tyskland respektive i Schweiz. Väljaren skall också på ytterkuvertet intyga att

han gjort i ordning brevrösten inom föreskriven tid. Han skall också ange sitt personnummer.

Vid ordinarie val eller folkomröstning får väljaren inte göra i ordning sin brevröst tidigare än tjugofyra dagar före valdagen. Sista dagen för att göra i ordning brevrösten är dagen före valdagen. Vid andra val får väljare göra i ordning rösten tidigast tjugo dagar före valdagen.

På ytterkuvertet skall två vittnen skriftligen intyga att väljaren själv har undertecknat försäkran och att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter som väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adress skall anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt arton år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne inte heller väljarens sambo eller sambos barn.

Ytterkuverten skall sedan läggas i ett omslagskuvert tillsammans med väljarens röstkort. Omslagskuvertet skall också klistras igen. Det skall sändas som vanligt brev till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig. Uppgift om rätt valnämnd finns på röstkortet.

När en brevröst kommer in till valnämnden skall nämnden anteckna detta i ett särskilt protokoll. Granskning och rösträkning av brevröster sker sedan vid valnämndens s.k. onsdagsräkning. Valnämnden skall vid sin granskning bl.a. kontrollera att omslagskuvertet har avlämnats för postbefordran i Tyskland eller i Schweiz. Denna kontroll sker med hjälp av poststämpeln på omslaget. Med hjälp av poststämpeln kontrolleras också att brevrösten inte har lämnats senare än dagen före valdagen.

Hur många brevröster underkänns

Vid 1985 års val röstade 2 235 väljare genom brevröstning från Tyskland, valet därpå 1 916 och vid 1991 års val röstade 2 966 väljare genom brevröstning från Tyskland och Schweiz. Trots de informationsinsatser som görs från RSV är andelen underkända brevröster stor, 8 % år 1985, 13 % år 1988 och 12,2 % år 1991. De fel som förekommer är att röstkort saknas, att ytterkuvertet inte varit igenklistrat och att datum på ytterkuvertet saknats eller varit felaktigt. (Enligt de regler som gällde vid dessa val skulle väljaren ange den dag då rösten gjorts i ordning på ytterkuvertet; se prop. 1993/94:21.) Det förekom också att det av poststämpleln inte gått att utläsa att brevrösten är avsänd i Tyskland respektive Schweiz eller att poststämpel saknas. I vissa fall har detta att göra med att brevrösterna inte skickats

med ordinarie post utan med kurirbefordran inom Utrikesdepartementet, kurirpost. Samtliga dessa fel kan upptäckas först vid valnämndens granskning vid den s.k. onsdagsräkningen.

Valprövningsnämndens slutsats angående krav på poststämpling

Valprövningsnämnden behandlade i sitt beslut 1991-11-13, Dnr. 32-1991 frågan om kravet på poststämpling av brevröster. Bakgrunden till ärendet var att 15 personer som tillhörde ambassadpersonalen i Bonn sänt sina brevröster med kurirpost till Sverige. Av omslagskuvertet till brevrösterna kom det därför inte att framgå att rösterna lämnats för postbefordran i Tyskland. Valprövningsnämnden uttalade i sitt beslut följande. "I lagen om brevröstning är liksom i vallagen noga reglerat hur röstningsförfarandet skall gå till, bl.a. i syfte att valnämnderna inte skall behöva ta ställning till om annat förfarande än det uttryckligen angivna kan godtas. Klagandena har inte lämnat sina brevröstningsförsändelser till postbefordran på det sätt som föreskrivs i lagen om brevröstning." Valprövningsnämnden lämnade överklagandena utan bifall. Två av nämndens ledamöter var skiljaktiga och ville bifalla besvären.

Konstitutionsutskottets behandling av frågan om krav på poststämpel

KU ansåg, å sin sida, i betänkandet 1992/93:KU6, att det inte är tillfredsställande att brevröster som sänds med utrikesförvaltningens kurirpost och som kommer valmyndigheterna tillhanda inom föreskriven tid inte kan godtas därför att det inte finns någon poststämpel, åsatt i brevröstninglandet, på respektive brevröst. Erforderliga uppgifter om avsändningsdag bör, enligt utskottet, kunna framgå av expeditionen av kurirposten. Det fanns därför enligt utskottets mening skäl att låta Vallagsutredningen se över de aktuella reglerna och lägga fram förslag till lämplig lösning. Sju ledamöter (alla s) reserverade sig mot utskottets majoritet och ansåg att de formella kraven för brevröstning måste vara utformade så att högsta möjliga säkerhet kan upprätthållas. Det kunde enligt minoriteten i utskottet, förutsättas att den centrala valmyndigheten och Utrikesdepartementet genom erforderlig information kan ge berörda svenska röstberättigade medborgare kännedom om brevröstningsreglerna.

6.3 Överväganden och förslag

6.3.1 Utgångspunkter

På grundval av de tilläggsdirektiv som lämnats (Dir. 1992:49) övervägde Vallagsutredningen frågan att underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt som de i princip är tillerkända. De åtgärder som nämns i tilläggsdirektiven är att förenkla reglerna när det gäller att bli upptagen i den särskilda röstlängden eller att utvidga möjligheterna till brevröstning. I avsnitt 2 redovisas Vallagsutredningens förslag när det gäller den särskilda röstlängden. Där finns också denna kommittés överväganden när det gäller denna längd. Vallagsutredningens överväganden när det gäller brevröstningen redovisas här nedan. Den utredningen valde dock att inte föreslå någon utvidgning av denna form av röstning.

Frågan om röstning i utlandet och hur utlandssvenskarna skall tas upp i röstlängd hänger nära samman och bör därför behandlas i ett sammanhang.

6.3.2 Bör brevröstningen göras generell

Röstning på land

När det gäller en utvidgad brevröstning till lands anförde Vallagsutredningen i sitt delbetänkande VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108 s. 211 f) följande.

Som framgått ovan var bakgrunden till att man införde en möjlighet att brevrösta i Tyskland och Schweiz att det inte varit formellt möjligt att anordna röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna där. För att göra det praktiskt möjligt för dem som vistas i dessa länder att rösta infördes möjligheten till brevröstning.

I avsnitt 9 behandlas frågan om att förenkla reglerna för den särskilda röstlängden. I utredningens tilläggsdirektiv sägs att ett annat sätt att förenkla för utlandssvenskarnas valdeltagande kan vara att utvidga möjligheterna för dem att använda sig av brevröstning.

Införande av brevröstning som en generell möjlighet skulle, som 1984 års Röststrättskommitté påpekade, innebära ytterligare ett förfarande som strider mot vårt valsystems grundläggande principer. För att denna möjlighet skall införas bör det finnas mycket tungt vägande skäl till det. Skälet för att införa en generell möjlighet till brevröstning för alla svenskar i utlandet är att valdeltagandet för dem i hög grad skulle underlättas. Frågan om en mera generell möjlighet till brevröstning behandlades av 1984 års röststrättskommitté i huvudbetänkandet (SOU 1984:11) Röststrätt och medborgarskap. När det gäller möjligheterna till brevröstning framhöll

kommittén att det svenska valsystemet två grundprinciper, nämligen att röstning skall ske vid personlig inställelse inför valförrättaren i det valdistrikt där väljaren är uppförd i röstlängden och att väljaren själv skall lämna sin valseedel till valförrättaren eller röstmottagaren. Dessa principer hänger samman med de höga krav på tillförlitlighet som ställs på valförfarandet. Vad det handlar om är att det måste finnas garantier för att valen sker under former som tryggar valhemligheten.

Kommittén konstaterar att det samtidigt har ansetts angeläget att alla kategorier av röstberättigade skall få praktiska möjligheter att delta i val. Ett antal avsteg har därför gjorts från de två grundprinciperna. Väljare kan rösta på posten, hos utlandsmyndighet eller på fartyg. I samtliga dessa fall krävs att röstningen genomförs på sådant sätt att valhemligheten garanteras. Väljaren skall också lämna valsedeln till en särskilt utsedd röstmottagare. Undantag från kravet på personlig inställelse finns när det gäller röstning genom valsefelsförsändelse. När det gäller den brevröstning som har anordnats från Tyskland och Schweiz ställs, av naturliga skäl, inte något krav på personlig inställelse inför en röstmottagare.

Kommittén konstaterade att erfarenheterna av brevröstningen utvisade att det inte är något större administrativt problem att hantera brevrösterna. Kommittén ansåg dock att andelen underkända röster var stor.

När det gäller frågan om möjligheterna till brevröstning nu bör utökas så kan, som redan 1984 års rösträttskommitté konstaterade, framhållas att administrationen av brevröster inte innebär några egentliga administrativa problem. Vad som förorsakat vissa problem är kravet på att brevrösterna måste vara poststämplade i respektive land; om försändelsen är poststämplad i Sverige eller saknar poststämpel utgör det grund för att underkänna rösten.

Brevröstning innebär emellertid vissa principiella problem. För att ett berättigat krav på skydd för väljarnas valhemlighet skall kunna upprätthållas uppställs vissa formkrav när det gäller hur en brevröst skall få anordnas. Motsvarande krav ställs f.ö. beträffande valsefelsförsändelser. Formella krav innebär emellertid alltid en risk för att en röst slutligen blir underkänd. Trots att RSV inför varje val där brevröstning har förekommit sändt särskilt informationsmaterial direkt till de berörda väljarna har andelen underkända brevröster inte minskat i någon nämnvärd mån. Trots dessa omfattande informationsinsatser är, som framgått ovan, andelen underkända röster fortfarande oacceptabelt hög. De fel som ofta förekommer är att röstkort saknas, att ytterkuvertet inte varit igenklistrat eller att datum saknas på ytterkuvertet.

Ett system där utlandssvenskarna tas upp i röstlängd, mot bakgrund av de uppgifter som finns i folkbokföringssystemet, skulle leda till att det inte längre blir möjligt att sända röstkort till dem som finns i röstlängden. Det blir då inte heller möjligt att skicka denna typ av information direkt till väljarna. Informationen får i stället lämnas på motsvarande sätt som övrig information om röstmottagning m.m. Även om de formella kraven mjukas upp något kommer risken för att ett stort antal brevröster skulle komma att underkännas att finnas kvar. Detta hänger samman med att väljaren när det gäller brevröstning inte blir uppmärksam på eventuella formella fel innan han sänder iväg sin brevröst, vilket han hade blivit vid en normal röstmottagning.

Ett annat problem hänger samman med säkerheten i den internationella postgången. En generell möjlighet att brevrösta från alla delar av världen skulle leda till att risken ökar för att vissa röster förkommer i posthanteringen. Båda dessa problem kan således leda till att säkerheten i valförandet blir sämre. Denna konsekvens skall vägas mot de fördelar som en generell brevröstning innebär för svenskar i utlandet.

Vid 1991 års val anordnades röstmottagning vid ett stort antal utlandsmyndigheter. Som framgått ovan intar utlandsmyndigheterna en mycket generös attityd när det gäller att anordna särskild röstmottagning. Trots dessa generösa regler finns det ett antal utlandssvenskar, kanske särskilt i de inre delarna av USA, som bor mycket långt från närmaste röstmottagningsställe. Avstånden kan i vissa fall vara mer än 50 mil. För dessa utlandssvenskar blir det dyrt eller till och med praktiskt omöjligt att utöva sin rösträtt. Med hänsyn till den praxis som tillämpas när det gäller att anordna röstmottagning i utlandet torde antalet väljare som utesluts från möjligheten att rösta vara relativt litet. Från denna grupp utlandssvenskar finns det dock ett starkt intresse att få möjlighet att brevrösta.

Detta intresse bör sättas i relation till de krav man bör ställa på valförandet. Man måste ställa höga krav på säkerhet. Man kan då inte acceptera att en stor andel av väljarnas röster kommer bort eller att de riskerar att bli underkända av formella skäl. Det bör här vara ett grundläggande krav att varje röst som avgivits så långt som möjligt skall ligga till grund för det slutliga valresultatet. Den väljare som lämnat en röst skall helt enkelt kunna utgå ifrån att hans röst kommer att räknas. Mot bakgrund av att några information-sinsatser direkt till dessa väljare inte kommer att vara möjlig och med hänsyn till de erfarenheter som finns när det gäller brevröstning torde man kunna utgå ifrån att en stor del av brevrösterna riskerar att underkännas. Som vi kommer att utveckla nedan anser vi nämligen inte att man bör slopa samtliga formföreskrifter när det gäller brevröstning.

Mot en generell möjlighet att brevrösta kan resas inte bara principiella invändningar. Det kan finns också invändningar av mera praktisk natur.

Antalet brevröster kommer att öka. För att det preliminära valresultatet som tas fram under valnatten skall ligga så nära det slutliga resultatet som möjligt bör man överväga att brevrösterna skall granskas och räknas i vallokaler och inte, som nu är fallet, vid valnämndens onsdagsräkning. Att lägga denna uppgift på valförrättarna under valdagen förefaller vara mindre lämpligt. Det skulle kräva att valförrättarna utbildades för att göra denna granskning samtidigt som det vid ett stort antal valdistrikt bara kommer att förekomma ett litet antal brevröster.

På grund av dessa skäl ställer vi oss mycket tveksamma till att införa en generell möjlighet för utlandssvenskar att brevrösta. Vår inställning till en generell brevröstning i utlandet har emellertid också att göra med vår syn på valhandlingen. Som vi tidigare påpekat är det för valets tillförlitlighet väsentligt att arrangemangen kring röstningen är sådana att väljarens valhemlighet garanteras. Detta gäller både att väljaren skall beredas möjlighet att, utan insyn av annan, ställa i ordning sin valsedel och den fortsatta hanteringen av väljarens röst. Vittneskravet vid brevröstning är avsedd för att så långt som möjligt upprätthålla kravet på valhemlighet vid denna

typ av röstning. Samma garantier som vid en normal röstmottagning kan däremot inte lämnas. Om man accepterar att utlandssvenskar generellt kan få rösta genom brevröstning av det enda skälet att denna form av röstning framstår som smidig och enkel för väljaren måste man samtidigt ställa sig frågan varför inte motsvarande sätt att rösta skulle kunna accepteras vid röstning inom landet. Skälet till detta är att man med en sådan röstning inte kan garantera väljarens valhemlighet och att man då inte kan upprätthålla valens tillförlitlighet.

Som nämnts föreslog Vallagsutredningen inte någon generell möjlighet att brevrösta från utlandet. Men utredningen konstaterade att om det i något land inte finns någon formell möjlighet att anordna ordinär röstmottagning genom de svenska utlandsmyndigheterna så måste man godta brevröstning för att de väljare som finns i ett sådant land överhuvud taget skall kunna rösta.

Eftersom något alternativ till brevröstning inte finns för dem som befinner sig i Schweiz ansåg utredningen att man kan godta brevröstning för dem. Mot bakgrund av Tysklands förändrade inställning till röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna ansåg utredningen att traditionell röstmottagning kommer att kunna anordnas där vid ordinarie val. Utredningen föreslog därför att brevröstning från väljare som befinner sig i Tyskland slopas. Den nya lagen om brevröstning, SFS 1993:1404, gäller både Tyskland och Schweiz (prop. 1993/94:21). Enligt lagen skall brevröstning kunna genomföras både i Schweiz och i Tyskland vid alla val som hålls fram till utgången av år 1997. Man torde emellertid utgå ifrån att man vid de ordinarie valen år 1994, mot bakgrund av Tysklands ändrade inställning, kommer att ansöka om att få anordna röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna där. Om en sådan röstmottagning anordnas vid dessa val bör brevröstning inte tillåtas dessutom. Detta bör framgå av lagtexten.

Som Vallagsutredningen anförde strider brevröstning mot vårt valförfarandes grundläggande principer när det gäller möjligheten att garantera väljarens valhemlighet men också när det gäller valförfarandets tillförlitlighet och säkerhet. När det gäller tillförlitligheten kan brevröstningen ifrågasättas framför allt på grund av att en hög andel brevröster underkänns och när det gäller säkerheten så måste man räkna med att en generell möjlighet att brevrösta skulle innebära en ökad risk för att röster försvinner i postgången i vissa andra länder.

Fördelen med brevröstning är att det framstår som enkelt för den enskilde väljaren att ställa i ordning sin brevröst och sända iväg den till valmyndigheten. Administrationen av brevrösterna torde inte heller innebära några problem även om antalet brevröster skulle öka, tvärt om så framstår brevröstning också för de valadministrativa myndig-

heterna som ett billigt, smidigt och enkelt alternativ till vanlig röstmottagning.

Liksom Vallagsutredningen ställer sig kommittén ändå tveksam till att utan starka skäl göra avsteg från det grundläggande skyddet för valhemligheten som ligger i att väljaren vid personlig inställelse skall lämna sin röst till en valförrättare eller en särskilt utsedd röstmottagare. Ett sådant skäl är att väljaren inte annars kan rösta, något som ju är fallet om ett visst land inte tillåter vanlig röstmottagning. Ett annat sådant skäl kan emellertid vara om det med hänsyn till stora praktiska eller administrativa problem ställer sig alltför omständligt och dyrt att anordna röstmottagning.

Den tveksamhet som kommittén känner hänger inte bara ihop med att kommittén inte vill föreslå några avsteg från kravet på personlig inställelse. Från detta krav finns redan undantag i form av budröstning. Den hänger också samman med de brister i säkerheten som finns vid brevröstning framförallt när det gäller risken för att väljarens röst blir underkänd.

För att så långt möjligt tillgodose kravet på att skydda väljarens valhemlighet och att väljaren röstar av fri vilja finns det vid brevröstning vissa formkrav som skall uppfyllas. Som Vallagsutredningen konstaterade innebär formella krav alltid en risk för att väljaren missar att uppfylla något sådant krav och att brevrösten därför blir underkänd. Andelen underkända brevröster vid 1991 års val var 12,2 %. Men andelen underkända röster vid brevröstning behöver inte vara så hög. Inför sametingsvalet den 16 maj 1993 genomfördes en stor del av röstningen genom brevröstning. För att tas upp i röstlängden för valet förutsattes en personlig anmälan. Samtliga röstberättigade personer fick allt valmaterial och information om hur brevröstningen skulle gå till skickade till sig. Föreskrifterna för brevröstningen motsvarade i stort sett de föreskrifter som gäller för brevröstning i Tyskland och Schweiz. Totalt brevröstade 2 625 väljare. Av brevrösterna underkändes 48 stycken, varav 24 för att väljarens underskrift saknades och 14 för att valsedeln lagts direkt i ytterkuvert utan innerkuvert. Andelen underkända brevröster var 1,8 % vilket får betraktas som en mycket låg andel. Denna låga andel underkända brevröster kan i viss mån hänga samman med att valmyndigheten inför det valet genomförde en bred informationsinsats mot väljarna om valet via TV och annonser i tidningarna. Den valtekniska informationen som röstkort, valmaterial och information i övrigt som väljarna fick var dock inte mer omfattande än den som sänts till utlandssvenskar i Tyskland och i Schweiz.

I avsnitt 2 föreslår kommittén att utlandssvenskar skall tas upp i röstlängd automatiskt. En utlandssvensk som anmäler sin adress i utlandet skall få ett röstkort och skulle då också kunna få information

om t.ex. brevröstning. Men det är inte bara utlandssvenskar som skulle kunna brevrösta, även andra svenskar som vistas mer tillfälligt utomlands skulle i så fall omfattas. Det skulle därför inte att vara möjligt att distribuera information direkt till alla väljare. Andelen underkända brevröster skulle mot denna bakgrund inte kunna bli så låg som vid sametingsvalet. Andelen skulle sannolikt komma att ligga kvar på minst samma nivå som vid valen år 1991, en nivå som måste betraktas som oacceptabelt hög. Om formkravet när det gäller röstkort tas bort kan dock detta i sin tur leda till risken för en röst skall underkännas sjunker något. Se om detta i avsnitt 6.3.3.

Som Vallagsutredningen konstaterade är det, i de länder där röstmottagning är möjlig, framför allt väljare som bor på orter som ligger långt ifrån ett röstmottagningsställe som har ett starkt intresse av att få möjlighet att brevrösta; det kan bli både dyrt och tidsödande för dem att rösta vid ett röstmottagningsställe. En lösning skulle kunna vara att i stället lämna det åt den enskilde väljaren att avgöra om han skall brevrösta eller rösta vid ett röstmottagningsställe i landet och att tillåta båda systemen parallellt (i ett visst eller vissa länder). En sådan lösning vill kommittén inte föreslå. Det skulle innebära problem för valnämnderna att avgöra om väljaren i det enskilda fallet verkligen har rätt att brevrösta. Det kan också vara svårt att informera väljarna om vilka som har denna möjlighet. Vidare kan väljaren känna osäkerhet om vad som egentligen gäller. Ett argument som förts fram är också att brevröstning skulle kunna öppna möjligheter för att någon skulle brevrösta för en avliden som finns i röstlängden. Denna risk skulle inte finnas om personlig inställelse, med krav på legitimation, hos en röstmottagare också i fortsättningen skall vara huvudregel. Detta argument torde, mot bakgrund av de krav på bevitning av brevrösten som finns inte vara så starkt.

Några administrativa problem att anordna röstmottagning finns inte när det gäller de länder där röstmottagning anordnas idag. Kommittén anser därför inte att man bör göra något avsteg från det normala röstningsförfarandet för att på så sätt kunna tillgodose ett relativt litet antal röstande. Kommittén vill därför inte ställa sig bakom en utvidgning av möjligheterna att brevrösta till länder där ordinär röstmottagning är möjlig.

Röstning till sjöss

RSV har mot bakgrund av de administrativa svårigheterna och de höga kostnaderna som röstmottagningen på svenska fartyg i utrikes fart medför ifrågasatt om inte en motsvarighet till brevröstning skulle praktiskt, enkelt och billigt kunna ersätta denna röstmottagning.

Antalet ombordanställda som vid varje tidpunkt befinner sig på fartyg i fjärrfart utanför Östersjön eller Nordsjön kan, mot bakgrund av sjöfartens avlösningssystem, uppskattas till omkring 4.000. Samtliga är dock inte röstberättigade i svenska val. Hur många av dem som är röstberättigade och befinner sig ute på fartyg under hela den tid då röstmottagningen pågår i Sverige har inte gått att ta fram.

Ett av de problem som finns med fartygsröstningen är att det på grund av att fartyg byter ägare eller nationalitet relativt ofta blir svårt att få fram en slutlig förteckning över de fartyg där röstning skall anordnas. Regeringens förslag om permanent rederistöd (prop.1993-/94:69) torde leda till mindre turbulens när det gäller in- och utflaggningen av fartyg. Erfarenhetsmässigt så kommer de administrativa problem som namn- och ägarbyte ändå att kvarstå.

Kommittén har tidigare uttalat att ett särskilt skäl för att utvidga möjligheterna brevröstning kan vara att ordinarie röstmottagning pga. praktiska och administrativa problem ställer sig alltför kostsamt att anordna. Sådana skäl finns, enligt kommitténs uppfattning, när det gäller fartygsröstningen. Kommittén föreslår därför att fartygsröstningen ersätts med en möjlighet för dessa väljare att brevrösta. Den väljarkategori det är fråga om är de ombordanställda eller andra personer som befinner sig på fartyg i fjärrfart utanför Östersjön eller Nordsjön och som inte kan rösta på posten i Sverige eller vid röstmottagning som anordnas av svensk utlandsmyndighet.

6.3.3 Bör reglerna för brevröstning förenklas

När det gäller frågan om förenkling av reglerna för brevröstning anförde Vallagsutredningen i sitt betänkande VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) följande.

Andelen underkända brevröster hänger, som tidigare påpekats, samman med de formella krav som uppställs vid anordnandet av dessa röster. Kravet på att röstkort skall bifogas infördes för att skapa tillfredsställande garantier för väljarens identitet och för att försändelsen skall ha lämnats med hans vilja (prop. 1981/82:224 s. 11). Med den ordning som vi föreslår när det gäller den särskilda röstlängden kommer något röstkort inte att automatiskt kunna skickas ut till väljare som finns i utlandet. Kravet på att röstkortet skall bifogas brevrösten skall dock behållas. Skälet till detta är att det vid brevröstning inte finns något annat sätt att kontrollera att väljaren är den han utger sig för att vara. Detta innebär att den som vill brevrösta från Schweiz måste beställa ett röstkort. Detta kan givetvis uppfattas som en olägenhet för väljaren. Denna olägenhet kan dock minimeras genom lämplig information efter samråd mellan RSV och berörd utlandsmyndighet, som ju enligt vårt förslag endast finns i Schweiz.

Frågan är om man kan lätta på något annat av dessa krav för att därigenom minska risken för underkännande.

De föreskrifter som finns när det gäller brevröster överensstämmer i stort med var som gäller för röstning med valsedelsförsändelse. Väljaren skall själv lägga ner valsedel i innerkuvert och han skall i närvaro av två vittnen lägga ner innerkuvertet i ett särskilt ytterkuvert för brevröstning. Ytterkuvertet skall klistras igen. På ytterkuvertet skall väljaren intyga på heder och samvete att röstningen gått till på detta sätt och att försändelsen gjorts i ordning i det land från vilket det är tillåtet att brevrösta, vid 1991 års val Tyskland och Schweiz. Han skall också anteckna sitt personnummer och den dag som försändelsen ställts i ordning.

Vittnena skall skriftligen intyga att väljaren själv skrivit på försändelsen och att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter som väljaren lämnat. Ytterkuvertet skall läggas i ett särskilt kuvert, omslag, som tillhandahålls av RSV.

När det gäller formföreskrifterna för brevröstning bör man så långt möjligt ha samma regler som när det gäller röstning med valsedelsförsändelse. Som tidigare nämnts är vittneskravet vid brevröstning avsett för att så långt som möjligt upprätthålla kravet på valhemlighet vid denna typ av röstning. Motsvarande krav finns när det gäller röstning med valsedelsförsändelse. Vittnena kan sägas i detta moment ersätta valförrättare eller röstmottagare. Med hänsyn till kravet på tillförlitlighet bör man inte ta bort denna föreskrift.

Kravet på att ytterkuvertet skall vara igenklistrat hänger samman med att väljarens valhemlighet skall kunna garanteras i den fortsatta hanteringen av försändelsen. Inte heller detta krav bör tas bort.

I fråga om kravet på datumangivelse på ytterkuvertet så skall detta ses mot bakgrund av att brevröst bara får ställas i ordning under en viss tidsperiod. Vid ordinarie val till riksdagen är tidsgränsen 24 dagar före valdagen och vid andra val 20 dagar före denna dag. Brevröst får inte vara iordningställd senare än dagen före valdagen. I 2 § brevröstningslagen sägs att brevröst skall anses vara avgiven den dag då den är poststämplad.

I överensstämmelse med vad vi föreslagit beträffande röstning med valsedelsförsändelse så bör väljaren på ytterkuvertet kunna intyga att han har ställt i ordning brevrösten inom den angivna tiden. Genom denna ändring kan man i vart fall uppnå en viss sänkning av andelen underkända brevröster framför allt i de fall där väljaren av misstag skrivit fel datum.

Eftersom brevröstning skall vara möjlig för alla dem som befinner sig på fartyg i fjärrfart kan man inte upprätthålla kravet på att väljaren skall bifoga sitt röstkort vid brevröstningen. Vallagsutredningen hade den uppfattningen att röstkortet här har betydelse både för att säkerställa väljarens identitet och för att han eller hon röstar av fri vilja. Kommittén delar för sin del inte denna uppfattning utan anser att kravet på att två vittnen intygar att väljaren själv skrivit på valförsändelsen med tillräcklig grad av säkerhet i vart fall kan anses säkerställa väljarens identitet. Kravet på att röstkortet skall bifogas kan därför avskaffas.

När det gäller kravet på att brevrösten skall ha en poststämpel så är det kravet uppställt för att valnämnden vid sin granskning av en brevröst skall kunna avgöra att väljaren tillhör den kategori väljare som får använda sig av brevröstning. Eftersom brevröstning är ett sätt att rösta som innebär ett undantag från det normala sättet att rösta måste valmyndigheterna kunna kontrollera att villkoren för detta undantag är uppfyllt. En kontroll av poststämpeln är ett enkelt sätt att göra detta. Enligt vad kommittén föreslår ovan skall personer som befinner sig på fartyg i fjärrfart också kunna använda sig av brevröstning. I dessa fall bör det krävas att brevrösten förses med en stämpel ombord på fartyget. Denna stämpel bör bekräftas av fartygets befälhavare med en underskrift. På så sätt blir det enkelt att kontrollera att rösten ställts i ordning på ett fartyg. Vad som däremot blir svårare att kontrollera är om rösten ställts i ordning på ett fartyg som går i Nordsjön eller Östersjön. Denna osäkerhet får man emellertid acceptera.

Brevröster som saknar poststämpel

Skall det göras ett undantag när det gäller krav på poststämpel eller annan stämpel när det gäller brevröster som befordrats med kurirpost? Konstitutionsutskottet har i sitt betänkande 1992/93:KU6 ansett att erforderliga uppgifter om avsändningsdag bör kunna framgå av expeditionen av kurirposten.

När det gäller kurirpost gäller följande. Varje kuvert som sänds med kurirbefordran numreras och förtecknas i en kurirförteckning. Denna förteckning sänds i original tillsammans med posten till Utrikesdepartementet. På respektive kuvert finns ingen stämpel eller officiell anteckning som visar att kuvertet sänts med kurirpost. Det nummer som kuvertet har skrivs dit för hand. Beträffande en brevröst som sänts på detta sätt och som kommer till valnämnden för granskning i detta skick kan valnämnden inte säkerställa att väljaren tillhör den kategori som får brevrösta. Att ålägga valnämnden att särskilt utreda om rösten ställts i ordning i rätt land eller i rätt tid i dessa fall är inte rimligt. Kommittén vill därför inte föreslå någon särskild bestämmelse för dessa fall. - Enligt vad som inhämtats från Utrikesdepartementet så kommer särskild information om de formella kraven för brevröstning att särskilt tillställas berörda utrikesmyndigheter inför nästa val.

Vart skall brevrösterna skickas

Enligt de bestämmelser som gäller f.n. skall väljaren sända sin brevröst med post direkt till valnämnden i den kommun där han finns upptagen i röstlängden. Om kravet på röstkort tas bort kan inte väljaren säkert se vilket valdistrikt som han tillhör och till vilken kommun rösten skall sändas. Brevrösterna bör, liksom andra utlandsröster, i stället sändas till RSV och distribueras därifrån till respektive valnämnd. Denna ändring kräver att väljaren skriver sitt personnummer utanpå omslagskuvertet för brevröst. I annat fall kan någon sortering av rösterna inte göras av RSV utan att kuverten öppnas.

Vilken lag skall reglera brevröstningen på fartyg

De nuvarande reglerna om brevröstning finns i en särskild lag som är tidsbegränsad. Den möjlighet att brevrösta på fartyg som kommittén nu föreslår bör också den gälla under viss tid. En utvärdering av reglerna om brevröstning på fartyg bör genomföras direkt efter att de tillämpats. De bör därför inte föras in i vallagen utan bör regleras i samma lag som reglerar brevröstning till lands.

7 Identitetskontroll vid röstning i vallokal

7.1 Sammanfattning

I detta avsnitt tar kommittén upp frågan om det skall införas ett obligatoriskt krav på att väljarna skall legitimera sig när de röstar i sin vallokal. Något sådant krav finns det f.n. inte. Vid röstning på posten eller vid utlandsmyndighet är det däremot obligatoriskt att en väljare legitimerar sig om de inte är kända för röstmottagaren. Kommittén anser inte att motsvarande regel nu bör införas vid röstning i vallokal. Med en sådan regel skulle man kunna riskera att vissa av de väljare som saknar legitimation inte kan delta i val.

7.2 Gällande rätt

7.2.1 Röstning i vallokal

Enligt 8 kap. 3 § vallagen bör väljaren vid personlig röstning i vallokalen medföra sitt röstkort. Av röstkortet framgår om väljaren kommit till rätt vallokal och i vilka val han är röstberättigad. Väljaren visar upp sitt röstkort och får då ett valkuvert för varje val han får delta i. När han har ställt i ordning sina valkuvert skall han överlämna dessa till den valförrättare som är ordförande. Om ordföranden begär det skall väljaren uppge sitt fullständiga namn, födelsetid och hemvist inom valdistriktet, eller om han är upptagen i den särskilda röstlängden, hemvistet i den ort där han senast var folkbokförd. Utgångspunkten är att man skall godta de uppgifter som väljaren lämnar. Dessa uppgifter kan i viss utsträckning kontrolleras mot uppgifterna i röstlängden.

I de anvisningar om valförrättningen som RSV utfärdat inför valen år 1991 (RSV 751-10 Utg 3) sägs, att om väljaren inte har röstkort så

bör han tillfrågas om fullständigt namn och personnummer. Dessa uppgifter bör röstmottagaren kontrollera mot uppgifterna i röstlängden. Enligt dessa anvisningar bör, om osäkerhet råder om identiteten, väljaren kunna visa legitimation.

Att bereda sig eller annan tillfälle att rösta genom att uppträda under falskt namn eller att rösta i flera valdistrikt kan enligt 17 kap. 8 § brottsbalken vara straffbart som otillbörligt verkande vid röstning.

7.2.2 Röstning på postkontor

Vid röstning på postkontor skall väljaren enligt 10 kap. 4 § vallagen alltid medföra sitt röstkort. Detta har att göra med att den avgivna rösten skall kunna sändas till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i röstlängd för att rösten i sin tur skall kunna finnas med i den preliminära rösträkningen på valdagen. Väljare som inte är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han inte det får han inte rösta. Utgångspunkten här är således att väljaren kan undgå att visa legitimation endast om han är känd. När det gäller vilken typ av legitimation som kan användas så finns det inte några särskilda bestämmelser om detta i vallagen. Normalt sett godtas samma typ av legitimationshandlingar som vid vanliga posttänder.

7.2.3 Röstning hos utlandsmyndighet

Vid röstning hos utlandsmyndighet bör, liksom vid röstning i vallokal, väljaren ha med sig sitt röstkort. Om han inte har det skall röstmottagaren med ledning av giltig identitetshandling och de uppgifter väljaren lämnar upprätta ett adresskort. Utlandsrösterna sänds till RSV som sedan, med ledning av uppgifterna på adresskortet, distribuerar dem till respektive valnämnd. Väljare som inte är känd för röstmottagaren skall kunna legitimera sig. Kan han inte det får han inte rösta.

7.2.4 Röstning på fartyg

I fråga om röstning på fartyg gäller samma regler som vid röstning hos utlandsmyndighet med det undantaget att väljaren kan legitimera sig med sjöfartsbok liksom annan legitimation. Liksom vid röstning hos utlandsmyndighet skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för

väljaren om han inte har något röstkort med sig. Detta skall ske med ledning av identitetshandlingen och de uppgifter som väljaren lämnar.

7.3 Reglerna för identitetskontroll vid röstning i vallokal i vissa andra länder

I *Danmark* skall väljaren innan han röstar lämna sitt "valkort" vilket motsvarar röstkort. Reglerna om identitetskontroll motsvarar de regler som gäller här i landet vid röstning i vallokal. Så skall väljaren på förfrågan uppge sitt namn, hemvist och födelsedata. Om det finns tvivelsmål om väljarens identitet skall detta tvivel undanröjas; väljaren kan då avkrävas legitimation, 7 kap. 47 § Lov om valg til Folketinget nr. 271 af 13 maj 1987. I *Norge*, *Finland* och *Schweiz* finns motsvarande bestämmelser vid röstning i vallokalen. I *Nederländerna* skall väljaren lämna sitt röstkort till ordföranden bland valförrättarna innan han får ut sin valsedel. - Alla val sker genom markeringar på en valsedel. - Det finns inget krav på att väljaren skall legitimera sig men han kan avkrävas legitimation.

I *Belgien*, där väljarna har röstplikt, avkrävs väljarna legitimation innan de får rösta. Röstplikten innebär att den väljare som inte röstar kan dömas till böter. I *Frankrike* måste väljaren förete sitt röstkort och legitimera sig innan han får rösta i vallokalen.

Systemet i flertalet stater i *USA* bygger på att den som vill utnyttja sin rösträtt måste registrera sig. I det nya system som staden New York skall ta i bruk under slutet av 1990-talet kommer väljarens namnteckning vid registreringen att optiskt föras över till röstlängden. Innan väljaren får rösta i vallokalen skall han signera röstlängden vid sitt namn. Tanken är att valförrättarna då skall kunna jämföra namnteckningarna. För att valförrättarna skall kunna fastställa identiteten hos väljaren förekommer det i vissa andra delstater i *USA* att väljarens hårfärg, ögonfärg och kroppslängd antecknas i röstlängden mot bakgrund av de uppgifter som tas fram vid registreringen.

I *Storbritannien* får röstmottagaren endast ställa frågor om väljarens namn och om denna tidigare har röstat i samma val. Det uppställs inget legitimationskrav och den röstande behöver över huvud taget inte uppvisa någon dokumentation beträffande sin identitet. Att uppge någon annans namn vid röstningen är straffbart. Straffet för "impersonating" är upp till 2 års fängelse eller obegränsade böter. Påföljden för en person som röstar två gånger i samma val är böter upp till £ 2 000.

7.4 Skall reglerna om identitetskontroll vid röstning i vallokal ändras

7.4.1 Konstitutionsutskottets behandling av frågan

I motionen 1991/92:K719 (nyd) föreslogs att denna utredning får i uppdrag att se över frågan om identitetskontroll vid röstning i vallokal. Enligt motionären innebär de nuvarande reglerna för röstavgivning i vallokal att kraven där är lägre än vid röstning på posten eller vid utlandsmyndighet. Det finns möjlighet för en obehörig att utöva annans rösträtt. Denna risk är enligt motionären större i stora valdistrikt än i små. De nuvarande reglerna speglar en gången tid med stor personkännedom. Enligt motionären kan en förslagen person som känner till att en väljare inte avser att rösta på valdagen, ta reda på dennes persondata och bege sig till vallokalen och där lämna en röst under förebärande av dennes namn. Om den rätte väljaren t.ex. poströstat före valdagen kan hans lagliga röst komma att bli bortkastad.

Konstitutionsutskottet uttalade i bet. 1992/93:KU6 (s.16) följande. Enligt utskottet är det av stor vikt att föreskrifter rörande röstning i vallokal är utformade så att alla kan utöva sin rösträtt. Att införa krav på att identitetshandling måste uppvisas kan enligt utskottet leda till att väljare avstår från att rösta. Nuvarande föreskrifter ger enligt utskottets mening tillräcklig säkerhet mot missbruk. - Utskottet avstyrkte motionen.

7.4.2 RSV:s synpunkter

RSV redovisar i sin PM 1989-06-16 Erfarenheter m.m. från 1988 års allmänna val, att det har förekommit uppgifter om dels att personer i vallokal röstat i andra personers namn och dels att enskilda personer röstat ett flertal gånger med hjälp av olika röstkort. RSV för sin del framhåller att enbart vetskapen om att sådana företeelser kan förekomma och de bristande kontrollmöjligheter som nu finns är otillfredsställande. RSV framhåller att om väljaren inte är känd för valförrättaren kan, enligt nuvarande bestämmelser, en tillfredsställande säkerhet aldrig uppnås att väljaren är den han uppger sig att vara. Enligt RSV:s bedömning kan det ifrågasättas om inte identitetskontrollerna bör vara lika oberoende av röstningsform. - RSV har i sin PM 1992-08-27 Erfarenheter från 1991 års val på nytt ifrågasatt behovet

av en förändring när det gäller kravet på legitimationskontroll i vallokalen.

7.4.3 Vad talar för en förändring

Som framgått ovan skiljer sig reglerna för identitetskontroll vid förtidsröstning eller röstning på posten på valdagen och röstning i vallokalen. Ett skäl att införa samma legitimationskrav vid röstning i vallokalen som vid förtidsröstningen är, som RSV också påpekat, att det ligger ett värde i att reglerna vid alla former av röstning är så lika som möjligt.

Som framfördes i motionen 1992/93:K719 gör de nuvarande reglerna det möjligt att fuska genom att en person utger sig för att vara någon annan, både genom att någon röstar i annans namn och genom att en person röstar flera gånger med hjälp av olika personers röstkort.

Ett problem med de nuvarande reglerna är vidare att de för valförrättarna kan innebära att de, i en situation där de känner sig osäkra på om väljaren är den han utger sig för att vara, inte är säkra på vad som gäller. I de anvisningar som RSV utfärdat sägs t.ex. inget om hur valförrättaren skall agera om en väljare som saknar röstkort inte kan visa någon legitimation eller hur man skall gå till väga om man misstänker att en person som har röstkort inte är den person som han utger sig för att vara. Får man som valförrättare i så fall begära legitimation, i vilken situation kan man göra det och vad gör man om personen inte har någon legitimation med sig? Skall man vägra en person att rösta om det visar sig att han inte har någon legitimation? Följden blir att dessa frågor hanteras olika i olika delar av landet. I vissa vallokaler krävs väljarna på legitimation medan man i andra är mycket restriktiv med att göra det just med hänsyn till att man vill undvika att hamna i en situation där man känner sig tvingad att vägra någon att rösta.

Röstlängden är uppställd efter personnummer. Att någon, endast genom att uppge ett personnummer, kan beredas möjlighet att rösta kan anses strida mot de strävanden som finns f.n. att begränsa en okontrollerad användning av personnummer. Enligt detta synsätt bör i ökad utsträckning en person som uppger ett visst personnummer avkrävas legitimation. Man kan på så sätt öka skyddet för den personliga integriteten genom att minska en obehörig persons möjlighet att missbruka en annan persons identitet.

7.4.4 Vad talar emot en förändring

Det argument som KU framhöll mot att införa ett generellt legitimationskrav vid röstning i vallokal är att det kan leda till att väljare som saknar legitimation hindras att rösta. Utskottet framhöll vidare att de nuvarande reglerna ger en tillräcklig säkerhet mot missbruk.

Ett generellt legitimationskrav kan innebära en risk för sänkt valdeltagande också för den grupp väljare som har legitimation. Om en sådan väljare inställer sig för röstning i sin vallokal utan att ha tagit med sig någon legitimation skulle han eller hon kunna tvingas att gå hem och hämta legitimation och komma tillbaka och rösta. Här kan det finnas en risk att han eller hon låter bli att rösta.

7.4.5 Kommitténs slutsatser

Av redovisningen i avsnitt 7.3 framgår att frågan om identitetskontroll lösts på olika sätt i olika länder. Till de länder som har obligatorisk identitetskontroll hör Frankrike och Belgien. Det kan nämnas att Belgien har ett mycket högt valdeltagande, men en jämförelse i fråga om valdeltagandet blir inte rättvisande med hänsyn till att man har röstplikt där.

Det ligger naturligtvis, som RSV också framhållit, ett värde i att reglerna för identitetskontroll vid olika former av röstning är så lika som möjligt. Det är också viktigt att legitimationskravet behandlas lika i vallokalerna i hela landet. Ett legitimationskrav skulle också kunna ses som en anpassning av valförfarandet till utvecklingen i samhället när det gäller krav på legitimation. Men än viktigare när det gäller valförfarandet är att medborgarna känner förtroende för detta och därmed för att valets resultat är riktigt. Kommittén är av den uppfattningen att man hela tiden bör sträva efter en så hög säkerhet som möjligt i valförfarandet. Några direkta belägg för att det skulle förekomma några oegentligheter finns emellertid inte. Enbart en teoretisk möjlighet att det kan förekomma oegentligheter innebär enligt kommitténs uppfattning inte någon större risk för att medborgarnas förtroende för valförfarandet rubbas.

Den säkerhet som finns idag är att valförrättarna kan kontrollera väljarens uppgifter om sin person mot de uppgifter som finns i röstlängden och, i flertalet fall, det röstkort som han har med sig. Enligt RSV innebär detta att man inte med säkerhet kan avgöra att personen i fråga verkligen är den som han utger sig för att vara.

Detta måste emellertid ställas mot att ett obligatoriskt legitimationskrav skulle kunna innebära en risk för att vissa väljare hindras att

delta i val. Denna konsekvens behöver i och för sig inte leda till ett sänkt valdeltagande som kan avläsas i valstatistik.

Finns det då verkligen väljare som saknar varje slag av legitimationshandling? Legitimationskraven hos banker och på posten är sådana att så gott som samtliga i yrkesaktiv ålder måste ha legitimationshandling redan för att kunna sköta sina post- och bankärenden. En mycket stor del av dem har också körkort eller legitimationshandling som utfärdas av arbetsgivaren.

Den grupp som framför allt förs fram som exempel på väljare som skulle förhindras att rösta är äldre personer. Det har tidigare antagits att denna kategori i stor utsträckning saknar den typ av legitimationshandling som det här skulle bli fråga om.

Enligt SCB:s statistik över folkmängden i Sverige den 31 december 1991 fanns det 1 531 743 personer som var 65 år eller däröver. Enligt uppgift från det företag som framställer legitimationskort, AB ID-kort, fanns det 295 455 personer den 3 maj 1993 över 65 års ålder (födda 1923-05-03 eller tidigare) som har ID-kort utfärdade av dem. Denna uppgift avser ID-kort som är utfärdade efter den 1 januari 1988, dvs. under omkring fem år. Antalet personer över 65 år som har ID-kort är dock högre eftersom ett ID-kort har 10 års giltighetstid. Det finns därför ett antal sådana kort som fortfarande är giltiga men som utfärdats före den 1 januari 1988. Någon exakt uppgift om detta antal finns inte i det register som förs hos AB ID-kort. Antalet kort som utfärdats under denna tid torde kunna uppskattas till samma antal som utfärdats under de senaste fem åren. En annan typ av legitimation som skulle kunna användas vid röstning är körkort. I januari 1993 var det 827 624 personer som var 65 år eller äldre som hade körkort. - Någon säker slutsats om hur många personer över 65 år som saknar legitimationshandling kan man inte dra. För detta är uppgifterna för osäkra. Dessutom kan det inte uteslutas att vissa personer kan ha både körkort och ID-kort. Men man skulle kunna uppskatta att antalet personer över 65 år som saknar körkort eller ID-kort är omkring 100 000 i landet.

Äldre personer i större orter som bor i eget hus eller egen lägenhet och som kan klara detta utan att behöva använda sig av den kommunala hemtjänsten måste ha någon form av legitimationshandling för att kunna sköta sina bank- och postärenden. Samma sak gäller för dem som biträds av den kommunala hemtjänsten när det gäller denna typ av ärenden. Postens bestämmelser när det gäller uttag av pengar innebär nämligen att den som är bud inte bara skall visa sin egen legitimation, han eller hon måste också visa uppdragsgivarens legitimation. Även den som biträds av den kommunala hemtjänsten måste således ha någon form av legitimationshandling.

Sannolikt består den grupp som saknar legitimation av äldre personer som bor i glesbygd eller annars på mindre orter. Där känner

ofta post- och bankpersonalen igen sina kunder vilket leder till att de inte behöver visa någon legitimation. Något behov av legitimation finns inte för denna grupp. Om väljaren inte har körkort som kan användas som legitimation så kan en föreskrift om identitetskontroll i vallokalen leda till att dessa väljare blir tvingade att skaffa sig särskild legitimation för att kunna rösta. Sannolikheten för att valförrättarna, som många gånger är just bank- och postpersonal, har personlig kännedom om väljaren är naturligtvis i och för sig hög i denna typ av ort. Kommittén ställer sig ändå tveksam till att denna grupp väljare kommer att skaffa sig någon legitimation för att bara användas vid val. De skulle i så fall hindras från att delta i val om det införs ett generellt legitimationskrav vid röstning i vallokalen.

Det kan i och för sig noteras, att för de väljare som bor i servicehus eller ålderdomshem anordnas ofta förtidsröstning söndagen för valdagen, den s.k. institutionsröstningen. Enligt nuvarande bestämmelser skall denna röstmottagning ske i Posten Aktiebolags regi på så sätt att det inrättas ett tillfälligt postkontor på institutionen. Vid denna röstning gäller samma regler som vid röstning på annat postkontor, dvs. om väljaren inte kan legitimera sig så får han inte rösta. Enligt gällande bestämmelser måste de som vistas på servicehus eller ålderdomshem kunna legitimera sig om de inte är kända av röstmottagaren om de skall rösta där.

Även om ett generellt krav på att en väljare skall kunna legitimera sig vid röstning i vallokalen skulle kunna uppfattas som en mycket naturlig anpassning av valförfarandet till vad som gäller i andra sammanhang i mötet mellan en myndighet och en enskild så finns det risker med ett sådant krav. Enligt kommitténs uppfattning finns det nämligen en risk att ett generellt legitimationskrav som utformas i överensstämmelse med vad som gäller vid röstning på posten skulle kunna leda till praktiska problem att rösta för de väljare som saknar legitimation.

En vägning mellan de argument som talar för att införa ett generellt krav på att väljaren skall kunna legitimera sig innan han röstar i vallokalen och de som talar emot att införa ett sådant krav leder enligt kommitténs mening till att man inte nu bör införa ett sådant krav.

Utgångspunkten vid röstning i vallokal skall också i fortsättningen vara att valförrättaren skall godta de uppgifter om sin identitet som väljaren lämnar. Om det finns någon särskild anledning som gör att valförrättaren anser sig inte kunna godta uppgifterna får valförrättaren begära att väljaren legitimerar sig. Denna möjlighet hänger samman med att valförrättarna måste kunna utgå ifrån att de markerar i röstlängden att rätt person har röstat; om valförrättarna skulle göra en felaktig markering i röstlängden leder detta i sin tur till att de sedan måste vägra "rätt" väljare att rösta eftersom han redan är avprickad i

längden. - Slutsatsen blir att om en väljare inte kan legitimera sig eller på annat sätt göra sannolikt att han är den han utger sig för att vara så får valförrättaren vägra att ta emot hans röst.

8 Ångerröstning

8.1 Sammanfattning

Enligt gällande bestämmelser har den som röstat på posten, eller förtidsröstat på annat sätt, alltid möjlighet att ångra sig och att ändå rösta i sin vallokal. I så fall gäller den röst som lämnats i vallokalen. Denna möjlighet, som finns hela valdagen ända fram till dess vallokalen stängs, leder till valadministrativa problem och försenar det preliminära valresultatet. Kommittén föreslår därför att möjligheten att ångerrösta begränsas något. Den som förtidsröstat skall kunna ångerrösta i sin vallokal fram till klockan 17.00. Härigenom vidgas förutsättningarna för en mer flexibel och kostnadseffektiv valadministration. Dessutom kan valförfarandet bli säkrare och det preliminära valresultatet tas fram tidigare på valkvällen utan att kostnaderna för valet ökar.

8.2 Gällande rätt

Väljare som på grund av vistelse på annan ort eller av annan anledning anser sig vara förhindrad att rösta på valdagen i sin vallokal kan utöva sin rösträtt i förtid. Förtidsröstning kan ske genom röstning på permanenta eller tillfälliga postkontor, på vissa utlandsmyndigheter och på vissa svenska fartyg i utrikes fart och genom brevröstning från Förbundsrepubliken Tyskland och från Schweiz. Eftersom förtidsröstning på postkontor är den vanligaste formen för sådan röstning kommer kommittén i det följande i första hand behandla den typen av röstning.

Röstning på permanenta postkontor äger rum då kontoret är öppet för allmänheten. På valdagen skall postkontor vara öppet för röstning under minst en timme före kl. 11.00 och minst en timme efter kl. 15.00. Förtidsröstning genom posten kan också ske på tillfälliga post-

kontor. Sådana postkontor kan, efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningen, inrättas på sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande inrättning. I regel inrättas tillfälliga postkontor för röstmottagning på sådana institutioner söndagen före valdagen.

Posten sänder de fönsterkuvert som tagits emot till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig. För att poströsterna skall ingå i den preliminära rösträkning som görs i vallokalen efter det att röstningen avslutats sorteras poströsterna på valdistrikt och distribueras till vallokalerna under valdagen. De sänds i de flesta fall ut i två omgångar, en på morgonen och en på eftermiddagen.

Andelen väljare som poströstat var vid septembervalen åren 1982, 1985 och 1988 var 35,1, 37,0 respektive 36,5 %. Inför valdagen den 15 september 1991 utnyttjade 37,0 % av väljarna denna möjlighet. Procentalet avser antalet poströstande jämfört med totala antalet röstande i riksdagsvalet.

Att väljare röstat på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg hindrar inte att han röstar i vallokalen på valdagen, 12 kap. 5 § vallagen. I så fall gäller den röst som lämnats i vallokalen, 13 kap. 3 § vallagen. Väljare som förtidsröstat eller som poströstat på valdagen har alltså möjlighet att ändra sitt val genom att rösta även i vallokalen. Motsvarande gäller för den som har använt sig av möjligheten att brev rösta från Tyskland och Schweiz eftersom dessa röster behandlas av valnämnden först vid den sk. onsdagsräkningen dvs. efter valdagen.

Att väljare har möjlighet att ångerrösta eller dubbelrösta har, från valteknisk synpunkt, den konsekvensen att poströsterna som skickas ut till vallokalerna för preliminär räkning inte kan läggas ner i valurnorna förrän man med säkerhet vet att väljaren inte kommer att rösta i vallokalen, dvs. först när vallokalen stängts för röstning. Under valdagen kan poströsterna förhandsgranskas i vallokalen om det inte stör den pågående röstningen där, 12 kap. 4 § 3 st. vallagen. Denna granskning innebär bl.a. att valförrättarna kontrollerar att väljaren hör till valdistriktet, att fönsterkuverten är igenklistrade, att det bara finns en valsedel i varje valkuvert och att väljaren är röstberättigad i det val som valsedeln avser. Om väljaren röstat med bud sker även kontroll av att försändelsen är i föreskrivet skick.

Möjligheten att förhandsgranska poströsterna innebär att valförrättarna, om de hunnit förhandsgranska samtliga poströster, kan lägga ner de preliminärt godkända rösterna i valurnan så snart röstningen avslutats i vallokalen. Har de inte förhandsgranskats under valdagen

får denna granskning ske efter det att röstningen avslutats. - Först när samtliga röster i valet lagts ner i valurnan får denna öppnas och valkuverten tas ur och den preliminära rösträkningen inledas.

På initiativ från RSV redovisade vid valen år 1991 omkring 300 valdistrikt bl.a. vid vilken tidpunkt den preliminära rösträkningen inleddes och avslutades. Omkring 60 % av valdistrikten hade inlett den preliminära rösträkningen senast kl. 20.30. I omkring 40 % av distrikten började man räkna rösterna efter kl. 20.30. Med något undantag hade alla distrikt som ingick i undersökningen påbörjat rösträkningen kl. 21.00.

Valdistrikten redovisade också när den preliminära rösträkningen avslutades, eller när resultatet i landstingsvalet rapporterades. Flertalet distrikt, eller 51 %, rapporterade detta resultat före kl. 23.00 medan 25 % av distrikten redovisade detta resultat kl. 23.30 eller senare.

8.3 Tidigare reformförslag

Redan före vallagens ikraftträdande fanns möjlighet för väljare att rösta i vallokal även om han tidigare röstat på annat sätt i samma val. Också då blev det den i vallokalen avgivna rösten som räknades. Någon direkt motsvarighet till stadgandet i 12 kap. 5 § vallagen fanns emellertid inte i tidigare valförfattningar. När förslaget till vallag behandlades i riksdagen uttalade departementschefen följande (prop. 1972:105 s. 105).

Den nuvarande lagstiftningen har av principiella och praktiska skäl den utgångspunkten att vid dubbelröstning, som består i att väljare röstar såväl i vallokal som på postanstalt, den i vallokalen avgivna rösten tillerkänns företräde. Denna utgångspunkt bör enligt min mening gälla också om en ordning som den föreslagna genomförs.

1965 års valtekniska utredning hade tidigare, i sitt förslag till reform av poströstningsförfarandet, berört frågan om dubbelröstning och uttalat bl.a. (SOU 1967:27 s. 129).

Den omständigheten, att väljaren inställer sig vid valförrättningen visar att det av honom som grund för förtidsröstningen åberopande hindret i själva verket inte förelegat. Det måste anses stötande att en, på oriktiga grunder i extraordinär väg avgiven valsedel skulle gälla, medan valförrättarna skulle vägra motta den valsedel väljaren önskar avlämna enligt huvudregeln, dvs. vid personlig inställelse vid förrättningen.

I betänkandet Översyn av vallagen 2 (SOU 1980:45) redovisar 1978 års vallagskommitté en intervjuundersökning av 75 väljare som dubbelröstat, eller ångerröstat.

Av de intervjuade var det åtta personer som uppgav sig inte veta eller vara osäkra på om de röstat två gånger. Det var i samtliga fall fråga om väljare i hög ålder. I 34 fall hade de dubbelröstat därför att väljarna oroat sig för eller fått reda på att det blivit något fel i hanteringen av deras poströst. Ändrad politisk inställning uppgavs av 24 väljare som skäl för att de ångerröstat. Bland de övriga förekom mycket varierande skäl till ångerröstning. En väljare ville kontrollera att valförrättarna kände till bestämmelsen. En annan trodde sig kunna få båda rösterna räknade. Det förekom vidare att väljare som poströstat också röstade i vallokalen för att uppleva den särskilda stämningen där eller för att göra sina vänner sällskap.

Av de tillfrågade väljarna skulle 58 stycken ha poströstat även om det inte funnits möjlighet att ändra sig. Åtta väljare var av motsatt uppfattning.

I sina överväganden anförde kommittén.

De undersökningar som RSV och kommittén genomfört angående dubbelröstningen tyder på att det är ett mycket litet antal väljare som utnyttjar möjligheten att rösta i vallokal efter att tidigare ha röstat på postkontor, fartyg eller utlandsmyndighet. Flertalet av de dubbelröstande väljarna hade väl i och för sig sådana skäl för att rösta också i vallokal att de kan anses motivera en rätt att dubbelrösta. För flera av de röstande var emellertid, som framgått av redovisningen ovan, skälen sådana att de knappast motiverade denna rätt.

Antalet dubbelröster har varit så få att undersökningsmaterialet i övrigt inte ger grund för någon säkrare bedömning huruvida det är motiverat att behålla möjligheten till dubbelröstning. Vidare måste naturligtvis alla bedömningar med utgångspunkt i undersökningsresultaten föras med det förbehållet att resultaten endast speglar förhållandena vid två särskilda val. Vid ett annat val kan sådana händelser inträffa under valkampanjens slutskede att antalet dubbelröstande väljare blir avsevärt mycket större. Tänkbart är väl också, även om inga erfarenheter hittills tyder på att något sådant skulle inträffa, att ett inte obetydligt antal valtekniska fel under förtidsröstningen upptäcks före valdagen. Möjligheten att i ett sådant fall låta de drabbade väljarna dubbelrösta är då en betydligt enklare form för rättelse än det omval som kanske eljest skulle vara enda utvägen.

Självfallet är det också värdefullt för den enskilde väljaren att ha möjlighet att rösta även i vallokalen om han före valdagen blir medveten om att fel begåtts vid förhandsröstningen och att hans valsedlar på grund därav kan komma att kasseras.

I vissa fall synes det också befogat att den som förhandsröstat ges möjlighet att ändra sitt ställningstagande genom att rösta i vallokalen. Man kan tänka sig att oväntade händelser av stor politisk betydelse inträffar strax före valdagen, händelser som typiskt sett

är ägnade att starkt påverka partisympatierna. Väljaren som dessförinnan inte haft en tanke på att byta parti och som därför, utan att egentligen vara förhindrade att rösta i vallokalen, poströstat lång tid före valdagen skulle förmodligen finna det stötande om de inte hade möjlighet att ändra sig genom att rösta i vallokalen.

Det har också, väl med visst fog, hävdats att det är lättare att skydda valhemligheten och att kontrollera att väljaren avger sin röst utan otillbörligt påverkan av annan person vid röstning i vallokal än vid förhandsröstning.

Det förhållandet att röstning enligt huvudregeln skall ske i vallokalen på valdagen får numera anses ha mindre betydelse vad gäller dubbelröstningen. I praktiken står det ju den röstande fritt att välja om han vill lämna sin valsedel på postkontor eller i vallokal.

Nackdelarna med dubbelröstningen är i allt väsentligt av valteknisk natur. Det är inte ovanligt med över 500 förtidsröstande väljare i ett valdistrikt. Även om valförrättarna under röstmottagningen hunnit med att preliminärt pricka av samtliga förtidsröster fördröjs naturligtvis rösträkningen av att dessa röster inte kan läggas ner i valurnorna förrän röstningen avslutats.

Vid bedömningen av om möjligheten till dubbelröstning skall behållas vill kommittén till en början deklarerat att det uppenbarligen inte bör komma i fråga att avsluta förtidsröstningen tidigare än nu sker enbart för att kunna ha förtidsrösterna avprickade i röstlängderna innan röstningen i vallokalerna börjar. Någon i egentlig mening definitiv förtidsröstning kan, med denna utgångspunkt, inte införas. Även om det föreskrevs i vallagen att väljare som röstat på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg inte fick rösta i vallokalen skulle han ha vissa möjligheter att dubbelrösta. Detta eftersom förtidsrösterna, med nuvarande ordning, inte kan vara avprickade i röstlängden när röstningen i vallokalen börjar. Vid vilken tidpunkt på valdagen som möjligheten att dubbelrösta i sådant fall upphörde skulle bli beroende av tillfälligheter som hur poströsterna distribuerades från valnämnder till valdistrikt och i vilken takt valförrättarna hann pricka av poströster.

Ett alternativ är att ge förtidsröstande väljare möjlighet att också rösta i vallokalen på valdagen fram till ett visst klockslag, t.ex. kl. 15.00. Dock blir det inte heller med en sådan bestämmelse fråga om någon definitiv gräns för dubbelröstning. Även om valförrättarna då hunnit pricka av de förtidsröster som anlänt till vallokalen, så är det ett betydande antal förtidsröster som ännu inte kommit fram till vallokalerna eller som över huvud taget inte skickas ut till valdistrikten, utan räknas av valnämnderna vid onsdagsräkningen.

Möjligheten att förhandsrösta står numera i praktiken öppen för varje väljare. En allt större andel av väljarkåren, f.n. omkring 25 %, röstar på postkontor. Denna förtidsröstning kan ske under en period av drygt tre veckor före valdagen. Det måste antas att de omfattande möjligheterna att förtidsrösta väsentligt bidrar till det mycket höga valdeltagande här i landet. Enligt kommitténs mening bör man därför inte utan tungt vägande skäl göra sådana ändringar i valförfattningarna som kan begränsa förutsättningarna för förtidsröstning. Ett upphävande av rätten till dubbelröstning skulle kunna verka i den riktningen. Vidare måste beaktas att förhandsröstning kan ske under en relativt lång period. Kommittén finner det därför också väsentligt att väljare som förtidsröstat inte utestängs från

möjligheten att i valhandlingen beakta sådana händelser på det politiska fältet som inträffar omedelbart före valdagen.

De fördelar som skulle kunna vinnas med definitiv förtidsröstning är av rent valteknisk natur. Valförrättarnas arbete skulle underlättas. Självfallet är det angeläget att så sker i möjligaste mån. Sådana strävanden måste dock stå tillbaka för intresset av att väljarnas röster överensstämmer med deras politiska ståndpunkt på valdagen. Vidare får man anta att definitiv förtidsröstning skulle kunna leda till att det preliminära valresultatet var klart omkring en timme tidigare än f.n. Detta intresse kan naturligtvis än mindre än hänsynen till valförrättarnas arbetsförhållanden motivera en övergång till definitiv förtidsröstning.

Av anförda skäl finner kommittén att väljare som röstat på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg bör ha kvar möjligheten att rösta också i vallokal.

Möjligheten att dubbelrösta har emellertid fört med sig tilltagande praktiska olägenheter för valförrättarna i takt med att antalet poströster ökat. Det måste antas att poströstningen kommer att öka ytterligare något. Det finns därför i och för sig starka skäl att försöka finna någon väg att underlätta valförrättarnas arbete med poströsterna. Kommittén har av det skälet också ingående övervägt möjligheten att begränsa rätten till dubbelröstning till en viss tidsperiod på valdagen.

Om rätten att dubbelrösta skall upphöra viss tid på valdagen bör man vid val av tidpunkt främst se till att väljarna ges rimliga möjligheter att dubbelrösta. Vidare är det önskvärt att tiden sätts så att valförrättarna före vallokalernas stängning hinner pricka av samtliga poströster som skickas ut till vallokalerna och lägga dem i valurnorna. Då kan rösträkningen sätta igång omedelbart efter vallokalernas stängning. Båda dessa intressen borde kunna tillgodoses om rätten att dubbelrösta upphörde, t.ex. kl. 15.00. Detta skulle innebära att väljare som inställt sig i vallokalen senast vid detta klockslag för att rösta hade rätt att avlämna sin röst i vallokalen även om han dessförinnan röstat t.ex. på postkontor. Valförrättarna skulle alltså inleda den definitiva avprickningen av poströster i röstlängden så snart samtliga väljare som anlänt till vallokalen senast kl. 15.00 hunnit avge sina röster. Som framgått ovan har man emellertid inte med denna lösning angett en generell frist för dubbelröstning. Ibland skulle en förtidsröstande få lämna en röst i vallokalen också efter kl. 15.00, nämligen om valförrättarna inte hunnit pricka av hans tidigare röst i röstlängden.

Enligt kommitténs uppfattning kan en ordning med tidsbegränsad dubbelröstning leda till praktiska svårigheter då valförrättarna skall avgöra vilka väljare som har rätt att dubbelrösta. Vidare är det föga tilltalande att det blir helt beroende av slumpmässiga omständigheter, som tiden för utsändning av poströster till valdistrikten och tillströmningen av väljare i vallokalen, i vad mån en väljare får dubbelrösta efter utgången av den i vallagen angivna fristen. Av dessa skäl har kommittén inte funnit lämpligt att föreslå en tidsmässig begränsning av rätten till dubbelröstning.

8.4 Valmyndigheternas synpunkter

RSV har i flera framställningar till regeringen tagit upp frågan om ångerröstningen. RSV har anfört bl.a. följande.

Ursprungligen gällde den föreskriften att rösträtt endast fick utövas genom personlig inställelse i vallokal. Regeln om vallokalröstes företrädare framför på annat sätt avgiven röst torde kunna härledas från äldre lagstiftares farhågor för missbruk av rösträtten och svårigheter att garantera valhemligheten vid röstning på annat sätt. Stränga formföreskrifter reglerade därför denna röstning. Detta synsätt har emellertid alltmer övergivits och olika reformer för att underlätta röstning på annat sätt har genomförts. Alla väljare har numera rätt att rösta i förväg. Vid förtidsröstning görs inte någon bedömning av om väljaren är förhindrad att rösta i vallokalen. Det kan därför sättas i fråga om inte förtidsröstning numera i stället är ett undantag bör betraktas som ett likvärdigt alternativ till vallokalsröstning. - Ett skäl som också kan ha bidragit till att regeln om dubbelröstning behållits kan vara att den som röstar i förtid inte har tillgång till argumentationen i valrörelsens senare del. - Möjligheterna till dubbelröstning utgör enligt valnämndernas samstämmiga uppfattning en betydande olägenhet för valförrättare och medför försening av sammanräkningen. Skäl talar alltså för att 12 kap. 5 § vallagen bör upphävas och förtidsröst betraktas som definitiv. Praktiskt skulle detta innebära bl.a. följande. Om väljare infinner sig i vallokalen efter det att hans förtidsröst har lagts ner i valurnan skall han vägras att rösta på nytt. Om förtidsrösten däremot behandlas efter det att väljare har utövat sin rösträtt i vallokalen skall förtidsrösten ogillas. Principiella invändningar kan resas mot ett förfarande enligt vilken möjligheten till ändrad röstning blir beroende av när förtidsrösterna behandlas. Dubbelröstning förekommer emellertid endast i något hundratal fall varje val och en väljare som förtidsröstat skulle alltså äga möjlighet till ändrad röstning genom att infinna sig i vallokalen på valdagens förmiddag innan förtidsrösterna normalt hunnit behandlas. Mot dessa principiella invändningar bör vägas de administrativa fördelar som leder till en önskvärd förkortning av tiden för den preliminära sammanräkningen och en betydligt enklare rutin för valförrättarna.

RSV har i den utvärdering som gjorts efter 1991 års val tillagt att föreskriften att poströsterna får läggas ner i valurnan först efter kl. 20.00 på grund av tidspressen innebär en onödig sänkning av nivån på säkerheten i förfarandet. Mot bakgrund av den undersökning som gjorts i 15 kommuner uppskattar RSV att hanteringen av poströsterna i vallokalen försenar den preliminära rösträkningen och rapporteringen av det preliminära resultatet från vallokalerna med mellan 20-25 minuter.

Valnämnder och valförrättare har vid kontakter med utredningen starkt understrukit RSV:s framställning om att 12 kap. 5 § vallagen

bör upphävas eller att möjligheten att rösta i vallokal för den som förtidsröstat åtminstone bör begränsas till viss del av valdagen.

8.5 Ångerröstning i övriga nordiska länder

I Finland avslutas förtidsröstningen på onsdagen närmast före valet, som äger rum söndag och måndag. Förhandsrösterna granskas före valet och de röstande prickas av i röstlängden. De får därefter inte rösta i vallokal.

I Norge gäller, liksom i Sverige, att väljare som förhandsröstat ändå får rösta i vallokalen. Den röst som lämnas i vallokalen gäller. Efter valet 1977 tog stortingets fullmaktskommitté upp frågan om dubbelröstning. Kommittén menade att det skulle innebära en betydande förenkling av arbetet med sammanräkningen om förhandsrösten blev definitiv. Förslaget avvisades emellertid under hänvisning främst till att man i så all skulle bli tvungen att avsluta poströstning och annan förhandsröstning redan några dagar före valet (odelstingsproposition nr 1978/79:33).

I Danmark hade man fram till en lagändring år 1980 motsvarande bestämmelser som i Finland. Förhandsrösterna - brevrösterna - var avprickade i röstlängden när vallokalerna öppnade och väljare som brevröstat fick inte rösta i vallokalen. Indenrigsministeriets valglov-sudvalg föreslog i ett betänkande (1980:839) att även de som förtidsröstat skulle få rösta i vallokal. Skälen var i huvudsak följande. Att väljare som förhandsröstat inte får rösta i vallokal står ej i överensstämmelse med huvudregeln att väljaren personligen skall avlämna sin röst i vallokalen. Genom den ifrågasatta lagändringen skulle man också kunna tillmötesgå önskemål om att kunna ändra en röst som har lämnats vid en tidpunkt då väljarna ofta inte har kännedom om namnen på de anmälda kandidaterna och heller inte har möjlighet att ta hänsyn till ev. nyregistrerade partier. Urvalget hänvisade också till att dubbelröstning kan ske i både Norge och Sverige. Möjligheten för väljare att dubbelrösta har sedemera tagits bort under hänvisning till att den utnyttjades endast i ett fåtal fall och att den ledde till betydande administrativa svårigheter, se lagen om val till Folketinget, nr 271 af 1987, § 67. De nuvarande reglerna motsvarar de regler som gällde före ändringen år 1980 med den skillnaden att om en person som lämnat en brevröst lämnar en ny brevröst så skall den brevröst som lämnats sist gälla. Härigenom skulle behovet för väljare att kunna ångra en tidigt avgiven brevröst genom att rösta i vallokalen minska i väsentlig grad.

8.6 Överväganden och förslag

Som 1978 års vallagskommitté förutsade har andelen poströstande väljare fortsatt att öka. Sedan år 1980, då andelen var 25 %, har den ökat till omkring 37 % av antalet väljare vid riksdagsvalet år 1991 eller 2.008.095 väljare. Vid sistnämnda val röstade mer än 60 % av dessa väljare under veckan före valdagen. Under denna vecka röstade flest väljare under tiden onsdagen - fredagen med tyngdpunkt på fredagen då 16,6 % av totala antalet poströstande väljare röstade.

När det gäller terminologin föredrar kommittén att kalla möjligheten att rösta i vallokalen trots att väljaren redan förtidsröstat *ångerröstning*. Uttrycket dubbelröstning kan leda till uppfattningen att mer än en röst från väljaren kommer att ligga till grund för valresultatet.

Vid valen år 1985, 1988 respektive 1991 ångerröstade - i hela landet - 2 836, 1 905 respektive 1 448 väljare.

Om poströstningen görs definitiv på samma sätt som i Danmark skulle det innebära att man före valdagen måste markera i röstlängden att väljaren förtidsröstat. Detta skulle, som 1978 års Vallagskommitté konstaterade, bl.a. leda till att röstmottagningen på posten måste avslutas senast torsdagen före valdagen. En sådan begränsning skulle, mot bakgrund av att ett så stort antal väljare röstar dagarna före valdagen, kunna leda till ett sänkt valdeltagande. En sådan begränsning vill kommittén därför inte föreslå. Men det är inte bara risken för ett sänkt valdeltagande som ligger bakom kommitténs uppfattning. Den hänger också samman med att man inom kommittén anser att det bör vara väljarnas ställningstagande på valdagen som skall ligga till grund för valresultatet. Också av principiella skäl bör således röstning på valdagen alltså vara huvudregel. Det förhållandet att det bara är ett mycket litet antal väljare som ångerröstar leder enligt kommitténs mening alltså inte till att förtidsröstningen endast av detta skäl bör göras definitiv.

Om möjligheten att ångerrösta skall begränsas bör man i stället göra det, som 1978 års Vallagskommitté också är inne på, genom att begränsa möjligheten att rösta i vallokalen efter ett visst klockslag eller, som RSV föreslagit, efter det att rösten lagts ner i urnan.

Av dessa alternativ torde det alternativet som utgår ifrån en begränsning av möjligheten att ångerrösta efter ett visst klockslag vara det alternativ som leder till störst förutsägbarhet för väljaren när det gäller frågan hur länge han överhuvud taget har möjlighet att ångra sig. En sådan lösning skulle därför i sig vara att föredra.

8.6.1 Vad talar för en förändring

Vilka är då de fördelar som kan uppnås genom att begränsa möjligheterna att ångerrösta till en viss tidpunkt på valdagen? I Vallagsutredningens delbetänkande VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) redovisas de samlade kostnaderna för valen år 1991. De uppgick till omkring 350 milj. kr. För kommunerna är kostnaderna för valförrättarna den tyngsta posten. Denna kostnad var detta år 25 % av den samlade kostnaden eller totalt omkring 90 milj. kr. I betänkandet föreslås att det under valen år 1994 genomförs viss försöksverksamhet bl. a. när det gäller röstmottagning och valdistriktsindelning. När det gäller röstmottagningen föreslås försöksverksamhet som innebär att man kan ha ambulerande röstmottagning i ett valdistrikt eller att det inrättas flera vallokaler i samma distrikt. Bakom förslaget med försöksverksamhet ligger tanken att man genom att ha en flexiblare röstmottagning skulle kunna öka valdistriktens storlek i glesbygdsdistrikten. Genom att öka valdistrikten storlek skulle man kunna sänka antalet valförrättare och därigenom sänka kommunernas kostnader för valen utan att försämra servicen för väljarna.

När det gäller valdistriktens storlek har det framhållits att den nuvarande hanteringen av förtidsrösterna starkt påverkar möjligheterna att öka valdistriktens storlek, framför allt i tätorterna. I vissa valdistrikt i tätorterna är andelen förtidsröster så hög som 50 %. Även om valförrättarna förhandsgranskar poströsterna under valdagen, innan vallokalen stängs för röstning, är de nuvarande bestämmelserna om hur förtidsrösterna skall hanteras så betungande för valförrättarna att det inte är praktiskt genomförbart att öka valdistriktens storlek utan att samtidigt öka antalet valförrättare i varje distrikt. Möjligheten att sänka kostnaderna för valadministrationen genom att öka valdistriktens storlek skulle således vara utesluten om inte reglerna för hanteringen av poströsterna ändras. En fördel som en begränsning av ångerröstningen skulle föra med sig är att man därigenom förbättrar förutsättningarna för en utveckling mot en flexiblare och därmed mer kostnadseffektiv valadministration. I detta sammanhang bör det påpekas att en ökning av valdistriktens storlek i tätorterna inte automatiskt innebär att väljarna får längre avstånd till sin vallokal. I realiteten är det ofta så att det är skolbyggnader som används som vallokaler och att flera valdistrikt har sin vallokal i samma skolbyggnad.

Ett system som tillåter att poströster som preliminärt godkänts läggs ner i urnan efter ett visst klockslag men innan röstmottagningen avslutats i vallokalen innebär att den preliminära rösträkningen kan börja så gott som omedelbart efter det att vallokalen stängts för röstning. Denna tidsvinst uppskattades av 1978 års Vallagskommitté

till omkring en timme. De uppgifter som lämnades från omkring 300 valdistrikt under valen år 1991 visar att närmare 60% av distrikten inledde den preliminära rösträkningen inom en halvtimme efter det att röstningen avslutades. Den faktiska tidsvinsten torde därför i flertalet fall vara mindre än en timme. RSV har mot bakgrund av resultatet i den nämnda undersökningen uppskattat tidsvinsten till 20-25 minuter. I vissa valdistrikt torde dock tidsvinsten bli mer än en timme.

Även om tidsvinsten inte är så stor som 1978 år Vallagskommitté antog utan endast kan uppskattas till ca en halvtimme innebär denna tidsvinst ändå att man från valdistriktens sida kan redovisa det preliminära valresultatet tidigare på valkvällen än vad som nu är fallet. Detta kan inte ses som enbart ett intresse av valteknisk natur. Det är tvärt om av stort allmänt intresse att medborgarna så snart som möjligt kan ta del av det preliminära valresultatet. Medborgarnas förtroende för valförfarandet i stort hänger nära samman med valadministrationens förmåga att snabbt redovisa ett preliminärt resultat. Vad det handlar om är att medborgarna skall uppfatta valorganisationen som effektiv och att valresultatet också uppfattas som legitimt.

Intresset av att få fram ett preliminärt valresultat så snabbt som möjligt under valkvällen skulle naturligtvis kunna tillgodoses genom att kommunerna åläggs att öka antalet valförrättare i valdistrikten. En sådan lösning kan kommittén emellertid inte ställa sig bakom. Den skulle nämligen leda till ökade kostnader för kommunerna och därmed för hela valadministrationen. Däremot skulle man - utan ökade kostnader - kunna uppnå en viss, om än mindre, tidsvinst genom att begränsa ångerröstningen.

De nuvarande reglerna om ångerröstning innebär, som nämnts ovan, att poströsterna får läggas ner i urnan först efter att röstningen i vallokalen avslutats. Detta arbetsmoment sker under stark tidspress på grund av det starka intresse som finns från bl.a. massmedierna att få fram det preliminära valresultatet så tidigt som möjligt. Som RSV påpekat innebär detta en risk för säkerheten i valförfarandet. Vad det handlar om är risken för att t.ex. ett valkuvert som avser riksdagsvalet läggs i urnan för kommunalvalet. Intresset av att upprätthålla säkerheten i valförfarandet genom att minska tidspressen vid hanteringen av poströsterna efter lokalens stängning talar också för att begränsa ångerröstningen.

I den undersökning som genomfördes under valen år 1991 i omkring 300 valdistrikt framgår att valförrättarnas uppdrag i närmare hälften av distrikten avslutades senare än kl. 23.00. Om det skall vara möjligt att lägga nya arbetsuppgifter på valförrättarna som t.ex. att räkna resultatet av en samtidig folkomröstning eller - om det införs ett utökat inslag av personröstning - sortera och räkna personröster i de olika valen, utan att öka antalet valförrättare och därmed kommuner-

nas kostnader, krävs det att man på ett eller annat sätt skapar utrymme för dessa uppgifter genom att ta bort något annat arbetsmoment. Även om en begränsning av ångerröstningen inte skulle innebära att man kan göra det möjligt att inom ramen för den organisation som används f.n. täcka upp det merarbete som det skulle innebära för valförrättarna om de också skulle redovisa ett preliminärt resultat när det gäller personröstningen så skulle en begränsning av ångerröstningen i vart fall kunna innebära att man åtminstone skapar ett visst utrymme för denna nya arbetsuppgift för valförrättarna.

8.6.2 Vad talar emot en förändring

Vilka är då nackdelarna med att begränsa ångerröstningen? En inskränkning av möjligheten att ångerrösta till en viss tidpunkt på valdagen innebär naturligtvis ett visst avsteg från huvudregeln att väljaren skall rösta på valdagen och att all annan röstning är preliminär. För den väljare som har förtidsröstat innebär det att han, om han vill vara säker på att kunna ångra sitt val, i princip måste göra det före utsatt tid. Som 1978 års Vallagskommitté påpekat kan det bli fråga om slumpmässiga omständigheter som avgör om väljaren skall få ångerrösta efter denna tidpunkt. Det rör sig bl.a. om väljare vars förtidsröst finns i vallokalen men som ännu inte har granskats där, men också väljare vars förtidsröster inte ens har distribuerats till vallokalen. Beträffande dessa vet man helt enkelt inte att de har förtidsröstat eftersom någon markering i röstlängden inte finns. I praktiken skulle det därför bli möjligt för en väljare i ett distrikt att ångerrösta vid samma tidpunkt som denna möjlighet beskrivits för en annan väljare. Ett alternativ som förts fram är att röstmottagningen i vallokalen avbryts och att man tar en paus i förrättningen och under denna paus behandlar samtliga poströster. Konsekvensen av detta blir emellertid att man avskär samtliga väljare från att rösta under en viss tid under valdagen. Hur lång tid som behövs för att valförrättarna skall kunna behandla poströsterna beror dessutom på bl.a. valdistriktets storlek och antalet poströster. Hur lång tid som den enskilda vallokalen behöver vara stängd kommer därför att variera. Samtidigt blir det med en sådan konstruktion ändå möjligt för vissa väljare att ångerrösta i vallokalen efter det att den åter öppnats, nämligen om väljarens röst inte finns med bland de röster som sänts ut till vallokalen.

8.6.3 Kommitténs slutsatser och förslag

Även om kommittén inte anser att det låga antalet väljare som ångerröstar i sig bör leda till att man definitivt tar bort möjligheten att ångerrösta kan man naturligtvis inte helt bortse från att det också i fortsättningen torde komma att röra sig om ett mycket litet antal väljare. Detta är också den erfarenhet man gjorde i Danmark när man tillät ångerröstning under 1980-talet. Andelen förtidsröster i Danmark är dock avsevärt mycket lägre än här i landet.

Om en väljare som vill ångerrösta får tillfredsställande möjligheter att göra det kommer, enligt kommittén uppfattning, de nackdelar som en begränsning av ångerröstningen skulle innebära främst att vara av praktisk natur. Det finns i detta sammanhang anledning att se hur man idag tillämpar den möjlighet som finns i vallagen att begränsa öppethållandet i en viss vallokal. Enligt 9 kap. 1 § vallagen får RSV bestämma att vallokalen i ett visst valdistrikt skall vara öppen för röstning under kortare tid än den föreskrivna, dvs. mellan kl 08.00 och 20.00, om väljarna ändå får tillfredsställande möjligheter att rösta. I de fall RSV beslutar om begränsat öppethållande har man i flertalet fall bestämt att vallokalen skall hållas öppen till kl. 17.00. Om väljarnas möjlighet att ångerrösta avskärs kl. 17.00 får han, mot bakgrund av denna praxis, ändå anses ha tillfredsställande möjligheter att rösta. Poströsterna sänds i de flesta fall ut till vallokalerna i två omgångar, en på morgonen och en på eftermiddagen. Om man bestämmer tidpunkten till kl. 17.00 så finns det förutsättningar för att granskningen av de poströster som kommit till vallokalerna under förmiddagen hinner genomföras och att det då finns en markering i röstlängden att väljaren poströstat eller rättare det finns en markering att den inkomna poströsten preliminärt godkänts. Eftermiddags-sändningen, om det finns en sådan, innehåller ofta relativt få poströster och även beträffande dessa röster torde det i de flesta fall finnas förutsättningar för att de kan vara preliminärt granskade kl. 17.00.

En begränsning av möjligheterna att ångerrösta bör konstrueras så att den väljare som vill ångerrösta skall få göra det om han lämnar sin röst senast kl. 17.00. Om inte alla poströster hunnit granskats i alla vallokaler vid denna tid kan den faktiska möjligheten att ångerrösta komma att variera något mellan olika valdistrikt. Enligt kommitténs bedömning skulle inte allmänhetens förtroende för valförfarandet minska på grund av detta. För den enskilde väljaren är det väsentligt att han eller hon garanteras tillfredsställande möjlighet att rösta i vallokalen om han eller hon har ångrat sig. För allmänhetens förtroende för valförfarandet torde det här framför allt vara viktigt att

man kan skapa garantier för att inte mer än *en* röst från varje väljare kommer att ligga till grund för valresultatet.

Vid den preliminära granskningen av poströsterna görs en markering i röstlängden att rösten preliminärt har godkänts. Av röstlängden framgår sedan att väljaren preliminärt har röstat. Om det finns en sådan markering för en väljare som vill lämna sin röst efter kl. 17.00 så skall väljarens röst i vallokalen inte tas emot. Om väljaren infinner sig i vallokalen och röstar och det vid en senare granskning av poströsterna visar sig att väljaren poströstat så skall poströsten underkännas och alltså inte läggas ner i urnan. Den rösten kommer då inte att ligga till grund för valresultatet. En utveckling av nuvarande rutiner kan ge tillräckliga garantier så att väljaren inte får mer än en röst godkänd.

Sammanfattningsvis anser kommittén att intresset av att vidga förutsättningarna för en flexiblare och mer kostnadseffektiv valadministration starkt talar för att begränsar möjligheten att ångerrösta på det sätt som redogjorts för ovan. Principiellt kommer då röstning på valdagen alltså vara den formella huvudregeln varför väljarnas åsikt på valdagen alltså kommer att ligga till grund för valresultatet. Till detta kommer att man genom en sådan begränsning kan uppnå att det preliminära valresultatet kan tas fram något tidigare på valkvällen och att valförfarandet blir säkrare utan att man samtidigt ökar kostnaderna för valet. Kommittén föreslår därför att en sådan begränsning införs.

9 Särskilda röstmottagningsställen

9.1 Sammanfattning

Det centrala myndighetsansvaret för poströstningen, inklusive ansvaret för institutionsröstningen och röstning på tillfälliga postkontor på valdagen, har i samband med Postens bolagisering förts över till RSV. Kommittén föreslår att RSV skall kunna bestämma att den röstmottagning som sker på vårdinrättningar eller andra institutioner, söndagen före valdagen skall kunna anordnas inte bara av Posten AB utan också av någon annan t.ex kommunens valnämnd. Motsvarande föreslås när det gäller den röstmottagning som kan anordnas på valdagen. Den lokal som inrättas för röstningen skall kallas särskilt röstmottagningsställe.

9.2 Bakgrund

Första gången som poströstning ägde rum var vid 1942 års kommunalval. Till en början fick endast den som av särskilda skäl var förhindrad att rösta i vallokalen, rösta på posten. Möjligheterna att poströsta vidgades inför 1970 års val. Formellt förutsätts i lagen att väljare skall rösta på valdagen i den vallokal där han är upptagen i röstlängd. Om han finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i sin vallokal får han rösta på posten. I praktiken kan en väljare fritt avgöra om han vill avge sin röst på postkontor eller i vallokal.

Inför och under valen år 1991 genomfördes förtidsröstning på posten på permanenta eller tillfälliga postkontor. Enligt 10 kap. 1 § vallagen i dess då gällande lydelse skulle vid ordinarie val till riksdag, landsting och kommunfullmäktige röstning ske på varje postkontor från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid andra val skulle röstning på postkontor ske från och med den tionde dagen till och med valdagen. På förslag av posten

kunde RSV bestämma att röstmottagning inte skulle ske vid vissa postkontor.

Röstning på postkontor skulle ske under den tid då postkontoret var öppet för allmänheten. På förslag av posten kunde RSV begränsa den tid då röstning skall kunna ske på visst postkontor. Under tiden före valdagen skulle röstning alltid kunna ske under minst en timma varje dag under normalt öppethållande.

Förtidsröstning genom Posten kunde också ske på tillfälliga postkontor. Sådana postkontor kunde, efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningen, inrättas på sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande inrättning. Tillfälliga postkontor för röstmottagning fick inrättas tidigast sju dagar före valdagen. I regel inrättades tillfälliga postkontor för röstmottagning på denna typ av institutioner söndagen före valdagen. Liksom när det gällde röstning på ordinarie postkontor var det Posten som ensam ansvarade för röstningens genomförande. Posten kunde dock begära att valnämnden utsåg ett visst antal personer att biträda postens röstmottagare. Även i de fall valnämnden utsåg sådana biträden var det Posten som ansvarade för röstmottagningen.

Röstning på posten ägde inte bara rum före valdagen. På valdagen skulle postkontor vara öppet för röstmottagning minst en timme före kl. 11 och minst en timme efter kl. 15. Det vanliga var att de postkontor som har röstmottagning på valdagen höll öppet kl 10-11 och 15-16.

Efter samråd med valnämnden kunde Posten inrätta tillfälliga postkontor för röstmottagning på valdagen. Det var då inte fråga om röstmottagning på institutioner som nämnts ovan utan framför allt röstmottagning i glesbygdsområden. Ett sådant postkontor kunde inrättas t.ex. om ett valdistrikt dragits in så att väljarna får längre till sin nya vallokal. I ett sådant fall kunde man genom att inrätta ett tillfälligt postkontor minska risken för att valdeltagandet sjunker.

Vid val till landsting eller kommunfullmäktige som inte omfattade hela landet fick RSV bestämma att röstmottagning på posten inte skulle anordnas på valdagen.

Vid de kyrkliga valen anordnades ingen poströstning på valdagen och inte heller på fredagen och lördagen i veckan närmast före valdagen. I övrigt genomfördes poströstningen på i princip samma sätt som under septembervalen bortsett från att det inte anordnades någon institutionsröstning.

Röstning på ett postkontor skulle gå till på följande sätt. Väljaren visar upp sitt röstkort för den person som utsetts till röstmottagare. En väljare som inte är känd av röstmottagaren skall legitimera sig. Kan han inte det får han inte rösta. När röstmottagaren kontrollerat väljarens identitet får väljaren ett valkuvert för varje val han är

röstberättigad i. Han uppsöker därefter en valskärm och lägger in en valsedel för varje val i ett valkuvert. Han lämnar därefter valkuvert och röstkort till röstmottagaren.

Röstmottagaren skulle kontrollera att väljaren bara ställt i ordning ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte utsatts för obehörig märkning. I väljarens närvaro skall röstmottagaren därefter lägga ner valkuverten tillsammans med väljarens röstkort i ett fönsterkuvert och klistra igen fönsterkuvertet.

Väljare som röstade på posten kunde också budrösta genom sin make eller annat bud. Om väljaren betjänades av lantbrevbärare fick han lämna sin budröst till lantbrevbäraren om röstning skedde vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren var knuten. Lantbrevbäraren, som inte fick vara vittne, skulle på ytterkuvertet intyga att han tagit emot försändelsen av väljaren. Han skulle sedan lämna budrösten och väljarens röstkort till röstmottagaren på postkontoret.

I närvaro av den som lämnat budrösten skulle röstmottagaren kontrollera att försändelsen är i föreskrivet skick och därefter lägga den i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort.

Posten sänder mottagna fönsterkuvert till valnämnden i den kommun där väljaren var upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren var upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig.

Att en väljare röstat på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg hindrade inte att han också röstade i vallokalen på valdagen. I så fall gällde den röst som lämnats i vallokalen. Väljare som förtidsröstat eller som poströstat på valdagen har alltså möjlighet att ändra sitt val genom att rösta även i vallokalen. Se avsnitt 8.

9.2.1 Poströstningens omfattning

Antalet poströstande under perioden år 1976 till 1988 ökade från 1,2 milj. till omkring 2 milj. Vid septembervalen åren 1982, 1985 och 1988 var andelen väljare som poströstat 35,1, 37,0 respektive 36,5 %. Inför och under valdagen den 15 september 1991 utnyttjade 36,8 % av väljarna denna möjlighet. Procenttalet avser antalet poströstande jämfört med totala antalet röstande i riksdagsvalet. Flertalet, eller drygt 60 %, av dem som poströstat röstade under veckan före valdagen och på valdagen.

Under 1985, 1988 och 1991 års val uppgick antalet poströster till 2 077 905, 1 986 242 respektive 2 049 312 stycken. Dessa år var antalet röstande i riksdagsvalet 5 615 242, 5 441 050 respektive 5 562 920.

Institutionsröstningen genomförs, som nämnts ovan, uteslutande under söndagen före valdagen. Antalet tillfälliga postkontor som inrättats och vid vilka typer av institutioner röstmottagning anordnats vid de tre senaste valen framgår av tab 1.

Tabell 1

Typ av vårdinrättning	1985	1988	1991
Sjukvårdsinrättningar	662	716	705
Ålderdomshem, servicehus	1152	1170	1150
Kriminalvårdsanstalter, häkten	93	105	102
Hem för vård eller boende	36	38	44
Andra vårdinrättningar	4	4	4
Antal institutioner	1947	2033	2005

Antalet väljare som röstade vid dessa vårdinrättningar framgår av tab 2.

Tabell 2

Antal röstande	1985	1988	1991
Sjukvårdsinrättningar	17 377	13 876	13 462
Ålderdomshem och servicehus	29 910	26 072	25 075
Kriminalvårdsanstalter och häkten	1 090	956	903
Hem för vård eller boende	650	437	380
Andra vårdinrättningar	37	36	20
Totalt antal röstande	49 064	41 377	39 840

På valdagen år 1991 inrättades också 35 särskilda postkontor. Vid dessa röstade totalt 1 377 väljare.

9.2.2 Kostnaderna för röstning på posten

För poströstningen fick postverket ersättning av RSV. Vid de senaste valen har dessa kostnader fördelat sig enligt följande.

	1988	1991
Information och utbildning	12.190.000	15.150.000
Administration	7.665.000	10.620.000
Sakkostnader	5.410.000	7.765.000
Röstmottagning	22.520.000	32.150.000
Expediering till valnämnderna	27.620.000	38.545.000
Kyrkovalet	1.510.000	1.820.000
Omval	5.000	-
Summa	76.920.000	106.110.000

Utöver ersättningen i samband med poströstningen tillkom för valen år 1991 portokostnader för distribution av röstkort med omkring 15 milj. kr.

Kostnaden för röstning på institutioner söndagen före valdagen uppgick vid 1988 och 1991 års val till 4,2 respektive ca 5,8 milj. kr. Kostnaden för poströstning på valdagen uppgick samma år till 5,7 respektive ca 8 milj. kr.

9.2.3 Bolagiseringen av Posten

Genom ett beslut av riksdagen den 17 december 1993 bemyndigades regeringen att ombilda Postverket till ett statligt helägt aktiebolag, Posten AB. Ombildandet skall ske per den 1 mars 1994 (prop.1993/94:38 Postlag och en förändrad verksamhetsform för postverket, m.m.). I propositionen uttalar regeringen (s.102 f).

Vid en bolagisering av Postverket bör det centrala myndighetsansvaret för poströstningen övertas av någon annan myndighet. Det får anses mest ändamålsenligt att lägga denna uppgift på Riksskatteverket, som enligt förordningen (1985:953) om central valmyndighet är central valmyndighet såväl enligt 1 kap. 2 § vallagen som enligt 2 § lagen om kyrkofullmäktigval, m.m. Härigenom kommer Riksskatteverket att vara central valmyndighet för alla former av röstning. En ändring som otvetydigt klargör detta förs lämpligen in i 10 kap. 1 § vallagen samt i 30 § lagen om kyrkofullmäktigval, m.m.

Poströstning kommer vid nästa val att äga rum på de postkontor som disponeras av Posten AB. Det finns inte anledning att ändra på

den nuvarande principen när det gäller utseende av röstmottagare. Efter Postverkets bolagisering bör denna uppgift således skötas av Posten AB eller det dotterbolag till Posten AB som kommer att rymma postkontorsverksamheten. En ändring med denna innebörd bör genomföras redan nu med hänsyn till det förestående riksdagsvalet 1994.

Med anledning av den översyn av bl.a. frågor som rör poströstning, institutionsröstning m.m. som för närvarande görs av Vallagsutredningen, finns det inte nu anledning att införa en bestämmelse om möjlighet till röstning genom något annat postbefordringsföretag än Posten AB. Denna fråga kan inte få sin lösning förrän tidigast efter 1994 års val. Vid 1994 års riksdagsval föreslås nämligen i prop. 1993/94:21 att viss försöksverksamhet skall genomföras angående bl.a. institutionsröstningen, "ambulerande" röstmottagning och inrättande av flera röstmottagningsställen i ett och samma valdistrikt.

Enligt 11 kap. 6 § regeringsformen måste ett överlämnande till ett bolag av en förvaltningsuppgift som innebär myndighetsutövning ske med stöd av lag. I enlighet med det anförda föreslår regeringen att det i vallagen, lagen om kyrkofullmäktigval, m.m., och folkomröstningslagen förs in bestämmelser om att poströstning får ske på Posten AB:s postkontor och att röstmottagare utses av bolaget.

10 kap 1 § vallagen fick i SFS 1993:1689 följande lydelse.

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med Posten Aktiebolag på vilka postkontor röstning skall genomföras. Vid val till riksdagen och vid sådana val till kommun- eller landstingsfullmäktige som omfattar hela riket skall röstning alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

På de postkontor där röstning genomförs skall man vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket till kommun- och landstingsfullmäktige kunna rösta från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid andra val skall man på dessa postkontor kunna rösta från och med den tionde dagen före valdagen till och med valdagen.

Bestämmelsens konstruktion motsvarar vad som gäller utlandsröstningen; RSV bestämmer vid vilka postkontor som röstning skall genomföras. I 10 kap. 2 § har andra stycket tagits bort. Detta hade tidigare följande lydelse.

Finns det särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att röstmottagning skall anordnas endast på vissa postkontor. Vid val till riksdagen och vid sådana val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige som omfattar hela riket skall röstning dock alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

Utgångspunkten är således att RSV skall bestämma vid vilka postkontor som röstning skall genomföras. Den enda begränsningen är att det vid val till riksdagen och vid ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige måste det finnas minst ett postkontor för röstning

i varje kommun. Tillfälliga postkontor för röstmottagning skall kunna inrättas precis som tidigare, både när det gäller institutionsröstningen och tillfälligt postkontor som inrättas under valdagen. Beslut om detta skall fattas av RSV efter samråd med Posten AB. När det gäller tidpunkten för röstningen vid denna typ av postkontor så skall Posten AB bestämma detta efter samråd med valnämnden och när det gäller institutionsröstningen, med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning. Posten AB skall ha motsvarande samråd när det gäller röstningens genomförande på en institution. I överensstämmelse med vad som gällt tidigare får institutionsröstningen inte genomföras tidigare än sju dagar före valdagen.

9.3 Överväganden och förslag

Möjligheten att rösta på institutioner kan framför allt ses som en service åt de väljare som berörs. Antalet väljare som röstar vid institutionsröstning har vid de senaste valen varit omkring 40 000. Vid 1991 års val röstade 39 840 personer vid olika typer av institutioner. Omkring 38 500 av dessa röstade vid sjukvårdsinrättningar, ålderdomshem och servicehus.

Vid valen år 1994 skall det genomföras försök där vissa kommuner skall ansvara för institutionsröstningen. Bakgrunden till denna försöksverksamhet är att Vallagsutredningen ansåg att det finns anledning att ifrågasätta om inte institutionsröstningen bör överföras till kommunerna, men ansåg att detta i så fall borde föregås av en sådan försöksverksamhet. I regeringens proposition 1993/94:21 uttalar regeringen.

Resultatet av Postlagsutredningens förslag kan bli att Postens roll i valsammanhang omprövas. Det kan bli fråga om ett mer renodlat beställar - leverantörsförhållande. Utan att föregripa ett kommande ställningstagande i frågan finns det skäl att försöksvis prova en modell där kommunen intar beställarrollen och då kan välja mellan att utföra uppgiften i egen regi eller köpa tjänsten av annan t.ex. Posten.

Genom den ändring av vallagen som beslutats på grund av Postens bolagisering har RSV blivit central valmyndighet också för förtidsröstningen inom landet. Detta ansvar låg tidigare helt hos Posten. Med RSV som centralt ansvarig för institutionsröstningen framstår det inte som naturligt att myndigheten skall vara hänvisad till att enbart använda sig av Posten AB när det gäller annan röstmottagning än den som sker i Posten AB:s ordinarie lokaler.

Genom att skilja den särskilda röstmottagningen från Posten AB kan RSV få möjlighet att fritt bestämma vem som skall utföra röstmottagningen på en viss institution. Inledningsvis kan det framstå som naturligt att denna uppgift lämnas till Posten AB; Posten har under lång tid utan anmärkning skött denna uppgift. Men det kan i vissa fall framstå som ändamålsenligt att kommunen tar detta ansvar. Kommunen skulle t.ex. kunna samordna denna röstning med röstningen på valdagen.

Motsvarande resonemang kan föras när det gäller röstmottagningsställen på valdagen. Också när det gäller denna typ av röstmottagning bör RSV ha friare händer att bestämma vem som skall genomföra den.

Vid röstmottagning på institutioner inrättas i praktiken en särskild lokal för röstmottagning. Om den aktuella lokalen inrättas särskilt för att fungera som röstmottagningslokal, bör den också kallas för särskilt röstmottagningsställe.

När det gäller frågan vid vilka vårdinrättningar som röstning skall genomföras bör detta bestämmas av RSV efter samråd med valnämnden och vårdinrättningen och den centrala förvaltning under vilken den sorterar. Valnämnden bör i sin tur samråda med socialförvaltningen i kommunen. I fråga om tidpunkten för röstmottagningen bör samråd ske med vårdinrättningen.

När det gäller var det skall inrättas ett särskilt röstmottagningsställe på valdagen bör inte bara valnämnden utan också länsstyrelsen höras.

RSV bör ha möjlighet att delegera beslutet om att inrätta särskild röstmottagning åt någon annan. Vad som ligger närmast till hands är att delegera denna uppgift till länsstyrelsen eller valnämnden men också till Posten AB. Om RSV inte delegerar beslutanderätten utan själv bestämmer att särskild röstmottagning skall anordnas så bör RSV kunna uppdra åt kommunen eller åt någon annan att utse röstmottagare.

Om RSV skulle delegera denna uppgift så skall de kostnader som uppkommer fortfarande belasta anslaget för allmänna val. Utgångspunkten är att RSV skall lämna uppdraget att anordna röstmottagning åt den som kan göra det mest kostnadseffektivt. En kommun som anordnar särskild röstmottagning skall emellertid inte belastas av några merkostnader.

Själva röstmottagningen bör genomföras på motsvarande sätt som f.n. De röster som inte hör till kommunen skall överlämnas till posten för att sändas till respektive valnämnd. De röster som avgivits vid institutionsröstningen och hör till kommunen skall förvaras på ett säkert sätt. De skall sorteras och därefter distribueras till respektive valdistrikt för att där ingå i den preliminära rösträkningen på valdagen.

10 Överklagande av val

10.1 Sammanfattning

I detta avsnitt lämnas en redogörelse för reglerna om valbesvär, dvs. hur utgången av de allmänna valen överklagas. Särskilt behandlas situationen att en skrivelse med ett överklagande ges in innan valutgången är formellt fastställd. Kommittén föreslår att det, till skillnad från i dag, skall vara möjligt att pröva för tidigt ingivna skrivelser med överklagande. Vidare föreslår kommittén att partier skall underrättas om vissa beslut som gäller utseende av efterträdare och ersättare under valperioden.

10.2 Gällande regler

I regeringsformen 3 kap. 11 § anges bl.a. att val till riksdagen får överklagas hos en av riksdagen utsedd valprövningsnämnd. I 15 kap. 4 § vallagen fastslås också att beslut varigenom den centrala valmyndigheten, RSV, eller länsstyrelsen har fastställt utgången av val eller förrättning för att utse efterträdare eller ersättare får överklagas hos Valprövningsnämnden.

Valprövningsnämnden består av ordförande och sex ledamöter. Dess beslut får inte överklagas. Nämnden är en förvaltningsmyndighet av domstolsliknande karaktär. Före 1975 var det regeringsrätten som prövade överklagande av val. Ett av skälen till att Valprövningsnämnden inrättades för att handha bl.a denna uppgift var att det ansågs önskvärt med en friare prövning och smidigare handläggning än vad som kan ske inom ramen för ett domstolsförfarande.

Valbesvär är en typ av förvaltningsbesvär, som dock har reglerats på ett sådant sätt att det ligger nära till hands att jämföra med kommunalbesvär. Således kan de betecknas som rättsbesvär vilket innebär att endast beslutets laglighet, och inte dess lämplighet, kan

prövas. Vidare är prövningen av valbesvär till sin art kassatorisk, vilket innebär att nämnden normalt inte ersätter det överklagade beslutet med ett eget. Skulle nämnden finna att det har förekommit något sådant fel som nämns i 14 kap. 7 § vallagen i samband med valet och felet dessutom kan antas ha inverkat på valutgången, skall nämnden upphäva valet i den omfattning som behövs och förordna om omval i valkrets. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller någon annan sådan mindre ingripande åtgärd skall nämnden i stället uppdra åt beslutsmyndigheten att förordna om sådan rättelse. Valprövningsnämnden kan förordna om omval också i vissa andra situationer, som det saknas anledning att gå närmare in på i detta sammanhang. Liksom vid kommunalbesvär är besvärsrätten är vidsträckt. Varje person som var röstberättigad vid det aktuella valet har rätt att överklaga, liksom den som enligt beslut av länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden var utesluten från rösträtt. Ett parti som deltagit i valet får också överklaga.

Ett överklagande måste göras i rätt tid för att kunna prövas. Bestämmelser om överklagandetider finns i 15 kap. 4 § vallagen. Där anges att skrivelsen med överklagandet skall vara beslutsmyndigheten, dvs. RSV vid riksdagsval och länsstyrelsen vid övriga val, tillhanda inom tio dagar efter det att val eller förrättning för utseende av ersättare avslutades. Riksdagsvalet är avslutat genom att RSV kungör valresultatet i Post- och Inrikes Tidningar. De kommunala valen och kyrkovalen avslutas genom att resultatet kungörs genom uppläsning av protokollet över förrättningen. Det är Valprövningsnämnden som avgör om ett överklagande har kommit in i rätt tid eller ej. Skulle överklagandet ha kommit in *för sent* avvisas det och någon prövning i sak sker alltså inte. Från denna regel gäller ett undantag. Skulle skrivelsen med överklagandet ha getts in i rätt tid direkt till nämnden avvisas klagandens talan inte även om skrivelsen därefter anländer för sent till beslutsmyndigheten. Avgörande är alltså när beslutsmyndigheten alternativt nämnden tar emot överklagandet. På motsvarande sätt kan en besvärsskrivelse komma in *för tidigt*. Det är nämligen inte helt ovanligt att en person som anser att det begåtts ett eller annat fel i samband med valet ger in en överklagandeskrift efter valdagen men innan något formellt beslut rörande valutgången har fattats. Kommer skriften in till beslutsmyndigheten eller Valprövningsnämnden före det att beslutet meddelats prövas inte överklagandet. Situationen är inte reglerad i lag men enligt fast praxis i Valprövningsnämnden lämnas det utan åtgärd. Det brukar motiveras med att överklagandet inte kan uppfattas som besvär över något beslut varigenom valutgången fastställts. Om klaganden vill ha saken prövad måste han eller hon på nytt ge in skriften med överklagandet sedan beslutet väl har fattats.

10.2.1 Närmare om för tidiga överklaganden

Den beskrivna situation med för tidiga överklaganden har uppmärksamrats i motionen 1991/92K712. Motionärerna anser att reglerna i vallagen bör ändras så att det blir möjligt att ta upp besvären till prövning. KU har i sitt betänkande 1992/93:KU6, utan att ta ställning i sak föreslagit att saken blir föremål för utredning i kommittén. Utskottet framhöll dock att det är av vikt att regleringen rörande överklagande i vallagen i princip inte avviker från vad som gäller för de högsta rättsinstanserna. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1992/93:32). För att ge en bild av problematiken kring för tidiga överklaganden återges nedan några fall som överklagats till Valprövningsnämnden.

1. Valprövningsnämndens beslut 1991-12-18 Dnr 43-1991

Riksskatteverket kungjorde utgången av riksdagsvalet den 24 september 1991. Länsstyrelsen i Norrbottens län kungjorde utgången av landstingsvalet i Norrbottens län den 10 oktober 1991 och utgången av kommunfullmäktigevalet i Piteå kommun den 3 oktober 1991.

I en skrivelse som kom in till länsstyrelsen den 17 september 1991 har Hans Löfstedt överklagat valförrättningen den 15 september 1991. Löfstedts skrivelse inkom till valprövningsnämnden den 12 november 1991.

Valprövningsnämnden beslutar följande.

Enligt 15 kap. 4 § vallagen får beslut varigenom centrala valmyndigheten, varmed förstås riksskatteverket, eller länsstyrelsen fastställt utgången av val överklagas hos valprövningsnämnden. Talan mot vad som förekommit vid valförrättningen måste alltså föras i angiven ordning. Skrivelsen med överklagandet skall enligt samma bestämmelse vara myndigheten till handa inom 10 dagar efter det att valet avslutades, vilket enligt reglerna i 14 kap. 12 och 20 §§ vallagen sker när valutgången kungörs. Löfstedts skrivelse har kommit in till länsstyrelsen innan något överklagbart beslut hade fattats. Valprövningsnämnden kan därför inte behandla Löfstedts skrivelse såsom överklagande av beslut varigenom valutgången fastställts.

Valprövningsnämnden lämnar skrivelsen utan åtgärd.

2. VPN 1985:27

I en den 12 september dagtecknad och den 13 september 1985 till valprövningsnämnden inkommen skrivelse hemställde Nina-Harriet Johansson att "valet" skulle flyttas fram. Om så inte skedde sade hon sig ha för avsikt att omedelbart efter valdagen den 15 september 1985 överklaga "valet".

I en den 17 september dagtecknad och den 18 september 1985 till valprövningsnämnden inkommen skrivelse förklarade Nina-Harriet Johansson att hon överklagade "valet".

Valprövningsnämnden (1985-09-26, Hult, Cederqvist, Winberg, Hammarbäck, Johansson, Hagård, Kindbom) yttrade: Vad först beträffar Nina-Harriet Johanssons begäran om att "valet" flyttas fram utgör inte detta en fråga som valprövningsnämnden har att ta befattning med. Hennes skrivelse den 12 september 1985 föranleder därför inte något ytterligare yttrande från nämndens sida.

Enligt 15 kap. 4 § vallagen kan allmänt val överklagas genom anförande av besvär över beslut varigenom valutgången fastställts. Beslut om fastställande av valutgång fattas efter den slutliga röstsammanräkningens genomförande av riksskatteverket i fråga om riksdagsval och av länsstyrelsen i fråga om val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige. Besvärshandlingen, ställd till valprövningsnämnden, skall ges in till beslutsmyndigheten (riksskatteverket resp. länsstyrelsen) och vara myndigheten till handa inom tio dagar efter det att valet avslutades genom tillkännagivande av valets utgång.

Eftersom Nina-Harriet Johansson inte har anfört besvär enligt 15 kap. 4 § vallagen över något beslut varigenom utgången av val fastställts och hennes talan inte i annan ordning kan komma under valprövningsnämndens prövning, lämnar nämnden hennes skrivelse den 17 september 1985 utan åtgärd.

Det kan upplysningsvis nämnas att utgången av riksdagsvalet tillkännagetts genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar denna dag och att sista dag för anförande av besvär i fråga om det valet följaktligen är (på grund av mellankommande helg) måndagen den 7 oktober 1985.

3. VPN 1985:20

I en till länsstyrelsen i Värmlands län den 23 september 1985 inkommen skrivelse anförde Bertil Gerdin besvär över riksdagsvalet. Till stöd för sin talan åberopade han postfunktionärs bristande kontroll av buds behörighet, se närmare VPN ref. 1985:39.

Riksskatteverket (RSV) fastställde utgången av riksdagsvalet den 24 september 1985.

Beslutet kungjordes den 26 september 1985.

Länsstyrelsen översände besvären i den del de avsåg riksdagsvalet till RSV, dit de inkom den 7 oktober 1985.

RSV anförde i yttrande till valprovsningsnämnden följande.

Enligt 15 kap. 7 § vallagen kan frågor som rör genomförande av val prövas av valprovsningsnämnden endast i den ordning som föreskrivs i 15 kap. 4 § vallagen, således efter talan mot beslut varigenom RSV eller länsstyrelse fastställt utgången av val.

RSV fastställde utgången av riksdagsvalet den 24 september 1985. Beslutet kungjordes den 26 september 1985.

Skrivelsen från Bertil Gerdin inkom till länsstyrelsen i Värmlands län redan den 23 september 1985, det vill säga innan RSV fastställt utgången av riksdagsvalet. Gerdins skrivelse kan med anledning härav inte uppfattas som besvär över beslut varigenom utgången av riksdagsvalet fastställts.

Enligt RSV:s bedömning kan besvären därför inte tas upp till prövning.

Valprovsningsnämnden (1985-11-06, Hult, Winberg, Hammarbäck, Fiskesjö, Johansson, Nyquist, Hagård) yttrade: Som framgår av 15 kap. 7 § vallagen kan frågor som rör genomförandet av val prövas av valprovsningsnämnden endast i den ordning som föreskrivs i 15 kap. 4 § vallagen, således efter talan mot beslut varigenom centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen fastställt utgången av val. Såvitt gäller val till riksdagen har centrala valmyndigheten, dvs. riksskatteverket, fattat sådant beslut den 24 september 1985. Av 15 kap. 4 § framgår vidare att besvärshandling skall ges in till beslutsmyndigheten inom tio dagar efter det att valet avslutades, dvs. i fråga om riksdagsvalet när riksskatteverket kungjort valets utgång i Post- och Inrikes Tidningar. Har besvärshandlingen kommit in till valprovsningsnämnden före besvärstidens utgång, skall enligt nämnda lagrum den omständigheten att handlingen kommit in till beslutsmyndigheten först därefter dock inte föranleda att besvären lämnas utan prövning.

Visserligen inkom Gerdins besvär till länsstyrelsen redan den 23 september 1985, dvs. innan riksskatteverket fastställt utgången av riksdagsvalet och således innan ett överklagbart beslut förelåg. Avgörande är emellertid när besvären kom in till beslutsmyndigheten alternativt valprovsningsnämnden. Till riksskatteverket inkom besvären den 7 oktober, dvs. inom tio dagar efter det att valet avslutades. Valprovsningsnämnden tar därför upp besvären till prövning.

Valprovsningsnämnden skall enligt 15 kap. 7 § upphäva val, om det i den verksamhet för förberedande och genomförande av val, för vilken myndighet svarar, har förekommit avvikelser från föreskriven ordning och det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången.

Oavsett om vad som förekommit kan läggas någon röstmottagande postfunktionär till last som fel eller försummelse har ifrågavarande röst inte kunnat inverka på utgången av riksdagsvalet.

Valprövningsnämnden lämnar därför besvären utan bifall.

10.3 Överväganden och förslag

Kommittén anser att den nuvarande ordningen i fall av för tidiga överklaganden kan leda till resultat som är mindre tillfredsställande och att det därför vore befogat med en mindre formalistisk bedömning. Frågan är emellertid ur juridisk-logisk synpunkt inte helt okomplicerad. Det är att märka att vad som enligt 15 kap. 4 § vallagen kan angripas genom ett överklagande i samband med val är ett beslut varigenom valutgången fastställts. Med detta senare uttryck förstås RSV:s eller en länsstyrelses beslut att förklara vissa personer valda till ledamöter eller ersättare. (Från beslut om att ute efterträdare och ersättare under löpande mandatperiod bortses tills vidare). Så länge några personer inte förklarats valda är det ju logiskt sett en orimlighet att genom ett överklagande begära en ändring i det avseendet. Från juridisk synpunkt anses det också som regel vara en nödvändighet att ett beslut verkligen har fattats då ett överklagande görs, för att en prövning skall komma till stånd. (jfr H Ragnemalm, Förvaltningsbesluts överklagbarhet s. 39 ff och där angivna rättsfall, betr. senare rättsfall jfr t.ex RÅ 1985 Ba 142). Det bör dock anmärkas att det förekommit att regeringsrätten gjort avsteg från principen då starka billighetsskäl talat för klaganden (jfr Ragnemalm s. 42).

Det kan vid ett första påseende förefalla egenartat att besvara sig över ett ännu inte meddelat beslut. I fråga om valbesvär är situationen emellertid speciell. För det första kan klaganden inte sägas klaga i egen sak. Det rör sig mer om ett slags medborgartalan där besvärsrätten fungerar som ett instrument för att tillgodose ett allmänt intresse av en korrekt rättstillämpning. Det finns också anledning att anta att många av dem som klagar över förmenta felaktigheter vid valet i första hand fäster vikt vid en korrekt handläggning som en garanti för att valresultatet blir opåverkat av ovidkommande hänsyn. I sådana fall framstår det naturligt nog som mindre intressant för den som anser att det förekommit något fel i samband med valet att avvakta den slutliga mandatfördelningen och besättandet av mandaten. Det kan naturligtvis också förhålla sig på det sättet att klaganden tror att valet är avgjort tidigare än vad det i själva verket är. Med hänsyn till att resultatet av den preliminära röstsammanräkningen föreligger tämligen omgående efter valdagen och då listordningen sällan frångås är detta inte ägnat

att förvåna. Enligt kommitténs uppfattning är det mot bakgrund därav också förstäeligt att klaganden inte håller sig underrättad om när det formella beslutet om valutgången föreligger. Med hänsyn till de allmänna valens centrala roll i ett demokratiskt samhälle är det viktigt att medborgarnas möjlighet till insyn och kontroll inte inskränks i onödan. Det är också angeläget att de restriktioner som trots allt uppställs i detta avseende uppfattas som rimliga och välmotiverade. Det kan ifrågasättas om den nuvarande ordningen uppfattas på det sättet. Kommittén anser i stället att det är befogat att ändra reglerna på det sätt som föreslagits i den tidigare nämnda riksdagsmotionen, dvs. så att det blir möjligt att pröva för tidiga överklaganden. KU framhöll vid sin behandling av motionen att det var av vikt att reglerna i vallagen i princip inte skiljer sig från vad som gäller för de högsta rättsinstanserna. En reglering av nu antytt slag beträffande valbesvärreglerna låter sig emellertid knappast överföras till domstolsförfarandet utan en mängd icke önskvärda konsekvenser. Det är dessutom svårt att se vilka fördelar som skulle stå att vinna om så skedde. Kommittén anser därför, trots KU:s uttalande att en reform bör begränsas till valbesvär.

Som tidigare nämnts har Valprövningsnämnden även andra uppgifter än att pröva besvär över beslut varigenom valutgången fastställts. Således ankommer det på nämnden att pröva besvär över förrättning för utseende av efterträdare och ersättare under löpande mandatperiod (14 kap. 13, 14, 22 och 23 §§ vallagen) samt att pröva överklaganden av beslut rörande anmärkning mot röstlängd eller rättelse av allmän röstlängd. Beträffande överklagande av de nämnda förrättningarna enligt 14 kap. vallagen finns det inte behov av att ändra de nuvarande reglerna. Vad gäller beslut rörande anmärkning resp. rättelse av röstlängd gäller att sådana beslut i den mån de får överklagas kan överklagas endast i samband med överklagande av val vid vilket beslutet har gällt. Det framstår därför som naturligt att en reform får gälla även dessa beslut.

10.3.1 Den närmare utformningen av reglerna om överklagandetid

Av skäl som nämnts ovan är det logiskt svårt att betrakta en klagoskrift som kommer in före det att beslutet har fattats som ett överklagande. En juridisk konstruktion av det slaget haltar något. För att kringgå det problemet skulle Valprövningsnämnden kunna tillerkännas en *särskild* befogenhet att förordna om omval eller rättelse med anledning av påtalade felaktigheter vid valet oavsett om skriften

kommer in före eller efter det att ett formellt beslut har fattats. Förutsättningarna för att nämnden skall få förordna om omval eller rättelse bör vara desamma som vid ett formellt överklagande. Således bör endast personer som i och för sig haft rätt att besvara sig i vanlig ordning ha rätt att påkalla nämndens prövning. Vidare bör den skrift i vilken prövning begärs vara utformad på i princip samma sätt som en besvärslinlag. Nämndens prövning bör också, liksom vid besvär i vederbörlig ordning, inskränka sig till en prövning av om det förekommit någon av de i 14 kap. 7 § angivna felaktigheterna och om detta kan med fog antas ha inverkat på valutgången. Den nu skisserade ordningen innebär att det skulle komma att finnas dels ett *vanligt* besvärsförfarande, dels ett förfarande av extraordinär karaktär i så motto att en prövning kan komma till stånd utan att besvär anförts inom den normala besvärstiden. Avsikten är dock att besvärspövningens omfattning skall vara densamma i båda fallen.

Den nu angivna ordningen med dubbla förfaranden är krånglig och kan undvikas om man sätter sig över inkonsekvensen i tillåta överklaganden av beslut som inte formellt har meddelats. En enklare lösning är således att i vallagen ta in en bestämmelse där det anges att en skrift vari valutgången angrips skall uppfattas som ett överklagande även om skriften kommer in till beslutsmyndigheten eller Valprövningsnämnden innan utgången av valet har fastställts. Enligt kommitténs uppfattning är detta alternativ att föredra. Dels är det lätt att förstå, dels blir reglerna om besvärsrättsens omfattning, besvärslinlag och Valprövningsnämndens besvärspövning m.m. automatiskt tillämpliga. Såvitt gäller besvärslinlagens utformning är att märka att klaganden enligt 23 § förvaltningslagen skall ange vilket beslut som överklagas och vilken ändring som begärs. Då linlagan avges före det att valutgången fastställts formellt kan man naturligtvis inte uppställa något krav på preciserade uppgifter i dessa avseenden. I de allra flesta fall torde det dock vara möjligt att utläsa vad klaganden avser. Enligt kommitténs uppfattning finns det inte anledning att komplettera de nuvarande bestämmelserna i detta avseende.

Det bör dock finnas en tidigaste dag för ingivande av besvär. I annat fall öppnas möjligheten att överklaga framtida val utan begränsning.

Första dag för att ge in överklaganden bör vara dagen efter valet. Överklaganden som kommer in dessförinnan bör behandlas på det sätt som sker i dag med för tidiga överklaganden dvs. lämnas utan åtgärd.

Den föreslagna regeln får också som följd att beslut som får överklagas endast i samband med att valets utgång överklagas, kan överklagas tidigare än i dag. Enligt den gällande vallagen berör detta beslut om rättelse av allmän och särskild röstlängd. Motsvarande

gäller enligt kommitténs förslag när det gäller röstlängder, jfr avsnitt 2.

Vad som sagts kan tillämpas även på val till kyrkofullmäktige och föreslås få gälla också vid de kyrkliga valen.

En följd av att lagrummet ändras på det sätt som föreslagits blir att de ändrade besvärreglerna kommer att gälla också överklagande enligt folkomröstningslagen.

10.3.2 Partier skall underrättas om beslut om utseende av efterträdare och ersättare

Ett parti har rätt att enligt 15 kap. 4 § vallagen överklaga ett val som det deltagit i. Partier har dessutom rätt att överklaga beslut om utseende av efterträdare och ersättare, enligt 14 kap. 13, 14, 22 och 23 §§ vallagen. I fråga om dessa senare beslut, såvitt gäller riksdagsvalet, d.v.s. beslut enligt 13 och 14 §§, kungörs besluten i Post- och Inrikes Tidningar. De beslut som rör utseende av efterträdare och ersättare i de kommunala valen, dvs. beslut enligt 22 och 23 §§ offentliggörs genom att protokollet från förrättningen läses upp. Det finns inte, vare sig i fråga om riksdagsvalet eller de kommunala valen, någon skyldighet att i förväg kungöra förrättningen. Den som blivit utsedd vid en sådan förrättning skall enligt 15 kap. 1 och 2 §§ vallagen underrättas om beslutet. Detsamma gäller, såvitt avser riksdagsvalet, Valprövningsnämnden och riksdagens talman. I fråga om kommunala val omfattar underättelseskyldigheten, förutom den som blivit utsedd, också vederbörande kommun. Någon skyldighet att underrätta det aktuella partiet finns inte i något fall.

I 21 § förvaltningslagen (1986:223) finns en bestämmelse enligt vilken sökande, klagande eller annan part skall underrättas om beslut. Det får dock anses vara oklart huruvida ett parti som har rätt att överklaga ett val också har ställning av part i den mening som avses i nämnda lagrum. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att så inte är fallet.

JO har i en framställning, se bil. 3, framhållit att partiernas möjlighet att faktiskt utnyttja sin möjlighet att överklaga beslut enligt 14 kap. 22 och 23 §§ vallagen framstår som begränsade bl.a. mot bakgrund av den korta besvärstiden och det förhållandet att någon skyldighet att underrätta berörd partiorganisation om sådana beslut inte finns stadgad i vallagen.

Kommittén anser att förutsättningarna för ett parti att utnyttja möjligheten att överklaga beslut om utseende av efterträdare och ersättare bör förbättras. Ett parti som berörs av ett sådant beslut bör

därför underrättas om beslutet. Med hänsyn bl.a. till att det inte finns någon skyldighet för ett parti att anmäla sitt deltagande i förväg kan undantagsvis situationer uppkomma där det inte är möjligt att identifiera en företrädare för det aktuella partiet. I sådana fall kan underättelseskyldigheten givetvis inte fullgöras. Lagtexten bör utformas med beaktande av detta.

Kommittén föreslår således att det i vallagen införs en regel enligt vilken ett parti som berörs av det ifrågavarande beslutet om möjligt skall underrättas därom. Det närmare sättet för underrättelsen bör få avgöras av beslutsmyndigheten.

11 Genomförande och kostnader

11.1 Sammanfattning

Flertalet av de förslag som läggs fram fordrar förberedelser bl.a. i form av utvecklande av nya ADB-rutiner, utbildning för dem som arbetar med val eller information till allmänheten. Detta gäller särskilt det nya röstlängdssystemet. Kommittén anser därför och med hänsyn till att försöksverksamhet av olika slag planeras inför 1994 års val att de framlagda förslagen bör genomföras först efter detta val.

Från kostnadssynpunkt är det framför allt förslaget om nya regler för framställning av röstkort och röstlängder som är av intresse. Vissa initialkostnader kan komma att uppstå för maskinell utrustning liksom för att utveckla ADB-system. Dessa kostnader bedöms dock kompenseras av de långsiktiga besparingar som det nya systemet leder till. Övriga förslag som läggs fram påverkar inte nämnvärt kostnaderna för valet.

11.2 Genomförande

Enligt kommittens uppfattning bör de framlagda förslagen tillämpas efter 1994 års allmänna val. Vissa förslag fordrar nämligen att det utformas detaljföreskrifter av både teknisk och praktisk karaktär. Detta är framför allt fallet med förslaget till framställning av röstlängder och röstkort. Andra förslag som de ändrade rutinerna för ångerröstningen och möjligheten att brev rösta från fartyg kräver en bred information till allmänheten respektive rederier och ombordanställda. När det gäller inrättande av särskilda röstmottagningsställen fordras att det anordnas utbildning för dem som skall arbeta med valet men också att det lämnas information till allmänheten. En viss utbildning och in-

formation är också nödvändig beträffande ändringarna i det kommunala ersättersystemet.

Möjligheten att överklaga ett val redan dagen efter valet, information till partier om vissa beslut, liksom föreslaget att oförändrade valsedlar som lämnats i val till landstings- och kommunfullmäktige inte skall bevaras är exempel på mindre förändringar som i och för sig skulle kunna genomföras och tillämpas vid valet 1994. De olägenheter som dessa mera begränsade ändringar är avsedda att undanröja är dock inte av den omfattningen att det är motiverat att genomföra förslagen i dessa delar särskilt. Kommittén anser i stället det är mest ändamålsenligt att ta ett samlat grepp på de förändringar på valområdet som kan förutses. Härvid bör man inte bara ta hänsyn till de förslag som nu läggs fram utan också avvakta utfallet av faktorer som kan påverka valsysteemets utformning. I det sammanhanget bör särskilt nämnas den beslutade försöksverksamheten som bl.a. kan ge underlag för bedömningen av frågan om valdistriktens storlek samt den planerade försöksverksamheten med personröstning och eventuella förändringar vad avser de kyrkliga valen. Det sagda innebär sammanfattningsvis att kommittén förordar att de framlagda förslagen fortsättningsvis behandlas med inriktning på att de skall kunna tillämpas vid de allmänna val som hålls efter valen år 1994.

11.3 Kostnader

Vad gäller kostnader och besparingar för de framlagda förslagen är det framförallt de nya reglerna för framställning och distribution av röstlängder och röstkort som är av intresse. Övriga förslag som kommittén lämnar torde inte nämnvärt påverka kostnaderna för valet. Visserligen kommer ändringarna i det kommunala ersättersystemet sannolikt att leda till att något fler ersättare än tidigare utses. En närmare analys av kostnadseffekterna har dock visat att kostnadsökningen blir marginell. Motsvarande gäller för brevröstningen från fartyg och skyldigheten att underrätta partier om vissa beslut. Den begränsade rätten till ångerröstning är ägnad att minska kostnaderna för arvodet till valförrättarna. Även i detta fall torde det dock röra sig om en begränsad kostnadseffekt. Vad gäller avskaffandet av de tillfälligt inrättade postkontoren och inrättande av särskilda röstmottagningsställen blir effekten ur kostnadssynpunkt sannolikt mycket liten. Det finns nämligen inte anledning att tro att antalet institutioner eller vårdanstalter där röstning anordnas kommer att öka eller att kostnaderna för genomförande av denna röstning kommer att öka.

Tvärt om kan man genom förslaget till särskild röstmottagning göra denna typ av röstmottagning mer kostnadseffektiv.

11.3.1 Kostnader för framställning av röstlängder

Den besparing som kan uppnås genom att röstlängden inte behöver tas fram, tryckas och bindas varje år kan uppskattas till ca 2 milj. kr. på en treårsperiod. Jfr Vallagsutredningens delbetänkande VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) avsnitt 13.2.3.

Enligt en uppskattning som gjorts av RSV kommer kostnaderna för framtagning av underlaget för de nya röstlängderna inte att bli särskilt stora då det ju rör sig om att ta fram redan befintliga uppgifter ur ett ADB-system. Däremot kommer, enligt RSV, framställningen, dvs. tryckningen, och distributionen av längderna att fordra maskinella investeringar om de skall framställas på varje lokalt skattekontor. Kostnaden för varje sådan utrustning kan, enligt RSV, beräknas till 50 000-100 000 kronor varför det skulle uppstå en initialkostnad på mellan 6 och 13 milj. kr. med ett nytt system för framställning av röstlängder. RSV har vidare uppskattat kostnaderna för att utveckla ett ADB-stöd som är anpassat till den nya metoden att ta fram röstlängder till mellan en och två milj.kr. Kostnadernas storlek beror i stor utsträckning på vilka uppgifter som kan komma att finnas i ett eventuellt centralt aviseringsregister inom folkbokföringen.

Den uppskattning av kostnaderna för tryckning av röstlängderna som RSV gjort grundar sig på att varje skattekontor får en egen utrustning. Det bör emellertid finnas möjligheter att samordna framställningen på så sätt att vissa kontor tar fram längder för fler distrikt. På så sätt skulle inte varje skattemyndighet behöva utrustningen. Vidare kan det finnas anledning att närmare undersöka i vad mån tryckningen kan läggas ut på enskilda tryckerier. Det bör också noteras att kostnaden för skaffa nödvändig utrustning är av engångskaraktär och att den på sikt kommer att vara kompenserad av de besparingar som görs vid varje val. Om denna typ av investering görs inom skatteförvaltningen bör den inte i sin helhet komma att belasta valadministrationen eftersom utrustningen i viss utsträckning kan komma att användas också inom skatteförvaltningens ordinarie verksamhet. Se också avsnitt 2.12.

Vad gäller de kostnader som kan uppkomma för bl.a. utvecklande av ADB-stöd m.m. anser kommittén att dessa är nödvändiga för att anpassa röstlängdsframställningen till en relevant och ändamålsenlig ADB-teknik. En ändamålsenlig röstlängdsframställning är enligt

kommittén ett grundläggande moment för genomförande av allmänna val.

11.3.2 Kostnader för röstkort

RSV har gjort den bedömningen att en effekt av förslaget blir att informationen till väljarna inte kan sändas med röstkortet eftersom det inte skulle finnas tid att samsortera och försluta försändelser som både innehåller röstkort och information. Om information om valet skall skickas separat till samtliga hushåll så skulle det medföra en kostnadsökning på omkring 3 milj. kr. för porto. En viss besparing skulle dock kunna uppnås genom att antalet röstkort som skall framställas och skickas till utlandssvenskar kommer att minska något. Enligt kommitténs bedömning kan det finnas anledning att närmare undersöka om det genom tillfälliga resursförstärkningar blir möjligt att samdistribuera röstkort och information till väljarna till en lägre kostnad än den uppskattade portokostnaden. En annan möjlighet att reducera kostnaderna kan vara att undersöka om informationen kan framställas på ett enklare sätt, t.ex. genom att skriva den på baksidan av röstkortet, och därmed till en lägre kostnad än vad som sker i dag.

Man kan också undersöka om den information som skickats ut tillsammans med röstkortet inte till viss del skulle kunna lämnas genom andra informationskanaler som t.ex. Text-TV.

11.3.3 Övriga kostnader

Redan idag ligger det hos RSV att sortera fönsterkuvert som lämnats vid röstmottagning i utlandet. Om det nya systemet för framställning av röstlängder leder till att utlandssvenskarna i mindre utsträckning än tidigare har röstkort medför detta att sorteringsfunktionen blir mera omfattande än vad den är idag. Detta torde inte leda till några avsevärda merkostnader. I sammanhanget kan det noteras att ett slopande av ansökningsförfarandet till den särskilda röstlängden när det gäller utlandssvenskarna i sin tur bör leda till en minskning av personalbehovet hos RSV under de sex första månaderna under ett valår.

12 Specialmotivering

12.1 Förslaget till ny vallag

En utgångspunkt för den redaktionella omarbetningen av lagen har varit att göra dess uppbyggnad i huvudsaklig överensstämmelse med den ordningsföljd som de olika momenten i valförfarandet genomförs. Detta har lett till omfattande omkastningar av reglerna i den nuvarande lagen. Vidare har en strävan varit att lagen skall vara enkel att hitta i. Detta har bl. a. medfört användning av underrubriker inom de olika avsnitten. Kommittén har också ansett att en ny vallag bör ta upp sådana grundläggande regler för valförfarandet som i dag ges i bl. a. regeringsformen och kommunallagen (1991:900). Den föreslagna lagen innehåller därför ett antal bestämmelser som till sin karaktär är hänvisningar till andra författningar. Detta är praktiskt och underlättar för läsaren. Ett syfte med denna teknik är också att den nya vallagen skall bidra till förståelse för hur valsystemet författningsmässigt är uppbyggt.

Vissa av de regler i förslaget till vallag som behandlar den slutliga sammanräkningen och mandatfördelningen samt utseende av ledamöter och ersättare är valmatematiska formler klädda i ord. De bestämmelserna blir med nödvändighet förhållandevis omfattande och dessutom svårtillgängliga för den som inte fullt ut behärskar materialet. Eftersom dessa bestämmelserna tynger lagtexten har de samlats i ett avslutande kapitel som enbart innehåller valmatematik. I förekommande fall ges hänvisningar till reglerna i detta kapitel.

Vad gäller den språkliga översynen har ambitionen varit att anpassa lagtexten till ett modernt lagspråk. Samtliga lagrum i den nuvarande lagen är omarbetade i ett eller annat avseende.

Kommitténs förhoppning är att den föreslagna vallagen skall underlätta för valförrättare och myndigheter som arbetar med de allmänna valen. Dessutom bör den på ett helt annat sätt än den nuvarande vallagen kunna vara till hjälp för var och en som vill sätta sig in i och förstå hur valsystemet är uppbyggt och fungerar.

I det följande anges för varje lagrum i den föreslagna vallagen var dess motsvarighet finns i den nuvarande lagen. I de fall den föreslagna bestämmelsen inte har någon motsvarighet anges detta särskilt.

Detsamma gäller i de fall då den föreslagna bestämmelsen innebär en ändring i sak.

1 kap. Allmänna bestämmelser

I kap. har samlats bestämmelser av allmän karaktär som är av grundläggande betydelse för valsystemet.

1 §

Motsvarar 1 kap. 1 § i den nuvarande vallagen.

2 §

Första stycket har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Motsvarande bestämmelse finns i 3 kap. 2 § regeringsformen. Andra stycket motsvarar 4 kap. 11 § första stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Motsvarande bestämmelser finns i 4 kap. 2 och 3 §§ kommunallagen.

4 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den motsvaras av 3 kap. 2 § andra stycket regeringsformen och 4 kap. 4 § kommunallagen (1991:900).

5 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den motsvaras av 3 kap. 10 § regeringsformen

6 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den motsvaras av 4 kap. 5 och 6 §§ kommunallagen. Kommittén har övervägt att i ange att valbarhet inte är inskränkt till valkrets, dvs. att det inte finns något krav på att kandidaten skall vara bosatt eller folkbokförd i någon särskild valkrets. Sådana bestämmelser finns i dag i 2 kap. 5 § och 9 § första stycket i den nuvarande vallagen. Kommittén har dock kommit fram till att en uttrycklig bestämmelse om detta inte längre är nödvändig. De nämnda bestämmelserna har därför fått utgå. Det innebär inte någon ändring i sak.

7 och 8 §§

Motsvarar 1 kap. 3 § första stycket i den nuvarande vallagen.

I 8 § har uttrycket "val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige" ersatts med uttrycket "ordinarie val."

Denna terminologi används fortsättningsvis.

9 §

Motsvarar del av 1 kap. 3 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar del av 1 kap. 3 § andra stycket och tredje stycket i den nuvarande vallagen. Uttrycket "val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige som inte omfattar hela riket" har ersatts med termen "omval". Denna terminologi används fortsättningsvis.

11 §

Motsvarar 1 kap. 4 § i den nuvarande vallagen.

12 §

Motsvarar 1 kap. 2 § i den nuvarande vallagen.

13 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den innebär ett klagörande av vad som faktiskt gäller i dag.

14 §

Motsvarar 3 kap. 1 § och 2 § första stycket i den nuvarande vallagen. Stadgandet att valnämnden skall vara lokal valmyndighet har dock ingen motsvarighet i vallagen. Det innebär ett klagörande av vad som faktiskt gäller i dag när det gäller genomförande av val. Kommunens skyldighet att svara för kostnaderna gäller sådana åtgärder som det uttryckligen åligger kommunen att svara för enligt lagen. I de fall uppgifter delegeras till kommunen med stöd av föreskrifter i lagen svarar uppdragsgivaren för kostnaderna. Jfr 12 kap. 3 § i förslaget till ny vallag.

15 §

Motsvarar 3 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

Närmare bestämmelser om den kommunala indelningen finns i lagen (1979:411) om Sveriges indelning i kommuner och landsting.

16 §

Motsvarar delvis av 15 kap. 9 § i den nuvarande vallagen. Se även 3 kap. 11 §. Bestämmelsen har tagits in här för att på ett tidigt skede presentera Valprövningsnämnden.

2 kap. Valkretsar

1 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i i den nuvarande vallagen och har tillkommit i klagörande syfte.

2 §

Motsvarar 2 kap. 1 § i den nuvarande vallagen.

Uppräkningen av valkretsarna har gjorts i överensstämmelse hur dessa allmänt återges i den offentliga valstatistiken. Hänsyn har också tagits den nya valkretsindelningen av Malmöhus län. Jfr prop. 1992/93:163.

3 §

Motsvarar del av 2 kap. 5 § och 6 § första stycket i den nuvarande vallagen.

Bestämmelsen om att något krav på bostadsband inte uppställs har fått utgå som överflödigt. Jfr 1 kap. 6 § i förslaget till ny vallag.

4 §

Motsvarar del av 2 kap. 6 § första och andra styckena i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar 2 kap. 6 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

I första stycket fastslås att kommunen utgör valkrets. Någon uttrycklig bestämmelse om detta finns inte i den nuvarande vallagen. Återstoden av bestämmelsen motsvarar 2 kap. 9 § första stycket i den nuvarande vallagen, med undantag för näst sista punkten som utgått. Jfr 1 kap. 6 §. I sista stycket sägs att det är uppgifterna i folkbokföringens aviseringsregister som skall ligga till grund för beräkningen av antalet röstberättigade. I den allmänna motiveringen, avsnitt 2, diskuterar kommittén vilka uppgifter som röstlängderna skall grunda sig på. Vid utformningen av lagtexten har kommittén utgått från att det kommer att upprättas ett centralt aviseringsregister inom folkbokföringen som skall kunna användas vid framställningen av röstlängder och för att ta fram uppgifter om antal röstberättigade vid valkretsindelningar.

7 §

Motsvarar 2 kap. 9 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar del av 2 kap. 7 § första och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

9 §

Motsvarar del av 2 kap. 11 § första och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar 2 kap. 7 § andra stycket samt 11 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar 2 kap. 13 § i den nuvarande vallagen.

12 §

Motsvarar del av 2 kap. 7 § första och tredje styckena samt 11 § första och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

3 kap. Fasta valkretsmandat.**1 §**

Bestämmelsen saknar motsvarighet i den nuvarande vallagen och har tillkommit i klargörande syfte.

2 §

Motsvarar 2 kap. 2 § första stycket och 3 § i den nuvarande vallagen.

Vid utformningen av lagtexten har kommittén utgått från att det kommer att upprättas ett centralt aviseringsregister inom folkbok-

föringen som skall kunna användas vid framställningen av röstlängder och för att ta fram uppgifter om antal röstberättigade vid fördelning av fasta valkretsmandat. Se också specialmotiveringen till den föreslagna 2 kap. 6 §.

3 §

Motsvarar 2 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

4 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den har tillkommit i klargörande syfte.

5 §

Motsvarar 2 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen. En hänvisning har till bestämmelserna om hur mandaten fördelas på valkretsar har också gjorts.

6 §

Motsvarar del av 2 kap. 8 § andra och tredje styckena i den nuvarande vallagen. Vid utformningen av lagtexten har kommittén utgått från att det kommer att upprättas ett centralt aviseringsregister inom folkbokföringen som skall kunna användas vid framställningen av röstlängder och för att ta fram uppgifter om antal röstberättigade vid fördelning av fasta valkretsmandat. Se också specialmotiveringen till den föreslagna 2 kap. 6 § och 3 § i detta kapitel.

7 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den har tillkommit i klargörande syfte.

8 §

Motsvarar del av 2 kap. 12 § första stycket och 10 § i den nuvarande vallagen. Vid utformningen av lagtexten har kommittén utgått från att det kommer att upprättas ett centralt aviseringsregister inom folkbokföringen som skall kunna användas vid framställningen av röstlängder och för att ta fram uppgifter om antal röstberättigade vid fördelning av fasta valkretsmandat. Se också specialmotiveringen till den föreslagna 2 kap. 6 § samt 3 och 6 §§ i detta kapitel.

9 §

Motsvarar del av 2 kap. 12 § första stycket i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar del av 2 kap. 2 § första stycket, 8 § andra stycket och 12 § första stycket i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar del av 2 kap. 13 § i den nuvarande vallagen.

12 §

Motsvarar 2 kap. 4 §, 8 § fjärde stycket och 12 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

4 kap. Valdistrikt och valförrättare**1 §**

Motsvarar delvis 3 kap. 3 § första stycket i den nuvarande vallagen. I klaggörande syfte har bestämmelsen kompletterats med uppgift om vad ett valdistrikt har för funktion.

2 §

Bestämmelsen motsvarar del av 3 kap. 3 § första stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Motsvarar 3 kap. 3 § andra och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar del av 3 kap. 3 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar del av 3 kap. 3 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar 3 kap. 4 § i den nuvarande vallagen.

7 §

Motsvarar 3 kap. 5 § i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar 3 kap. 6 § i den nuvarande vallagen.

5 kap. Skydd för partibeteckningar

5 kap. motsvarar i allt väsentligt 5 kap. i den nuvarande vallagen. Kapitlet har fått en ny rubrik som tar sikte på huvudsyftet med åtgärderna att registrera partibeteckning och att anmäla kandidater, nämligen att förhindra att en partibeteckning missbrukas.

Personvalskommittén har i sitt betänkande Ökat personval (SOU 1993:21) bl.a. föreslagit att skyddet för partibeteckningar stärks genom krav på att de två första namnen på en valsedel skall vara sådana som partiet anmält.

1 §

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Syftet är att inledningsvis slå fast de grundläggande förutsättningarna för skydd.

2 §

Första stycket har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Syftet är att klargöra vari skyddet består, dvs. att samtliga namn på valsedeln skall betraktas som obefintliga om inte det första namnet är anmält. Andra stycket motsvaras av 5 kap. 1 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Motsvarar del av 5 kap. 1 § första stycket i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar 5 kap. 2 § första stycket i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar 5 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar 5 kap. 3 § första stycket i den nuvarande vallagen. Det sista stycket har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen och är tillagt för att underlätta.

7 §

Motsvarar 5 kap. 3 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar del av 5 kap. 4 § första stycket i den nuvarande vallagen.

9 §

Motsvarar 5 kap. 4 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar 5 kap. 5 § och del av 4 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar 5 kap. 6 § i den nuvarande vallagen.

12 §

Motsvarar 5 kap. 7 § i den nuvarande vallagen.

13 §

Motsvarar del av 5 kap. 8 § sjätte stycket i den nuvarande vallagen.

14 §

Motsvarar del av 5 kap. 8 § sjätte stycket i den nuvarande vallagen.

15 §

Motsvarar 5 kap. 8 § första -fjärde styckena i den nuvarande vallagen.

16 §

Motsvarar 5 kap. 9 § första stycket i den nuvarande vallagen.

17 §

Motsvarar 5 kap. 9 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

18 §

Motsvarar 5 kap. 8 § femte stycket i den nuvarande vallagen.

19 §

Motsvarar 5 kap. 10 § i den nuvarande vallagen.

20 §

Motsvarar 5 kap. 11 § i den nuvarande vallagen.

6 kap. Valsedlar*1 §*

Motsvarar 6 kap. 1 § i den nuvarande vallagen. I kapitlet om valsedlar har beteckningen "blanketter för valsedlar" tagits bort.

2 §

Motsvarar 6 kap. 2 § första stycket och 7 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Motsvarar 6 kap. 2 § andra och tredje stycket i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar 6 kap. 3 § första stycket i den nuvarande vallagen. Någon motsvarighet till 6 kap. 3 § andra stycket har inte ansetts nödvändig att ta upp i detta avsnitt, då det av 18 kap. angående den slutliga sammanräkningen framgår att ledamöterna utses före ersättarna.

5 §

Första stycket motsvarar 6 kap. 3 § tredje stycket vallagen. Andra stycket har ingen motsvarighet i den nuvarande lagen. Det är tillagt för att underlätta.

Av bestämmelsen följer att en förutsättning för skydd är att partiet anmält kandidater.

6 §

Motsvarar 6 kap. 7 a § i den nuvarande vallagen.

7 §

Motsvarar del av 6 kap. 4 § i den nuvarande vallagen

8 §

Motsvarar del av 6 kap. 4 § första stycket och 5 § första stycket i den nuvarande vallagen.

9 §

Motsvarar del av 6 kap. 4 § första stycket och 5 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar 6 kap. 5 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar 6 kap. 4 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

12 §

Motsvarar 6 kap. 6 § i den nuvarande vallagen.

13 §

Motsvarar 6 kap. 7 § första stycket i den nuvarande vallagen.

14 §

Motsvarar 6 kap. 8 § i den nuvarande vallagen.

15 §

Motsvarar 6 kap. 10 § andra stycket i den nuvarande vallagen

16 §

Bestämmelsen motsvaras av 6 kap. 10 § första stycket i den nuvarande vallagen.

7 kap. Röstlängder och röstkort

De föreslagna bestämmelserna i detta kapitel grundar sig på kommitténs förslag till nytt röstlängdssystem. De bestämmelser i 4 och 7 kap. i den nuvarande vallagen som inte anges nedan har utgått som en följd av det nya systemet.

1-4 §§

Ersätter bestämmelserna om röstlängd i 4 kap. 1 och 2, samt 11 andra stycket och 12-14 §§ i den nuvarande vallagen.

I den allmänna motiveringen, avsnitt 2, diskuterar kommittén vilka uppgifter som röstlängderna skall grunda sig på. Vid utformningen av lagtexten har kommittén utgått från att det kommer att upprättas ett centralt aviseringsregister inom folkbokföringen som skall kunna användas vid framställningen av röstlängder. Det är bestämmelserna i folkbokföringslagen om rätt folkbokföringsort som skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängden. Dock med undantag från den formella tidpunkten för flyttning; vid framställningen av röstlängderna skall det faktiska innehållet i det centrala aviseringsregistret på kvalifikationsdagen ligga till grund för uppgifterna i röstlängderna.

5 §

Motsvarar 7 kap. 1 § och 2 § första och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

6 §

Ersätter 7 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

7 §

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den hänger samman med reglerna om att väljarna skall kontrollera innehållet i röstlängden mot uppgifterna på röstkortet. Det är därför viktigt att väljarna blir informerade om när röstkort skall skickas ut så att de kan reagera om de inte skulle få något röstkort. De kan då antingen begära rättelse av röstlängden eller beställa ett duplettröstkort enligt 8 §.

8 §

Motsvarar 7 kap. 3 § första och andra styckena i den nuvarande vallagen. Någon uttrycklig motsvarighet till tredje och fjärde stycket finns inte eftersom systemet med gällande röstlängd tas bort och kvalifikationsdagen bara är 30 dagar före valdagen. Om röstlängdsregistret upprättas genom ett uttag ur ett centralt register på kvalifikationsdagen finns det inte röstlängd att framställa röstkort mot före den dagen. Kravet på att den som vill ha ett duplettröstkort skall uppge sitt hemvist i den ort där han är uppförd i röstlängd, eller i den ort där han senast var kyrkobokförd har tagits bort som överflödigt. I det nya systemet räcker det med personnummer och namn.

9 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den är en följd av det föreslagna röstlängdssystemet.

10 §

Ersätter 4 kap. 4 § i den nuvarande vallagen. Det är bestämmelserna i folkbokföringslagen om rätt folkbokföringsort som skall ligga till grund för beslut om rättelse. Dock med undantag från den formella tidpunkten för flyttning; vid framställningen av röstlängderna skall det faktiska innehållet i det centrala aviseringsregistret på kvalifikationsdagen ligga till grund för uppgifterna i röstlängderna.

11 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den information som den centrala valmyndigheten bör sprida kan lämnas samtidigt med informationen om när röstkort kommer att sändas ut, se förslagets 7 §.

12 §

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den ger en förklaring till hur hanteringen av röstlängderna skall gå

till, se förslagets 9 kap. 9 § där det numera uttryckligen sägs att röstlängderna skall finnas i respektive vallokal.

13 §

Motsvarar 4 kap. 6 § i den nuvarande vallagen.

8 kap. Kuvert

1 §

Första stycket har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen, men innebär ingen saklig ändring. Andra stycket motsvarar 8 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar 8 kap. 8 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Motsvarar delvis 8 kap. 9 § första och andra styckena i den nuvarande vallagen. Ändringarna är en följd av kommitténs förslag att särskilda röstmottagningsställen inom landet skall ersätta de tillfälligt inrättade postkontoren för röstmottagning på bl.a. institutioner samt av att fartygsröstningen ersätts med brevröstning.

4 §

Motsvarar 8 kap. 9 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

9 kap. Allmänt om röstning**1 §**

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Jfr dock 8 kap. 10 § första stycket, första meningen i den nuvarande vallagen. Den innebär inte någon skillnad i förhållande till vad som gäller i dag.

2 §

Motsvarar del av 8 kap. 4 och 14 §§ i den nuvarande vallagen.

3 §

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den har tagits med för att visa vid vilka olika ställen det kan förekomma röstning.

4 §

Motsvarar del av 9 kap. 6 § i den nuvarande vallagen.

5 §

Första stycket motsvarar del av 8 kap. 1 § första stycket i den nuvarande vallagen. Ändringarna är en följd av kommitténs förslag att särskilda röstmottagningsställen inom landet skall ersätta de tillfälligt inrättade postkontoren samt av att fartygsröstningen ersätts med brevröstning.

Andra stycket och tredje stycket anger i vilka fall undantag medges från huvudregeln i första stycket.

6 §

Motsvarar 8 kap. 3 § i den nuvarande vallagen, med de ändringar som följer av vad som sagts under 5 §.

7 §

Motsvarar del av 8 kap. 10 § i den nuvarande vallagen. Att väljarens valhemlighert skall skyddas regleras i 3 kap. 1 § regeringsformen. Där sägs att riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.

8 §

Bestämmelsen motsvarar innehållet i 8 kap. 4 § sista meningen i den nuvarande vallagen.

9 §

Bestämmelsen motsvarar innehållet 4 kap. 20 § och 9 kap. 3 § sista meningen i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar 8 kap. 12 § första stycket i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar 8 kap. 12 § andra stycket i den nuvarande vallagen, med de ändringar som följer av vad som sagts under specialmotiveringen till 5 §.

12 §

Motsvarar 6 kap. 9 § första stycket, del av 9 kap. 6 §, 10 kap. 5 a och 7 a §§ i den nuvarande vallagen.

13 §

Motsvarar delvis 8 kap. 9 § i den nuvarande vallagen. Föreskriften att kuvert skall finnas också i vallokal innebär ingen saklig skillnad mot vad som gäller i dag.

14 §

Första stycket motsvarar 8 kap. 11 § tredje stycket i den nuvarande vallagen. Hänvisningen till brottsbalken är ny.

15 §

Motsvarar 8 kap. 11 § första stycket i den nuvarande vallagen.

16 §

Motsvarar 8 kap. 11 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

17 §

Motsvarar delvis 8 kap. 13 § i den nuvarande vallagen. Förslaget innebär att också blanketterna för de anteckningar som skall föras i andra röstningslokaler än vallokaler skall fastställas av RSV.

18 §

Motsvarar 7 kap. 4 § i den nuvarande vallagen.

10 kap. Röstning i vallokal.*1 §*

Motsvarar 9 kap. 1 § i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar 9 kap. 2 § i den nuvarande vallagen.

3 §

Första stycket motsvarar 8 kap. 10 § andra stycket i den nuvarande vallagen. Andra stycket motsvarar 9 kap. 5 § i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar del av 8 kap. 1 § och 9 kap. 3 § i den nuvarande vallagen.

Kommittén har haft uppe och behandlat frågan om väljaren själv bör stoppa valsedeln i valurnan och kommitté till slutsatsen att den nuvarande ordningen är att föredra.

Föreskriften att väljaren skall hänvisas till en ledig valskärm och lägga sina valsedlar i valkuvert där innebär inte att valförrättaren kan vägra att ta emot ett valkuvert från en väljare som vill stoppa sina valsedlar i valkuvert ute i vallokalen och inte, trots uppmaning från valförrättarna, vill rösta avskilt bakom valskärmen. Föreskriften är till för att skydda väljarens valhemlighet. Om väljaren själv inte har något intresse av att skydda sin valhemlighet så kan valförrättarna inte vägra att ta emot väljarens valkuvert av detta skäl. Om väljarens beteende kan uppfattas som agitation har valförrättarna rätt att uppmana väljaren att lämna lokalen. Ett sådant beteende är dock i och för sig inte skäl för att vägra att ta emot rösten.

5 §

Motsvarar del av 9 kap. 3 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar del av 9 kap. 3 § tredje stycket och 4 § i den nuvarande vallagen. Att kontrollskyldigheten uttryckligen anges omfatta också att ett valkuvert uppenbart innehåller en valsedel innebär inte någon saklig ändring, eftersom ett kuvert som inte uppfyller dessa krav inte får tas emot enligt nuvarande 4 §. Ändringen är systematiskt väl-motiverad.

7 §

Första stycket har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen, men innebär inte någon ändring av hur nuvarande regler skall tillämpas. Andra stycket motsvarar del av 9 kap. 4 § i den nuvarande vallagen. Tredje stycket har sin motsvarighet i 12 kap. 5 § i den nuvarande vallagen. Den föreslagna bestämmelsen innebär dock en begränsning av möjligheten att ångerrösta. Jfr allmänmotiveringen avsnitt 8

Fjärde stycket motsvarar del av 9 kap. 4 § i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar del av 9 kap. 3 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

Som framgår under specialmotiveringen till 4 § har kommittén övervägt frågan om väljaren själv bör stoppa valsedeln i valurnan och kommitté till slutsatsen att den nuvarande ordningen är att föredra.

9 §

Motsvarar 8 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

10 och 11 §§

Motsvarar del av 11 kap. 7 § första stycket i den nuvarande vallagen. Någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att valkuvert inte är tomt och att det innehåller en valsedel finns inte i dag. Av nuvarande 11 kap. 9 § följer emellertid kuvert som inte uppfyller dessa krav inte får tas emot. Ändringen är därför systematiskt motiverad men innebär inte någon faktisk förändring i förhållande till vad som gäller nu. Den nuvarande skyldigheten att kontrollera att försändelsen är i föreskrivet skick har ersatts med ett uttryckligt angivande av vilka kontrollåtgärder som valförrättaren skall vidta. Dessa åtgärder framgår i dag av en jämförelse mellan 11 kap. 7 § och 11 kap. 3, 4, 6 a och 9 §§ i den nuvarande vallagen.

Uttrycket ytterkuvert för budröst ersätter den nuvarande benämningen valsedelsförsändelse. Den terminologin används fortsättningsvis.

Den kontroll som valförrättarna kan göra när det gäller släktskap, ålder m.m. är att fråga budet. Budets uppgifter skall godtas om de inte framstår som helt osannolika.

12 §

Första och andra styckena motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

Tredje stycket har sin motsvarighet i 12 kap. 5 § i den nuvarande vallagen. Den föreslagna bestämmelsen innebär dock en begränsning av möjligheten att ångerrösta. Jfr allmänmotiveringen avsnitt 8.

Fjärde stycket motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

13 §

Motsvarar del av 11 kap. 7 § första stycket i den nuvarande vallagen.

14 §

Motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

15 §

Motsvarar 11 kap. 7 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

16 §

Motsvarar 9 kap. 7 § i den nuvarande vallagen.

11 kap. Röstning på postkontor.

1 §

Motsvarar del av 10 kap. 1 § första stycket i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar 10 kap. 1 § andra stycket i den nuvarande vallagen, med den ändringen att tidsfristen för poströstning vid ordinarie val kortats. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 2.10.1.

3 och 4 §§

Motsvarar 10 kap. 2 § första stycket i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar 10 kap. 3 § i den nuvarande vallagen i dess lydelse efter att de beslutade ändringarna i vallagen (SFS 1993:1689) när postlagen (1993:1684) trätt i kraft.

6 §

Motsvarar 8 kap. 10 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

7 §

Motsvarar del av 8 kap. 5 § och 10 kap. 4 § första-tredje styckena i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar 10 kap. 4 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

9 §

Motsvarar 8 kap. 1 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar del av 10 kap. 4 § andra stycket i den nuvarande vallagen. Någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att valkuvert innehåller en

valsedel finns inte i dag. Av 10 kap. 5 § i den nuvarande vallagen följer emellertid kuvert som är tomt eller inte uppenbart innehåller en valsedel inte får tas emot. Ändringen är därför systematiskt motiverad men innebär inte någon faktisk förändring i förhållande till vad som gäller nu. Det finns i dag inte heller någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att väljaren är röstberättigad. En sådan föreskrift bör därför tas in i lagen vilket skett i det föreslagna första stycket. Detta innebär naturligtvis inte någon saklig förändring.

11 §

Motsvarar 10 kap. 5 § i den nuvarande vallagen.

12 §

Motsvarar del av 8 kap. 5 § och 10 kap. 4 § andra stycket i den nuvarande vallagen. Föreskriften att röstmottagaren skall lägga röstkortet närmast fönsterkuvertets fönster saknar motsvarighet i förslaget. Någon saklig ändring är inte avsedd. Avsikten är bara att lagen inte skall tyngas av den typen av självklara detaljföreskrifter.

13 §

Motsvarar 8 kap. 2 § andra stycket vallagen.

14 §

Motsvarar del av 11 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen. Det finns i dag inte heller någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att väljaren är röstberättigad. En sådan föreskrift bör därför tas in i lagen vilket skett i det föreslagna första stycket. Detta innebär naturligtvis inte någon saklig förändring. Den nuvarande skyldigheten att kontrollera att försändelsen är i föreskrivet skick har ersatts med ett uttryckligt angivande av vilka kontrollåtgärder som röstmottagaren skall vidta. Dessa åtgärder framgår i dag av en jämförelse mellan 11 kap. 8 § och 11 kap. 3, och 6 a §§ i den nuvarande vallagen.

15 §

Motsvarar del av 11 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen. Det finns i dag inte heller någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att väljaren är röstberättigad. En sådan föreskrift bör därför tas in i lagen vilket skett i det föreslagna första stycket. Detta innebär naturligtvis inte någon saklig förändring. Den nuvarande skyldigheten att kontrollera att försändelsen är i föreskrivet skick har ersatts med ett uttryckligt angivande av vilka kontrollåtgärder som röstmottagaren skall vidta. Dessa åtgärder framgår i dag av en jämförelse mellan 11 kap. 8 § och 11 kap. 5 och 6 a §§ i den nuvarande vallagen.

16 §

Motsvarar 11 kap. 8 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

17 §

Motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

18 §

Motsvarar del av 11 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen.

19 §

Motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

20 och 21 §§

Motsvarar del av 10 kap 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

12 kap. Röstning vid särskilt röstmottagningsställe

Bestämmelserna i detta kapitel motsvarar i huvudsak de regler som enligt den nuvarande vallagen gäller röstning vid tillfälligt inrättade postkontor. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 9. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om den ambulerande röstmottagning som kan komma att genomföras i form av försöksverksamhet vid 1994 års val och att det kan finnas anledning att komplettera reglerna om institutionsröstning med anledning av erfarenheterna från försöksverksamheten. Jfr Vallagsutredningens delbetänkande VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108) avsnitt 11.1.2.

1 §

Motsvarar del av 10 kap. 1 § första stycket och 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar 10 kap. 2 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den innebär att den centrala valmyndigheten får delegera beslutsrätten till annan. Jfr den allmänna motiveringen i avsnitt 9.

4 §

Motsvarar del av 10 kap. 2 § andra och tredje styckena i den nuvarande vallagen såvitt gäller samråd med valnämnd och vårdinrättning eller anstalt. Föreskriften att samråd skall ske med länsstyrelsen innan ett särskilt röstmottagningsställe enligt 2 § inrättas på valdagen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen och är motiverad av att länsstyrelsen som regional valmyndighet bör ha möjligheter att lämna synpunkter på var det skall anordnas en sådan röstmottagning. Denna fråga kan ha betydelse för kommunens valdistriktsindelning eftersom det kan vara möjligt att inrätta ett särskilt

röstmottagningsställe för de väljare i ett valdistrikt som t.ex får långt till vallokalen efter en ändrad indelning.

Om den centrala valmyndigheten uppgiften att bestämma var särskild röstmottagning skall anordnas, så skall den myndighet som fått denna delegation ha motsvarande samråd med valnämnden, länsstyrelsen respektive vårdinrättningarnas huvudmän med den naturliga begränsning som följer av om valnämnden eller länsstyrelsen själv skall besluta i frågan.

5 §

Första stycket motsvarar del av 10 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

Andra stycket motsvarar del av 10 kap. 2 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar 10 kap. 3 § och del av 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen, med de ändringar som följer av att den centrala valmyndigheten får delegera uppgiften att utse röstmottagare till valnämnden i samband med att myndigheten beslutar att särskild röstmottagning skall anordnas på en viss plats i kommunen.

7 §

Motsvarar 8 kap. 10 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar 10 kap. 4 § första och andra styckena samt del av tredje stycket i den nuvarande vallagen.

9 §

Motsvarar 10 kap. 4 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar 8 kap. 1 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar del av 10 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen. Någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att valkuvert innehåller en valsedel finns inte i dag. Av 10 kap. 5 § i den nuvarande vallagen följer emellertid att kuvert som inte uppfyller dessa krav inte får tas emot. Ändringen är därför systematiskt motiverad men innebär inte någon faktisk förändring i förhållande till vad som gäller nu. Det finns i dag inte heller någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att väljaren är röstberättigad i något val. En sådan föreskrift bör därför tas in i lagen vilket skett i det föreslagna första stycket. Detta innebär naturligtvis inte någon saklig förändring.

12 §

Motsvarar 10 kap. 5 § i den nuvarande vallagen.

13 §

Motsvarar del av 8 kap. 5 § och 10 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

14 §

Motsvarar 8 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

15 §

Motsvarar del av 11 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen. Det finns i dag inte heller någon uttrycklig skyldighet att kontrollera att väljaren är röstberättigad. En sådan föreskrift har tagits in i det föreslagna första stycket. Detta innebär naturligtvis inte någon saklig förändring. Den nuvarande skyldigheten att kontrollera att försändelsen är i föreskrivet skick har ersatts med ett uttryckligt angivande av vilka kontrollåtgärder som röstmottagaren skall vidta.

Dessa åtgärder framgår i dag av en jämförelse mellan 11 kap. 8 § och 11 kap. 3 och 6 a §§ i den nuvarande vallagen.

16 §

Motsvarar 11 kap. 8 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

17 §

Motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

18 §

Motsvarar del av 11 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen.

19 §

Motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

20 och 21 §§

Motsvarar del av 10 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

13 kap. Röstning hos utlandsmyndighet

1 §

Motsvarar 10 kap. 7 § första stycket i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar 10 kap. 7 § andra och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

3 §

Motsvarar 10 kap. 7 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar 10 kap. 7 § femte stycket i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar 8 kap. 10 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar 10 kap. 8 § första och andra styckena samt del av tredje stycket i den nuvarande vallagen.

7 §

Motsvarar 10 kap. 8 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar 8 kap. 1 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

9 §

Till skillnad från vad som är fallet för övriga slag av röstning finns i vallagen inte någon uttrycklig bestämmelse om vad röstmottagare hos en utlandsmyndighet skall kontrollera. Detta framgår i stället indirekt av 10 kap. 9 § i den nuvarande vallagen, där det anges i vilka fall valkuvert inte får tas emot. Den föreslagna bestämmelsen har således ingen direkt motsvarighet i vallagen. Den har utformats i överensstämmelse med hur motsvarande regler för röstning i vallokal, på postkontor och vid särskilt röstmottagningsställe konstruerats. De skillnader som finns motiveras av att det inte finns något krav på att väljare vid röstning hos en utlandsmyndighet har sitt röstkort med när

han eller hon röstar. Jfr de föreslagna 10 kap. 6 §, 11 kap. 7 § och 12 kap. 11 §.

10 §

Motsvarar 10 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar del av 10 kap. 8 § tredje stycket i den nuvarande vallagen

12 §

Motsvarar 8 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

13 §

Den nuvarande skyldigheten att kontrollera att en valsedelsförsändelse är i föreskrivet skick har ersatts med en lista på vad röstmottagaren skall kontrollera. Dessa åtgärder framgår i dag av en jämförelse mellan 11 kap. 8 § och 11 kap. 3, och 6 a §§ i den nuvarande vallagen. Jfr de föreslagna lagrummen 10 kap. 10 §, 11 kap. 14 § och 12 kap. 15 § där skyldigheten för valförrättaren/röstmottagaren att kontrollera är större med hänsyn till att kontrollen av om väljaren är röstberättigad kan göras mot röstlängden eller mot väljarens röstkort. Det finns inget krav att ha med sitt röstkort när man röstar hos en utlandsmyndighet.

14 §

Motsvarar 11 kap. 8 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

15 §

Motsvarar del av 11 kap. 8 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

16 §

Motsvarar del av 11 kap. 8 § första stycket i den nuvarande vallagen.

17 §

Motsvarar del av 11 kap. 9 § i den nuvarande vallagen.

18 §

Motsvarar del av 10 kap. 8 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

19 §

Motsvarar 10 kap. 10 § i den nuvarande vallagen.

20 §

Motsvarar 10 kap. 11 § i den nuvarande vallagen med de ändringar som följer av att den särskilda röstlängden tas bort.

I andra stycket har en ny bestämmelse lagts till. Om väljaren inte finns i röstlängden eller om det saknas uppgift om personnummer eller om personnumret inte är korrekt kan den centrala valmyndigheten inte skicka fönsterkuverten till någon valnämnd. Hur ett fönsterkuvert skall hanteras i dessa fall bör vara lagreglerat.

14 kap. Röstning genom bud eller lantbrevbärare*1 §*

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Jfr dock 11 kap. 3 och 5 §§ i den nuvarande vallagen. Ordet "valsedelsförsändelse" har ersatts med uttrycket "ytterkuvert för budröst".

2 §

Motsvarar del av 11 kap. 3 § första stycket i den nuvarande vallagen, med den ändringen att kraven för att få anlita bud skärpts i så motto att den som vill budrösta skall vara förhindrad inte bara från att infinna sig i sin vallokal eller, i förekommande fall, röstningslokal hos någon utlandsmyndighet, utan också sakna möjlighet att poströsta. Ändringen torde inte ha någon större praktisk betydelse, men kan vara ägnad att understryka principen att budröstning bara skall användas i de fall då väljaren inte kan rösta personligen i en röstningslokal.

3 §

Motsvarar del av 11 kap. 3 § första stycket i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar del av 11 kap. 3 § andra stycket och 6 a § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar del av 11 kap. 3 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar del av 11 kap. 4 § i den nuvarande vallagen.

7 §

Motsvarar 11 kap. 5 § första stycket och 6 kap. 9 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar 11 kap. 5 § andra stycket och 6 a § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

9 §

Motsvarar 11 kap. 5 § tredje stycket i den nuvarande vallagen. I bestämmelsen sägs uttryckligen att lantbrevbäraren "tar hand om" väljarens ytterkuvert för budröst. Lantbrevbäraren är inte röstmottagare. Därför bör inte uttrycket "ta emot rösten" användas eftersom detta leder tankarna till röstmottagning i lagens mening. Jämför förslaget till 9 kap. 1 § där det sägs att all röstmottagning skall vara offentlig. Se också 10 §.

10 §

Motsvarar 11 kap. 6 § i den nuvarande vallagen. När lantbrevbäraren lämnar ytterkuverten till röstmottagaren sker detta av praktiska skäl inte på samma sätt som när en väljare lämnar sin röst på ett postkontor. Lantbrevbäraren lämnar ytterkuverten och röstkortet till röstmottagaren "bakom disken" och kan också lämna dem när postkontoret är stängt för allmänheten. Detta är ett undantag från huvudregeln i 9 kap. 1 § att all röstmottagning skall vara offentlig, ett undantag som är betingat av praktiska skäl - Det rör sig här om ett relativt fåtal röster.

11 §

Motsvarar 11 kap. 6 a § första och andra styckena i den nuvarande vallagen. Tidsfristen för budröstning inför ordinarie val kortas inte till tjugo dagar, jfr förslaget att korta tiden för poströstningen, eftersom en väljare som är utomlands också kan budrösta; perioden för förtidsröstning utomlands skall också i fortsättningen vara 24 dagar. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 2.10.1.

15 kap. Den fortsatta behandlingen av fönsterkuvert från postkontor, särskilda röstmottagningsställen inom landet och utlandsmyndigheter

1 §

Motsvarar del av 12 kap. 1 § i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar del av 12 kap. 2 § i den nuvarande vallagen.

3 §

Motsvarar del av 12 kap. 2 § i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar 12 kap. 1 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar 12 kap. 3 § i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar del av 12 kap. 4 § första stycket i den nuvarande vallagen.

7 §

Motsvarar del av 12 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen. I överensstämmelse med hur reglerna för valförrättarna och röstmottagarna i övrigt utformats, har uttryckligen angivits vilka kontrollåtgärder som skall vidtas.

8 §

Motsvarar del av 12 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen. Jfr specialmotiveringen till 11 kap. 14 §, 12 kap. 15 § och 13 kap. 13 §. Till skillnad från vad som gäller enligt dessa bestämmelser skall valförrättaren vid sin granskning av budröster inte kontrollera att budet eller vittnet uppfyller de krav som ställs i 14 kap. 3 § respektive 4 § tredje stycket. Detta hänger samman med att budet inte finns närvarande vid denna granskning och alltså inte kan svara på

eventuella frågor som kan ställas till budet av valförrättaren respektive röstmottagaren när budrösten lämnas.

9 §

Motsvarar del av 12 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen. Jfr vad som sagts under 8 § och specialmotiveringen till 11 kap. 15 §.

10 §

Motsvarar del av 12 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar del av 12 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen med de ändringar som följer av att tiden för ångerröstning begränsats. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 8. Dessutom har uttryckligen angivits att markering skall ske i röstlängden. Detta överensstämmer med hur 12 kap. 4 § jämförd med 13 kap. 4 § i den nuvarande vallagen tillämpas i dag. Idag tillämpas det systemet att valförrättarna vid den preliminära granskningen i vallokalen, och vid den granskning som sker efter att vallokalen stängts för röstning, markerar i röstlängden med ett "P" att väljaren poströstat eller förhandsröstat hos utlandsmyndighet eller på ett fartyg.

12 §

Motsvarar del av 12 kap. 4 § i den nuvarande vallagen med den ändring som följer av att valkuvert får läggas i urna efter kl 17.00.

13 §

Motsvarar 13 kap. 4 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

14 §

Motsvarar 12 kap. 4 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

15 och 16 §§

Motsvarar 12 kap. 5 § i den nuvarande vallagen, med den ändring som följer av att tiden för ångerröstning begränsats. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 8.6.3. I bestämmelsen har också gjorts det tillägget att väljaren skall få tillbaka sitt fönsterkuvert. Detta överensstämmer med hur reglerna i 12 kap. 5 § i den nuvarande vallagen tillämpas.

17 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen och är en följd av de nya reglerna för ångerröstning. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 8.6.3.

16 kap. Preliminär rösträkning i vallokalen*1 §*

Motsvarar del av 13 kap. 1 § nuvarande vallagen. Föreskriften att riksdagsvalet skall räknas först har flyttats till den föreslagna 2 §.

2 §

Motsvarar 13 kap. 6 § i den nuvarande vallagen. Föreskriften att riksdagsvalet skall räknas först motsvarar del av 13 kap. 1 § i den nuvarande vallagen. Under p. 3 sägs att om en valsedel är blank eller kan antas vara ogiltig därför att den är märkt skall valsedeln läggas tillbaka i sitt valkuvert. Någon saklig skillnad är inte avsedd; blanka valsedlar dvs. valsedlar som saknar partibeteckning är fortfarande ogiltiga, se förslaget till vallag 18 kap. 10 §. De röner emellertid ett särskilt intresse och antalet "blankröster" redovisas i praktiken för sig.

3 §

Motsvarar 13 kap. 7 § första stycket i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar 13 kap. 7 § andra stycket och 8 § första stycket i den nuvarande vallagen, med den ändringen att föreskriften om att materialet om det skickas med post skall anordnas som värdepost tagits bort. Anledningen till att denna föreskrift fått utgå är att materialet enligt föreskrifter från RSV och vedertagen praxis inte vidarebefordras med post utan överlämnas av valförrättarna till valnämnden. Skulle det vara nödvändigt att skicka valmaterial med post bör naturligtvis postbefordran ske på ett sådant sätt att bästa garantier fås för att försändelsen kommer fram.

5 §

Motsvarar 13 kap. 8 § andra stycket i den nuvarande vallagen. Se under specialmotiveringen till 4 §.

17 kap. Valnämndens sammanträde för preliminär rösträkning

1 och 2 §§

Motsvarar del av 13 kap. 9 § första stycket i den nuvarande vallagen med det tillägget att det uttryckligen sägs att valnämnden vid den s.k. onsdagsräkningen också skall granska inkomna brevröster. I vissa kommuner är andelen brevröster betydande. Det bör därför framgå i vallagen att granskning och rösträkning skall avse också brevrösterna.

När det gäller valnämndens granskning av de fönsterkuvert som valförrättarna inte kunnat godkänna vid sin granskning enligt 15 kap. 7-10 §§ och därför lagt in i omslag enligt 15 kap. 12 § så innebär den en överprövning av den bedömning som valförrättarna gjort. Om valförrättarna vid sin granskning öppnat ett fönsterkuvert eller ett ytterkuvert för budröst så skall detta självfallet inte leda till att valnämnden av det skälet underkänner rösten. Någon uttrycklig bestämmelse om detta är inte nödvändig.

3 -7 §§

Motsvarar 13 kap. 9 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

Vad valnämnden skall göra vid granskningen överensstämmer med vad valförrättarna skall göra enligt 15 kap. 7-12 §§ i den föreslagna vallagen.

8 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Granskningen av brevrösterna skall göras efter att fönsterkuverten enligt 1 § har granskats. Detta motsvarar vad som gäller enligt den nuvarande brevröstningslagen, se specialmotiveringen till förslaget till brevröstning i vissa fall avsnitt 12.4.

9 §

Motsvarar 13 kap. 6 § i den nuvarande vallagen. Föreskriften att riksdagsvalet skall räknas först motsvarar del av 13 kap 1 § i den nuvarande vallagen. Bestämmelsen överensstämmer med vad som enligt den föreslagna 16 kap. 2 § gäller för den preliminära rösträkningen i vallokalen. Under p. 3 sägs att om en valsedel är blank eller kan antas vara ogiltig därför att den är märkt skall valsedeln läggas tillbaka i sitt valkuvert. Någon saklig skillnad är inte avsedd; blanka valsedlar dvs. valsedlar som saknar partibeteckning är fortfarande ogiltiga, se förslaget till vallag 18 kap. 10 §. De röner emellertid ett särskilt intresse och antalet "blankröster" redovisas i praktiken för sig.

10 §

Motsvarar 13 kap. 10 § i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar 13 kap. 4 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

12 och 13 §§

Motsvarar 13 kap. 11 § i den nuvarande vallagen.

18 kap. Slutlig sammanräkning och mandatfördelning

1 §

Motsvarar del av 14 kap. 1 § 1 i den nuvarande vallagen. Andra meningen har ingen direkt motsvarighet i inledningen till 14 kap. i den nuvarande vallagen.

2 §

Här anges i ett sammanhang vem som ansvarar för mandatfördelningen mellan partier och för att utse ledamöter inom partierna. Dessa regler finns idag i 14 kap. 3 § första och andra styckena, 9 § första stycket, 10 § första stycket och 11 § första stycket i den nuvarande vallagen. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om den försöksverksamhet som har beslutats på grundval av Vallagsutredningens delbetänkande VAL Organisation Teknik Kostnader (SOU 1992:108) och som kan innebära att RSV kommer att göra såväl mandatfördelningen mellan partierna som den slutliga namnordningen mellan partiernas kandidater. Jfr det angivna betänkandet avsnitt 11.2.3.

3 §

Motsvarar 14 kap. 2 § första stycket i den nuvarande vallagen. Det har uttryckligen angetts att länsstyrelsen skall pröva också i vad mån namnen på valsedlarna skall godkännas, vilket överensstämmer med hur bestämmelsen tillämpas i dag.

4 §

Motsvarar del av 14 kap. 1 § första stycket i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar 14 kap. 1 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar del av 14 kap. 1 § första stycket och andra stycket i den nuvarande vallagen.

7 §

Motsvarar 14 kap. 3 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

8 §

Motsvarar 14 kap. 2 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

9 §

Motsvarar 14 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

10 och 11 §§

Motsvarar 14 kap. 4 och 5 §§ i den nuvarande vallagen.

12 och 13 §§

Motsvarar 14 kap. 8 § i den nuvarande vallagen.

14 och 15 §§

Motsvarar 14 kap. 12 § i den nuvarande vallagen.

16 och 17 §§

Motsvarar 14 kap. 20 § i den nuvarande vallagen, med den ändringen att skyldigheten att förvara valsedlarna har inskränkts på samma sätt som gäller för riksdagsvalet. Jfr 14 kap. 8 § i den nuvarande vallagen. Se också prop. 1993/94:21 s.80.

18 §

Motsvarar 14 kap. 21 § i den nuvarande vallagen

19 §

Motsvarar del av 14 kap. 13, 14 och 14 a §§ i den nuvarande vallagen. Till skillnad från vad som gäller den preliminära rösträkningen i vallokal och av valnämnden och den slutliga sammanräkningen som görs av länsstyrelserna så är hanteringen hos den centrala valmyndigheten inte offentlig.

20 §

Motsvarar 14 kap. 22-24 §§ i den nuvarande vallagen.

21 §

Motsvarar 14 kap. 9 § första stycket i den nuvarande vallagen. Det uttryckliga omnämmandet av mandatspärarrarna har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen.

22 §

Motsvarar 14 kap. 9 § andra stycket i den nuvarande vallagen. Beskrivningen av uddatalsmetoden har uteslutits och ersatts med en hänvisning till 20 kap. som bara innehåller valmatematik.

23 §

Motsvarar 14 kap. 9 § tredje och fjärde styckena i den nuvarande vallagen. Beskrivningen av hur utjämningsmandaten fördelas på valkretsarna har ersatts med en hänvisning till 20 kap. Jfr vad som sägs i specialmotiveringen under 22 §.

24 §

Motsvarar 14 kap. 9 § femte stycket i den nuvarande vallagen.

25 §

Motsvarar 14 kap. 9 § sjätte stycket i den nuvarande vallagen.

26 §

Motsvarar 14 kap. 15 a § i den nuvarande vallagen.

27 §

Motsvarar 14 kap. 15 b § första stycket i den nuvarande vallagen.

28 §

Motsvarar 14 kap. 15 b § andra stycket i den nuvarande vallagen.

29 §

Motsvarar 14 kap. 15 b § tredje och fjärde styckena i den nuvarande vallagen.

30 §

Motsvarar 14 kap. 15 b § femte stycket i den nuvarande vallagen.

31 §

Motsvarar 14 kap. 15 b § sjätte stycket i den nuvarande vallagen.

32 §

Motsvarar 14 kap. 15 d § första stycket i den nuvarande vallagen.

33 §

Motsvarar 14 kap. 15 § d tredje stycket i den nuvarande vallagen.

34 §

Motsvarar 14 kap. 15 d § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

35 §

Första stycket har ingen direkt motsvarighet i den nuvarande vallagen. Andra stycket motsvarar 14 kap. 10 § första stycket i den nuvarande vallagen.

36 §

Motsvarar 14 kap. 6 § i den nuvarande vallagen.

37 §

Motsvarar 14 kap. 10 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

38 §

Motsvarar 14 kap. 10 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

39 §

Motsvarar 14 kap. 15 c § i den nuvarande vallagen.

40 §

Motsvarar 14 kap. 15 § i den nuvarande vallagen.

41 §

Motsvarar 14 kap. 16 § i den nuvarande vallagen.

42 §

Motsvarar 14 kap. 15 d § andra stycket i den nuvarande vallagen.

43 §

Motsvarar 14 kap. 15 § i den nuvarande vallagen.

44 §

Motsvarar 14 kap. 16 § i den nuvarande vallagen.

45 §

Motsvarar 14 kap. 11 § första och del av andra stycket i den nuvarande vallagen. Regeln i 14 kap. 11 § andra stycket i den nuvarande vallagen för utseende av ersättare då det inte finns tillräckligt med namn för att utse ersättare enligt huvudregeln har flyttats till 20 kap.

46 §

Motsvarar 14 kap. 7 § i den nuvarande vallagen.

47 §

Motsvarar 14 kap. 11 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

48 och 49 §§

Motsvarar 14 kap. 18 § i den nuvarande vallagen.

50 §

Den inledande hänvisningen motsvarar del av 14 kap. 18 a § i den nuvarande vallagen. Sistnämnda bestämmelse har flyttats till kommunallagen. Se förslaget till lag om ändring av kommunallagens 5 kap. 4 §. I övrigt motsvarar bestämmelsen del av 14 kap. 19 § i den nuvarande vallagen, med den ändring som följer av att ersättarantalet för parti som har fått ett eller två mandat minimerats till två. Beskrivningen av hur ersättarna utses har flyttats till 20 kap.

51 §

Motsvarar 14 kap. 13 § första stycket i den nuvarande vallagen.

52 §

Motsvarar 14 kap. 13 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

53 §

Motsvarar 14 kap. 14 § i den nuvarande vallagen.

54 §

Motsvarar 14 kap. 22 § första stycket i den nuvarande vallagen.

55 §

Motsvarar 14 kap. 22 § andra och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

56 §

Motsvarar 14 kap. 23 § i den nuvarande vallagen till den del lagrummet avser val till landstingsfullmäktige.

57 §

Motsvarar 14 kap. 22 § första stycket i den nuvarande vallagen.

58 §

Motsvarar 14 kap. 22 § andra och tredje styckena i den nuvarande vallagen.

59 §

Motsvarar 14 kap. 23 § i den nuvarande vallagen, med den ändringen att det i en viss situation blir möjligt att utse ersättare också i de fall det kvarvarande antalet ersättare uppgår till minst det antal fullmäktige bestämt. Den situation som avses är att en ledamot saknar en "egen" ersättare, eller mer egentligt, en ersättare som vid sammanräkningen utsetts just för henne eller honom. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 4.5.2.

19 kap. Överklagande av val och utfärdande av bevis om vem som valts

1 §

Motsvarar 15 kap. 4 § första stycket i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar 15 kap. 4 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Första stycket har ingen uttrycklig motsvarighet i den nuvarande vallagen. I övrigt motsvarar bestämmelsen del av 15 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

4 §

Första stycket motsvarar del av 15 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen. Andra och tredje styckena har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. De har tillkommit för att det skall bli möjligt att överklaga utgången av ett val redan innan detta har fastställts formellt. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 10.3.

5 §

Motsvarar del av 15 kap. 4 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar 15 kap. 5 § i den nuvarande vallagen

7-9 §§

Motsvarar 15 kap. 4 § fjärde stycket i den nuvarande vallagen.

10 §

Motsvarar 15 kap. 8 § i den nuvarande vallagen.

11 §

Motsvarar 15 kap. 1 § första stycket i den nuvarande vallagen.

12 §

Motsvarar 15 kap. 1 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

13 §

Motsvarar 15 kap. 2 § första stycket i den nuvarande vallagen.

14 §

Motsvarar 15 kap. 2 § andra stycket i den nuvarande vallagen med den ändringen att beviset för den som blivit utsedd till ledamot i kommunfullmäktige skall skickas till kommunfullmäktige och inte kommunen.

15 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den har tillkommit för att partierna skall få bättre möjligheter än i dag att utnyttja sin möjlighet att överklaga beslut om utseende av efterträdare och ersättare. Bestämmelsen omfattar också beslut som mynnar ut i att det av något skäl inte varit möjligt att utse någon efterträdare eller ersättare. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 10.3.2.

16 §

Motsvarar 15 kap. 9 § första stycket och 4 § femte stycket i den nuvarande vallagen.

17 §

Motsvarar 15 kap. 6 § i den nuvarande vallagen.

18 §

Motsvarar 15 kap. 7 § första stycket i den nuvarande vallagen.

19 §

Motsvarar 15 kap. 7 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

20 §

Motsvarar 15 kap. 7 § fjärde och femte styckena i den nuvarande vallagen.

21 §

Motsvarar 15 kap. 7 § tredje stycket i den nuvarande vallagen.

22 §

Motsvarar 15 kap. 3 § i den nuvarande vallagen.

23 §

Motsvarar 15 kap. 9 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

20 kap. Beräkningsgrunder**1 §**

Motsvarar del av 14 kap. 9 § andra och tredje styckena, 15 b § första och fjärde styckena samt 15 d § första stycket i den nuvarande vallagen.

2 §

Motsvarar del av 14 kap. 9 § tredje - femte styckena, 15 b § tredje - femte styckena samt 15 § d tredje stycket i den nuvarande vallagen.

3 §

Motsvarar del av 14 kap. 6 och 15 §§ i den nuvarande vallagen.

4 §

Motsvarar del av 14 kap. 7, 16 och 18 §§ i den nuvarande vallagen.

5 §

Motsvarar 14 kap. 11 § andra stycket i den nuvarande vallagen.

6 §

Motsvarar 14 kap. 19 § andra - femte styckena i den nuvarande vallagen.

7 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande vallagen. Den har tillkommit för att garantera att det utses två ersättare inom partier som fått ett eller två mandat i fullmäktige. Se den allmänna motiveringen avsnitt 4.3.

12.2 Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen

2-4 §§

Ändringarna är följdändringar till förslaget om en ny vallag.

5-6 §§

Ändringarna är en följd av det föreslagna systemet för framställning av röstlängd i den nya vallagen. Någon allmän och särskild röstlängd skall det inte finnas enligt det förslaget. Det skall inte heller finnas någon gällande röstlängd. Röstlängd skall i stället tas fram när det skall hållas val eller omröstning. Om folkomröstningen hålls samtidigt med ett annat val enligt vallagen behöver det inte upprättas någon röstlängd enbart för omröstningen. I annat fall skall det upprättas en sådan.

På samma sätt som vid val som hålls enligt vallagen skall det upprättas röstkort för omröstningen. Ändringarna i 6 § är också de enbart följdändringar till förslaget till ny vallag.

8 §

Ändringarna är följdändringar till förslaget om en ny vallag.

10 §

Ändringarna är följdändringar till förslaget om en ny vallag. Särskilda röstmottagningsställen skall också kunna inrättas vid folkomröstningar.

11 och 12 §§

Ändringarna är bara följdändringar till förslaget om en ny vallag.

16 och 17 §§

Ändringarna är bara följdändringar till förslaget om en ny vallag.

12.3 Förslaget till lag om ändring i kommunallagen

5 kap. Fullmäktige

I samband med följdlagstiftningen till kommunallagen (1991:900) kom vissa bestämmelser om ersättare att överföras i sak oförändrade från kommunallagen (1977:179) till 14 kap. 18 a och 19 §§ i den nuvarande vallagen. (prop. 1991/92:17). Reglerna är handlingsregler för kommunfullmäktige och saknar direkt betydelse för sammanräkningsarbetet. Reglerna bör därför återföras till kommunallagen.

2 §

Förslaget är en följdändring till förslaget om framställning av röstlängder i den föreslagna vallagen. Någon gällande röstlängd kommer inte att finnas enligt det förslaget. Antalet röstberättigade i

den senast framställda röstlängden för ett ordinarie val bör kunna ligga till grund för antalet ledamöter i fullmäktige.

4 §

Ändringen motsvarar 14 kap. 18 a § i den nuvarande vallagen.

5 §

Ändringen är en följd av den föreslagna vallagens disposition.

16 §

Ändringen motsvarar 14 kap. 19 § sjätte och sjunde styckena i den nuvarande vallagen.

34 §

Ändringen har ingen motsvarighet i gällande lag. Ändringen har tillkommit för att det skall finnas lagstöd för att röstlängder och röstkort skall framställas inför lokala folkomröstningar. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 2.6.1.

12.4 Förslaget till lag om brevröstning i vissa fall

1 §

Motsvarar 1 § i den tidsbegränsade lagen (1993:1404) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz (brevröstningslagen) med det tillägget att brevröstning också skall vara möjlig ombord på ett fartyg utrikes fart. När det gäller röstning i Tyskland så kan den numera genomföras med ordinar röstmottagning hos de svenska utlandsmyndigheterna där, när det gäller ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige, se den allmänna motiveringen avsnitt 6.2.3. Brevröstning och vanlig röstmottagning

bör inte förekomma samtidigt i något land. Om det utlyses extra val, omval eller folkomröstning kan det, med hänsyn till att man från Tysklands sida kräver en ansökan om att få ta emot röster där minst sex månader i förväg, inte anordnas någon ordinär röstmottagning. För dem som vistas i Tyskland vid ett sådant val eller omröstning bör det därför också i fortsättningen vara möjligt att brevrösta. En bestämmelse om det har tagits in i lagens 17 §.

2 §

Motsvarar del av 2 § andra stycket i den nuvarande brevröstningslagen med det tillägget att brevröstning också skall vara möjlig från fartyg, se specialmotiveringen under 1 §.

3 §

Motsvarar del av 2 § andra stycket i den nuvarande brevröstningslagen, se också specialmotiveringen till 1 och 2 §§.

4 §

Motsvarar del av 2 § andra stycket i den nuvarande brevröstningslagen.

5 §

Motsvarar 2 § tredje stycket i den nuvarande brevröstningslagen med den skillnaden att brevrösten inte skall skickas direkt till valnämnden utan skall skickas till den centrala valmyndigheten som skall kontrollera var väljaren finns i röstlängden och i sin tur distribuera brevrösterna till respektive valnämnd. Föreskriften att den som vill rösta skall skriva sitt personnummer utanpå omslagskuvertet är motiverad av att den centrala valmyndigheten skall kunna se i vilken kommun den brevröstande finns i röstlängd. Myndigheten skall skicka rösterna till respektive kommun.

6 §

Bestämmelsen har ingen motsvarighet i den nuvarande brevröstningslagen. Den reglerar vilka krav som ställs på en brevröst som görs i ordning ombord på ett fartyg. För att valnämnden vid sin granskning av brevrösterna, se 12 § 2, på ett enkelt sätt skall kunna avgöra om förutsättningarna för brevröstning är uppfyllda skall omslagskuverten ha en stämpel från fartyget. Fartygets befälhavare, eller den han sätter i sitt ställe, skall också intyga att rösten gjorts i ordning ombord på fartyget.

7 §

Motsvarar 2 § fjärde stycket i den nuvarande brevröstningslagen. Någon ändring av tidsperioden när brevröstning kan ske görs inte, jämför förslaget till vallag 11 kap. 2 §. Reglerna om när röstning har kunnat ske från fartyg har överförts hit; det skall alltså kunna vara tillåtet att göra i ordning sin brevröst ombord på ett fartyg redan 55 dagar före valdagen vid ordinarie val. Detta motiveras av praktiska skäl.

8 §

Motsvarande bestämmelse finns i 2 § fjärde stycket i den nuvarande brevröstningslagen med det tillägget som följer av att brevröstning skall vara möjlig också från fartyg.

9 §

Motsvarar del av 2 § fjärde stycket i den nuvarande brevröstningslagen med den ändringen att brevrösterna bör vara den centrala valmyndigheten till handa senast dagen efter valdagen. Ändringen motiveras av att brevrösterna skall kunna sorteras hos den centrala valmyndigheten och distribueras till valnämnderna för att finnas hos dem vid deras s.k. onsdagsräkning, se 11-16 §§ och 17 kap. i förslaget till vallag.

10 §

Bestämmelsen är ny och motiveras av att den centrala valmyndigheten skall ta emot, sortera och distribuera brevrösterna till rätt valnämnd. Se den nuvarande brevröstningslagen 3 §. På motsvarande sätt som i den föreslagna vallagens 13 kap. 20 § finns här en ny föreskrift att den centrala valmyndigheten skall behålla omslagskuvert för brevröst om brevrösten kommer så sent att den inte hinner granskas vid valnämndens sammanträde för preliminär rösträkning eller att det inte är möjligt att utreda vart rösten skall skickas.

11 §

Motsvarar den nuvarande brevröstningslagen 3 §.

12 -15 §§

Motsvarar de åtgärder som valnämnden skall vidta enligt 4-6 §§ i den nuvarande brevröstningslagen med det undantaget att brevrösten inte behöver innehålla något röstkort. Se den allmänna motiveringen avsnitt 6.3.3.

16 §

Motsvarar 6 § sista meningen i den nuvarande brevröstningslagen.

17 §

Bestämmelsen är ny. Se specialmotiveringen till 1 §.

12.5 Förslaget till lag om ändring av lagen om kyrkofullmäktigval, m.m.

5 §

Förslaget innebär ingen saklig ändring. Den är en följdändring till förslaget till ny vallag.

7 §

Förslaget innebär ingen saklig ändring. Den är en följdändring till förslaget till ny vallag.

8 §

I andra stycket sägs att uppgifter om medlemskap i Svenska kyrkan skall hämtas ur kyrkans eget register. Var uppgiften skall hämtas hänger samman med hur registerfrågor löses när det gäller röstlängderna. För att inte inhämtandet av uppgifter om medlemskap i Svenska kyrkan skall försena framställningen av röstlängden för ordinarie val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige skall kvalifikationsdagen för kyrkovalen vara den 1 augusti. Övriga ändringar är bara direkta följdändringar till förslaget till en ny vallag.

13 §

Ändringarna är direkta följdändringar till förslaget till ny vallag.

15 §

Ändringarna är direkta följdändringar till förslaget till ny vallag.

17 §

Förslaget är en följd av förslaget till ny vallag. Se specialmotiveringen till 30 §.

18 §

Ändringarna är direkta följdändringar till förslaget till ny vallag.

20 §

Ändringen är en följd av förslaget till ny vallag.

28 §

Ändringen är en följd av förslaget till ny vallag.

30 §

Ändringen är en följdändring till förslaget att den centrala valmyndigheten skall ansvara för röstmottagningen på institutioner. En sådan röstmottagning blir på motsvarande sätt som enligt nu gällande bestämmelser formellt möjlig.

34 §

Ändringen är en följd av det nya systemet för framställning av röstlängder som föreslås i förslaget till ny vallag.

35-39 §§

Ändringarna är direkta följdändringar till förslaget till ny vallag.

41 §

Ändringarna är en följd av förslaget till ny vallag.

42 §

Ändringen är en följd av förslaget till ny vallag.

43 §

Ändringarna är direkta följdändringar till förslaget till ny vallag.

49 §

Ändringen är en följd av förslaget till ny vallag.

50 §

Ändringen är en följd av förslaget till ny vallag. Den föreslagna bestämmelsen i fjärde stycket motsvarar 18 kap. 4 § andra stycket i den nya vallagen angående möjligheten att kunna få ett överklagande av val upptaget till prövning även om överklagandet görs innan något beslut om valets resultat fattats.

51 §

Ändringarna är direkta följdändringar till förslaget till ny vallag.

12.6 Förslaget till lag om ändring i lagen om Sveriges indelning i kommuner och landsting.

Ändringen har ingen motsvarighet i gällande lag. Den har tillkommit för att det skall finnas lagstöd för att ta fram en röstlängd och framställa röstkort inför lokala folkomröstningar i indelningsfrågor. Jfr den allmänna motiveringen avsnitt 2.6.1 och förslaget till ändring av 5 kap. 34 § kommunallagen (1991:900).

12.7 Förslaget till lag om röstlängdsregister

Bakgrunden till förslaget till lag om röstlängdsregister beskrivs i den allmänna motiveringen avsnitt 2.11. Mot bakgrund av att det inte fattats något beslut om hur den framtida aviseringen av folkbokföringsuppgifter skall hanteras kan kommittén inte lägga fram något slutligt förslag när det gäller hur uppgifterna från folkbokföringsregistren skall hämtas till röstlängdsregistret. I förslaget till registerlag har kommittén därför tagit med båda de alternativ som finns.

1 §

Frågan om registerändamål behandlas närmare i allmänmotiveringen avsnitt 2.11.2. I andra stycket sista meningen lämnas det öppet om registret skall "leva" bara efter ett uttag från ett centralt aviseringsregister eller om röstlängdsregistret skall föras kontinuerligt med ständig avisering från de lokala folkbokföringsregistren.

2 §

Frågan om registerändamål behandlas i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.11.3.

3 och 4 §§

Frågan om registerinnehåll behandlas närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.11.4.

5 §

För tydlighets skull har här angivits att också valspecifika uppgifter om valdistrikt vallokaler lokalernas öppethållande och adress till valnämnden får finnas i registret.

6 §

Frågan om sökbegrepp behandlas närmare i avsnitt 2.11.6. Om röstlängdsregistret skapas genom ett uttag ur ett centralt aviseringsregister kan man vid detta uttag söka på uppgifter om medborgarskap och folkbokföring så att det i röstlängdsregistret bara framgår om personen är röstberättigad eller ej. Någon uppgift om medborgarskap behövs då inte i registret. Motsvarande torde gälla medlemskap i Svenska kyrkan.

Skulle, å andra sidan, röstlängdsregistret finnas kontinuerligt så måste registret innehålla uppgift om medborgarskap.

7 och 8 §§

Frågan om utlämnande av uppgifter behandlas närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.11.5.

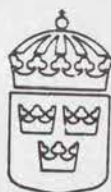
9 §

Frågan om gallring av uppgifter i röstlängdsregistret behandlas närmare i avsnitt 2.11.7. Också för denna fråga har det stor betydelse hur registret upprättas. Om det upprättas efter ett uttag ur ett centralt aviseringsregister kan det gallras en viss tid efter att valet vunnit laga kraft. Om registret skall finnas kontinuerligt kan det inte gallras på det sättet utan får gallras efter hand som uppgifterna i det blir inaktuella.

12.8 Förslaget till lag om ändring av lagen om homosexuella sambor

Ändringarna är bara följdändringar till förslaget till ny vallag och förslaget till lag om brevröstning i vissa fall.

Kommittédirektiv

Dir. 1991:13

Översyn av valförfarandet

Dir. 1991:13

Beslut vid regeringssammanträde 1991-03-07

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Freivalds, anför.

Mitt förslag

En särskild utredare tillkallas för att se över valförfarandet från administrativ och teknisk synpunkt. Syftet med utredningen är att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. I ett senare skede bör utredningsarbetet bedrivas med parlamentarisk medverkan.

Bakgrund

I samband med enkammarreformen 1968/69 infördes nuvarande ordning för riksdags-, landstings- och kommunalval. De regler som då antogs har senare i stort sett oförändrade överförts till den nya regeringsformen (RF, omtryckt 1988:1444), kommunallagen (1977:179) och vallagen (1972:620, omtryckt 1991:95). I RF och kommunallagen ges de mer grundläggande reglerna. Där finns bl.a. föreskrifter om antalet ledamöter i riksdagen resp. i fullmäktige, om vem som har rösträtt, om hur ofta val skall hållas etc. I vallagen, som är gemensam för de tre olika valen, ges regler om förfarandet. Varje enskilt led i förfarandet har i lagen fått en mycket detaljerad reglering. – För val till kyrkofullmäktige gäller lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m. (omtryckt 1991:96).

Det administrativa och tekniska förfarandet vid förberedelser och genomförande av allmänna val har under de senaste 15 åren inte varit föremål för någon fördjupad översyn och analys. En allmän översyn av vallagens bestämmelser gjordes visserligen av 1978 års vallagskommitté på grundval av erfarenheterna från 1973 och 1976 års allmänna val (SOU 1978:64 och

1980:45). Någon mer grundläggande analys har emellertid inte gjorts efter det att 1965 års valtekniska utredning avslutade sin översyn och ADB-stödet började användas vid 1973 års allmänna val (SOU 1969:19 och 1971:72).

De förändringar som genomförts har i huvudsak föranletts av ändringar i valsystemet eller begränsats till vidareutveckling av det valförfarande som tillämpades redan vid 1970 och 1973 års allmänna val.

Den tekniska utvecklingen i samhället har under 1970- och 1980-talen gått mycket snabbt. ADB-stödet inom valadministrationen bygger dock fortfarande i huvudsak på 1970-talets ADB-teknik.

Valen till kyrkofullmäktige genomförs på samma sätt som kommunfullmäktigvalen. Folkstyrelsekommittén (SOU 1987:6) föreslog vissa ändringar vad gäller kyrkofullmäktigvalen. Förslagen, som syftade till att bl.a. undanröja vissa administrativa problem, genomfördes dock aldrig (jfr. prop. 1987/88:22, s. 32 KU32, s. 19).

Efter 1988 års allmänna val redovisade *riksskatteverket* i en särskild promemoria sina synpunkter på och erfarenheter av valadministrationen. I promemorian läggs också fram vissa förslag till ändringar i olika enskildheter.

Riksskatteverket har vidare i en framställning den 22 februari 1990 redovisat en inom verket gjord analys av förändringsbehov och utvecklingsmöjligheter i det administrativa och tekniska valförfarandet. Riksskatteverket anser mot bakgrund av analysen att en allmän översyn av det administrativa och tekniska valförfarandet bör genomföras. Enligt verket kommer omfattande anpassnings- och förändringsåtgärder inom valadministrationen att bli nödvändiga under 1990-talet. Verket anser vidare att avsevärda förbättringar och förenklingar i valförfarandet är möjliga. Härigenom blir det också möjligt att bromsa valadministrationens kostnadsutveckling. Riksskatteverket har också påtalat att beslutade och planerade förändringar inom bl.a. folkbokföringsområdet och inom den regionala skatteförvaltningen ger ändrade förutsättningar för den framtida valadministrationen.

Konstitutionsutskottet har i betänkandet 1990/91:KU4 behandlat ett antal motionsyrkanden från allmänna motionstiden 1990 om skilda vallagsfrågor och frågor om kyrkliga val. Utskottet har ansett att bl.a. frågan om utjämningsmandat i valkretsindelade kommuner bör tas upp i den översyn av valförfarandet som förbereds inom justitiedepartementet. Riksdagen har anslutit sig till utskottets uttalanden (rskr. 1990/91:22).

Förslag till ändringar i vallagen har också framförts i framställningar till regeringen. Sålunda har *Göteborgs kommun* ifrågasatt värdet av bestämmelserna i 14 kap. 23 § vallagen om tillsättande av suppleanter i vissa fall. *Linköpings kommun* har påtalat behovet av en begränsning av rätten till s.k. ångerröstning. Valnämnden i *Täby kommun* har aktualiserat frågan om hur principen om valhemlighet fungerar i praktiken.

Storstadsutredningen har i sitt slutbetänkande (SOU 1990:36) *Storstadsliv, Rika möjligheter – hårda villkor*, föreslagit en valkretsreform avseende såväl riksdagsval som kommunalval.

Utredningsbehovet

En mer genomgripande översyn av valförfarandet från administrativa och tekniska utgångspunkter bör enligt min mening nu komma till stånd. Inte bara förändringarna inom den statliga förvaltningen utan också den tekniska utvecklingen på ADB-området gör att det är av vikt att valförfarandet ses över för att svara mot dagens och morgondagens behov. Uppdraget bör ges till en särskild utredare.

Utredaren bör ha stor frihet att ta upp de frågor som han anser behöver övervägas inom ramen för sin översyn. Exempel på frågor som kan behandlas finns angivna i riksskatteverkets promemoria den 22 februari 1990 vilken – liksom övriga framställningar – bör överlämnas till utredaren. Jag skall emellertid ange några utgångspunkter för arbetet och ge exempel på frågor som kan kräva överväganden.

Utgångspunkter

En allmän utgångspunkt för arbetet bör vara de tre huvudkrav som enligt förarbetena till vallagen ställs på förfarandet vid val (prop. 1972:105 s. 88 f). Det måste fylla högt ställda anspråk på tillförlitlighet. Garantier måste föreligga att valen sker under former som tryggar den fria val nödvändiga valhemligheten. Slutligen är det viktigt att valförfarandet är smidigt och enkelt.

En annan utgångspunkt för arbetet bör vara att förslagen skall leda till minskade kostnader. I sin promemoria har riksskatteverket redovisat kostnadsutvecklingen inom valadministrationen. Vid 1988 års val uppgick kostnaden för enbart valmaterialet till 34,3 milj. kr. Som exempel på områden där besparingar kan göras nämner riksskatteverket valsedelshanteringen; varje valår framställs ca 650 milj. valsedlar men endast ca 16 milj. av dessa används slutligt i form av avgivna röster. Utvecklingen av kostnaderna måste brytas. Redan genom en förenklad valsedelshantering torde stora besparingar kunna göras. Genom en effektivare valorganisation kan ytterligare besparingar göras. Givetvis måste en avvägning göras mellan behovet av administrativa förenklingar och minskade kostnader å ena sidan och ambitionen att upprätthålla ett högt valdeltagande å andra sidan.

Som i liknande sammanhang har påpekats är det givetvis också av stor

betydelse att regleringen präglas av konsekvens och överskådlighet (se bl.a. dir. 1977:120 s. 5). Behov finns av en redaktionell och språklig översyn av vallagen.

Uppgifter

Som jag nämnt kommer beslutade och planerade förändringar inom den statliga förvaltningen att ändra förutsättningarna för den framtida valadministrationen. Översynen bör därför till en början inriktas på att anpassa valadministrationen på såväl regional som lokal nivå till dessa förändringar. Sålunda bör utredningen söka beskriva den förväntade utvecklingen och identifiera vilka behov av förändringar som den nya ordningen inom den statliga förvaltningen medför. Erfarenheter av förberedelserna, genomförandet och uppföljningen av 1991 års val har här stort intresse.

Mot denna bakgrund bör den särskilde utredaren kunna bilda sig en uppfattning om hur en lämplig framtida organisation bör se ut och föreslå de ändringar som behövs.

Vidare bör han söka lösa de valtekniska frågorna i mera egentlig mening. Exempel på sådana frågor är som riksskatteverket redovisat bl.a., reglerna om röstlängder och röstkort, valdistriktens omfattning, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning. Frågan om det framtida ADB-stödet och utvecklingen av elektroniska hjälpmedel bör övervägas ingående. Härvid bör de erfarenheter som gjorts i Norge och Danmark uppmärksammas.

Utredningen bör på motsvarande sätt omfatta också kyrkofullmäktigvalen.

Utredningsarbetet

Som konstitutionsutskottet anført bör den slutliga beredningen av valfrågorna göras under parlamentarisk medverkan. Utredaren bör anmäla till regeringen när arbetet har kommit så långt att han anser det är tid för parlamentarisk medverkan i utredningsarbetet.

För utredningen gäller vidare regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagets inriktning.

Utredningsarbetet bör vara avslutat före den 1 juli 1993. Om utredaren finner att vissa ändringar kan och bör genomföras redan till 1994 års val, kan han lägga fram de förslag som behövs för detta i ett delbetänkande.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen be-
myndigar chefen för justitiedepartementet

att tillkalla en särskild utredare – omfattad av kommittéförordningen
(1976:119) – med uppdrag att se över valförfarandet samt

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utre-
daren.

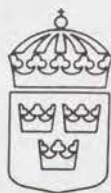
Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta
andra huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller
hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv

Dir. 1992:49

Tilläggsdirektiv till vallagsutredningen (Ju 1991:02)

Dir. 1992:49

Beslut vid regeringssammanträde 1992-04-02

Statsrådet Laurén anför.

Mitt förslag

Vallagsutredningen får i särskilt uppdrag att se över de bestämmelser som reglerar röstningsförfarandet för utlandssvenskar i syfte att göra det lättare för denna väljarkategori att delta i riksdagsvalen.

Den särskilde utredarens nuvarande uppdrag

Genom regeringsbeslut den 7 mars 1991 bemyndigades chefen för justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över valförfarandet från administrativ och teknisk synpunkt (dir. 1991:13). Den särskilde utredaren har numera tillkallats och utredningen arbetar under namnet vallagsutredningen (Ju 1991:02).

Uppgiften för utredningen är att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. Utredaren har getts stor frihet att ta upp de frågor som han anser behöver övervägas inom ramen för sin översyn. I direktiven anges emellertid vissa valtekniska frågor i mera egentlig mening som utredaren bör söka lösa. Exempel på sådana frågor är bl.a. reglerna om röstlängder och röstkort, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning. Utredningsarbetet bör enligt direktiven slutföras under parlamentarisk medverkan och vara avslutat före den 1 juli 1993. I direktiven anges vidare att om utredaren finner att vissa ändringar kan och bör genomföras redan till 1994 års val, kan han lägga fram de förslag som behövs för detta i ett delbetänkande.

Utlandsröstning

Utländssvenskarnas rösträtt

I 3 kap. 2 § regeringsformen (RF) anges att bestämmelser om rösträtt för svensk medborgare som ej är bosatt i riket finns i lag. Den lag som avses är vallagen (1972:620, omtryckt 1991:95, senast ändrad 1991:1654).

Enligt 4 kap. 11 § vallagen har en svensk medborgare som ej är bosatt i riket rösträtt vid val till riksdagen, om han varit folkbokförd här någon gång och uppnått 18 års ålder senast på valdagen. Vidare anges att en svensk medborgare skall anses bosatt utom riket, om han enligt skattemyndighetens personband ej är folkbokförd här.

Enligt den nya folkbokföringslagen (1991:481), som trädde i kraft den 1 juli 1991, skall den som kan antas under sin normala livsföring komma att regelmässigt tillbringa sin dygnsvila utom landet under minst ett år avregistreras från folkbokföringen som utflyttad, om inte vederbörande är utsänd för anställning på utländsk ort i svenska statens tjänst (14 och 20 §§).

För att få rösta måste man vara upptagen i gällande röstlängd. Det finns två typer av röstlängd, allmän röstlängd och särskild röstlängd. Röstlängder upprättas årligen och gäller från den 1 september till den 31 augusti följande år. I *allmän röstlängd* tas de personer automatiskt upp som den 1 juni är folkbokförda i riket och som fyllt eller under röstlängdens giltighetstid fyller 18 år.

I *särskild röstlängd* tas efter ansökan de röstberättigade svenska medborgare upp som inte är folkbokförda i riket den 1 juni. Ansökan kan göras av svenska medborgare som är bosatta utomlands eller före den 1 juni kommer att bosätta sig utomlands och därför inte är folkbokförda i Sverige den 1 juni när allmän röstlängd upprättas. Ansökan om att tas upp i den särskilda röstlängden måste göras inför varje ordinarie val. Ansökan gäller då även för de två kommande mellanvalsåren. Skriftlig ansökan skall skickas till riksskatteverket, som är central valmyndighet, senast den 1 juni med en försäkran på heder och samvete att sökanden är svensk medborgare. Försäkran skall vara avgiven under tiden 1 januari – 1 juni.

När ansökan kommit in till den centrala valmyndigheten får sökanden en skriftlig bekräftelse på detta. En ansökan som görs för sent eller som saknar egenhändigt undertecknad försäkran avgiven det år röstlängden upprättas tas inte upp till prövning.

Ansökningsblanketter för att bli upptagen i särskild röstlängd lämnas vid anmälan om utvandring. Dessutom finns sådana hos samtliga svenska utlandsmyndigheter. Vidare får alla som tagits upp i en särskild röstlängd för föregående valperiod direktadresserade ansökningsblanketter.

Inför de ordinarie valen och inför eventuella extra val till riksdagen eller

riksomfattande folkomröstningar upprättas röstkort för den som är upptagen i allmän röstlängd av skattemyndigheten och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen.

Röstmottagning i utlandet

För att de väljare som vistas utomlands skall kunna utöva sin rösträtt anordnas sedan lång tid tillbaka vid de allmänna valen röstmottagning på svenska beskickningar och konsulat. Regler om sådan röstmottagning finns i 10 kap. 7–11 §§ vallagen.

Röstning utomlands sker hos de svenska utlandsmyndigheter som den centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet bestämmer. Vid 1991 års val anordnades röstmottagning på drygt 300 sådana platser.

Vid ordinarie val får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast 24 dagar före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen. Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten och kungör tid och plats för röstningen.

Utlandssvenskarna ges också viss information. Bl.a. annonseras det i de större svenska dagstidningar som sprids utomlands och i tidningar som ges ut speciellt för svenskar i utlandet; information ges vidare i svensk radio/TV och i Sveriges Radios utlandsprogram. Den som upptas i särskild röstlängd får också, i samband med att röstkort skickas ut, information om på vilka platser och vid vilka tider röstmottagning sker.

Kritik har framförts mot det rådande systemet. Bl.a. anses att ansökningsförfarandet är för komplicerat och att information om de olika formkraven och tidsfristerna inte når fram till de personer som berörs. På grund härav måste ett icke obetydligt antal ansökningar avslås; inför 1991 års val avslogs 1 421 av totalt 21 258 inkomna ansökningar. Huvuddelen av dessa ansökningar avsåg dock personer som redan var upptagna i allmän röstlängd.

Brevröstning

I stort sett har röstmottagningen hos de svenska utlandsmyndigheterna kunnat genomföras utan några invändningar från den berörda staten. Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland tillåter emellertid inte röstmottagning hos utlandsmyndigheter. Sedan 1956 års val har någon röstmottagning inte kunnat genomföras hos de svenska utlandsmyndigheterna i Schweiz och sedan 1982 års val inte heller i Förbundsrepubliken Tyskland. De tyska och schweiziska myndigheterna har dock accepterat att utländska medborgare deltar i val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten, s.k. brevröstning. Genom särskild lagstiftning, se-

nast lagen (1991:189) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz, har man därför gjort det möjligt för väljare som befinner sig i dessa stater att lämna sina röster genom brevröstning. Lagen är tidsbegränsad och gäller till utgången av år 1994. Tidigare gällde från och med 1982 års val motsvarande lagstiftning för brevröstning i Förbundsrepubliken.

De tyska myndigheterna frångick i augusti 1991 sin tidigare avvisande hållning beträffande röstmottagning på utlandsmyndigheterna inom Förbundsrepubliken. En förutsättning för att röstmottagningen på utlandsmyndigheterna skall tillåtas är emellertid att den tyska regeringen i varje enskilt fall lämnar sitt samtycke.

En ansökan om röstmottagning får dock inte göras senare än sex månader före det röstmottagning till det aktuella valet påbörjas, vilket torde göra det omöjligt att anordna röstmottagning på de svenska utlandsmyndigheterna inom Förbundsrepubliken i händelse av ett extra val. I stället skulle det då bli nödvändigt att anordna brevröstning.

Mot bakgrund av den i Sverige gällande huvudregeln att rösträtten utövas genom personlig inställelse har brevröstning ansetts böra komma till användning endast i sådana fall då det inte är möjligt att i något land genomföra röstmottagning på de svenska utlandsmyndigheterna. På grund härav och då en stor andel av brevrösterna brukar vara behäftade med sådana fel att de underkänns, har brevröstningen hittills betraktats som ett provisorium (se bl.a. SOU 1987:6 s. 167 och prop. 1990/91:112 s. 6).

Det särskilda uppdraget

Konstitutionsutskottet har vid flera tillfällen, senast våren 1991 (1990/91:KU32), behandlat motionsyrkanden om en grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt. Förslagen innebär att den bestämmelse utgår som nu finns i 3 kap. 2§ RF och som möjliggör förändringar av utlandssvenskarnas rösträtt genom vanlig lag. Denna fråga är enligt min mening inte av sådant slag att den bör ingå i vallagsutredningens uppdrag utan får övervägas i ett annat sammanhang.

Det är i detta sammanhang i stället angeläget att söka underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt de principiellt är tillerkända. Det kan nämligen till följd av de komplicerade reglerna om anmälan till särskild röstlängd och röstmottagning på svenska utlandsmyndigheter vara förknippat med betydande svårigheter för en svensk medborgare som är bosatt utomlands att rösta. Denna fråga måste i dag anses vara än mer angelägen än tidigare bl.a. på grund av de nya och strängare bestämmelserna om avregistrering från folkbokföringen som får till följd att allt fler personer kommer att behandlas som utlandssvenskar och sålunda omfattas av de särskilda röst-

ningsregler som gäller för denna kategori medborgare. Enligt min mening bör vallagsutredningen uttryckligen få som särskild uppgift att se över också röstningsförfarandet för utlandssvenskarna m.m. i syfte att göra det lättare för denna väljarkategori att delta i riksdagsvalen. Exempel på åtgärder som kan övervägas kan vara att förändra systemet med särskilda röstlängder med tillhörande ansökningsförfarande eller att utvidga möjligheterna till brev-röstning.

Det särskilda uppdrag som jag vill ge utredningen är inte mera omfattande än att det bör kunna slutföras inom den ursprungliga tidsramen för utredningens arbete.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen ger utredningen det särskilda uppdrag som jag har förordat.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

Av Riksskatteverket utförda
datorsimuleringar beträffande de
valkretsindelade kommunerna.
Beräkningarna har gjorts på grundval av
valresultaten vid val till
kommunfullmäktige år 1985, år 1988 och
år 1991.

I bifogad förteckning återfinns de kommuner som var valkretsindelade vid 1985, 1988 och 1991 års val.

Kolumn A redovisar den faktiska mandatfördelningen.

Kolumn B visar en beräknad mandatfördelning vid tillämpning av samma valsistem som i landstingsvalen med 9/10 fasta valkretsmandat och 1/10 utjämningsmandat men utan småpartispärr.

Kolumn C innehåller samma beräknad mandatfördelning som kolumn B men utökad med en spärr som utesluter partier som fått mindre än tre procent av de godkända rösterna i hela kommunen.

I några fall har parti erhållit fler fasta mandat i valkretsarna jämfört med fördelningen med hela kommunen som en valkrets. För att redovisa antalet ledamöter/parti om kommunen inte var valkretsindelad, har detta markerats särskilt i förteckningen. Ett plus- resp. minustecken anger att partiet erhåller/ förlorar ett mandat vid denna senare fördelning.

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
STOCKHOLMS LÄN									
<u>Botkyrka</u>									
M	15	14	15	10	10	10	15	15	15
C	2	2	2	4	4	4	3	3	3
FP	7	7	7	6	6	6	7	6	6
KDS	-	1	-	-	1	-	2	3	3
MP	2	2	2	4	3	3	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	27	27	27	25	23+	25	23	23	23
V	5	5	5	5	5-	5	3	3	3
ÖVR 1	3	3	3	7	8	8	-	-	-
ÖVR 2	-	-	-	-	1	-	3	3	3
Summa	61			61			61		

 ÖVR 1 = Aktionsgruppen mot flyg på F18

ÖVR 2 = Botkyrkapartiet

<u>Haninge</u>									
M	14	14	14	12	12	12	17	17	17
C	3	3	3	4	3	4	4	3	3
FP	8	8	9	9	9	9	8	8	8
KDS	-	-	-	-	1	-	3	3	3
MP	2	2	-	4	4	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	29	28	31	27	26	26	21	22	22
V	4	4	4	4	4	4	3	3	3
ÖVR	1	2	-	1	2	2	-	-	-
Summa	61			61			61		

 ÖVR = Haningepartiet

<u>Huddinge</u>									
M	18	17	17	15	15	15	18	18	18
C	3	3	3	4	4	5	2	2	2
FP	8	8	8	8	7	7	6	6	6
KDS	-	-	-	-	1	-	2	2	2
MP	-	-	-	-	1	-	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	24	25	25	23	22	23	19	20	20
V	4	4	4	4	5	5	4	3	3
ÖVR	4	4	4	7	6	6	5	5	5
Summa	61			61			61		

 ÖVR = Huddingepartiet

<u>Järfälla</u>									
M	16	16	17	15	15	15	19	20	20
C	2	2	-	3	3	3	2	2	2
FP	8	8	9	8	9	9	8	8	8
KDS	-	1	-	1	1	-	3	3	3
MP	1	1	-	3	3	3	2	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	31	30	32	28	27	28	22	22	23
V	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Summa	61			61			61		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Lidingö</u>									
M	21	21	22	20	20	20	21	21	21
C	2	1	-	2	2	2	2	2	2
FP	7	7	7	8	7	7	7	7	7
KDS	-	-	-	-	-	-	2	2	2
MP	2	2	2	2	2	2	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	1	1	-
S	10	10	10	10	10	10	8	8	8
V	2	2	2	2	2	2	1	2	2
ÖVR	7	8	8	7	8	8	7	6	7
Summa	51			51			51		

ÖVR = Lidingöpartiet

<u>Nacka</u>									
M	22	23	23	22	21	22	23	23	23
C	3	2	3	3	3	3	2	2	2
FP	9	9	9	9	9	9	8	8	8
KDS	-	-	-	-	0+	-	2	2	2
MP	2	2	2	4	4-	4	2	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	21	20	20	19	19	19	18	17	17
V	4	4	4	4	4	4	3	3	3
ÖVR	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Summa	61			61			61		

ÖVR = Socialistiska Partiet

<u>Norrtälje</u>									
M	12	11	12	9	10	10	11	12	13
C	11	11	11	11	11	11	13	13	14
FP	6	6	6	6	5	6	5	5-	5
KDS	-	1	-	-	1	-	2	2	2
MP	-	-	-	3	2	3	1	1+	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	3
S	25	25	26	25	24	25	20	19	20
V	2	2	2	2	2	2	2	2	-
ÖVR	1	1	-	1	2	-	1	1	-
Summa	57			57			57		

ÖVR = Kommunal Samling

<u>Sollentuna</u>									
M	18	19	20	19	19	20	20	20	20
C	2	2	2	3	3	3	2	2	2
FP	7	7	7	8	8	8	7	7	7
KDS	-	1	-	1	2	-	4	3	3
MP	2	1	-	3	3	3	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	2	3	3
S	16	16	17	19	18	18	16	16	16
V	2	2	2	2	2	3	2	2	2
ÖVR	4	3	3	6	6	6	6	6	6
Summa	51			61			61		

ÖVR = Sollentunapartiet

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Solna</u>									
M	19	19	19	17	17	17	20	20	20
C	2	2	2	2	3	3	2	2	2
FP	9	9	10	10	9	9	8	7	7
KDS	-	-	-	-	1	-	2	3	3
MP	2	2	-	4	4	4	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	24	24	25	23	22	23	20	20	20
V	5	5	5	5	5	5	4	4	4
Summa	61			61			61		
<u>Stockholm</u>									
M	33	30	32	28	28	29	32	29+	30
C	-	3	-	5	4	4	1	3+	4
FP	14	14	15	13	13	14	12	11-	11
KDS	-	1	-	-	2	-	3	4	4
MP	-	2	-	-	2	-	2	4	4
NYD	-	-	-	-	-	-	6	5	5
S	40	36	38	36	35	36	33	31-	31
V	10	9	10	11	10	11	9	8	8
ÖVR 1	4	6	6	8	7	7	3	4	4
ÖVR 2	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Summa	101			101			101		

ÖVR 1 = Stockholmspartiet									
ÖVR 2 = Bilistpartiet									
<u>Sundbyberg</u>									
M				11	11	11	13	13	13
C				2	2	2	2	2	2
FP				8	7	7	6	6	6
KDS				-	-	-	2	2	2
MP				3	3	3	2	2	2
NYD				-	-	-	2	2	2
S				23	23	23	20	20	20
V				4	5	5	4	4	4
Summa				51			51		
<u>Södertälje</u>									
M	14	14	14	13	12	13	15	15	15
C	4	4	4	6	6	6	4	4	4
FP	11	9	10	9	9	9	6	6	6
KDS	-	1	-	-	1	-	2	3	3
MP	1	2	2	5	5	5	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	32	31	31	28	27	27	27	27	27
V	3	4	4	4	5	4	4	3	3
Summa	65			65			65		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Tyresö</u>									
M				13	13	13	17	16	16
C				3	2	2	2	2	2
FP				7	7	7	5	5	5
KDS				-	-	-	1	2	2
MP				3	3	3	2	2	2
NYD				-	-	-	2	2	2
S				20	20	20	18	18	18
V				3	3	3	2	2	2
ÖVR				2	3	3	2	2	2
Summa				51			51		

ÖVR = Kommunala Rättspartiet Tyresö

<u>Täby</u>									
M	27	27	29	27	28	28	31	30	33
C	2	3	3	3	3	3	2	2	2
FP	11	11	11	11	10	11	9	9	10
KDS	-	-	-	-	-	-	2	2	-
MP	2	2	-	2	3	3	2	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	15	15	16	14	13	14	11	11	12
V	2	2	2	2	2	-	-	1	-
ÖVR	2	1	-	2	2	2	2	2	2
Summa	61			61			61		

ÖVR = Täbypartiet (TMF)

Upplands Väsby

M				12	12	12	15	15	15
C				2	2	3	2	2	2
FP				7	7	7	6	7	7
KDS				-	1	-	2	2	2
MP				4	4	4	2	2	2
NYD				-	-	-	3	3	3
S				23	22	22	18	18	18
V				3	3	3	3	2	2
Summa				51			51		

UPPSALA LÄN

Enköping

M	10	10	10	9	8	9	10	10	11
C	12	12	12	12	12	12	11	11	11
FP	5	5	6	5	5	5	4	4	4
KDS	-	-	-	-	1	-	2	2	2
MP	-	1	-	2	2	2	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	3	3
S	23	22	23	22	22	23	20	19	20
V	1	1	-	1	1	-	1	1	-
Summa	51			51			51		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Uppsala</u>									
M	19	18	19	17	17	17	21	21	22
C	7	7	8	9	8	9	7	7	7
FP	14	13	13	12	12	13	13	13	13
KDS	-	1	-	-	2	-	4	4	4
MP	1	3	3	6	5	6	3	5	5
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	34	32	32	31	30	30	28	25	25
V	6	6	6	6	6	6	5	5	5
ÖVR	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Summa	81			81			81		

ÖVR = Socialistiska Partiet

SÖDERMANLANDS LÄN

Eskilstuna

M	14	13	14	12	12	12	13	12+	13
C	7	7	7	6	6	6	6	6-	6-
FP	12	11	11	12	11	11	9	9	9+
KDS	-	-	-	-	2	-	4	5	5
MP	-	2	-	4	4	4	-	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	6	6	6
S	42	42	43	41	40	41	37	35	36
V	4	4	4	4	4	5	4	4	4
Summa	79			79			79		

Katrineholm

M	9	8	9	6	6	7	9	8	8
C	6	6	6	6	6	6	5	5	5
FP	6	6	6	6	5	5	5	4	5
KDS	-	1	-	1	2	2	3	3	3
MP	-	1	-	3	2	3	1	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	30	28	30	29	28	28	28	26	26
V	-	1	-	-	-	-	-	2	2
ÖVR	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Summa	51			51			51		

ÖVR = VPK-Kommunal Vänster

Nyköping

M	14	13	13	13	12	12+	13	12	13
C	9	9	9	9	9-	9-	7	6	6
FP	8	7	8	7	7	7	5	6	6
KDS	-	-	-	-	1	-	3	3	3
MP	-	2	-	4	4	4	-	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	30	28	29	30	28+	29	26	24	25
V	-	2	2	-	2	2	2	2	2
ÖVR	-	-	-	-	-	-	1	2	2
Summa	61			63			61		

ÖVR = NAG (mot storflygplats på Skavsta)

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
ÖSTERGÖTLANDS LÄN									
<u>Finspång</u>									
M	8	8	8	6	6	6	8	7	8
C	6	6	6	5	5	5	5	5	5
FP	6	5	5	6	5	5	6	6	6
KDS	1	2	2	2	2	2	3	3	3
MP	1	1	-	2	3	3	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	29	30	31	27	27	27	25	25	26
V	4	3	3	4	4	4	4	4	4
ÖVR	-	-	-	3	3	3	3	3	3
Summa	55			55			55		

ÖVR = Finspongspartiet

<u>Linköping</u>									
M	19	18	19	16	16	16	21	20	20
C	8	8	9	10	10	10	7	7	7
FP	11	10	11	9	9	9	9	9	9
KDS	2	2	-	3	3	3	7	7	7
MP	1	2	-	6	5	5	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	3	4	4
S	35	34	36	32	33	33	26	25	25
V	3	4	4	3	3	3	3	4	4
ÖVR	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Summa	79			79			79		

ÖVR = Linköpingspartiet

<u>Mjölby</u>									
M	10	9	9	7	7	7	9	9	9
C	8	9	9	9	9	9	8	7	7
FP	6	5	6	6	5	6	4	4	4
KDS	-	1	-	2	2	2	4	4	4
MP	-	-	-	-	1	-	-	-	-
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	25	25	25	25	25	25	21	22	22
V	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Summa	51			51			51		

<u>Motala</u>									
M	9	9	10	7	7	7	10	10	10
C	6	6	6	6	6	7	5	5	5
FP	7	7	7	7	7	7	6	6	7
KDS	-	1	-	1	1	-	4	3	3
MP	-	1	-	4	3	3	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	32	30	32	30	29	30	28	27	28
V	2	2	2	2	3	3	2	2	2
ÖVR	1	1	-	-	1	-	-	1	-
Summa	57			57			57		

ÖVR = Svenska Framstegspartiet

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Norrköping</u>									
M	22	20	21	19	18	18	22	21	23
C	6	6	6	8	7	7	5	6	6
FP	10	10	10	9	10	10	8	7	7
KDS	-	2	-	1	2	-	7	6	6
MP	-	1	-	5	5	5	1	3	-
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	43	42	44	39	39	41	34	33	35
V	4	4	4	4	4	4	4	4	4
ÖVR	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Summa	85			85			85		

ÖVR = Sverigedemokraterna

JÖNKÖPINGS LÄN

<u>Jönköping</u>									
M	16	17	17	14	14	14	17	16	16
C	8	8	8	8	8	8	8	8	8
FP	10	10	10	9	9	9	7	6	6
KDS	8	7	7	11	10	10	14	14	14
MP	-	1	-	3	4	4	1	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	2	3	3
S	37	35	36	34	33	33	31	28	28
V	2	3	3	2	3	3	1	3	3
Summa	81			81			81		

<u>Nässjö</u>									
M	9	9	9	8	8	8	11	10	10
C	11	10	11	10	10	11	7	7	8
FP	6	6	6	6	5	5	4	5	5
KDS	4	3	3	4	5	5	8	7	7
MP	-	1	-	2	1	-	-	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	27	27	28	27	27	28	18	17	18
V	-	1	-	-	1	-	-	1	-
ÖVR	-	-	-	-	-	-	9	9	9
Summa	57			57			57		

ÖVR = Solidaritet, Arbete, Fred, Ekologi, SAFE

<u>Värnamo</u>									
M							10	10	11
C							9	9	9
FP							5	4	5
KDS							7	7	8
MP							1	1	-
NYD							1	2	2
S							17	16	16
V							-	1	-
ÖVR							1	1	-
Summa							51		

ÖVR = Arbetarpartiet Kommunisterna

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
KRONOBERGS LÄN									
<u>Växjö</u>									
M	15	14	14	12	12	12	15	15	16
C	9	10	10	9	10	10	9	9	9
FP	7	7	8	7	7	7	6	6	6
KDS	-	1	-	2	2	-	4	4	4
MP	2	2	-	4	3	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	-
S	22	22	23	21	21	22	17	16	17
V	6	5	6	6	6	6	6	6	7
ÖVR	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Summa	61			61			61		

ÖVR = Framstegspartiet

KALMAR LÄN

<u>Kalmar</u>									
M	14	15	15	12	12	12	16	16	16
C	7	6	7	7	8	8	8	7	7
FP	6	6	6	6	6	6	4	5	5
KDS	1	1	-	2	2	2	4	4	4
MP	2	2	2	4	3	3	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	29	29	29	28	27	27	25	25	25
V	2	2	2	2	3	3	2	2	2
Summa	61			61			61		

Oskarshamn

M	12	11	11	8	9	9	11	11	11
C	7	7	7	7	7	7	7	6	7
FP	6	6	6	5	5	5	4	4	4
KDS	3	3	3	3	3	3	6	7	7
MP	-	-	-	2	2	2	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	27	28	28	28	27	27	25	25	25
V	4	4	4	6	6	6	5	5	5
Summa	59			59			59		

Västervik

M	12	12	13	10	11	11	12	11	12
C	9	10	10	11	11	11	10	10	10
FP	5	4	5	6	5	5	4	4	4
KDS	2	2	-	2	2	-	3	3	3
MP	2	2	-	3	3	3	2	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	36	36	37	34	34	35	25	26	27
V	3	3	4	4	4	5	3	3	3
ÖVR	6	6	6	5	5	5	4	4	4
Summa	75			75			63		

ÖVR = VDM Västerviks Demokratiska Miljöparti

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
GOTLANDS LÄN									
<u>Gotland</u>									
M	11	12	12	9	9	9	11	12	12
C	18	19	19	19	19	19	18	17	17
FP	7	6	6	5	5	5	4	4	4
KDS	-	-	-	-	1	-	2	2	2
MP	3	3	3	6	5+	6	4	4	4
NYD	-	-	-	-	-	-	3	4	4
S	28	28	28	28	28	28+	25	24+	24+
V	4	3	3	4	4-	4-	4	4-	4-
Summa	71			71			71		
BLEKINGE LÄN									
<u>Karlshamn</u>									
M	7	7	8	5	5	5	7	8	8
C	5	5	5	5	5	5	4	4	4
FP	6	5	5	4	4	4	4	3	3
KDS	3	3	3	2	3	3	4	4	4
MP	-	1	-	3	3	3	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	26	25	25	26	25	25	24	23	24
V	2	3	3	2	2	2	2	2	2
ÖVR 1	2	2	2	4	4	4	4	4	4
ÖVR 2	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Summa	51			51			51		

ÖVR 1 = KPMLr-revolutionärerna									
ÖVR 2 = Framstegspartiet									
<u>Karlskrona</u>									
M	15	14	15	12	11	11	16	16	17
C	9	8	9	9	9	9	9	9	9
FP	10	10	10	9	8	8	8	7	8
KDS	1	2	-	1	2	2	5	5	5
MP	-	1	-	4	4	4	2	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	2	-
S	36	37	38	36	37+	37+	32	31	33
V	4	3	3	4	4-	4-	3	3	3
Summa	75			75			75		
KRISTIANSTADS LÄN									
<u>Hässleholm</u>									
M	13	14	14	12	11	12	14	14	15
C	12	12	12	12	12	12	10	10	10
FP	8	7	8	6	6	6	5	5	5
KDS	2	2	2	2	3	3	6	5	6
MP	-	1	-	3	3	3	2	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	24	24	25	24	24	25	20	20	21
V	2	1	-	2	2	-	-	1	-
Summa	61			61			61		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Kristianstad</u>									
M	16	16	17	13	14	15	19	18	19
C	11	10	10	10	10	10	8	7	8
FP	10	9	10	9	8	8	8	7	8
KDS	-	-	-	-	1	-	3	3	4
MP	-	2	-	4	4	4	-	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	33	32	34	34	32	34	29	28	28
V	1	2	-	1	2	-	-	2	-
Summa	71			71			71		

Ängelholm

M	17	17	17	17	16	16	17	17	17
C	9	9	9	9	9	9	9	8	9
FP	6	5	6	4	5	5	4	4	4
KDS	-	1	-	-	1	-	4	3	3
MP	-	-	-	4	4	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	17	16	17	17	16	17	13	14	14
V	-	1	-	-	-	-	-	-	-
ÖVR 1	2	2	2	-	-	-	-	-	-
ÖVR 2	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Summa	51			51			51		

ÖVR 1 = Partiet för miljöskydd och medbestämmande

ÖVR 2 = Framstegspartiet

MALMÖHUS LÄNHelsingborg

M	18	18	18	16	15	15	18	18	20
C	4	4	4	4	4	4	2	3	3
FP	10	11	11	8	8	8	8	7	8
KDS	-	-	-	-	1	-	4	4	4
MP	2	2	2	6	6	6	2	2	3
NYD	-	-	-	-	-	-	2	3	3
S	29	28	28	29	29	30	23	22	24
V	2	2	2	2	2	2	2	2	-
ÖVR 1	-	-	-	-	-	-	2	2	-
ÖVR 2	-	-	-	-	-	-	2	2	-
Summa	65			65			65		

ÖVR 1 = Framstegspartiet

ÖVR 2 = Sveriges Pensionärers Intresseparti

Landskrona

M	13	13	13	11	12	12	15	15	16
C	3	3	3	3	3	3	3	3	3
FP	4	5	5	4	4	4	4	4	4
KDS	-	-	-	-	-	-	2	2	2
MP	1	1	-	5	5	5	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	1	1	-
S	28	27	28	26	25	25	21	21	22
V	2	2	2	2	2	2	1	1	-
ÖVR	-	-	-	-	-	-	2	2	2
Summa	51			51			51		

ÖVR = Framstegspartiet

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Lund</u>									
M	18	18	18	17	16	16	21	20	21
C	5	5	5	5	5	5	4	4	4
FP	10	10	10	9	9	9	9	9	9
KDS	-	-	-	-	-	-	2	3	3
MP	4	4	4	8	8	8	6	5	5
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	22	22	22	21	21	21	18	18	18
V	6	6	6	5	6	6	5	5	5
Summa	65			65			65		

<u>Malmö</u>									
M	18	18	18	18	18	19	24	22	24
C	2	2	2	-	2	-	-	1	-
FP	7	7	7	5	5	5	5	4	4
KDS	-	-	-	-	-	-	-	2	-
MP	-	1	-	3	3	3	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	27	26	26	30	28	29	26	25	27
V	2	3	3	2	2	2	2	2	2
ÖVR	5	4	5	3	3	3	2	2	2
Summa	61			61			61		

 ÖVR = Skånepartiet

<u>Trelleborg</u>									
M	12	12	12	10	10	11	13	13	14
C	5	5	5	5	5	5	4	4	4
FP	4	4	4	4	4	4	4	3	3
KDS	-	-	-	-	-	-	2	2	2
MP	2	2	2	4	4	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	1	1	-
S	28	27	28	28	26	27	25	24	26
V	-	-	-	-	1	-	-	1	-
ÖVR 1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
ÖVR 2	-	-	-	-	1	-	-	-	-
ÖVR 3	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Summa	51			51			51		

 ÖVR 1 = KPMLr-revolutionärerna
 ÖVR 2 = Skånepartiet
 ÖVR 3 = Framstegspartiet

HALLANDS LÄN

<u>Falkenberg</u>									
M	10	9	9	8	7	8	9	9	9
C	14	13	14	14	14	14	13	13	13
FP	4	5	5	4	4	4	3	3	3
KDS	-	1	-	-	1	-	3	3	3
MP	2	2	2	4	3	3	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	3
S	19	18	18	19	18	19	16	15	16
V	-	1	-	-	1	-	-	1	-
ÖVR	2	2	3	2	3	3	4	4	4
Summa	51			51			51		

 ÖVR = Samhällslistan Aktiv Politik

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Halmstad</u>									
M	16	15	15	14	13	13	15	15	16
C	8	8	8	8	8	8	7	7	7
FP	9	9	10	9	9	9	7	7	7
KDS	-	1	-	-	1	-	4	3	4
MP	3	3	3	6	6	6	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	32	32	32	31	31	32	28	28	28
V	3	3	3	3	3	3	2	2	2
ÖVR	-	-	-	-	-	-	1	2	-
Summa	71			71			71		

ÖVR = Pensionärspartiet

<u>Kungsbacka</u>									
M	16	16	16	17	17	18	21	20	21
C	10	9	9	10	10	11	9	9	9
FP	10	10	10	12	12	12	9	9	9
KDS	-	-	-	-	1	-	3	3	3
MP	1	2	2	5	4	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	14	13	14	16	16	16	13	13	13
V	-	1	-	1	1	-	-	1	-
Summa	51			61			61		

<u>Varberg</u>									
M	9	8	9	9	9	9	12	11	12
C	11	11	11	14	14	15	13	13	13
FP	6	6	6	6	6	6	4	5	5
KDS	-	1	-	2	2	-	4	4	4
MP	-	1	-	3	3	3	2	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	20	19	20	23	22	23	21	20	21
V	2	2	2	2	3	3	2	3	3
ÖVR	3	3	3	2	2	2	-	-	-
Summa	51			61			61		

ÖVR = Fria Demokraterna

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN

<u>Göteborg</u>									
M	17	16	17	17	16	17	21	20	20
C	4	4	4	4	3	4	1	3	3
FP	16	16	17	13	13	14	10	10	10
KDS	-	-	-	1	2	-	5	5	5
MP	3	3	3	9	10	10	5	5	5
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	31	31	33	30	29	30	29	28	29
V	8	6	7	7	6	6	6	5	5
ÖVR 1	2	2	-	-	-	-	-	-	-
ÖVR 2	-	2	-	-	1	-	-	1	-
ÖVR 3	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Summa	81			81			81		

ÖVR 1 = Hisingens Kommunala Väljare

ÖVR 2 = KPMLr-revolutionärerna

ÖVR 3 = Socialistiska Partiet

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Kungälv</u>									
M				11	12	12	15	15	15
C				9	8	8	7	7	7
FP				9	8	9	6	6	6
KDS				1	2	-	4	3	3
MP				4	5	5	3	3	3
NYD				-	-	-	2	2	2
S				23	22	23	20	20	21
V				2	2	2	2	2	2
ÖVR				-	-	-	-	1	-
Summa				59			59		

ÖVR = Svenska Liberala Partiet

<u>Mölndal</u>									
M	12	11	12	10	10	10	14	14	14
C	7	6	6	5	6	6	5	5	5
FP	11	12	12	11	11	11	9	9	9
KDS	1	1	-	2	2	2	4	4	4
MP	2	3	3	6	6	6	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	24	24	24	23	22	22	19	20	20
V	4	4	4	4	4	4	4	3	3
Summa	61			61			61		

<u>Uddevalla</u>									
M	11	11	11	9	9	9	11	11	11
C	8	9	9	8	7	7	7	7	7
FP	9	8	8	7	7	7	6	6	6
KDS	1	1	-	1	2	2	4	5	5
MP	1	2	2	5	5	5	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	28	27	28	28	26	27	23	22	22
V	3	3	3	3	4	4	4	4	4
ÖVR	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Summa	61			61			61		

ÖVR = Arbetarpartiet Kommunisterna

ÄLVSBORGS LÄN

<u>Alingsås</u>									
M				9	9	9	10	10	10
C				7	7	7	5	5	5
FP				8	8	8	7	7	7
KDS				2	2	2	4	5	5
MP				3	3	3	2	2	2
NYD				-	-	-	3	3	3
S				19	19	19	17	16	16
V				3	3	3	3	3	3
Summa				51			51		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Borås</u>									
M	17	17	17	15	14	14	17	17	18
C	7	8	8	6	7+	7+	6	6	7
FP	12	10	10	9	9	9	8	7	7
KDS	5	5	5	5	6	6	9	9	9
MP	-	1	-	4	4	4	-	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	3	3
S	34	34	35	36	35	35	33	30	32
V	4	4	4	4	4-	4-	4	3	3
ÖVR	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Summa	79			79			79		

 ÖVR = Svenska Liberala Partiet

<u>Lerum</u>									
M							11	11	11
C							4	4	4
FP							6	6	6
KDS							4	5	5
MP							4	3	3
NYD							3	3	3
S							12	12	12
V							2	2	2
ÖVR							5	5	5
Summa							51		

 ÖVR = Medborgarpartiet i Lerums kommun

<u>Mark</u>									
M	9	9	9	7	7	7	8	8	9
C	11	11	12	11	11	11	10	11	11
FP	4	4	5	4	4	4	3	3	3
KDS	-	1	-	2	2	2	4	4	4
MP	-	1	-	2	2	2	-	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	1	-
S	24	22	22	22	22	22	21	21	21
V	3	3	3	3	3	3	3	2	3
Summa	51			51			51		

<u>Trollhättan</u>									
M	10	10	10	8	8	8	11	12	12
C	6	5	5	6	6	6	6	5	5
FP	8	7	8	7	7	7	6	5	5
KDS	-	1	-	-	1	-	2	3	3
MP	2	2	2	5	4	4	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	31	32	32	31	31	31	26	25	25
V	4	4	4	4	4	5	4	5	5
Summa	61			61			61		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Vänersborg</u>									
M	10	10	10	8	8	8	9	9	9
C	9	9	9	8	8	8	7	7	7
FP	10	9	9	7	7	7	5	5	5
KDS	-	1	-	1	1	-	4	4	4
MP	-	1	-	4	4	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	18	18	19	19	19	20	15	15	15
V	4	3	4	4	4	4	3	3	3
ÖVR	-	-	-	-	-	-	4	4	4
Summa	51			51			51		

ÖVR = Folkviljan Nej till flygplats i Skogaryr

SKARABORGS LÄN

<u>Falköping</u>									
M	10	10	11	8	8	8	15	16	16
C	12	12	12	13	13	13	8	8	8
FP	6	6	6	4	4	4	3	3	3
KDS	2	2	2	2	3	3	4	4	4
MP	1	1	-	3	3	3	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	18	18	18	19	18	18	13	13	13
V	2	2	2	2	2	2	4	3	3
Summa	51			51			51		

Lidköping

M	8	9	9	7	7	7	9	9	9
C	8	7	8	9	9	9	8	8	9
FP	7	7	7	6	6	6	5	5	5
KDS	1	1	-	2	2	2	4	3	3
MP	2	1	-	3	3	3	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	3	3
S	20	21	21	20	20	21	18	18	18
V	3	3	4	4	3	3	4	4	4
ÖVR	2	2	2	-	1	-	-	-	-
Summa	51			51			51		

ÖVR = Kommunal Rättvisa

Skövde

M	11	11	11	9	9	9	10	10	10
C	10	9	9	10	10	10	12	13	13
FP	8	8	8	8	7	7	6	5	5
KDS	2	2	2	2	2	2	4	4	4
MP	-	1	-	4	4	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	26	26	26	26	26	26	21	21	21
V	2	2	3	2	3	3	2	2	2
Summa	59			61			61		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
VÄRMLANDS LÄN									
<u>Karlstad</u>									
M	15	15	15	14	13	13	16	15	15
C	5	5	5	6	6	7	5	5	5
FP	8	7	7	7	7	7	6	5	5
KDS	-	-	-	-	1	-	3	3	3
MP	4	4	4	4	4	4	2	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	2	3	3
S	27	27	27	27	27	27	23	22	22
V	2	3	3	3	3	3	2	3	3
ÖVR	-	-	-	-	-	-	2	2	2
Summa	61			61			61		

 ÖVR = Vattenvärn i politiken (VIP)

ÖREBRO LÄN

<u>Karlskoga</u>									
M	9	9	9	8	8	8	10	10	10
C	4	3	3	4	4	4	3	3	3
FP	6	6	6	6	6	7	6	5	6
KDS	-	1	-	-	1	-	2	2	2
MP	-	1	-	2	1	-	-	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	28	26	28	26	26	27	23	23	23
V	4	5	5	5	5	5	4	4	4
Summa	51			51			51		

Örebro

M	12	12	13	11	10+	10+	15	14	14
C	7	7-	7	7	7	7	4	5	5
FP	11	10	10	9	10	10	10	10	10
KDS	1	2+	3	2	3	3	6	6	6
MP	-	2	-	4	4-	4-	-	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	31	28	29	28	26+	27+	26	24+	24+
V	3	3	3	4	4-	4-	4	4-	4-
ÖVR	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Summa	65			65			65		

 ÖVR = Socialistiska Partiet

VÄSTMANLANDS LÄN

<u>Västerås</u>									
M	14	13	14	11	11	11	13	14	14+
C	3	4	4	5	5	5	4	3	3
FP	10	10	11	11	11	11	10	10	10
KDS	-	1	-	-	1	-	4	3	4-
MP	-	1	-	3	3	3	2	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	4	4	4
S	35	33	33	32	31	32	26	26	27
V	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Summa	65			65			65		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
KOPPARBERGS LÄN									
<u>Borlänge</u>									
M	9	9	9	7	7	7	9	9	9
C	6	7	7	7	6	7	6	6	6
FP	6	6	6	6	6	6	4	5	5
KDS	-	-	-	-	1	-	4	3	3
MP	4	4	4	6	6	6	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	32	31	31	31	31	31	30	30	30
V	4	4	4	4	4	4	3	3	3
Summa	61			61			61		
<u>Falun</u>									
M	14	14	14	12	12	12	15	15	16
C	10	10	10	9	9	9	8	8	8
FP	8	8	8	8	8	8	6	6	6
KDS	-	-	-	2	2	2	4	4	4
MP	2	3	3	4	4	4	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	1	2	-
S	25	24	24	23	23	23	22	20	22
V	2	2	2	3	3	3	2	2	2
ÖVR	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Summa	61			61			61		

ÖVR = Arbetarlistan									
<u>Ludvika</u>									
M	5	6	6	5	5-	5-	6	6	6
C	6	5	5	6	6	6	5	5	5
FP	3	3	3	2	3	3	3	3	3
KDS	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MP	-	1	-	-	-	-	-	2	-
NYD	-	-	-	-	-	-	1	2	2
S	26	25	25	25	25	25	29	25	27
V	7	7	8	6	6	6	3	3	3
ÖVR	4	4	4	7	6+	6+	4	5	5
Summa	51			51			51		

ÖVR = Bopartiet									
GÄVLEBORGS LÄN									
<u>Gävle</u>									
M	13	12	12	10	10	10	13	13	13
C	5	5	5	6	6	6	5	5	5
FP	11	10	11	11	11	11	10	9	9
KDS	-	1	-	-	1	-	3	4	4
MP	2	2	2	5	5	5	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	3	3	3
S	40	40	40	39	37	38	34	34	34
V	4	5	5	4	5	5	4	4	4
Summa	75			75			75		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Hudiksvall</u>									
M	5	5	5	3	4	4	5	5	5
C	11	11	12	12	12	12	10	11	11
FP	5	5	5	3	4	4	3	3	3
KDS	1	1	-	2	2	2	4	4	4
MP	2	2	2	4	3	3	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	23	23	24	23	22	22	21	20	20
V	4	3	3	4	4	4	3	3	3
ÖVR	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Summa	51			51			51		

ÖVR = Frihetliga Kommunalfolket

Sandviken

M	8	7	7	5	5	5	8	7	7
C	5	5	5	5	5	5	4	4	5
FP	5	4	4	5	4	4	3	4	4
KDS	-	1	-	-	1	-	2	2	2
MP	-	1	-	2	2	2	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	-
S	30	30	31	30	30	31	27	27	28
V	3	3	4	4	4	4	3	3	3
Summa	51			51			51		

Söderhamn

M	6	6	6	4	4	4	6	6	6
C	7	7	7	7	7	7	7	7	7
FP	4	4	4	4	4	4	4	4	4
KDS	-	-	-	-	1	-	2	2	2
MP	-	-	-	2	2	2	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	2	2	2
S	30	30	30	28	28	29	24	24	25
V	4	4	4	6	5	5	5	5	5
Summa	51			51			51		

VÄSTERNORRLANDS LÄN

Kramfors

M	6	6	6	5	5	5	6	6	6
C	13	12	13	12	12	13	12	12	13
FP	2	3	3	2	2	2	2	2	2
KDS	1	2	-	2	2	-	3	3	3
MP	1	1	-	3	3	3	2	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	33	32	34	32	32	33	31	32	33
V	5	5	5	5	5	5	5	4	4
Summa	61			61			61		

Sollefteå

M	6	6	7	5	5	5	6	6	6
C	10	9	10	9	8	8	7	7	7
FP	3	3	3	3	3	3	2	2	2
KDS	1	2	-	2	2	2	3	3	3
MP	2	2	-	4	4	4	2	2	2
NYD	-	-	-	-	-	-	1	1	-
S	36	35	37	34	35	35	27	27	28
V	3	4	4	4	4	4	3	3	3
Summa	61			61			51		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Sundsvall</u>									
M	13	12	12	9	9	9	13	13	13
C	10	10	11	11	11	11	8	8	9
FP	10	10	10	8	9	9	8	8	8
KDS	-	2	-	1	2	2	4	5	5
MP	1	2	-	7	6	6	4	4	4
NYD	-	-	-	-	-	-	1	2	-
S	43	41	44	41	40	40	39	37	38
V	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Summa	81			81			81		
<u>Örnsköldsvik</u>									
M	6	6	6	4	4	5	7	6	7
C	12	12	13	11	12	12	10	10	10
FP	6	5	6	6	5	5	4	5	5
KDS	3	3	4	4	4	4	7	6	6
MP	-	1	-	3	3	3	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	1	-
S	32	32	32	32	32	32	31	30	33
V	2	2	-	1	1	-	1	2	-
Summa	61			61			61		
<u>JÄMTLANDS LÄN</u>									
<u>Östersund</u>									
M	12	12	12	9	10	10	12	12	12
C	12	12	12	13	12	12	14	14	14
FP	9	8	9	9	9	9	8	7	7
KDS	-	1	-	1	1	-	3	3	3
MP	2	2	2	4	4	4	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	36	36	36	35	35	36	31	32	32
V	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Summa	75			75			75		
<u>VÄSTERBOTTENS LÄN</u>									
<u>Skellefteå</u>									
M	6	6	6	4	4	5	6	6	6
C	10	10	10	10	10	11	11	11	11
FP	8	8	8	8	7	7	6	6	6
KDS	3	3	3	4	4	4	5	5	5
MP	-	-	-	2	2	-	1	1	-
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	36	35	35	35	35	35	34	33	34
V	2	3	3	2	3	3	2	3	3
Summa	65			65			65		

	1985			1988			1991		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
<u>Umeå</u>									
M	9	9	9	7	7	7	9	9	9
C	8	8	9	8	8	8	10	11	11
FP	10	10	10	9	8	9	7	7	7
KDS	2	2	2	2	3	3	4	4	4
MP	3	2	2	5	5	5	4	4	4
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	28	28	28	30	29	29	27	26	26
V	5	5	5	4	4	4	4	4	4
ÖVR	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Summa	65			65			65		

 ÖVR = Socialistiska Partiet

NORRBOTTENS LÄN

<u>Luleå</u>									
M	8	8	8	6	6	6	9	9	9
C	5	5	5	4	5	5	4	5	5
FP	7	7	7	7	7	7	7	7	7
KDS	1	1	-	1	2	-	3	3	3
MP	3	3	3	6	5	5	3	3	3
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	31	32	33	32	31	33	30	29	29
V	6	5	5	5	5	5	5	5	5
Summa	61			61			61		

<u>Piteå</u>									
M	5	4	4	3	3	3	3	4	4
C	6	6	6	6	6	6	6	5	5
FP	3	3	4	4	4	4	4	4	4
KDS	3	3	3	3	3	3	4	3	3
MP	-	1	-	1	2	2	-	1	1
NYD	-	-	-	-	-	-	-	-	-
S	31	31	31	31	30	30	31	30	31
V	3	3	3	3	3	3	3	3	3
ÖVR	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Summa	51			51			51		

 ÖVR = Arbetarlistan

Förteckning över de partier som i de valkretsindelade kommunerna fått mandat på ett lägre röstetal än tre procent av rösterna i kommunen. Förteckningen har upprättats av Riksskatteverket och grundar sig på valresultaten vid val till kommunfullmäktige år 1985, år 1988 och år 1991.

Partier som erhållit mandat men inte uppnått
tre procent vid **1985** års kommunfullmäktigval

01 Haninge	Miljöpartiet	2,7	2
"	Haningeapartiet	2,7	1
01 Järfälla	Centern	2,5	2
"	Miljöpartiet	2,3	1
01 Lidingö	Centern	2,9	2
01 Norrtälje	Kommunal Samling	2,4	1
01 Sollentuna	Miljöpartiet	2,8	2
01 Solna	Miljöpartiet	2,7	2
01 Täby	Miljöpartiet	2,978	2
"	Täbypartiet (TMF)	2,3	2
03 Enköping	Vänsterpartiet	2,8	1
05 Finspång	Miljöpartiet	2,3	1
05 Linköping	Kristdemokrat.	2,7	2
"	Miljöpartiet	2,3	1
05 Motala	Sv. Framstegsp.	1,8	1
07 Växjö	Miljöpartiet	2,9	2
08 Kalmar	Kristdemokrat.	2,3	1
08 Västervik	Kristdemokrat.	2,2	2
"	Miljöpartiet	2,3	2
10 Karlskrona	Kristdemokrat.	2,4	1
11 Hässleholm	Vänsterpartiet	2,4	2
11 Kristianstad	Vänsterpartiet	2,8	1
12 Landskrona	Miljöpartiet	2,5	1
14 Göteborg	Hisingens Kom V	2,1	2
14 Mölndal	Kristdemokrat.	2,1	1
14 Uddevalla	Kristdemokrat.	2,2	1
16 Falköping	Miljöpartiet	2,6	1
16 Lidköping	Kristdemokrat.	2,8	1
"	Miljöpartiet	2,9	2
21 Hudiksvall	Kristdemokrat.	2,4	1
22 Kramfors	Kristdemokrat.	2,5	1
"	Miljöpartiet	2,2	1
22 Sollefteå	Kristdemokrat.	2,6	1
"	Miljöpartiet	2,8	2
22 Sundsvall	Miljöpartiet	2,7	1
22 Örnsköldsvik	Vänsterpartiet	2,6	2
25 Luleå	Kristdemokrat.	2,3	1

Σ 29 kommuner - 37 partier - 53 mandat

Partier som erhållit mandat men inte uppnått
tre procent vid **1988** års kommunfullmäktigval

01 Järfälla	Kristdemokrat.	1,9	1
01 Norrtälje	Kommunal Samling	2,8	1
01 Sollentuna	Kristdemokrat.	2,5	1
01 Täby	Vänsterpartiet	2,9	2
03 Enköping	Vänsterpartiet	2,7	1
05 Motala	Kristdemokrat.	2,3	1
05 Norrköping	Kristdemokrat.	2,8	1
06 Nässjö	Miljöpartiet	2,6	2
07 Växjö	Kristdemokrat.	2,976	2
08 Västervik	Kristdemokrat.	2,6	2
11 Hässleholm	Vänsterpartiet	2,6	2
11 Kristianstad	Vänsterpartiet	2,7	1
13 Kungsbacka	Vänsterpartiet	2,3	1
13 Varberg	Kristdemokrat.	2,7	2
14 Göteborg	Kristdemokrat.	2,4	1
14 Kungälv	Kristdemokrat.	2,6	1
15 Vänersborg	Kristdemokrat.	2,6	1
18 Karlskoga	Miljöpartiet	2,964	2
22 Kramfors	Kristdemokrat.	2,9	2
22 Örnsköldsvik	Vänsterpartiet	2,4	1
23 Östersund	Kristdemokrat.	1,9	1
24 Skellefteå	Miljöpartiet	2,9	2
25 Luleå	Kristdemokrat.	2,6	1

Σ 23 kommuner - 23 partier - 32 mandat

Partier som erhållit mandat men inte uppnått
tre procent vid **1991** års kommunfullmäktigval

01 Järfälla	Miljöpartiet	2,978	2
01 Lidingö	NyDemokrati	2,7	1
01 Norrtälje	Miljöpartiet	2,6	1
"	Vänsterpartiet	2,974	2
"	Kommunal Samling	2,1	1
01 Täby	Kristdemokrat.	2,9	2
"	Miljöpartiet	2,6	2
03 Enköping	Miljöpartiet	2,6	1
"	Vänsterpartiet	2,8	1
05 Finspång	Miljöpartiet	2,6	1
05 Norrköping	Miljöpartiet	2,984	1
06 Värnamo	Miljöpartiet	2,8	1
"	Arbetarp Komm	1,7	1
07 Växjö	NyDemokrati	2,9	2
08 Oskarshamn	Miljöpartiet	2,3	1
08 Västervik	Miljöpartiet	2,4	2
10 Karlskrona	Miljöpartiet	2,9	2
11 Hässleholm	Miljöpartiet	2,7	2
12 Helsingborg	Vänsterpartiet	2,7	2
"	Framstegspartiet	2,4	2
"	Sv Pens Intr-p	2,6	2
12 Landskrona	NyDemokrati	2,965	1
"	Vänsterpartiet	2,9	1
12 Trelleborg	NyDemokrati	2,7	1
13 Falkenberg	Miljöpartiet	2,8	1
13 Halmstad	Pensionärspartiet	2,2	1
13 Varberg	Miljöpartiet	2,9	2
15 Mark	NyDemokrati	2,8	2
16 Lidköping	Miljöpartiet	2,8	1
19 Västerås	Miljöpartiet	2,9	2
20 Falun	NyDemokrati	2,5	1
21 Sandviken	NyDemokrati	2,991	2
21 Söderhamn	Miljöpartiet	2,7	1
22 Kramfors	Miljöpartiet	2,3	2
22 Sollefteå	NyDemokrati	2,7	1
22 Sundsvall	NyDemokrati	2,9	1
22 Örnsköldsvik	Miljöpartiet	2,3	1
"	Vänsterpartiet	2,5	1
24 Skellefteå	Miljöpartiet	2,3	1

Σ 30 kommuner - 39 partier - 55 mandat

Förteckning över de partier som i de icke valkretsindelade kommunerna vid 1991 års val till kommunfullmäktige fått mandat på ett lägre röstetal än tre procent av rösterna i kommunen. Förteckningen har upprättats inom sekretariatet på grundval av den officiella valstatistiken.

Partier som vid 1991 års kommunfullmäktigval vunnit mandat på ett lägre röstetal än 3 % i de icke valkretsindelade kommunerna.

Kommun	Parti	Mandat	Röstandel %
Stockholms län			
Danderyd	Mp	1	2,0
Ekerö	Nyd	1	2,8
Nynäshamn	Kds	1	2,9
	Pens.part	1	1,9
Sigtuna	V	1	2,9
Vallentuna	Nyd	1	2,4
	V	1	2,4
Vaxholm	Kds	1	2,6
Österåker	V	1	2,4
Uppsala län			
Håbo	Kds	1	2,5
	V	1	2,5
Tierp	Mp	1	1,8
	V	1	2,8
Älvkarleby	Kds	1	2,2
Östhammar	Mp	1	2,9
Södermanlands län			
Flen	Mp	1	2,8
Gnesta	V	1	2,4
Strängnäs	Mp	1	1,7
	V	1	2,4
Trosa	V	1	2,9
Vingåker	Nyd	1	2,8
	V	1	2,8
Östergötlands län			
Kinda	Mp	1	2,0
Söderköping	V	1	2,4
Vadstena	Mp	1	2,7
Åtvidaberg	Mp	1	1,6
	V	1	2,4
Ödeshög	V	1	1,8

Jönköpings län

Gislaved	Mp	1	1,9
	V	1	2,3
Gnosjö	Nyd	1	2,5
	V	1	1,9
Sävsjö	Mp	1	1,7
Vaggeryd	Nyd	1	2,5
Vetlanda	Mp	1	2,9
	V	1	2,6

Kronobergs län

Alvesta	Mp	1	2,0
	V	1	2,9
Markaryd	Framstegsp.	1	2,1
Lessebo	Nyd	1	1,8
Ljungby	Mp	1	2,6
Tingsryd	Mp	1	2,5
	V	1	2,5
Älmhult	V	1	2,9

Kalmar län

Borgholm	V	1	1,6
Emmaboda	Mp	1	2,4
	V	1	1,8
Högsby	Mp	1	2,5
Mönsterås	Mp	1	2,4
	Nyd	1	1,6
Nybro	Mp	1	1,8
Torsås	V	1	2,2
Vimmerby	Mp	1	1,8
	V	1	2,8

Blekinge län

Olofström	Mp	1	2,7
	Humlorna Sveriges förenade stater	1	1,5
Ronneby	Mp	1	2,9
	Nyd	1	2,1
Sölvesborg	Nyd	1	2,1
	V	1	-

Kristianstads län

Båstad	Bjärep.	1	2,5
Klippan	Mp	1	2,8
	V	1	1,8
	Framst.part.	1	2,4
Osby	V	1	2,1
Simrishamn	Nyd	1	1,5
	V	1	2,0
Östra Göinge	Nyd	1	2,2

Malmöhus län

Bjuv	Nyd	1	2,8
Eslöv	Mp	1	2,6
	V	1	1,8
	V	1	2,2
Höganäs	Nyd	1	1,8
Hörby	Sverige dem.	1	2,5
Höör	Kds	1	2,5
Kävlinge	Kds	1	2,7
Sjöbo	Sjöbopart.	1	1,4
	Kds	1	2,8
	Mp	1	2,7
Staffanstorps	Kds	1	2,7
	Kds	1	2,5
Vellinge	Mp	1	2,0
	Vellingep.	1	1,7
	Mp	1	2,4
Ystad	V	1	1,6

Hallands län

Laholm	Penspart.	1	1,6
--------	-----------	---	-----

Gbg o Bohuslän

Härryda	Härryda opol. pens.part.	1	1,8
Lysekil	V	1	2,7
Sotenäs	Mp	1	2,6
	Nyd	1	2,8
	V	1	2,0
Stenungsund	V	1	2,8
Strömstad	Nyd	1	1,9
Tjörn	Kom.alt.	1	2,9
Öckerö	Nyd	1	2,2

Älvsborgs län

Bengtsfors	Mp	1	2,6
Herrljunga	Mp	1	2,6
Lilla-Edet	Mp	1	2,1
	Nyd	1	2,8
Svenljunga	Mp	1	2,6
Tranemo	Mp	1	2,2
Åmål	Mp	1	2,6

Skaraborgs län

Essunga	V	1	2,1
Gullspång	Mp	1	2,7
Götene	Mp	1	2,5
Skara	V	1	2,4
Tibro	Mp	1	2,1
	Nyd	1	2,2
Tidaholm	Nyd	1	2,3
Töreboda	Mp	1	1,9
Vara	Mp	1	1,7
	V	1	1,7

Värmlands län

Arvika	Kds	1	2,5
Eda	Kds	1	2,0
Filipstad	Kds	1	2,0
	Mp	1	2,5
	Nyd	1	2,0
Grums	Mp	1	2,0
Hagfors	Kds	1	2,5
	Mp	1	2,4
Kristinehamn	Mp	1	2,2
Sunne	Nyd	1	2,4
Säffle	Mp	1	1,6
Torsby	Mp	1	2,4
	Nyd	1	2,0

Örebro län

Askersund	Mp	1	2,4
Degerfors	Nyd	1	2,2
Hällefors	Kds	1	2,3
	Mp	1	2,9
Kumla	Mp	1	2,4
Lindesberg	Mp	1	2,9
Ljusnarsberg	Kds	1	2,9

Västmanlands län

Halstahammar	Mp	1	2,6
	Nyd	1	1,9
Heby	Mp	1	2,2
Sala	Nyd	1	1,5
	Mp	1	2,6

Kopparbergs län

Avesta	Nyd	1	1,5
Gagnef	V	1	2,5
Malung	Nyd	1	1,6
Mora	Mp	1	2,7
Rättvik	Mp	1	2,9
	V	1	2,0
Smedjebacken	Kds	1	1,9
Säter	Mp	1	2,4

Gävleborgs län

Hofors	Kds	1	2,6
Ljusdal	Mp	1	2,2
	Nyd	1	2,4
	Rädda ljusdals- bygden	1	2,8
Nordanstig	Nyd	1	2,2
Ockelbo	Nyd	1	2,2
Ovanåker	V	1	2,9

Västernorrlands län

Timrå	Mp	1	2,0
	Nyd	1	1,9
	Arbetslistan	1	2,3

Jämtlands län

Berg	Kds	1	2,6
	Mp	1	1,9
	V	1	2,2
Bräcke	Kds	1	1,8
	Mp	1	2,6
Härjedalen	Kds	1	2,1
Ragunda	Fp	1	2,9
	Kds	1	2,8
	Arbetslistan	1	1,8
Strömsund	Kds	1	2,9

Åre	Mp	1	2,3
	Mp	1	2,7
	Fria Norrland	1	2,2
Västerbottens län			
Nordmaling	V	1	2,9
Storuman	Nyd	1	2,2
Norrbottnens län			
Boden	Mp	1	2,3
Gällivare	Kds	1	2,9
	Mp	1	2,3
	Arb.kom.	1	1,7
Haparanda	Fp	1	2,0
	Kds	1	2,6
	Mp	1	2,7
Jokkmokk	Kds	1	2,8
	Mp	1	2,9
	Mp	1	2,9
Kalix	Mp	1	1,6
Kiruna	Arb.kom.	1	2,0
Pajala	Fp	1	2,3
Övertorneå			

Förteckning över de kommuner som varit indelade i valkretsar vid val till kommunfullmäktige år 1985, år 1988 och år 1991. Förteckningen har upprättats av Riksskatteverket.

Valkretsindelade kommuner (antal ledamöter)

1985: 73 kommuner - 182 valkretsar

1988: 78 kommuner - 190 valkretsar

1991: 80 kommuner - 192 valkretsar

	1985	1988	1991
STOCKHOLMS LÄN			
Botkyrka (61)			
Botkyrka första	x	x	x
Botkyrka andra	x	x	x
Haninge (61)			
Haninge första	x	x	x
Haninge andra	x	x	x
Huddinge (61)			
Huddinge första	x	x	x
Huddinge andra	x	x	x
Järfälla (61)			
Järfälla första	x	x	x
Järfälla andra	x	x	x
Lidingö (51)			
Lidingö första	x	x	x
Lidingö andra	x	x	x
Nacka (61)			
Nacka första	x	x	x
Nacka andra	x	x	x
Norrtälje (57)			
Norrtälje första	x	x	x
Norrtälje andra	x	x	x
Sollentuna (51,61,61)			
Sollentuna första	x	x	x
Sollentuna andra	x	x	x
Solna (61)			
Solna norra	x	x	x
Solna södra	x	x	x
Stockholm (101)			
Stockholms första	x	x	x
Stockholms andra	x	x	x
Stockholms tredje	x	x	x
Stockholms fjärde	x	x	x
Stockholms femte	x	x	x
Stockholms sjätte	x	x	x
Sundbyberg (51)			
Sundbybergs första		x	x
Sundbybergs andra		x	x
Södertälje (65)			
Södertälje första	x	x	x
Södertälje andra	x	x	x
Södertälje tredje	x		
Södertälje fjärde	x		

	1985	1988	1991
Tyresö (51)			
Tyresö första		x	x
Tyresö andra		x	x
Täby (61)			
Täby första	x	x	x
Täby andra	x	x	x
Upplands Väsby (51)			
Upplands Väsby första		x	x
Upplands Väsby andra		x	x
UPPSALA LÄN			
Enköping (51)			
Enköpings norra	x	x	x
Enköpings södra	x	x	x
Uppsala (81)			
Uppsala 1:a	x	x	x
Uppsala 2:a	x	x	x
Uppsala 3:e	x	x	x
Uppsala 4:e	x	x	x
Uppsala 5:e	x	x	x
SÖDERMANLANDS LÄN			
Eskilstuna (79)			
Eskilstuna första	x	x	x
Eskilstuna andra	x	x	x
Eskilstuna tredje	x	x	x
Eskilstuna fjärde	x	x	x
Katrineholm (51)			
Katrineholms första	x	x	x
Katrineholms andra	x	x	x
Katrineholms tredje	x	x	x
Nyköping (61,63,61)			
Nyköpings första	x	x	x
Nyköpings andra	x	x	x
Nyköpings tredje	x	x	x
Nyköpings fjärde	x	x	
ÖSTERGÖTLANDS LÄN			
Finspång (55)			
Finspångs första	x	x	x
Finspångs andra	x	x	x
Linköping (79)			
Linköpings första	x	x	x
Linköpings andra	x	x	x
Linköpings tredje	x	x	x
Mjölby (51)			
Mjölby första	x	x	x
Mjölby andra	x	x	x

	1985	1988	1991
Motala (57)			
Motala första	x	x	x
Motala andra	x	x	x
Norrköping (85)			
Norrköpings första	x	x	x
Norrköpings andra	x	x	x
Norrköpings tredje	x	x	x
Norrköpings fjärde	x	x	x
JÖNKÖPINGS LÄN			
Jönköping (81)			
Jönköpings första	x	x	x
Jönköpings andra	x	x	x
Jönköpings tredje	x	x	x
Jönköpings fjärde	x	x	x
Jönköpings femte	x	x	x
Nässjö (57)			
Nässjö första	x	x	x
Nässjö andra	x	x	x
Värnamo (51)			
Värnamo första			x
Värnamo andra			x
KRONOBERGS LÄN			
Växjö (61)			
Växjö norra	x	x	x
Växjö södra	x	x	x
KALMAR LÄN			
Kalmar (61)			
Kalmar 1:a	x	x	x
Kalmar 2:a	x	x	x
Oskarshamn (59)			
Oskarshamns 1:a	x	x	x
Oskarshamns 2:a	x	x	x
Västervik (75,75,63)			
Västerviks 1:a	x	x	x
Västerviks 2:a	x	x	x
GOTLANDS LÄN			
Gotland (71)			
Visby	x	x	x
Norra	x	x	x
Södra	x	x	x
BLEKINGE LÄN			
Karlshamn (51)			
Karlshamns 1:a	x	x	x
Karlshamns 2:a	x	x	x

	1985	1988	1991
Karlskrona (75)			
Karlskrona 1:a	x	x	x
Karlskrona 2:a	x	x	x
Karlskrona 3:e	x	x	x
KRISTIANSTADS LÄN			
Hässleholm (61)			
Hässleholms 1:a	x	x	x
Hässleholms 2:a	x	x	x
Kristianstad (71)			
Kristianstads 1:a	x	x	x
Kristianstads 2:a	x	x	x
Kristianstads 3:e	x	x	x
Ängelholm (51)			
Ängelholms 1:a	x	x	x
Ängelholms 2:a	x	x	x
MALMÖHUS LÄN			
Helsingborg (65)			
Helsingborgs norra	x	x	x
Helsingborgs södra	x	x	x
Landskrona (51)			
Landskrona första	x	x	x
Landskrona andra	x	x	x
Lund (65)			
Lunds västra	x	x	x
Lunds östra	x	x	x
Malmö (61)			
Malmö första	x	x	x
Malmö andra	x	x	x
Malmö tredje	x	x	x
Trelleborg (51)			
Trelleborgs första	x	x	x
Trelleborgs andra	x	x	x
HALLANDS LÄN			
Falkenberg (51)			
Falkenbergs 1:a	x	x	x
Falkenbergs 2:a	x	x	x
Halmstad (71)			
Halmstads 1:a	x	x	x
Halmstads 2:a	x	x	x
Kungsbacka (51,61,61)			
Kungsbacka 1:a	x	x	x
Kungsbacka 2:a	x	x	x
Varberg (51,61,61)			
Varbergs 1:a	x	x	x
Varbergs 2:a	x	x	x

	1985	1988	1991
GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN			
Göteborg (81)			
Göteborg 1	x	x	x
Göteborg 2	x	x	x
Göteborg 3	x	x	x
Göteborg 4	x	x	x
Kungälv (59)			
Kungälv 1		x	x
Kungälv 2		x	x
Mölnadal (61)			
Mölnadal 1	x	x	x
Mölnadal 2	x	x	x
Uddevalla (61)			
Uddevalla 1	x	x	x
Uddevalla 2	x	x	x
Uddevalla 3	x	x	x
ÄLVSBORGS LÄN			
Alingsås (51)			
Alingsås N		x	x
Alingsås S		x	x
Borås (79)			
Borås 1	x	x	x
Borås 2	x	x	x
Borås 3	x	x	x
Borås 4	x	x	x
Lerum (51)			
Lerum 1			x
Lerum 2			x
Mark (51)			
Mark 1	x	x	x
Mark 2	x	x	x
Trollhättan (61)			
Trollhättan 1	x	x	x
Trollhättan 2	x	x	x
Vänersborg (51)			
Vänersborg V	x	x	x
Vänersborg Ö	x	x	x
SKARABORGS LÄN			
Falköping (51)			
Falköpings första	x	x	x
Falköpings andra	x	x	x
Lidköping (51)			
Lidöpings västra	x	x	x
Lidöpings östra	x	x	x

	1985	1988	1991
Skövde (59,61,61)			
Skövde norra	x	x	x
Skövde södra	x	x	x
VÄRMLANDS LÄN			
Karlstad (61)			
Karlstads västra	x	x	x
Karlstads östra	x	x	x
ÖREBRO LÄN			
Karlskoga (51)			
Karlskoga norra	x	x	x
Karlskoga södra	x	x	x
Örebro (65)			
Örebro 1:a	x	x	x
Örebro 2:a	x	x	x
Örebro 3:e	x	x	x
Örebro 4:e	x	x	x
VÄSTMANLANDS LÄN			
Västerås (65)			
Västerås första	x	x	x
Västerås andra	x	x	x
Västerås tredje	x	x	
KOPPARBERGS LÄN			
Borlänge (61)			
Borlänge första	x	x	x
Borlänge andra	x	x	x
Falun (61)			
Falu första	x	x	x
Falu andra	x	x	x
Ludvika (51)			
Ludvika första	x	x	x
Ludvika andra	x	x	x
Ludvika tredje	x	x	x
GÄVLEBORGS LÄN			
Gävle (75)			
Gävle 1	x	x	x
Gävle 2	x	x	x
Gävle 3	x	x	x
Hudiksvall (51)			
Hudiksvall 1	x	x	x
Hudiksvall 2	x	x	x
Sandviken (51)			
Sandviken 1	x	x	x
Sandviken 2	x	x	x

	1985	1988	1991
Söderhamn (51)			
Söderhamn 1	x	x	x
Söderhamn 2	x	x	x
VÄSTERNORRLANDS LÄN			
Kramfors (61)			
Kramfors första	x	x	x
Kramfors andra	x	x	x
Sollefteå (61,61,51)			
Sollefteå första	x	x	x
Sollefteå andra	x	x	x
Sundsvall (81)			
Sundsvalls första	x	x	x
Sundsvalls andra	x	x	x
Sundsvalls tredje	x	x	x
Sundsvalls fjärde	x	x	x
Örnsköldsvik (61)			
Örnsköldsviks norra	x	x	x
Örnsköldsviks södra	x	x	x
JÄMTLANDS LÄN			
Östersund (75)			
Östersunds första	x	x	x
Östersunds andra	x	x	x
VÄSTERBOTTENS LÄN			
Skellefteå (65)			
Skellefteå 1:a	x	x	x
Skellefteå 2:a	x	x	x
Umeå (65)			
Umeå 1:a	x	x	x
Umeå 2:a	x	x	x
NORRBOTTENS LÄN			
Luleå (61)			
Luleå norra	x	x	x
Luleå södra	x	x	x
Piteå (51)			
Piteå norra	x	x	x
Piteå södra	x	x	x

RIKSDAGENS
OMBUDSMÄN
(JO)
Justitieombudsmannen
Stina Wahlström

BESLUT

Datum
1993-11-01

Dnr
4426-1992

Anmälan från Partiet Tranåsborna TBO mot Länsstyrelsen i Jönköpings län angående handläggningen av förrätt-
ning för utseende av ersättare för kommunfullmäktig-
ledamot

Länsstyrelsen i Jönköpings län företog den 26 november 1992 ny sammanräkning för att utse suppleant för en ledamot från Partiet Tranåsborna TBO i kommunfullmäktige i Tranås kommun. Vid förrättningen konstaterade länsstyrelsen att partiets valsedel inte upptog något ytterligare namn. Med hänvisning till att det inte fanns någon som kunde utses till suppleant beslutade länsstyrelsen att i enlighet med 14 kap. 23 § sista stycket vallagen (1972:620) låta saken bero. Sammanräkningen avslutades den 26 november 1992 genom att protokollet lästes upp.

I en den 8 december 1992 dagtecknad skrivelse, som inkom till länsstyrelsen den 9 december 1992, överklagade Partiet Tranåsborna TBO länsstyrelsens beslut och yrkade att länsstyrelsen skulle utse Eva Jonson som suppleant. Länsstyrelsen överlämnade ärendet med eget yttrande till Valprövningsnämnden.

I en skrivelse, som kom in till JO den 23 december 1992, framförde Partiet Tranåsborna TBO klagomål mot Länsstyrelsen i Jönköpings län därför att partiet inte erhållit någon beslutsunderrättelse från länsstyrelsen. Partiet bifogade en kopia av länsstyrelsens yttrande, vari länsstyrelsen bl.a. anförde att skrivelsen med överklagandet kommit in för sent och således inte skulle tas upp till prövning.

Genom remiss infordrades upplysningar från länsstyrelsen.

Valprövningsnämnden beslöt den 21 januari 1993 följande: Enligt 15 kap. 4 § tredje stycket vallagen skulle skrivelsen med överklagandet ha varit länsstyrelsen eller valprövningsnämnden till handa inom tio dagar efter det att förrättningen avslutades. Förrättningen för sammanräkning avslutades den 26 november 1992. Eftersom skrivelsen kom in för sent avvisar valprövningsnämnden partiets talan.

I remissvar till JO anförde länsstyrelsen bl.a. att man ansåg att vallagen exklusivt reglerar hur beslut angående förrättningar rörande valangelägenheter skall tillkännages och att bestämmelsen i 21 § förvaltningslagen (1986:223) om beslutsunderrättelse därför inte är tillämplig (jfr 3 § förvaltningslagen). Länsstyrelsen uttalade vidare att det inte är tillfredsställande att det saknas regler om hur de besvärberättigade skall få del av beslut enligt bl.a. 14 kap. 23 § vallagen och att frågan borde utredas.

./. Länsstyrelsens skrivelse och en därvid fogad promemoria fogas som bilagor 1 och 2 till detta beslut.

Partiet yttrade sig över remissvaret.

När det gäller utgången av riksdagsval och förrättningar för utseende av efterträdare för riksdagsledamöter och ersättare finns regler om att centrala valmyndigheten (Riksskatteverket) skall tillkännage besluten genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar (se 14 kap. 12 och 14 a §§ vallagen).

Vidare gäller att bevis skall utfärdas för var och en som blivit utsedd till ledamot eller ersättare. Bevis skall också tillställas Valprövningsnämnden och riksdagens talman (15 kap. 1 § vallagen).

Beträffande landstings- och kommunfullmäktigvalen skall något särskilt kungörande om utgången av val eller särskilda förrättningar inte ske. I princip bygger systemet på att förrättningarna är offentliga och att allmänheten har möjlighet att på plats följa förloppet. Det är dock uppenbart att förrättningar för utseende av efterträdare - som inte äger rum i anslutning till en förut bestämd och allmänt bekant valdag - lätt kan bli förbisedda av berörda intressenter.

Liksom i fråga om riksdagsuppdragen gäller att bevis skall utfärdas och tillställas den som blivit utsedd till ledamot av fullmäktige eller ersättare för ledamot samt även landstinget respektive kommunen. Bevisen utfärdas av länsstyrelsen (15 kap. 2 § vallagen). Där-

emot saknas alltså en bestämmelse om att en berörd partiorganisation skall få någon underrättelse.

Jag delar länsstyrelsens uppfattning om rättsläget vad gäller förhållandet mellan vallagen och förvaltningslagen och finner således mot bakgrund av innehållet i de regler länsstyrelsen haft att tillämpa i ärendet inte anledning att kritisera länsstyrelsen.

Jag finner emellertid anledning att tillägga följande.

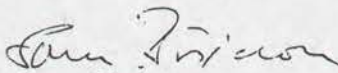
De politiska partierna tillerkändes rätt att överklaga beslut i valfrågor genom lagändring 1982:411. Mot bakgrund av att i vallagen inte föreskrivs någon ordning varigenom de som har rätt att överklaga beslut enligt 14 kap. 22 och 23 §§ delges besluten, framstår emellertid - bl.a. på grund av den korta besvärstiden - partiernas möjligheter att faktiskt utnyttja denna besvärsrätt som förhållandevis begränsad. Jag kan därför instämma i länsstyrelsens uppfattning att frågan om underrättelse till de besvärberättigade om dessa beslut bör utredas.

Jag har inhämtat att 1993 års Vallagskommitté, som har i uppdrag att utarbeta förslag till en ny vallag, för närvarande arbetar med frågor rörande ersättare i kommunala församlingar. Jag överlämnar därför ett exemplar av detta beslut till kommittén för kännedom.

Ärendet är härmed avslutat.

Stina Wahlström

Sven Börjeson

Expedition till

Partiet Tranåsborna TBO
gm Sven Jonson
Höggatan 9 A
573 33 TRANÅS

Länsstyrelsen i Jönköpings län
551 86 JÖNKÖPING

1993 års Vallagskommitté
c/o Jan Carlström
Box 347
401 25 GÖTEBORG

Vallagen (1972:620)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller vid val till riksdagen samt val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige. Lag (1977:187).

2 § För val enligt denna lag finns en central valmyndighet. Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall vara central valmyndighet. Lag (1974:215).

3 § Ordinarie val till riksdagen samt val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige förrättas samma dag. Valdag är tredje söndagen i september.

Vid extra val till riksdagen som beslutas av regeringen och vid omval till riksdagen är valdag den söndag som regeringen bestämmer. Vid extra val till riksdagen enligt 6 kap. 3 § regeringsformen är valdag den söndag som riksdagens talman bestämmer efter samråd med centrala valmyndigheten.

Vid val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige som inte omfattar hela riket är valdag den söndag som centrala valmyndigheten bestämmer efter samråd med länsstyrelsen. Lag (1987:1334).

4 § Om en ändring i den landstingskommunala eller kommunala indelningen skall träda i kraft den 1 januari året efter det år då val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige äger rum, skall redan det valet avse landsting och kommunen enligt den nya indelningen. Lag (1991:1654).

2 kap. Valkretsar och fasta valkretsmandat

1 § För val till riksdagen är riket indelat i 29 valkretsar. Dessa är

-Stockholms kommun,

-Stockholms län med undantag av Stockholms kommun

(Stockholms läns valkrets),

-Göteborgs kommun,

-Göteborgs och Bohus län med undantag av Göteborgs kommun

(Bohusläns valkrets),

-Malmö kommun,

-Bjuvs, Eslövs, Helsingborgs, Höganäs, Hörby, Höörs, Landskrona

och Svalövs kommuner (Malmöhus läns norra valkrets),
-Burlövs, Kävlinge, Lomma, Lunds, Skurups, Sjöbo, Staffanstorps,
Svedala, Trelleborgs, Vellinge och Ystads kommuner (Malmöhus
läns södra valkrets),
-Ale, Alingsås, Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Herrljunga,
Lerums, Lilla Edets, Melleruds, Trollhättans, Vårgårda,
Vänersborgs och Åmåls kommuner (Älvsborgs läns norra valkrets),
-Borås, Marks, Svenljunga, Tranemo och Ulricehamns kommuner
(Älvsborgs läns södra valkrets),
vart och ett av övriga län. Lag (1993:232).

2 § Centrala valmyndigheten fastställer antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets före utgången av april varje år då ordinarie val till riksdagen skall hållas. Härvid tillföres valkretsen ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade där är jämnt delbart med en trehundrationdel av antalet röstberättigade i riket. De fasta valkretsmandat, som härefter återstår, tillföres valkretsarna efter storleken av de överskott som uppkommit vid denna fördelning. Mellan lika överskottstal avgöres företrädet genom lottning.

Påverkas valkretsarnas omfattning av beslut om ändring i länindelningen eller den kommunala indelningen, vilket träder i kraft vid ingången av året efter det då ordinarie val till riksdagen hållits, skall i fråga om val till riksdagen indelningsändringen beaktas redan från och med beslutets dag.

3 § Vid tillämpning av 2 § beräknas antalet röstberättigade på grundval av skattemyndighetens personband den 1 november föregående år. Vid beräkningen anses som röstberättigad varje svensk medborgare som fyllt eller senare under kalenderåret fyller arton år. Lag (1991:490).

4 § Centrala valmyndighetens beslut enligt 2 § får överklagas hos valprövningsnämnden. Lag (1987:1334).

5 § För val av landstingsledamöter indelas landsting i valkretsar. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets. Lag (1991:1654).

6 § Valkrets skall omfatta en eller flera kommuner. Om det föranledes av andra stycket 1 eller en lämpligare valkretsindelning därigenom eljest erhålles, får dock kommun delas i två eller flera valkretsar eller del av kommun sammanföras med annan kommun, del av annan kommun eller delar av andra kommuner till en valkrets.

Valkrets bör utformas så att den

1. kan beräknas komma att enligt bestämmelserna i 8 § tilldelas minst åtta fasta valkretsmandat,
2. kan omslutas av en sammanhängande gränslinje.

Delas kommun i två eller flera valkretsar för val av landstingsledamöter och är kommunen indelad i valkretsar för val av kommunfullmäktige, skall iakttas, att gräns för valkrets för val av landstingsledamöter skall sammanfalla med gräns för valkrets för val av fullmäktige. Lag (1977:187).

7 § Indelningen i valkretsar bestäms av landstingsfullmäktige, sedan kommunerna har fått tillfälle att yttra sig. Landstingsfullmäktige beslut får inte överklagas.

Beslut om indelning i valkretsar meddelas före utgången av oktober året före det år då val av landstingsledamöter första gången skall äga rum enligt den beslutade indelningen.

Beslut om indelning i valkretsar skall för att vinna bindande kraft prövas och fastställas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsningsnämnden. Valprovsningsnämndens beslut får inte överklagas. Lag (1991:1654).

8 § Mandaten i landstingsfullmäktige utgörs av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Det brutna tal som uppkommer vid fastställandet av antalet fasta valkretsmandat avrundas till närmast lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

Länsstyrelsen fastställer antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets före utgången av april varje år då val av landstingsledamöter skall äga rum. Härvid tillförs valkretsen ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med det tal som erhålls, när antalet röstberättigade i landsting delas med antalet fasta valkretsmandat där. De fasta valkretsmandat som härfter återstår tillförs valkretsarna efter storleken av de överskott som har uppkommit vid denna fördelning. Mellan lika överskottstal avgörs företrädet genom lottning.

Vid tillämpning av andra stycket skall som röstberättigad anses den som har upptagits i gällande röstlängd.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsningsnämnden. Valprovsningsnämndens beslut får inte överklagas. Lag (1991:1654).

9 § För val av kommunfullmäktige skall kommun indelas i valkretsar, om i kommunen finnas flera än 24 000 röstberättigade invånare eller för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige. Överstiger antalet röstberättigade invånare i kommun 6 000 får kommunen indelas i valkretsar. Annan kommun får indelas i valkretsar endast om

synnerliga skäl föreligger på grund av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets. Som röstberättigad anses den som har upptagits i gällande röstlängd.

Vid valkretsindelning iakttages att valkretsarna

1. skall utformas så att varje krets kan beräknas komma att enligt bestämmelserna i 10 § utse minst femton kommunfullmäktige,
2. om det är möjligt, skall utformas så att varje krets kan omslutas med en sammanhängande gränslinje,
3. skall utformas så att territoriell församling, om det är möjligt, lämnas odelad och icke i något fall delas på flera än två kretsar och
4. i den mån det kan ske utan olägenhet skall utformas så att antalet fullmäktige för hela kommunen kan beräknas bli lika fördelat på de särskilda kretsarna. Lag (1977:187).

10 § I varje valkrets väljes en kommunfullmäktig för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med det tal som erhålles, när antalet röstberättigade i kommunen delas med antalet fullmäktige för hela kommunen. Om det antal fullmäktige som skall utses enligt denna regel ej uppgår till det för kommunen bestämda antalet, skall för att detta antal skall kunna uppnås de valkretsar i vilka antalet röstberättigade mest överskjuter de tal som enligt regeln är bestämmande för fullmäktiges antal inom valkretsarna vara berättigade att var för sig i ordning efter överskottens storlek välja ytterligare en fullmäktig. Är överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres företrädet genom lottning. Som röstberättigad anses den som har upptagits i gällande röstlängd. Lag (1977:187).

11 § Indelningen i valkretsar bestäms av kommunfullmäktige. Fullmäktiges beslut får inte överklagas.

Beslut om indelning i valkretsar meddelas före utgången av oktober året före det år då val av kommunfullmäktige första gången skall äga rum enligt den beslutade indelningen.

Beslut om indelning i valkretsar skall för att vinna bindande kraft prövas och fastställas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprövningsnämnden. Valprövningsnämndens beslut får inte överklagas. Lag (1987:1334).

12 § Det antal fullmäktige, som varje valkrets skall utse, fastställs av länsstyrelsen före utgången av april varje år då val av kommunfullmäktige skall äga rum. Uppgår därvid i någon valkrets det antal fullmäktige, som kretsen skall utse enligt de grunder som anges i 10 §, inte till femton, skall antalet, med motsvarande jämkning av

antalet fullmäktige i övriga kretsar, likväl bestämmas till femton. I ett sådant fall skall valkretsindelningen omprövas före nästa val.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsningsnämnden. Valprovsningsnämndens beslut får inte överklagas. Lag (1987:1334).

13 § Regeringen eller annan myndighet som beslutar om ändring i rikets indelning i landsting eller kommuner kan vid behov bestämma att beslut rörande indelning i valkretsar och fördelning av mandat får meddelas senare än som föreskrivs i 2, 7, 8, 11 och 12 §§. Lag (1991:1654).

3 kap. Valnämnd, valdistrikt och valförrättare

1 § I varje kommun skall finnas en valnämnd.

Valnämnd skall ha tillgång till personal i den omfattning som behövs för att den skall kunna fullgöra sina uppgifter. Lag (1977:187).

2 § I fråga om valnämnden gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900).

Om en ändring i den kommunala indelningen innebär att en ny kommun bildas, skall indelningsdelegerade snarast möjligt under året innan indelningsändringen träder i kraft välja ledamöter och ersättare i valnämnd för tiden före ikraftträdandet. Lag (1991:1654).

3 § Varje kommun är indelad i valdistrikt. Är kommun indelad i valkretsar för val av kommunfullmäktige, skall varje sådan valkrets bilda ett eller flera valdistrikt.

Valdistrikt bör omfatta 1 200--1 500 röstberättigade. Endast om särskilda skäl föranleder det, får valdistrikt omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade.

Länsstyrelsen beslutar om kommuns indelning i valdistrikt på förslag av fullmäktige i kommunen. Det åligger kommun att under år närmast före år då ordinarie val till riksdagen skall äga rum se över indelningen. Om det är påkallat får länsstyrelsen självmant besluta om indelningen i valdistrikt sedan fullmäktige i kommunen har beretts tillfälle att yttra sig.

Beslut om indelning i valdistrikt skall meddelas senast en månad före ingången av det år under vilket beslutet skall träda i tillämpning.

Regeringen eller annan myndighet som beslutar om ändring i rikets indelning i landsting eller kommuner kan dock vid behov bestämma att beslut om indelning i valdistrikt får meddelas senare. Länsstyrelsen skall omedelbart kungöra sådana beslut i ortstidning inom valdistriktet. Lag (1991:1654).

4 § När val enligt denna lag skall förrättas, utser valnämnden för varje valdistrikt minst fyra personer att på valdagen tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Bland de utsedda förordnar nämnden en att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna, däribland ordföranden eller hans ersättare, vara närvarande. Lag (1975:310).

5 § Var och en som är valbar till ledamot i valnämnden är skyldig att mottaga uppdrag som valförrättare, om han ej har giltigt hinder. Lag (1977:187).

6 § Länsstyrelsens beslut i ärende om indelning i valdistrikt får överklagas hos valprövningsnämnden.

Den som vill överklaga ett beslut att inte godkänna ett av honom uppgivet hinder att ta emot ett uppdrag som avses i 5 § får göra detta hos länsstyrelsen. Tiden för överklagande räknas från den dag beslutet meddelades. Länsstyrelsens beslut får inte överklagas. Lag (1987:1334).

4 kap. Röstlängder

Allmän röstlängd

1 § Allmän röstlängd upprättas årligen för varje valdistrikt av skattemyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 15 juli. Utskrift av röstlängden skall göras varje år då ordinarie val till riksdagen och val i hela landet till kommun- och landstingsfullmäktige skall hållas. En sådan utskrift skall också göras inför extra val eller inför folkomröstning som hålls under andra år. Lag (1993:1399).

2 § I allmän röstlängd tas upp svensk medborgare som den 1 juli enligt skattemyndighetens personband är folkbokförd i valdistriktet och som har fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år. Om en beslutad ändring i den kommunala indelningen skall träda i kraft vid följande årsskifte, tas i längden upp den som skall vara folkbokförd i distriktet enligt den nya indelningen.

Under de förutsättningar som i första stycket anges för svenska medborgare tas i röstlängden upp även de utlänningar som enligt skattemyndighetens personband har varit folkbokförda i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret.

För den som ej fyllt aderton år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

För utlänningar antecknas att rösträtt ej föreligger vid val till riksdagen. Lag (1993:1399).

3 § Allmän röstlängd skall hållas tillgänglig för granskning hos skattemyndigheten varje vardag med undantag av lördag under tiden den 16 juli - 25 augusti eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag. Lag (1993:1399).

4 § Den som anser att allmän röstlängd är felaktig på så sätt att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att han tagits upp i röstlängden för ett annat valdistrikt än det där han är folkbokförd eller att någon annan uppgift om honom är oriktig får senast den 25 augusti skriftligen begära att uppgiften rättas.

Omständigheter som inträffat efter den 1 juli får inte ligga till grund för rättelse.

Frågor om rättelse prövas av skattemyndigheten. Ett beslut om rättelse skall genast föras in i röstlängden. Lag (1993:1399).

5 § har upphävts genom lag (1993:1399).

6 § Skattemyndighetens beslut i ärenden om rättelse enligt 4 § får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos skattemyndigheten åberopas. Lag (1993:1399).

7 § Allmän röstlängd gäller från och med den 1 september det år röstlängden upprättas till och med den 31 augusti påföljande år, om inte annat följer av 9 §. Lag (1993:1399).

8 § har upphävts genom lag (1993:1399).

9 § Har allmän röstlängd i någon del förklarats felaktig på grund av ett överklagande i samband med att ett val överklagats, skall skattemyndigheten rätta längden i enlighet med förklaringen. Lag (1993:1399).

10 § har upphävts genom lag (1993:1399).

Särskild röstlängd

11 § Svensk medborgare som ej är bosatt i riket har rösträtt vid val till riksdagen, om han varit folkbokförd här någon gång och har uppnått arton års ålder senast på valdagen.

Svensk medborgare skall anses bosatt utom riket, om han enligt skattemyndighetens personband ej är folkbokförd här. Lag (1991:490).

12 § Särskild röstlängd för val till riksdagen upprättas årligen för varje valkrets av centrala valmyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 15 juli.

I särskild röstlängd upptas, efter ansökan, den som den 1 juli har rösträtt enligt 11 §. Under år då ordinarie val till riksdagen inte äger rum tas i längden upp, även utan ansökan, den som har tagits upp i särskild röstlängd för det närmast föregående året, om han fortfarande har rösträtt enligt 11 §. Även den som den 1 juli inte fyllt arton år tas upp i den särskilda röstlängden, om han fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år och det inte möter något hinder i övrigt. För den som inte fyllt arton år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad. Lag (1993:1399).

13 § Ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd görs skriftligen hos centrala valmyndigheten senast den 1 juli. I ansökningshandlingen skall sökanden på heder och samvete försäkra att han är svensk medborgare. Försäkran skall vara avgiven samma år som röstlängden upprättas. Ansökan som görs för sent eller saknar försäkran som har sagts nu tas inte upp till prövning.

Blanketter till ansökan skall finnas tillgängliga hos centrala valmyndigheten samt hos svensk beskickning och annan svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer. Lag (1993:1399).

14 § Beslut över ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd meddelas så snart det kan ske.

Den som skall upptagas i särskild röstlängd uppföres i röstlängden för den valkrets där han senast varit folkbokförd.

Bifalles inte ansökan om att bli upptagen i särskild röstlängd, skall centrala valmyndigheten genast underrätta sökanden om beslutet. Lag (1993:1399).

15 § Så snart röstlängden har upprättats, sänds den till den skattemyndighet till vilken valkretsen hör. Hos skattemyndigheten skall röstlängden hållas tillgänglig för granskning varje vardag med undantag av lördag under tiden den 16 juli--25 augusti eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag. Lag (1993:1399).

16 § Den som anser att särskild röstlängd är felaktig på så sätt att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att någon uppgift om honom är oriktig får senast den 25 augusti skriftligen begära att uppgiften rättas.

Omständigheter som inträffat efter den 1 juli får inte ligga till grund för rättelse. Frågor om rättelse prövas av centrala valmyndigheten som ansvarar för att en rättelse genast förs in i röstlängden. Lag (1993:1399).

17 § har upphävts genom lag (1993:1399).

18 § Centrala valmyndighetens beslut i ärenden som sägs i 16 § får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos centrala valmyndigheten åberopas.

Har röstlängden i någon del förklarats felaktig på grund av talan som avses i första stycket, skall centrala valmyndigheten rätta längden i enlighet med förklaringen. Lag (1993:1399).

19 § Särskild röstlängd gäller från och med den 1 september det år röstlängden upprättas till och med den 31 augusti påföljande år, om ej annat följer av 18 § andra stycket. Lag (1974:215).

20 § När val äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i vallokalen för det valdistrikt som centrala valmyndigheten bestämmer.

Beslut om detta meddelas senast den dag som enligt 15 § är sista dag för granskning och förs in i röstlängden. Lag (1993:1399).

21 § har upphävts genom lag (1993:1399).

5 kap. Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater

1 § Parti kan efter ansökan och på de villkor som anges i 2–4 §§ få sin partibeteckning registrerad hos centrala valmyndigheten samt anmäla kandidater i valet enligt 8 §.

Om valsedel med registrerad partibeteckning finns bestämmelser i 6 kap. 3 § tredje stycket och 14 kap. 5 §.

2 § Ansökan om registrering av partibeteckning görs skriftligen. I ansökningshandlingen skall anges för vilket slag av val registrering söks och, om ansökningshandlingen avser registrering för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige, för vilken landsting eller kommun som registrering begärs. Till handlingen skall fogas förklaringar enligt

3 § tredje stycket eller intyg av notarius publicus att sådana förklaringar har visats upp för honom.

För att partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall ansökan om registrering av beteckningen ha kommit in till centrala valmyndigheten, vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige före utgången av februari valåret och vid annat val inom en vecka efter det att beslut om valdagen meddelades. Lag (1991:1654).

3 § Partibeteckning får registreras, om

1. partibeteckningen består av eller innehåller ord,
2. partiet icke utgör underavdelning av politisk sammanslutning,
3. ansökan biträds, vid registrering för val till riksdagen av minst 1 500 röstberättigade medlemmar i hela riket och vid registrering för val av landstingsledamöter och för val av kommunfullmäktige av minst 100 respektive minst 50 röstberättigade medlemmar i den landsting eller kommun för vilken registrering söks,
4. partibeteckningen kan antas ej leda till förväxling med beteckning som redan är registrerad eller som, med anledning av tidigare gjord ansökan, kan komma att registreras med giltighet för det valet eller för annat val för vilket den nya registreringen enligt 4 § första stycket kommer att gälla,
5. partibeteckningen kan antas ej leda till förväxling med beteckning som för högst fem år sedan har avförts ur registret efter namnbyte och vars registrering hade sådan giltighet som avses i punkt 4.

I fråga om parti som är representerat i riksdagen gäller inte första stycket 3.

De medlemmar som enligt första stycket 3 biträder en ansökan skall lämna egenhändigt undertecknade förklaringar om detta och därvid uppges personnummer och folkbokföringsort. Lag (1991:1654).

4 § Registreras partibeteckning för val till riksdagen, gäller registreringen även för val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige i hela riket. Registreras partibeteckning för val av landstingsledamöter, gäller registreringen val i den landsting som anges i registreringsbeslut samt val av kommunfullmäktige i de kommuner som är belägna inom landstinget. Registreras partibeteckning för val av kommunfullmäktige, gäller registreringen val i den kommun som anges i registreringsbeslutet.

Avser ansökan registrering för val till riksdagen och är partibeteckningen redan registrerad eller är ansökan om dess registrering redan gjord för annat val, får registrering beviljas utan hinder av 3 § första stycket 4, om det parti för vilket registrering sålunda har skett eller sökts har lämnat sitt medgivande. Detsamma gäller om ansökan avser

registrering för val av landstingsledamöter och partibeteckningen redan är registrerad eller ansökan om dess registrering tidigare är gjord för val av kommunfullmäktige inom landstinget. Behörig att lämna medgivande är det ombud som partiet har anmält enligt 5 §. Lag (1991:1654).

5 § För parti som fått sin partibeteckning registrerad skall finnas ombud. Ombud skall anmälas till centrala valmyndigheten inom en månad efter det att registreringen av beteckningen kungjorts enligt 7 §.

6 § Registrerad partibeteckning skall avföras ur registret, om

1. partiet begär det,
2. partiet ej vid två på varandra följande ordinarie val till riksdagen eller val i hela riket av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige anmält kandidater enligt 8 § eller
3. partiet underlåter att anmäla ombud enligt 5 §. Lag (1977:187).

7 § När partibeteckning registrerats eller avförts ur registret, skall centrala valmyndigheten kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

8 § För att registrerad partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall partiet som kandidater anmäla

för val till riksdagen i viss valkrets minst fyra och högst femton personer,

för val av landstingsledamöter minst fyra och högst trettio personer i landstinget och

för val av kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer i kommunen.

Centrala valmyndigheten bestämmer inför varje val när anmälan av kandidater senast skall göras. Kungörelse härom skall föras in i Post- och Inrikes Tidningar. Underrättelse om beslutet skall vidare tillställas varje registrerat parti.

Anmälan av kandidater skall göras hos centrala valmyndigheten eller, i den mån regeringen eller myndighet som bestäms av regeringen föreskriver det, länsstyrelsen. Anmälan skall göras skriftligen av partiets ombud eller av person som ombudet utsett. Till anmälningshandlingen skall fogas skriftlig förklaring från varje kandidat att han givit partiet tillstånd att anmäla honom. Lag (1991:1654).

9 § Finner den myndighet hos vilken anmälan görs anledning till anmärkning mot anmälningshandlingen eller handling som åtföljer denna, skall myndigheten genast underrätta den som gjort anmälan. Därvid skall anges tid för ändring och komplettering av anmälnings-

handlingen. Därefter skall centrala valmyndigheten så snart som möjligt slutligt pröva ärendet.

Har det ej visats att anmäld kandidat givit partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn på anmälningshandlingen anses obefintligt. Lag (1978:907).

10 § Centrala valmyndigheten upprättar för varje slag av val och för varje riksdagsvalkrets, landsting och kommun listor över de kandidater som partierna anmält. Listorna skall sändas till Posten Aktiebolag. Skall röstning äga rum hos utlandsmyndighet eller på fartyg, skall listorna om möjligt sändas även till myndigheten och fartygets befälhavare. Listorna för varje riksdagsvalkrets, landsting och kommun skall så snart som möjligt tillställas länsstyrelsen. Lag (1993:1689).

11 § Centrala valmyndighetens beslut i ärenden som avses i detta kapitel får överklagas hos valprövningsnämnden. Lag (1987:1334).

6 kap. Valsedlar

1 § Till valsedlar skall användas särskilda blanketter som tillhandahålls av centrala valmyndigheten.

2 § Valsedlarna skall vara lika till storlek och material. För val till riksdagen skall användas gula, för val av landstingsledamöter blå och för val av kommunfullmäktige vita valsedlar.

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (valkrets-beteckning) samt
3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbeteckning).

Varje kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Därför bör någon form av identifieringsuppgift sättas ut vid kandidatens namn. Lag (1987:1334).

3 § Om valsedel upptager mer än ett kandidatnamn, skall namnen upptagas i en följd under varandra och förses med nummer som visar ordningen mellan dem.

Namnen gäller själva valet samt, i den mån de ej därvid tages i anspråk, val av ersättare för riksdagsledamöter och val av ersättare för landstingsledamöter och kommunfullmäktige.

Upptager valsedel med registrerad partibeteckning namn på kandidater, skall valsedeln, om partiet enligt 5 kap. 8 § anmält kandidater för valet, som första namn upptaga namnet på kandidat som tagits upp på listan över kandidater partiet anmält. Lag (1991:1654).

4 § Efter beställning av ett parti, som är representerat i den församling valet gäller eller, i fråga om val till riksdagen, vid något av de två senaste valen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

Göres beställning av annat parti än som anges i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för partiet tillhandahåller centrala valmyndigheten blanketter till valsedlar endast om beställaren betalar blanketterna i förskott. Lag (1987:1334).

5 § I fråga om ett parti, som deltar i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar staten för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar tre gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Detta gäller även ett parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om ett parti, som deltar i val till kommun- eller landstingsfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar staten för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar tre gånger antalet röstberättigade i valet.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av uppgifterna i folkbokföringen den 1 november föregående år. Lag (1993:1399).

6 § Har blanketter till valsedlar betalats i förskott och har valsedlarna använts för parti som enligt 5 § är berättigat att få valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet återbetalas i den mån antalet valsedlar som partiet får kostnadsfritt därigenom inte kommer att överstiga, i fråga om val till riksdagen tre gånger antalet röstberättigade i valkretsen och i fråga om annat val tre gånger antalet röstberättigade vid valet. Antalet röstberättigade beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringen den 1 november föregående år. Belopp som återbetalas tillställs partiet oavsett vem som har erlagt förskottet. Lag (1993:1399).

7 § Om beställaren begär det, förser centrala valmyndigheten utan särskild ersättning valsedelsblanketterna med partibeteckning, kandidatnamn samt valkrets- och valbeteckningar.

Centrala valmyndigheten får förse valsedelsblanketter och valsedlar med särskild beteckning för att underlätta räkningen av dem. Lag (1993:1399).

7 a § Om någon har angetts som kandidat på en valsedelsblankett som tillhandahålls med kandidatnamn vid ett val utan att han har samtyckt till det, kan han anmäla detta till länsstyrelsen. Till anmälningen, som skall göras skriftligen, skall fogas ett exemplar av valsedeln. Länsstyrelsen skall föra en förteckning över de anmälningar som kommer in före valet. Lag (1988:161).

8 § När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten den sista dag då beställning av valsedlar skall ha gjorts för att leverans skall kunna ske 45 dagar före valdagen. För särskilda fall får bestämmas senare dag för beställning och, om det behövs, även senare dag för leverans. Kommer en beställning in senare än centrala valmyndigheten har bestämt, fullgörs leverans endast under förutsättning att denna kan ske före valdagen och utan att leveransen av tidigare gjorda beställningar försenas. Lag (1987:1334).

9 § I lokal där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt
2. blanketter till valsedlar.

Lantbrevbärare som mottager valsedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket tillhandahålls genom centrala valmyndighetens försorg. Lag (1987:1334).

10 § Centrala valmyndighetens beslut i ärenden som avses i detta kapitel överklagas hos valprovsnämnden.

Centrala valmyndigheten har rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i ärende som avses i detta kapitel. Lag (1987:1334).

7 kap. Röstkort m. m.

1 § Vid val skall, i den mån centrala valmyndigheten ej förordnar annat, för var och en som enligt gällande röstlängd är röstberättigad vid valet upprättas röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om valet till ledning för den röstberättigade.

För röstberättigad som ej har känd adress upprättas röstkort endast om han begär det.

2 § Röstkort upprättas av skattemyndigheten.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket till kommun- och landstingsfullmäktige skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 45 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

För val som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort. Lag (1993:1399).

3 § Har röstberättigad förlorat sitt röstkort eller har röstkortet ej kommit honom till handa, är han berättigad att efter framställning få ett duplettröstkort.

Framställning om duplettröstkort görs hos skattemyndigheten. Duplettröstkort får inte lämnas ut senare än dagen före valdagen. Vid framställningen skall sökanden uppge sitt fullständiga namn och personnummer samt, om han är uppförd i särskild röstlängd, hemvistet i den ort i landet där han senast var folkbokförd.

Motsvarande gäller om den röstberättigade önskar få röstkort innan röstkorten blivit översända till de röstberättigade.

Röstkort får inte lämnas ut före den 15 juli. Lag (1993:1399).

4 § Centrala valmyndigheten bör på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om tid och sätt för röstning och om de bestämmelser i övrigt som gäller för valet.

8 kap. Allmänna bestämmelser om röstningen

1 § Röstning sker på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får rösta på Posten Aktiebolags postkontor inom riket, hos svensk utlandsmyndighet eller på svenskt fartyg i utrikes fart.

Om flera val äger rum samtidigt, skall väljare som röstar på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga val som han vill deltaga i. Lag (1993:1689).

2 § Väljaren skall själv lämna sin valsedel till valförrättaren eller, om röstningen sker på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, till röstmottagaren där.

Om avlämnande av valsedel genom bud (röstning med valsedelsförsändelse) föreskrives i 11 kap. Lag (1987:1334).

3 § Väljare bör vid röstning i vallokal medföra sitt röstkort.

Röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg får inte ske utan att röstkortet avlämnas. Väljare som vill rösta hos utlandsmyndighet eller på fartyg får dock rösta utan att röstkort avlämnas om han visar upp en giltig identitetshandling. Vidare får väljare som innehar sjöfartsbok rösta på fartyg utan att röstkort avlämnas. I fall då väljaren inte avlämnar röstkort skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för honom. Lag (1993:1399).

4 § Vid röstning i vallokal lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett valkuvert och lämnar kuverten till valförrättaren. Mottagna valkuvert samlas upp i valurna. En valurna användes för vart och ett av de samtida val som förrättas i vallokalen.

5 § Vid röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett valkuvert och lämnar kuverten till röstmottagaren. Denne lägger in mottagna kuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort i ett fönsterkuvert som tillslutes. Lag (1987:1334).

6 § Har röstning skett på postkontor, sänder röstmottagaren iordningställda fönsterkuvert till vederbörande valnämnd. Har röstning skett hos utlandsmyndighet eller på fartyg, sänder röstmottagaren iordningställda fönsterkuvert till centrala valmyndigheten. Lag (1987:1334).

7 § Vid röstning med valsedelsförsändelse lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Iordningställda kuvert läggs därefter in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse som tillsluts. Detta lämnas genom bud eller lantbrevbärare till valförrättaren eller röstmottagaren.

Avlämnas valsedelsförsändelse i vallokal, öppnar valförrättaren ytterkuvertet och lägger de valkuvert som väljaren gjort i ordning i valurna.

Avlämnas valsedelsförsändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, lägger röstmottagaren in försändelsen tillsammans med väljarens röstkort i ett fönsterkuvert. I de fall som avses i 11 kap. 8 § andra stycket läggs adresskortet i fönsterkuvertet i stället för röstkortet. Fönsterkuvertet behandlas därefter som anges i 6 §. Lag (1993:1399).

8 § Kuvert tillhandahålles endast genom centrala valmyndighetens försorg.

Valkuvert skall vara utformade på ett sådant sätt att färgen på den valsedel som väljaren lagt i kuvertet kan ses utan att valhemligheten röjs. Lag (1993:1399).

9 § Valkuvert tillställs valnämnder och röstmottagare. Fönsterkuvert som avses i 5 § tillställs röstmottagare.

Valkuvert och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden har uppdragit att gå väljarna till handa i sådant hänseende,
2. på Posten Aktiebolags postkontor samt hos lantbrevbärare som tar emot valsedelsförsändelser,
3. hos utlandsmyndigheter och på fartyg där röstning skall äga rum.

Valkuvert och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall dessutom på begäran kostnadsfritt tillhandahållas parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet. Lag (1993:1689).

10 § Röstning äger rum inför öppna dörrar. I lokal där röstning äger rum skall finnas ett lämpligt antal avskilda platser där väljaren utan insyn kan lägga in sina valsedlar i valkuvert.

Befinner sig någon, när tiden för röstningen går ut, i röstningslokalen eller på anvisad plats intill denna men har han ej hunnit rösta, skall han ges tillfälle till det.

11 § Den som uppehåller sig i röstningslokalen eller utrymme därintill är skyldig att rätta sig efter de föreskrifter som valförrättare eller röstmottagare meddelar för att trygga röstningens genomförande. Uppstår oordning som ej kan avstyras, har valförrättaren eller röstmottagaren rätt att avbryta röstningen.

Avbrytes röstning i vallokal, skall valurna och röstlängd förseglas samt förvaras på betryggande sätt. När röstningen återupptages, skall valförrättaren visa de närvarande att förseglingarna är obrutna. Avbrytes röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg,

skall mottagna fönsterkuvert under avbrottet förvaras på betryggande sätt.

Tal får ej hållas i röstningslokal eller i anslutande utrymme. Ej heller får tryckta eller skrivna upprop sättas upp eller delas ut till väljarna på sådan plats. Lag (1987:1334).

12 § I lokal där röstning äger rum skall ett exemplar av denna lag finnas tillgängligt.

I vallokal skall finnas anslagna de listor som centrala valmyndigheten upprättat över de kandidater som partierna anmält för valen i den valkrets till vilken valdistriktet hör. På postkontor där röstning äger rum skall listor finnas tillgängliga för samtliga valkretsar. Listor för samtliga valkretsar bör finnas tillgängliga även hos utlandsmyndighet och på fartyg där röstning äger rum. Lag (1987:1334).

13 § Protokoll skall föras över valförrättning i vallokal enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten.

På postkontor, hos utlandsmyndighet och på fartyg skall fortlöpande anteckningar föras över röstningen. Lag (1987:1334).

14 § Väljare, som på grund av kroppsligt fel icke kan avge sin röst i föreskriven ordning, får vid röstningen anlita biträde som han utsett.

15 § Åtgärd eller anordning som det enligt denna lag åligger kommun, valnämnd eller valförrättare att vidtaga eller ombesörja bekostas av kommunen.

9 kap. Särskilda bestämmelser om röstning i vallokal

1 § Vallokal skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8 och 20. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid än nu sagts, om det kan antagas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt. Lag (1978:907).

2 § När vallokalen har öppnats för röstning, visar valförrättaren de närvarande att varje valurn är tom. Härefter får röstningen börja.

3 § Röstningen går till på följande sätt.

När väljaren kommer in i vallokalen, får han ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna

och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren lämnar iordningställda valkuvert till valförrättaren. Om denne begär det, skall väljaren uppge sitt fullständiga namn, sin födelseid och sitt hemvist inom valdistriktet eller, om han är upptagen i särskild röstlängd, hemvistet i den ort i riket där han senast var folkbokförd. Valförrättaren kontrollerar att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att han ej redan röstat i valet, att han ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert ej är försett med obehörig märkning. Valförrättaren lägger därefter i väljarens närvaro valkuverten i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat. Lag (1991:490).

4 § Är valkuvert tomt eller försett med obehörig märkning, får det ej mottagas. Detsamma gäller om det ej klart framgår att kuvert innehåller valsedel. Har väljaren lämnat mer än ett valkuvert för något val, får endast ett av dessa mottagas. Om väljaren begär det, skall samtliga kuvert för det valet återlämnas till honom.

5 § När vallokalen stängts för röstning och de som är närvarande fått tillfälle att lämna sina valsedlar, förklaras röstningen avslutad.

6 § Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som deltar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall se till att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet. Lag (1987:1334).

7 § Kommunen bör på valdagen ordna med valskjutsar för de väljare som bor avlägset eller isolerat och som endast med avsevärd kostnad eller tidsspillan kan infinna sig i vallokalen.

10 kap. Särskilda bestämmelser om röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet och på fartyg Lag (1987:1334).*Röstning på postkontor* Lag (1987:1334).

1 § När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med Posten Aktiebolag på vilka postkontor röstning skall genomföras. Vid val till riksdagen och vid sådana val till kommun- och landstingsfullmäktige som omfattar hela riket skall röstning alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

På de postkontor där röstning genomförs skall man vid ordinarie val till riksdagen och vid val i hela riket till kommun- och landstingsfullmäktige kunna rösta från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid andra val skall man på dessa postkontor kunna rösta från och med den tionde dagen före valdagen till och med valdagen. (Lag 1993:1689)

2 § Röstning på postkontor äger rum under tid då postkontoret är öppet för allmänheten. På förslag av Posten Aktiebolag får centrala valmyndigheten begränsa den tid då röstning får ske på postkontor före valdagen. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret är öppet för allmänheten. På valdagen skall postkontor vara öppet för röstmottagning minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Vid sådana val till kommun- och landstingsfullmäktige som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstmottagning ej skall anordnas på valdagen.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som Posten Aktiebolag bestämmer efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Posten Aktiebolag skall samråda med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av Posten Aktiebolag skall valnämnden utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på postkontoret.

Inrättas med anledning av valet annat postkontor, skall postkontoret vara öppet för röstmottagning på valdagen, under tid som Posten aktiebolag bestämmer efter samråd med valnämnden i den kommun där postkontoret inrättas. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Lag (1993:1689).

3 § Röstmottagare på postkontor är den som Posten Aktiebolag utser. Lag (1993:1689).

4 § Röstning på postkontor går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert ej är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast fönsterkuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn och den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som ej är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke rösta. Lag (1987:1334).

5 § Är valkuvert tomt eller försett med obehörig märkning, får det ej mottagas. Detsamma gäller om det ej klart framgår att kuvert innehåller valsedel. Har väljaren lämnat mer än ett valkuvert för något val, får endast ett av dessa mottagas. Om väljaren begär det, skall samtliga kuvert för det valet återlämnas till honom.

5 a § I eller i anslutning till lokal där poströstning äger rum skall anordnas lämplig plats där valsedlar kan läggas ut av partier vars valsedlar ej tillhandahålls enligt 6 kap. 9 §. Endast partimarkerade valsedlar får läggas ut. Lag (1985:203).

6 § Röstmottagare skall sända mottagna fönsterkuvert till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § skall finnas tillgänglig. Försändelsen skall anordnas som värdepost. Lag (1987:1334).

Röstning hos utlandsmyndighet

7 § När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet hos vilka svenska utlandsmyndig-

heter röstning skall äga rum. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstning hos svensk utlandsmyndighet ej skall äga rum.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid andra val får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugonde dagen före valdagen.

Röstningen hos en utlandsmyndighet får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten samt kungör tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare hos utlandsmyndighet är myndighetens chef eller den han utser. Lag (1988:161).

7 a § Kuvert och sådana partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter som avses i 6 kap. 9 § första stycket samt övrig materiel som behövs för röstning skall finnas tillgänglig hos de svenska utlandsmyndigheter som centrala valmyndigheten bestämmer efter samråd med utrikesdepartementet. Lag (1982:146).

8 § Röstning hos utlandsmyndighet går till på följande sätt.

Av röstmottagaren får väljaren ett valkuvert för vart och ett av de val som han vill delta i. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får inte vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren inte visa upp röstkort skall röstmottagaren med ledning av giltig identitetshandling för väljaren och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte är försett med någon obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som inte är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han inte det, får han inte rösta. Lag (1993:1399).

9 § Är valkuvert tomt eller försett med obehörig märkning, får det ej mottagas. Detsamma gäller om det ej klart framgår att kuvert

innehåller valsedel. Har väljaren lämnat mer än ett valkuvert för något val, får endast ett av dessa mottagas. Om väljaren begär det, skall samtliga kuvert för det valet återlämnas till honom.

10 § Röstmottagare skall sända mottagna fönsterkuvert och den i 8 § omnämnda förteckningen till centrala valmyndigheten. Sändes kuvert med post, skall försändelsen anordnas som värdepost. Lag (1993:1689).

11 § Centrala valmyndigheten förtecknar fortlöpande de fönsterkuvert som kommer in från utlandsmyndighet. Myndigheten sänder därefter mottagna fönsterkuvert till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun, inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § skall finnas tillgänglig. Försändelsen skall anordnas som värdepost. Lag (1987:1334).

Röstning på fartyg

12 § När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten på vilka svenska fartyg i utrikes fart som röstning skall äga rum. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstning på svenskt fartyg i utrikes fart ej skall äga rum.

Rätt att rösta på fartyg där röstning anordnas har den som tillhör fartygets besättning eller annan personal på fartyget eller är passagerare där.

12 a § Kuvert och sådana partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter som avses i 6 kap. 9 § första stycket samt övrig materiel som behövs för röstning skall finnas tillgänglig på de svenska fartyg i utrikes fart som centrala valmyndigheten bestämmer. Lag (1982:146).

13 § Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på ett fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid andra val får röstning på ett fartyg börja tidigast den trettionde dagen före valdagen.

Röstning på fartyg får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum samt underrättar dem som befinner sig ombord om tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare på fartyg är fartygets befälhavare eller den han utser. Lag (1988:161).

14 § I fråga om röstning på fartyg äger 8--10 §§ motsvarande tillämpning. Röstmottagare på fartyg får dock lämna mottagna fönsterkuvert till svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer för vidarebefordran till centrala valmyndigheten.

Kan väljaren inte visa upp röstkort eller en giltig identitetshandling men innehar han sjöfartsbok, skall röstmottagaren i stället upprätta ett adresskort för honom med ledning av sjöfartsboken och de uppgifter han kan lämna. Adresskortet läggs in i fönsterkuvertet tillsammans med valkuvert som väljaren lämnat. Lag (1993:1399).

15 § I fråga om fönsterkuvert som kommer in till centrala valmyndigheten från röstmottagare på fartyg äger 11 § motsvarande tillämpning. Lag (1987:1334).

16 § Röstmottagare på fartyg har rätt till ersättning av statsverket för nödvändiga utgifter för uppdragets fullgörande enligt de närmare bestämmelser som meddelas av centrala valmyndigheten.

11 kap. Särskilda bestämmelser om röstning med valsedelsförsändelse

1 § har upphävts genom lag (1993:1399).

2 § har upphävts genom lag (1993:1399).

3 § Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd eller, om han vistas utomlands, hos en utlandsmyndighet där röstning äger rum eller, om han befinner sig ombord på fartyg där röstning äger rum, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller makes eller sambos barn. Den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud. Budet skall ha fyllt 18 år. Valsedelsförsändelse genom bud anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett valkuvert. I närvaro av budet och ett vittne lägger han sedan in de valkuvert han ställt i ordning i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter

detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt samt att han av anledning som anges i första stycket inte kan inställa sig för röstning i vallokalen för valdistriktet eller hos utlandsmyndigheten eller hos röstmottagaren på fartyget. Budet och vittnet intygar skriftligen att väljaren själv undertecknat försäkran samt att något förhållande som strider mot innehållet inte är känt för dem. Budet skall på ytterkuvertet anteckna sitt namn, sitt personnummer och sin adress. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne, och inte heller väljarens sambo eller sambos barn. Lag (1993:1399).

4 § Valsedelsförsändelse enligt 3 § lämnas i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Sådan försändelse får lämnas även på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg där röstning äger rum. Lag (1993:1399).

5 § Väljare som betjänas av lantbrevbärare får lämna valsedel genom denne, om röstning äger rum vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av Posten Aktiebolag begränsa antalet linjer vid vilka valsedel får lämnas genom lantbrevbärare.

Valsedelsförsändelse som avses i första stycket anordnas på följande sätt. Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett valkuvert. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in de valkuvert han ställt i ordning i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt. Vittnet intygar skriftligen att väljaren själv undertecknat försäkran. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne, och inte heller väljarens sambo eller sambos barn. Inte heller lantbrevbäraren får vara vittne.

Väljaren lämnar själv valsedelsförsändelsen och sitt röstkort till lantbrevbäraren. Väljare som ej är känd för lantbrevbäraren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke lämna försändelsen. Lantbrevbäraren intygar på ytterkuvertet att han mottagit försändelsen av väljaren. Lag (1993:1689).

6 § Valsedelsförsändelse enligt 5 § lämnas på postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Valsedelsförsändelsen får mottagas även under tid då postkontoret ej är öppet för allmänheten. Lag (1987:1334).

6 a § Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får valsedelsförsändelse vara

anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad tidigast 55 dagar före valdagen.

Vid andra val får en valsedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på ett postkontor vara anordnad tidigast 10 dagar före valdagen. En försändelse som lämnas hos en utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 20 dagar före valdagen och en försändelse som lämnas på ett fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

Väljaren skall på ytterkuvertet intyga att han inte anordnat försändelsen tidigare än vad som är tillåtet. Lag (1993:1399).

7 § Lämnas valsedelsförsändelse i vallokal, kontrollerar valförrättaren att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att han inte redan röstat i valet och att försändelsen är i föreskrivet skick samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryter valförrättaren ytterkuvertet och kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val samt att valkuvertet inte är försett med obehörig märkning. I närvaro av den som lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter valförrättaren mottagna valkuvert i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

Ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall tas om hand av valförrättaren och överlämnas till valnämnden. Valnämnden skall förvara kuvertet till utgången av den tid som valet gäller. Lag (1993:1399).

8 § Lämnas en valsedelsförsändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som har lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. Röstmottagare på postkontor skall på förteckningen anteckna även den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På ett fönsterkuvert som tagits om hand av en röstmottagare på ett postkontor antecknas det värdepостnummer som är angivet i förteckningen.

Om den som vill lämna en valsedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg inte kan visa upp väljarens röstkort, skall röstmottagaren upprätta ett adresskort med ledning av en giltig identitetshandling för väljaren och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna. Vid röstning på fartyg får väljarens sjöfartsbok visas upp i stället för identitetshandling.

Är den som vill lämna valsedelsförsändelsen inte känd för röst-mottagaren, skall han legitimera sig. Gör han inte det, får han inte avlämna försändelsen. Lag (1993:1399).

9 § Finns det brister eller felaktigheter i något hänseende som valförrättaren eller röstmottagaren skall kontrollera enligt 7 eller 8 §, skall valsedelsförsändelsen eller valkuvertet inte tas emot. Detsamma gäller om ett valkuvert är tomt eller om det inte klart framgår att kuvert innehåller valsedel. Har väljaren ställt i ordning mer än ett valkuvert för något val, får inte något av dessa tas emot. Ett valkuvert som inte tas emot skall innan det lämnas tillbaka läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes. Valsedelsförsändelse som medförs av lantbrev-bärare men som inte tas emot skall av lantbrevbäraren återställas till väljaren. Lag (1993:1399).

12 kap. Den vidare behandlingen av röster som avgivits på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg. Lag (1987:1334).

1 § Fönsterkuvert, som före valdagen kommer in till valnämnden från röstmottagare på postkontor eller från centrala valmyndigheten, sorteras på valdistrikt. Fönsterkuverten sändes därefter till valförrättarna i valdistriktet. Översändandet bör ske i sådan tid att fönsterkuverten är valförrättarna till handa när röstningen i vallokalen där börjar. Före översändandet skall fönsterkuverten läggas in i särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om det antal fönsterkuvert varje omslag innehåller.

I avbidan på att översändandet till valförrättarna sker skall fönsterkuverten förvaras på tryggande sätt. Lag (1987:1334).

2 § Fönsterkuvert som på valdagen kommer in till valnämnden, sändes till valförrättarna i valdistriktet, om kuverten kan beräknas vara valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar. Före översändandet skall de åtgärder vidtagas som anges i 1 §. Kommer fönsterkuvert in till valnämnden efter valdagen eller så sent denna dag att de ej kan beräknas komma valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar, skall valnämnden behålla dem och förfara med dem på sätt som anges i 13 kap. 9 §. Lag (1987:1334).

3 § Valnämnden skall i särskilt protokoll fortlöpande anteckna de åtgärder som nämnden vidtager med inkomna fönsterkuvert. Protokollet föres enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten. Lag (1987:1334).

4 § Omslag med fönsterkuvert som sänts till valdistrikten förvaras där obrutna till dess röstningen i vallokalen förklarats avslutad och rösträkning enligt 13 kap. 1 § påbörjas. I protokollet antecknas antalet mottagna omslag och det antal fönsterkuvert som omslagen enligt anteckning på dem innehåller.

Kommer omslag med fönsterkuvert valförrättarna till handa efter det att röstningen i valdistriktet avslutats, skall omslaget inte brytas utan återsändas till valnämnden efter förrättningens slut enligt 13 kap. 7 §. En anteckning om återsändandet skall göras i protokollet.

Om förhållandena medger det, får valförrättarna under pågående röstning företa åtgärder enligt 13 kap. 3--5 §§ beträffande fönster- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse vilka kommit in till valdistriktet. Därvid skall dock iaktas att valkuvert, som efter granskning befunnits vara i behörigt skick, åter läggs in i fönsterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort. Valkuvert i valsedelsförsändelse skall dessförinnan läggas tillbaka i sitt ytterkuvert. Först när röstningen har förklarats avslutad får ett sådant valkuvert läggas i urna. Lag (1993:1399).

5 § Den omständigheten att det i röstlängd antecknats att väljare röstat på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg utgör ej hinder för honom att rösta i vallokalen. Innan han får rösta där skall det fönsterkuvert som härrör från honom tagas fram och läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes och förses med anteckning om innehållet.

Om vad sålunda förevarit skall anteckning göras i protokollet. Lag (1987:1334).

13 kap. Preliminär rösträkning

Preliminär rösträkning i vallokal

1 § Omedelbart efter det att röstningen i vallokal förklarats avslutad, räknar valförrättarna preliminärt de avgivna rösterna. Har val till riksdagen förrättats samtidigt med annat val, räknas riksdagsvalet först. Rösträkningen är offentlig och skall genomföras utan avbrott. Lag (1975:310).

2 § Har flera val förrättats samtidigt, sker den preliminära rösträkningen gemensamt för alla valen såvitt gäller åtgärder som avses i 3--5 §§.

3 § Rösträkningen inleds med att från valnämnden inkomna omslag med fönsterkuvert brytes. Fönsterkuverten räknas och antalet

antecknas i protokollet. Därefter granskas fönsterkuverten. Därvid kontrolleras att

1. fönsterkuvert icke blivit öppnat efter tillslutandet,
2. samma väljare icke avgivit mer än ett fönsterkuvert,
3. väljaren är röstberättigad i valdistriktet,
4. väljaren icke röstat i vallokalen under valdagen.

I fall då de nämnda kraven är uppfyllda, förfares med fönsterkuvert på sätt som föreskrives i 4 §. I annat fall lägges fönsterkuvert åt sidan. Lag (1987:1334).

4 § När kontroll enligt 3 § skett, öppnas de fönsterkuvert som inte lagts åt sidan och inneliggande röstkort, adresskort, valkuvert och valsedelsförsändelser tas ut.

Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att varje kuvert är av föreskriven beskaffenhet och inte försett med obehörig märkning samt att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val. Godkända valkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter öppnas ytterkuvertet. Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att valkuvertet inte är försett med obehörig märkning. Godkända valkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall tas om hand av valförrättaren och överlämnas till valnämnden. Nämnden skall förvara sådana kuvert till utgången av den tid som valet gäller. Lag (1993:1399).

5 § Finns det brister eller felaktigheter i något hänseende som valförrättaren skall kontrollera enligt 4 §, skall det bristfälliga kuvertet tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort läggas tillbaka i fönsterkuvertet. Detsamma gäller om ett valkuvert i en valsedelsförsändelse är tomt eller om det inte klart framgår att kuvertet innehåller valsedel. Valkuvert i en valsedelsförsändelse skall dessförinnan läggas tillbaka i sitt ytterkuvert. Fönsterkuverten läggs åt sidan.

Fönsterkuvert som har lagts åt sidan enligt första stycket eller enligt 3 § andra stycket läggs därefter in i särskilda omslag. Lag (1993:1399).

6 § Sedan de i 3--5 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, förfares för varje val för sig på följande sätt.

1. Valkuverten tas ut ur urnan och räknas. Antalet personer som enligt röstlängd deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och röstande antecknas i protokollet. Överensstämmer de framräknade siffrorna inte med varandra, anges i protokollet den sannolika orsaken till skillnaden.
2. Valsedlarna tas ut ur kuverten. Innehåller kuvert mer än en valsedel, läggs valsedlarna tillbaka i kuvertet.
3. Kan det antas att en valsedel är ogiltig enligt 14 kap. 4 § läggs den tillbaka i kuvertet.
4. Valsedlar som lagts tillbaka i sina kuvert enligt punkterna 2 och 3 läggs därefter in i särskilda omslag, som tillsluts. Varje omslag förses med anteckning om det antal kuvert som omslaget innehåller.
5. Övriga valsedlar ordnas i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna läggs därefter partivis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilket partis valsedlar omslaget innehåller och valsedlarnas antal.
6. De särskilda omslagen förses med uppgift om valdistriktet och förseglas. Lag (1993:1399).

7 § Protokollet underskrives av ordföranden och två av de närvarande valförrättarna. Därmed är förrättningen avslutad.

Omedelbart därefter sänds röstlängd, protokoll och de särskilda kuvert och omslag som avses i 3, 5 och 6 §§ till valnämnden. Sker insändandet med post, skall försändelsen anordnas som värdepost. Lag (1993.:1689).

8 § Det åligger valnämnden att se till att samtliga handlingar som avses i 7 § kommit in till nämnden och att, om så ej är fallet, infordra det som fattas.

Valnämnden behåller röstlängderna och vidarebefordrar omgående övrigt material till länsstyrelsen. Sker insändandet med post, skall försändelsen anordnas som värdepost. (Lag 1993:1689)

Preliminär rösträkning hos valnämnden

9 § Vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock tidigast onsdagen efter valdagen, granskar valnämnden de fönsterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där samt kuvertens innehåll. Motsvarande gäller de fönsterkuvert som kommer in till valnämnden innan någon valurna tömts. Vid granskningen äger 3--5 §§ motsvarande tillämpning. På samma sätt granskar nämnden de fönsterkuvert som valförrättarna har lagt åt sidan enligt 3 och 5 §§. Godkända valkuvert läggs i urnor. För varje val och valkrets används

en urna. I samband med att kuvert läggs i urnan antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Avgivna röster räknas. Därvid äger 6 § motsvarande tillämpning. Lag (1993:1399).

10 § Om ett fönsterkuvert kommer in efter att någon valurna tömts, läggs det utan vidare åtgärd åt sidan. Kuvert som lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet. Lag (1993:1399).

11 § Över förrättning som avses i 9 § föres protokoll enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten. När förrättningen slutförts, sänder valnämnden omgående röstlängder, protokoll samt iordningställda kuvert och omslag till länsstyrelsen. Sker insändandet med post, skall försändelsen anordnas som värdepost. (Lag 1993:1689)

14 kap. Slutlig sammanräkning och mandatfördelning

Allmänna bestämmelser

1 § Den slutliga sammanräkningen verkställs av länsstyrelsen vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske. Länsstyrelsen skall kungöra tid och plats för sammanräkningen. I kungörelsen anges i vilken ordning som de olika valen kommer att räknas, om hinder ej möter.

Kungörelsen skall anslås på kommunernas anslagstavlor samt senast dagen före sammanräkningens början införas i ortstidning inom länet.

Före sammanräkningens början skall länsstyrelsen ha tillsett att de handlingar som behövs för sammanräkningen har kommit in från valnämnden i den kommun sammanräkningen avser. Är inkomna handlingar ofullständiga eller ej i behörigt skick, skall länsstyrelsen infordra det som fattas eller, om det behövs, inhämta uppgift om anledningen till att handlingarna är ofullständiga eller ej i behörigt skick. Lag (1977:712).

2 § Vid den slutliga sammanräkningen prövar länsstyrelsen valsedlarnas giltighet och meddelar de beslut som denna prövning och de vid röstningen förda protokollen föranleder.

Har avgivna valsedlar ej förvarats på föreskrivet sätt, skall de förklaras ogiltiga, om det ej kan antagas att obehörig åtgärd ej vidtagits med dem.

Över förrättning hos länsstyrelsen föres protokoll enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten.

3 § I fråga om riksdagsval bestämmer länsstyrelsen ordningen mellan kandidatnamnen på partiernas valsedlar i valkretsens i den utsträckning som behövs för utseende av riksdagsledamöter och ersättare för dem.

I fråga om landstings- och kommunfullmäktigval fördelar länsstyrelsen mandaten mellan partierna. Länsstyrelsen fastställer även för varje valkrets vilka personer som skall erhålla mandaten som ledamöter samt utser ersättare för landstingsledamöter och kommunfullmäktige.

Förrättningen skall genomföras utan dröjsmål. Vid avbrott i förrättningen skall valsedlarna och övriga valhandlingar läggas i säkert förvar. Innan förrättningen återupptages, skall länsstyrelsen se till att obehörig åtgärd ej vidtagits med valhandlingarna. Lag (1991:1654).

4 § Valsedel är ogiltig, om den

1. saknar partibeteckning eller upptager mer än en partibeteckning, eller
2. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet flera valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga. Lag (1993:1399).

5 § Utöver vad som gäller enligt 4 § andra stycket skall namn på valsedel anses obefintligt,

1. om kandidaten ej är valbar eller det ej framgår klart vem som avses,
2. om ordningen mellan namnet och annat namn ej framgår klart eller
3. om valsedeln gäller registrerat parti, för vilket anmälts kandidater enligt 5 kap. 8 §, och valsedeln ej som första namn upptager namnet på någon av de anmälda kandidaterna.

Vid bedömning enligt första stycket 3 av vilket namn som är det första skall namn ej anses obefintligt därför att kandidaten har avlidit eller visat sig ej vara valbar. Lag (1975:310).

Riksdagsvalet

6 § Ordningen mellan kandidatnamnen inom varje parti fastställs genom särskilda uträkningar. Vid varje uträkning gäller valsedel endast för ett namn.

Vid den första uträkningen gäller valsedel för det namn som står först på sedeln. Valsedlar med samma första namn bildar en grupp. Varje grupps röstetal räknas fram. Röstetalet är lika med det antal valsedlar som ingår i gruppen. Samma tal är också jämförelsetal för

det namn som står först på gruppens valsedlar. Det namn vars jämförelsetal är störst får den första platsen i ordningen.

Vid varje följande uträkning gäller valsedel för det namn som står först på sedeln, varvid bortses från namn som redan fått plats i ordningen.

Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående uträkning gällde för det namn som fick plats i ordningen, upplöses och ordnas i nya grupper, så att valsedlar som vid den pågående uträkningen gäller för ett och samma namn bildar en grupp. Övriga befintliga grupper behålles däremot oförändrade. För varje nybildad grupp räknas röstetalet fram. Röstetalet är lika med det antal valsedlar som ingår i gruppen. För samtliga namn, som deltagit i uträkningen, beräknas röstetal och jämförelsetal.

Röstetalet för ett namn är lika med röstetalet för den grupp eller det sammanlagda röstetalet för de grupper vilkas valsedlar gäller för namnet. Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess röstetal, om icke grupp av valsedlar som gäller för namnet deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Om detta är fallet, erhålles namnets jämförelsetal genom att dess röstetal delas med det tal som motsvarar den del gruppen tagit i besättandet av plats eller platser som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gäller för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda att gruppens röstetal delas med det största jämförelsetalet vid uträkningen närmast före gruppens bildande. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas med två decimaler. Den sista decimalsiffran får ej höjas.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, får nästa plats i ordningen. Mellan lika tal avgöres företrädet genom lottning.

7 § För varje namn som erhållit plats i ordningen enligt 6 § bestämmer länsstyrelsen i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar inom det parti som namnet tillhör särskild ordning mellan namnen på partiets valsedlar för utseende av ersättare.

Ersättare utses på grundval av de valsedlar som gällde för namnet, när det erhöill plats i ordningen enligt 6 §. Vid denna uträkning gäller varje valsedel som hel röst. Med iakttagande av att namn på den som redan fått plats i den särskilda ordningen anses som obefintligt skall röstvärdet tillgodoräknas det namn som står främst på sedeln. Den som får högsta röstetalet erhåller plats i den särskilda ordningen. Mellan lika tal avgöres företrädet genom lottning. Lag (1975:1105).

8 § Sedan de i 6 och 7 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, läggs valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga

för sig. Omslagen förseglas. Ogiltiga valsedlar och godkända valsedlar där det förekommer strykningar eller tillägg förvaras till utgången av den tid för vilken valet gäller. Övriga valsedlar förvaras till dess valet har vunnit laga kraft.

Förrättningen avslutas genom att protokollet läses upp. Protokollet sändes genast till centrala valmyndigheten. Lag (1993:1399).

9 § Centrala valmyndigheten fördelar mandaten i riksdagen på grundval av protokollen från länsstyrelserna och med tillämpning av 3 kap. 6--8 §§ regeringsformen.

Vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten enligt 3 kap. 8 § första stycket regeringsformen tilldelas mandaten ett efter annat det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än dubbla antalet mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Vid bestämmandet av det sammanlagda antal mandat i riksdagen som parti skall ha enligt 3 kap. 8 § andra stycket regeringsformen för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i andra stycket på hela riket som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Av de utjämningsmandat som ett parti har erhållit tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat tillförs ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i andra stycket på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har erhållit något fast valkretsmandat är dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första utjämningsmandatet lika med partiets röstetal.

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets där partiet deltagit i fördelningen av fasta valkretsmandat. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika tal avgöres företrädet genom lottning. Lag (1988:161).

10 § Centrala valmyndigheten fastställer på grundval av protokollen från länsstyrelserna vilka personer som skall erhålla mandaten som ledamöter.

Har länsstyrelsen ej bestämt ordning mellan så många namn som behövs för att de mandat som ett parti erhållit i valkretsens skall kunna besättas med ledamöter, skall länsstyrelsen på anmodan av centrala valmyndigheten vid ny förrättning bestämma ytterligare namn i ordningen. Sådan förrättning skall kungöras enligt 1 §.

Har kandidat fått plats i ordning i mer än en valkrets eller för mer än ett parti och skulle han till följd därav erhålla mandat i mer än en valkrets eller för mer än ett parti, skall han tillträda det mandat för vilket hans jämförelsetal är störst. Mandat som kandidat ej tillträder tillfaller den som står främst i den för kandidatens namn enligt 7 § bestämda särskilda ordningen. Därvid bortses från namn på den som redan valts till ledamot. Har till följd av denna paragraf två eller flera mandat ej tillträtts, tillsätts de ett och ett allt efter storleken på jämförelsetalen för namnen enligt 6 §. Lag (1975:1105).

11 § Sedan mandaten besatts med ledamöter, utser centrala valmyndigheten på grundval av den enligt 7 § bestämda ordningen mellan kandidatnamnen för varje ledamot lika många ersättare som ledamotens parti fått mandat i valkretsens. Minst tre ersättare skall dock alltid utses för varje ledamot. Vid utseende av ersättare skall bortses från namn på den som valts till ledamot.

Finns ej någon som enligt första stycket kan utses till ersättare, skall den kandidat inom valkretsens, som enligt 6 § står i tur att erhålla mandat för partiet, utses till ersättare för ledamoten. Finns ej någon sådan kandidat på partiets valsedlar, skall centrala valmyndigheten med tillämpning av 9 § femte stycket bestämma annan valkrets, från vilken ersättaren skall utses, och där till ersättare utse den som står närmast i tur att erhålla mandat för partiet. För ledamot får finnas endast en ersättare enligt detta stycke. Finns ej någon som sålunda kan utses till ersättare, skall därvid bero.

Om det behövs, skall länsstyrelsen på anmodan av centrala valmyndigheten vid ny förrättning fastställa ordning enligt 6 och 7 §§ mellan namnen på partis valsedlar. Sådan förrättning skall kungöras enligt 1 §. Lag (1974:215).

12 § När mandaten fördelats mellan partierna och besatts med ledamöter samt ersättare utsetts, tillkännager centrala valmyndigheten valets utgång genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar. Därmed är valet avslutat. De handlingar som rör valet lägges i säkert förvar och bevaras till utgången av den tid valet gäller.

13 § Har ledamot avgått före utgången av den tid för vilken han blivit vald, utser centrala valmyndigheten på anmälan av riksdagens talman till ny ledamot i den avgångnes ställe den ersättare som enligt den

mellan ersättarna bestämda ordningen står i tur att inträda. Kan mandatet ej besättas med ersättare, skall det vara obesatt under återstoden av valperioden.

Har till ny ledamot utsetts den som enligt 11 § andra stycket varit utsedd till ersättare för den avgångne ledamoten, utses ersättare för honom enligt 11 §. Har mandatet flyttats från en valkrets till en annan, skall därvid anses som om mandatet vid valet tilldelats sistnämnda valkrets. Ersättare för annan ledamot, som trätt i stället för avgångne ledamot, är de övriga personer som skulle ha varit ersättare för den avgångne ledamoten. Lag (1974:215).

14 § På anmälan av riksdagens talman utser centrala valmyndigheten med tillämpning av 11 § om möjligt två nya ersättare, om

1. antalet ersättare för en riksdagsledamot har gått ner till hälften eller därunder av det vid valet utsedda antalet genom att ersättare har utsetts till ordinarie ledamot eller har avgått av annan orsak, eller
2. antalet ersättare inte är tillräckligt för att ersättare skall kunna inträda i ledamots ställe enligt föreskrifterna i regeringsformen och riksdagsordningen. Lag (1979:1101).

14 a § Centrala valmyndigheten utfärdar kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar om utgången av förrättning som avses i 13 eller 14 §. Förrättningen är därmed avslutad. Lag (1974:215).

Landstings- och kommunfullmäktigvalen

15 § Ordningen mellan kandidatnamnen inom varje parti fastställs genom särskilda uträkningar. Vid varje uträkning gäller valsedel endast för ett namn. Vid fastställande av ordningen mellan namnen förfäres i enlighet med 6 § andra--femte styckena. Lag (1975:474).

15 a § Mandaten i landstingsfullmäktige fördelas mellan partier. Endast parti som har fått minst tre procent av rösterna i hela landstinget är berättigat att delta i fördelningen av mandaten i landstinget. Lag (1991:1654).

15 b § De fasta valkretsmandaten i landstingsfullmäktige fördelas för varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Härvid tilldelas mandaten, ett efter annat, det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1

högre än det dubbla antalet av de mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Utgjänningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i landstingsfullmäktige blir proportionell mot partiernas röstetal i hela landstinget. Vid bestämmandet av det sammanlagda antal mandat i landstinget som parti skall ha för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i första stycket på hela landstinget som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utgjänningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Har parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten erhållit flera mandat än som motsvarar den proportionella representationen i landstingsfullmäktige för partiet enligt andra stycket, bortses vid fördelningen av utgjänningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat det har erhållit.

Av de utgjänningsmandat som ett parti har erhållit tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utgjänningsmandat tillförs ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i första stycket på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har erhållit något fast valkretsmandat är dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första utgjänningsmandatet lika med partiets röstetal.

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika jämförelsetal avgöres företrädet genom lottning. Lag (1991:1654).

15 c § För varje mandat som ett parti har erhållit i landstingsfullmäktige utses en landstingsledamot. Den första platsen som tilldelats parti besättes med den kandidat som står främst i den enligt 15 § bestämda ordningen mellan namnen, den andra med den kandidat som därefter står närmast i ordningen och så vidare efter samma grund. Lag (1991:1654).

15 d § Mandaten i kommunfullmäktige fördelas för varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Härvid tilldelas mandaten, ett efter annat, det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålls jämförelsetalet genom att

partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än det dubbla antalet av de mandat som redan har tilldelats partiet i valkretsen.

För varje mandat som ett parti har erhållit i kommunfullmäktige utses en fullmäktig. Det första mandatet som har tilldelats ett parti besätts med den kandidat som står främst i den ordning som har fastställts enligt 15 §, det andra med den kandidat som därefter står närmast i ordningen och så vidare efter samma grund.

Har ett parti erhållit flera mandat än vad som motsvarar antalet namn på partiets valsedlar, skall överskjutande mandat vara obesatt under den tid för vilken valet gäller. Är kommunen indelad i valkretsar, skall dock överskjutande mandat flyttas till annan valkrets med tillämpning av 15 b § fjärde stycket. Kan mandatet inte besättas genom detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika jämförelsetal avgöres företrädet genom lottning. Lag (1982:411).

16 § Har en kandidat vid landstings- eller kommunfullmäktigval fått plats i ordning i mer än en valkrets eller för mer än ett parti och skulle han till följd därav erhålla mandat i mer än en valkrets eller för mer än ett parti, skall han tillträda det mandat, för vilket hans jämförelsetal är störst.

På grundval av de valsedlar som gällde för kandidatens namn när detta erhöill plats i ordningen fastställes vid ny sammanräkning vem som skall erhålla mandat som kandidaten ej tillträder. Vid denna uträkning gäller varje valsedel som hel röst. Med iakttagande av att namn på kandidat som redan tillträtt mandat för partiet anses som obefintligt skall röstvärdet tillgodoräknas det namn som står främst på sedeln. Den som får högsta röstetal erhåller mandatet. Mellan lika tal avgöres företrädet genom lottning.

Har till följd av denna paragraf två eller flera mandat ej tillträtts, tillsätts de ett och ett allt efter storleken på jämförelsetalen för namnen enligt 6 §. Lag (1982:411).

17 § När mandaten i landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige fördelats mellan partier och besatts med ledamöter, skall länsstyrelsen utse ersättare för landstingsledamöter och kommunfullmäktige. Lag (1991:1654).

18 § För landstingsledamöter utses ersättare på följande sätt.

För varje landstingsledamot göres inom det parti, för vilket han blivit vald, lika många nya sammanräkningar, dock minst tre, som partiet erhållit platser. Vid varje sammanräkning äger 16 § andra stycket motsvarande tillämpning.

Kan föreskrivet antal ersättare icke utses enligt andra stycket, skall därvid bero. Lag (1991:1654).

18 a § Kommunfullmäktige bestämmer antalet ersättare som skall finnas för ledamöterna i fullmäktige.

Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i kommunen. Om det därvid uppkommer ett brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. Beslutet skall fattas före utgången av mars månad valåret. Länsstyrelsen skall genast underrättas om kommunfullmäktiges beslut. Lag (1991:1654).

19 § För kommunfullmäktige utses ersättare på följande sätt.

För varje ledamot görs en sammanräkning inom det parti, för vilket han har blivit vald. Vid varje sammanräkning tas hänsyn endast till de valsedlar som upptar ledamotens namn och som på grund härav gällde för detta namn, när det fick plats i ordning. Varje valsedel gäller som hel röst. Med iakttagande av att namn på kandidat som har blivit genom valet utsedd till ledamot skall anses som obefintligt tillgodoräknas röstvärdet det namn som står främst på sedeln. Den som får högsta röstetalet är utsedd till ersättare för den ledamot som sammanräkningen avser. Mellan lika tal avgörs företrädet genom lottnings.

Om det antal ersättare som har utsetts enligt andra stycket är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt enligt 18 a § och samma ersättare har utsetts för tre eller flera ledamöter, görs ytterligare en sammanräkning för var och en av dessa ledamöter. Därvid skall även namn på kandidat som har blivit genom valet utsedd till ersättare för den ledamot som sammanräkningen avser anses som obefintligt. I övrigt förfars på sätt som anges i andra stycket.

Om antalet ersättare fortfarande är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt enligt 18 a § och samma ersättare har utsetts för fem eller flera ledamöter, görs ytterligare en sammanräkning för var och en av dessa ledamöter.

Därefter görs på motsvarande sätt successivt ytterligare sammanräkningar för de ledamöter vilkas ersättare har utsetts för sju eller flera ledamöter, nio eller flera ledamöter, och så vidare, så länge antalet ersättare är mindre än det antal som kommunfullmäktige har bestämt enligt 18 a §.

Om samtliga ersättare för en ledamot i kommunfullmäktige är förhindrade att inställa sig eller att vidare delta i ett sammanträde, skall i ledamotens ställe den ersättare inträda som enligt den bestämda ordningen står i tur att tjänstgöra för den ledamot som har fått den första platsen för partiet i valkretsen. Om en sådan ersättare inte kan tjänstgöra, skall den ersättare inträda som står i tur att tjänstgöra för

den ledamot som har fått den andra platsen för partiet i valkretsen och så vidare efter samma grund.

Om partiets samtliga ersättare i valkretsen är förhindrade att inställa sig eller att vidare delta i ett sammanträde, inträder ersättare som har utsetts för partiet i annan valkrets efter den grund som nyss har sagts. Därvid har den ersättare företräde som har utsetts i den valkrets där partiets röstetal är högst.

Kan någon ersättare för en viss ledamot inte utses enligt andra--femte styckena, utses ingen ersättare för den ledamoten. Lag (1991:1654).

20 § När länsstyrelsen företagit de åtgärder som föreskrives i 15, 15 b--15 d, 16, 18 och 19 §§, lägges valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen förseglas. Valsedlarna förvaras till utgången av den tid valet gäller.

Valets utgång kungöres genom uppläsning av protokollet. Därmed är valet avslutat. Lag (1978:907).

21 § Om mindre än hälften av det bestämda antalet landstingsledamöter eller kommunfullmäktige har blivit utsedda vid valet, skall länsstyrelsen anmäla detta till valprovsningsnämnden. Lag (1987:1334).

22 § Har en ledamot av landsting eller kommunfullmäktige avgått före utgången av den tid för vilken han blivit vald, skall länsstyrelsen på anmälan av landstingsfullmäktiges respektive kommunfullmäktiges ordförande till ordinarie ledamot inkalla den ersättare som enligt den mellan ersättarna bestämda ordningen står i tur att inträda.

Finns ej någon som enligt första stycket kan inkallas till ordinarie ledamot, skall länsstyrelsen vid offentlig förrättning genom ny sammanräkning inom det parti för vilket den avgångne blivit vald utse efterträdare för honom. Vid den nya sammanräkningen tillämpas 15 b, 15 c och 16--18 §§ när det gäller efterträdare för landstingsledamot och 15 d, 16, 17 och 19 §§ när det gäller efterträdare för fullmäktig.

Finns ej någon som kan utses till efterträdare för landstingsledamot eller fullmäktig, utses ingen efterträdare. Lag (1991:1654).

23 § Har en ersättare för landstingsledamot eller för fullmäktig inträtt som ordinarie ledamot eller avgått som ersättare av annan orsak, skall länsstyrelsen på anmälan av landstingsfullmäktiges respektive kommunfullmäktiges ordförande vid offentlig förrättning utse ytterligare en suppleant för varje berörd ledamot. Ytterligare ersättare för fullmäktig skall dock utses endast om antalet ersättare är mindre än det antal som fullmäktige har bestämt. Vid den nya samman-

räkningen tillämpas 18 § när det gäller ersättare för landstingsledamot och 19 § när det gäller ersättare för fullmäktig.

Finns ej någon som kan utses till ersättare för landstingsledamot eller kommunfullmäktig, skall därvid bero. Lag (1991:1654).

24 § Med uppläsning av protokollet är förrättning som avses i 22 och 23 §§ avslutad. Efter sammanräkningen skall valsedlarna åter läggas in i omslag på sätt som föreskrives i 20 §.

15 kap. Bevis, överklagande av val och förrättning, m. m. Lag (1987:1334).

1 § För den som blivit utsedd till ledamot av riksdagen eller till ersättare utfärdar centrala valmyndigheten genast bevis därom. I beviset anges namnet på den som blivit utsedd samt tid, parti och valkrets som han blivit utsedd för. Bevis för ersättare skall dessutom innehålla uppgift om den eller de ledamöter som han utsetts till ersättare för och, om flera ersättare utsetts för samma ledamot, ordningen mellan ersättarna.

Som bevis gäller utdrag ur protokoll eller annan handling från förrättning vid vilken ledamoten eller ersättaren blivit utsedd. Bevis skall tillställas den som blivit utsedd samt valprovsnämnden och riksdagens talman. Lag (1974:215).

2 § För den som blivit utsedd till ledamot av landsting eller kommunfullmäktige eller till ersättare utfärdar länsstyrelsen genast bevis därom. I beviset anges namnet på den som blivit utsedd samt tid, parti och, i förekommande fall, valkrets för vilken han blivit vald.

Som bevis gäller utdrag ur protokoll eller annan handling från förrättning vid vilken ledamoten eller ersättaren blivit utsedd. Bevis skall tillställas den som blivit utsedd samt landstingsfullmäktige respektive kommunen. Lag (1991:1654).

3 § Valprovsnämnden skall granska bevis för riksdagsledamot och ersättare och därvid pröva om beviset blivit utfärdat i enlighet med 1 §. Granskningen skall vara avslutad senast dagen innan den riksdag till vilken valet skett samlas till riksmöte eller, i fråga om bevis som kommer in till valprovsnämnden medan riksmöte pågår, så snart det kan ske. Berättelse om granskningen skall ofördröjligen överlämnas till riksdagens talman. Lag (1974:215).

4 § Beslut, varigenom centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen har fastställt utgången av val eller av sådan förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 §, får överklagas hos valprövningsnämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av skattemyndigheten i ärende om rättelse enligt 4 kap. 4 § var utesluten från rösträtt. Motsvarande gäller den som efter prövning av centrala valmyndigheten i fråga som sägs i 4 kap. 16 § inte tagits upp i den särskilda röstlängden. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till beslutsmyndigheten och vara myndigheten till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprövningsnämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till beslutsmyndigheten först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning. Valprövningsnämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter överklagandetidens utgång skall beslutsmyndigheten samtidigt kungöra samtliga överklaganden och sända skrivelserna till valprövningsnämnden. Om ett överklagande avser riksdagen, införs kungörelsen i Post- och Inrikes Tidningar. Om ett överklagande avser landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige, införs kungörelsen i ortstidning inom landstinget respektive kommunen. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till valprövningsnämnden. Beslutsmyndigheten skall dessutom skyndsamt inkomma till valprövningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Överklagande av beslut, varigenom utgången av val i hela riket av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige har fastställts, prövas av valprövningsnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för valet. Lag (1993:1399).

5 § Den som vill överklaga har rätt att hos beslutsmyndigheten genast få utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen. Lag (1987:1334).

6 § Finner valprövningsnämnden i ärende enligt 4 § behövt att någon höres som vittne vid domstol, kan nämnden förordna att vittnesförhör skall äga rum vid allmän underrätt.

I fråga om bevisupptagning enligt första stycket gäller 35 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Ersättning till vittne utgår av allmänna medel. Kostnaden härför skall stanna på statsverket.

Statliga och kommunala myndigheter skall lämna valprovsningsnämnden de upplysningar och yttranden som den begär. Lag (1982:411).

7 § Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av val, för vilken en myndighet svarar, förekommit avvikelse från föreskriven ordning eller har någon hindrat röstningen, förvanskat avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt, skall valprovsningsnämnden, om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången, vid prövning av ett överklagande upphäva valet i den omfattning som behövs och förordna om omval i valkrets. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden dock i stället för att förordna om omval uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta sådan rättelse.

Har vid förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 § förekommit avvikelse från föreskriven ordning och är det inte osannolikt att avvikelsen har inverkat på utgången av förrättningen, skall valprovsningsnämnden vid prövning av ett överklagande upphäva förrättningen och uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta den rättelse som behövs.

Om en länsstyrelse har gjort anmälan enligt 14 kap. 21 §, skall valprovsningsnämnden upphäva valet och besluta om omval beträffande samtliga ledamöter och ersättare i landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige.

Om enligt någon bestämmelse i lag ett visst beslut inte får överklagas eller om det skall överklagas i särskild ordning, får en omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid ett överklagande som avses i denna paragraf.

I 4 kap. 6 § och 18 § första stycket finns bestämmelser om talan i samband med ett överklagande av val mot en skattemyndighets respektive centrala valmyndighetens beslut om rättelse av röstlängd. Lag (1993:1399).

8 § Ett beslut varigenom någon har utsetts till ledamot av landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige eller till ersättare gäller även om beslutet har överklagats. Utses med anledning av överklagandet någon annan till ledamot eller ersättare, gäller det beslutet så snart det val eller den förrättning varigenom han blivit utsedd har avslutats.

I 3 kap. 11 § regeringsformen finns bestämmelser om vad som sker när ett beslut, genom vilket någon har utsetts till ledamot av riksdagen eller till ersättare, har överklagats.

Bestämmelserna om inhibition i 29 § förvaltningslagen (1986:223) gäller inte beslut som sägs i denna paragraf. Lag (1991:1654).

9 § När valprovsningsnämnden avgör ärende enligt denna lag skall nämndens samtliga ledamöter vara närvarande.

Nämnden får uppdra åt ordföranden eller ersättaren för denne att på nämndens vägnar i ärenden av enklare beskaffenhet granska bevis för riksdagsledamot och ersättare för riksdagsledamot som utses under löpande valperiod med anledning av att riksdagsledamot avgått eller ersättare utsetts enligt 14 kap. 14 § denna lag.

Mot valprovsningsnämndens beslut enligt denna lag får talan ej föras. Lag (1987:1334).

Övergångsbestämmelser

1993:232

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993 och skall tillämpas första gången vid det ordinarie valet till riksdagen år 1994.

1993:1399

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 11 kap. 1--2 §§ den 1 januari 1995, och i övrigt den 1 januari 1994.
2. Vid val år 1994 får innerkuvert användas vid röstning med valsedelsförsändelse.

1993:1689

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1994.

Lag (1993:1404) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och i Schweiz

1 § Vid 1994 års ordinarie val till riksdagen och det samtidiga valet till kommun- och landstingsfullmäktige samt vid extra val till riksdagen och folkomröstning som infaller före 1997 års motsvarande val får röstberättigade som vistas i Förbundsrepubliken Tyskland eller i Schweiz rösta genom att från samma land sända sina valsedlar till valnämnden med posten (brevröstning).

Vid brevröstning tillämpas bestämmelserna i vallagen (1972:620), om inte annat följer av denna lag.

2 § Brevröstning skall gå till på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett valkuvert. I närvaro av två vittnen lägger han sedan in iordningställda valkuvert i ett ytterkuvert för brevröstningsförsändelse och tillsluter detta. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt och att försändelsen har ställts i ordning i Förbundsrepubliken Tyskland respektive i Schweiz. På ytterkuvertet skall väljaren också anteckna sitt personnummer. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne, och inte heller väljarens sambo eller sambos barn.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt andra stycket lägger väljaren in försändelsen tillsammans med sitt röstkort i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § vallagen (1972:620) skall finnas tillgänglig.

Vid val till riksdagen, vid val i hela landet till kommun- och landstingsfullmäktige och vid en folkomröstning får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning samtidigt med sådana val får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 20 dagar före valdagen. Väljaren skall på ytterkuvertet intyga att han inte ställt i ordning försändelsen tidigare än vad som nu har sagts. Försändelsen skall anses avgiven den dag då

den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

3 § Vid varje tillfälle då brevrostningsförsändelser kommer in till valnämnden skall antalet antecknas i ett särskilt protokoll. I väntan på den offentliga förrättningen för preliminär rösträkning skall försändelserna förvaras på ett betryggande sätt.

4 § Granskning och rösträkning skall i fråga om brevrostningsförsändelser ske vid den offentliga förrättning som avses i 13 kap. 9 § vallagen (1972:620). Sedan de åtgärder som anges i samma paragrafs första stycke har vidtagits, skall brevrostningsförsändelserna granskas på följande sätt.

Granskningen inleds med att inkomna omslagskuvert med brevrostningsförsändelser räknas, varefter antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas omslagskuverten. Därvid kontrolleras att

1. omslagskuvertet inte har blivit öppnat efter tillslutandet,
2. omslagskuvertet har avlämnats för postbefordran i Förbundsrepubliken Tyskland eller i Schweiz,
3. brevrostningsförsändelsen inte har avgetts senare än dagen före valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas omslagskuvertet på det sätt som föreskrivs i 5 §. I annat fall läggs omslagskuvertet åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

5 § När kontrollen enligt 4 § är avslutad, öppnas de omslagskuvert som inte har lagts åt sidan. Därefter kontrolleras att

1. omslagskuvertet innehåller väljarens röstkort,
2. samma väljare inte har avgivit sådant fönsterkuvert som avses i 13 kap. 3 § första stycket vallagen (1972:620) eller mer än en brevrostningsförsändelse,
3. väljaren är röstberättigad i valdistriktet,
4. väljaren inte röstat i vallokalen under valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas ytterkuvertet på det sätt som föreskrivs i 6 §. I annat fall läggs ytterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort åter in i omslagskuvertet, som läggs åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

6 § När kontrollen enligt 5 § är avslutad, granskas ytterkuverten till de valförsändelser som inte har lagts åt sidan. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter öppnas ytterkuvertet. Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att valkuverten inte är försedda med obehörig märkning. Godkända valkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han har utövat sin rösträtt.

Finns det brister eller felaktigheter i något hänseende som valnämnden skall kontrollera enligt första stycket, skall det eller de bristfälliga kuverten tillsammans med väljarens röstkort och ytterkuvertet åter läggas in i omslagskuvertet. Detsamma gäller, om ett valkuvert är tomt eller om det inte klart framgår att ett kuvert innehåller en valsedel. Omslagskuverten läggs i sin tur in i ett eller flera omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Avgivna röster skall räknas tillsammans med de röster som avses i 13 kap. 9 § andra stycket vallagen (1972:620).

Statens offentliga utredningar 1994

Kronologisk förteckning

1. Ändrad ansvarsfördelning för den statliga statistiken. Fi.
2. Kommunerna, Landstingen och Europa + Bilagedel. C.
3. Mäns föreställningar om kvinnor och chefskap. S.
4. Vapenlagen och EG. Ju.
5. Kriminalvård och psykiatri. Ju.
6. Sverige och Europa. En samhällsekonomisk konsekvensanalys. Fi.
7. EU, EES och miljön. M.
8. Historiskt vägval – Följderna för Sverige i utrikes- och säkerhetspolitiskt hänseende av att bli, respektive inte bli medlem i Europeiska unionen. UD.
9. Förnyelse och kontinuitet – om konst och kultur i framtiden. Ku.
10. Anslutning till EU – Förslag till övergripande lagstiftning. UD.
11. Om kriget kommit... Förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969 + Bilagedel. SB.
12. Suveränitet och demokrati + bilagedel med expertuppsatser. UD.
13. JIK-metoden, m.m. Fi.
14. Konsumentpolitik i en ny tid. C.
15. På väg. K.
16. Skoterkörning på jordbruks- och skogsmark. Kartläggning och åtgärdsförslag. M.
17. Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv. Del I och II. Ju.
18. Kvalitet i kommunal verksamhet – nationell uppföljning och utvärdering. C.
19. Rena roller i biståndet – styrning och arbetsfördelning i en effektiv biståndsförvaltning. UD.
20. Reformerat pensionssystem. S.
21. Reformerat pensionssystem. Bilaga A. Kostnader och individeffekter. S.
22. Reformerat pensionssystem. Bilaga B. Kvinnors ATP och avtalspensioner. S.
23. Förvalta bostäder. Ju.
24. Svensk alkoholpolitik – en strategi för framtiden. S.
25. Svensk alkoholpolitik – bakgrund och nuläge. S.
26. Att förebygga alkoholproblem. S.
27. Vård av alkoholmissbrukare. S.
28. Kvinnor och alkohol. S.
29. Barn – Föräldrar – Alkohol. S.
30. Vallagen. Ju.

Statens offentliga utredningar 1994

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Om kriget kommit... Förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969 + Bilagedel. [11]

Justitiedepartementet

Vapenlagen och EG [4]
Kriminalvård och psykiatri. [5]
Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv.
Del I och II. Ju. [17]
Förvalta bostäder. [23]
Vallagen. [30]

Utrikesdepartementet

Historiskt vägval – Följderna för Sverige i utrikes- och säkerhetspolitiskt hänseende av att bli, respektive inte bli medlem i Europeiska unionen. [8]
Anslutning till EU – Förslag till övergripande lagstiftning. [10]
Suveränitet och demokrati
+ bilagedel med expertuppsatser. [12]
Rena roller i biståndet – styrning och arbetsfördelning i en effektiv biståndsförvaltning. [19]

Socialdepartementet

Mäns föreställningar om kvinnor och chefsskap. [3]
Reformerat pensionssystem. [20]
Reformerat pensionssystem. Bilaga A.
Kostnader och individeffekter. [21]
Reformerat pensionssystem. Bilaga B.
Kvinnors ATP och avtalspensioner. [22]
Svensk alkoholpolitik – en strategi för framtiden. [24]
Svensk alkoholpolitik – bakgrund och nuläge. [25]
Att förebygga alkoholproblem. [26]
Vård av alkoholmissbrukare. [27]
Kvinnor och alkohol. [28]
Barn – Föräldrar – Alkohol. [29]

Kommunikationsdepartementet

På väg. [15]

Finansdepartementet

Ändrad ansvarsfördelning för den statliga statistiken. [1]
Sverige och Europa. En samhällsekonomisk konsekvensanalys. [6]
JIK-metoden, m.m. [13]

Kulturdepartementet

Förnyelse och kontinuitet – om konst och kultur i framtiden. [9]

Civildepartementet

Kommunerna, Landstingen och Europa.
+ Bilagedel. [2]
Konsumentpolitik i en ny tid. [14]
Kvalitet i kommunal verksamhet – nationell uppföljning och utvärdering. [18]

Miljö- och naturresursdepartementet

EU, EES och miljön. [7]
Skoterkörning på jordbruks- och skogsmark.
Kartläggning och åtgärdsförslag. [16]

